MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

59

Mikszáth Kálmán

A Noszty fiu esete Tóth Marival

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkesztette és bevezetésekkel ellátta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

59. KÖTET

A NOSZTY FIU ESETE TÓTH MARIVAL

Irta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

I.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1912

A NOSZTY FIU ESETE TÓTH MARIVAL

REGÉNY

IRTA

MIKSZÁTH KÁLMÁN

ELSŐ KÖTET

KEMÉNYFFI JENŐ RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1912

Franklin-Társulat nyomdája.

MIKSZÁTH KÁLMÁN.*

I.

Mikszáth Kálmán annak a nemzedéknek szellemét képviseli irodalmunkban, a mely gyermekkorát az abszolutizmus idejében töltötte ugyan, de már a kiegyezés utáni világban cseperedett fel s lépett ki az életbe. Mint a korszak jellemző képviselői csaknem mind, ő is faluról, a kisnemesség köréből indult el, hogy aztán életét a nagyvárosban élje, a nélkül, hogy a nagyvárosi életbe bele tudná magát élni. Ez a származás és az ettől meghatározott nevelkedés adja meg gondolkodásának, izlésének, érdeklődéseinek körét és anyagát.

A falusi ember nyugodt, passzivitásra hajló temperamentumát nem bírta soha levetkőzni s munkájában is mindig van valami kényelmesség, a mely szereti a dolgokat a könnyebb végükön megfogni. Az urbánus társadalmi élet idegen előtte, nem is érdekli, a parlamenti folyosó és a politikai klub teljesen kielégíti társaságra való igényeit. Szinház, zene, képzőművészet alig érdekli. Olvasmánya nem sok, de válogatott: az angolok közül Carlyle, Macaulay és Dickens — a történetírók és a humoristák — érdekelték, egy időben úgy látszik az oroszok is, de már

* Mikszáth Kálmánnak, a vállalat szerkesztőjének elhunyta folytán ezt a bevezetést Schöpflin Aladár írta.

a naturalizmus nagy világáramlatának nem volt rá semmi hatása. Szerette a kuriózumot, a furcsaságot emberben, dologban egyaránt s bámulatos érzéke volt minden iránt, a mi jellemző és tősgyökeres. Nagyon kifejlett volt a családi érzéke; azok közül való volt, a kik odahaza élnek, mindenhova máshova csak járnak. Szerette a politikát, de nem becsülte túlságos sokra, inkább az érdekességét látta, mint a komolyságát, hajlandó volt mulatságos játéknak nézni, mint valami nagyszabású kártya-parthiet. Ragaszkodott parlamenti tagságához, de politikai ambiczió nélkül; párthoz, vezető államférfiakhoz való ragaszkodását inkább a személyes rokonszenv irányította, mint a politikai elveik és módszereik helyességéről való erős meggyőződés. Szerette a vidám beszélgetést; nem azt a társalgást, a melyben az egyik elbeszélő inspirálja a másikat, az egyik megjegyzés pattantja ki a másikat, hanem az adomázást, melynek az a lényege, hogy egy beszél és a többi hallgatja. A természetből csak a gyermekkorában megszokott dombos nógrádi tájaknak volt rá mélyebb hatása. Bár lakott Szegeden, sokat járt az Adria mellé és a stájer hegyekbe, alig találni irásaiban képet, melyet ezek sugalltak volna neki. Szkeptikus volt és irónikus, a lelkesedés elragadtatásait nem ismerte, mindig ura volt önmagának; nem kelt ki magából soha, nem adta oda magát semminek teljesen. Önmagában befejezett, kerek egyéniség volt, nem volt egyetlen olyan pontja sem, a melyen beleolvadt volna valami másba, rajta kívül állóba. Viszont beolvasztott magába mindent, a mi kívülről érte. Egész lényével benne gyökerezett abban a földben, a melyből származott, a maga társadalmi osztályának világ-

felfogásában, érzésében, előítéleteiben és hagyományaiban. Harmincz évnél hosszabb ideig élt Budapesten és a nagyvárosi életnek semmi nyoma se maradt sem egyéniségén, sem munkáin: mintha csak az ablakon át nézte volna a körülötte folyó városi életet. Gyermekkorát a falusi kisnemesek és parasztok körében töltötte, serdülő korában ezekhez járultak a felvidéki kisvárosok nyárspolgárai, legénykorában a vármegyei urak. Ezek maradtak szeme előtt egész életében. Később még gyarapodott galériája a parlament alakjaival, kik között férfikorát töltötte. Ezekről is sokat írt, de többnyire journalistikai jellegű dolgokat; még nagyszabású szatírája, *Az új Zrinyiász* is alapjában véve nem más, mint az ő különleges journalistikai műfajának, a parlamenti karczolatnak legnagyobb arányú s irodalmi magaslatra emelt példája. Képzelete a tornáczos kuriák, falusi parókiák és a zsupfödeles parasztházak körül járt legszívesebben.

Meglátszik munkáin még az is, hogy ezek az ifjúkori benyomások hogy rakódtak le, rétegenkint, az emlékezetében. Mikor parasztokról ír, megérezzük, hogy ezeket az alakokat egy gyermek látta, ezeket a történeteket egy gyermek hallotta, hogy aztán a férfi alkossa újra. Legtöbb paraszt-történetébe egy alakkal többet képzelünk bele, mint a mennyiről ír: a kis fiút, a ki ott ténfergett a falusi emberek közt, hallgatta beszélgetésüket, álmélkodott nevezetes történeteiken, megbámulta virtusos cselekedeteiket, megdöbbent tragédiáikon, sejtő szemmel figyelte szerelmeiket. Mindenütt észrevenni a történetekben a gyermeki perspektiva nyomait.

Sokszor meg is mondja a fiatal korra való vissza-

emlékezés melancholikus hangján, hogy emlékeit írja meg, egyszer-másszor szerepelteti is önmagát, a parasztok között ténfergő gyermeket, történeteiben. De a többi paraszt-rajzokon is megérezzük, hogy milyen szemmel nézte egykor azokat az embereket, a kikről szól; osztozott a falu közvéleményében, ezzel együtt tartotta őket nagyon okos embereknek, vagy bolondoknak, furcsáknak, nevetségeseknek, félelmeteseknek; érezzük, hogy mulatott vagy borzongott azokon a történeteken, amelyeket egykor a cselédszobában, a mezőn, a georginás kertekben, a kis házak előtti padokon tágranyitott, mindent meglátó gyermekszemmel hallgatott s melyeket most játszi humorral mond el, megindulását csak néha engedve keresztülcsillogni.

Innen van, hogy bár a parasztokat is bizonyos távolságból, felülről nézi, mégis valamivel közelebb van hozzájuk, kisebb távolságban felettük, mint pl. ha megyei urakról ír. Innen van az is, hogy jóformán csak azt rajzolja a paraszt-életből, a mit a gyermek is meg tud látni. A vasárnap délutáni beszélgetések, a téli esték tréfálkozásai, a vidám mesélgetések, a templomba járás, a falu nevezetes eseményeinek meghányása-vetése, a kovácsműhely pletykálkodásai — ezekben és efélékben alakulnak ki a történetek. Ha munkaközben rajzolja a parasztokat, akkor a munka maga alig szerepel, annál többet a munkaközben folyó tréfák, dalolások, tereferék. A paraszt szegénységét, nyomorúságos, egyhangú életét, tudatlanságát — mindazt a sok nyomorúságot, melyben egész életén át benne él, melyet úgy megszokott, hogy észre sem veszi, mint a hogy nem veszi észre a levegőt, melyben lélekzik: ezt nem vette észre a gyermek, a ki

a paraszt álláspontjáról nézi a parasztot s ezért nem szól róla az író sem, a ki a gyermek benyomásait rajzolja meg.

Minden pontos megfigyelő észreveheti, hogy a szemlélet dolgában mennyire különböznek Mikszáth palócz-rajzaitól azok, a melyekben a szegedi parasztokról vette az anyagot. Ezeket már érett szemmel figyelte s a felnőtt ember attitudéjében áll velük szemben. Megrajzolásuk teljesen a pontos, rendkívül éles megfigyelésen alapszik, objektivebbek, markánsabb körvonalúak, de egyoldalúbbak is: a parasztnak csak egy-egy vonása domborodik ki belőlük. Nagyon biztos kontur-rajzok, nincs meg bennük a tónusnak az a gazdag árnyalása, mint a palócz-rajzokban. A szegedi parasztban valami kuriózumot lát, a palócz nemcsak egyes különösségeivel érdekli, hanem egész lényével.

Az egy Jókait kivéve senki regényirásunkban a parasztot úgy megeleveníteni nem tudta, mint ő. De rajzai nem intimek, úgy ábrázolják a parasztot, a hogy mások szemeláttára viselkedik, sohasem úgy, a hogy önmagával szemben áll. Parasztjai kívülről vannak megjelenítve, nem belülről, látvány, nem együttélés alapján. Szeretete a paraszt iránt nem is intimitáson alapszik, hanem a magasabb társadalmi osztályból való ember megbecsülésén; a magyar parasztot, kivált a palóczot, jóravaló, erős, derék, tehetséges emberfajtának tartja s nagyon tud gyönyörködni benne. A keményfejű, ravasz, érdekeit, igazát megvédő palóczczal szemben mennyire másnak látja a tótot! A mi abban energikus keménység, az ebben jámbor szelidség, a mi abban ravaszság, ebben félszeg, ravaszkodó együgyű-

ség, a mi abban önérzetesség, ebben alázatos meghunyászkodás. Becsületes, szelid, derék emberkék ezek a tótocskák, de mennyivel különb, imponálóbb náluknál a magyar! A tót nép fantasztikumu azonban néhány pompás kisértetlátó történetet adott neki, a melyekben még ma is érezzük azt a borzongást, melyet egykor hallásukra a szklabonyai kis fiú érzett.

A paraszt után időrendi sorban a felvidéki kisvárosok nyárspolgárai következnek. Ezek sokszor feltünnek egy-egy munkájában, ha nem adtak is neki annyi anyagot, mint a falu népe. Sokszor megtaláljuk itt is a diákkori szemlélet emlékeit azokban a színekben és vonalakban, a hogy a kisvárosi kosztadó gazdákat, iparosokat, szatócsokat, bérkocsisokat rajzolja és bizonyára diákkori epekedések emlékei azok a csinos, karcsú bokájú, libegő szoknyájú polgárlányok, a kik egy-egy történeten hirtelen átlebbennek. Selmecz és egyéb felvidéki városok polgárságának képei ezek, olyan polgárságé, melyben még ma is elevenen élnek a régi bástyák közé szorított élet hagyományai, kicsinyességeikkel, nagyzoló polgári gőgjükkel, korlátoltságukkal. Innen van véve a régi szepesi polgárságnak képe is az író utolsó regényében, *A fekete városban*. Ezeket a polgárokat Mikszáth majdnem mindig komikus, furcsa alakoknak rajzolja. Valamikor a faluról a városi iskolába került diák is bizonyára furcsáknak, nevetségeseknek találta őket, a minthogy a kisvárosi diáknak mindig is legnagyobb mulatsága volt a nyárspolgárok rovására nevetni.

Ugyanebből a korból valóknak látszanak a falusi apró gentryre vonatkozó emlékek. Mikszáth maga is ebből a kicsiny birtokon élő apró gentryből szár-

mazott s róla rajzolt képein megérzik, hogy a színeket hozzá odahaza, a családi beszélgetésekből, környékbeli látogatásokból, mulatságokból vette, a melyekben a vakáczióra hazajáró diák már részt szokott venni. Ezeknek a kis uraknak is, mint mindennek, meglátja a humoros vonásait, de a tisztelet bizonyos nemét hozta magával irántuk gyermekkorából; szüleinek barátairól van szó, a kiknek, ha maguk közt észreveszik is fonákságait, furcsaságait, idegenek előtt kimélettel beszélnek róluk. Sohasem bánik el velük olyan kegyetlenül, mint például a nyárspolgárokkal s ha rossz embert rajzol közülük, önkéntelenül tragikus vonások vegyülnek a humoros rajzba. Egy vonás pedig különösképen bizonyítja, hogy ezek a képek serdülőkori emlékek alapján készültek: majd mindegyikükben feltűnnek az apró gentry leányai, olyan színezésben, a hogy egykor a diákgyerek gyuladozó képzelete látta őket. Ifjú pezsgések emlékei remegnek még ma is ezeknek a lányalakoknak a vonalaiban.

Mikszáth témáinak anyagában a negyedik legdúsabban termő réteg a vármegyei nemes urak élete. Ezt már érett szemmel, az élete pályáját kereső fiatalember szemével nézte s megismerte egész körét, de abban, a hogy látta, nincsenek meg a nyomai annak a gyermeki naiv szemléletnek, melyet a többi körökről rajzolt képeiben láttunk. A kiegyezés utáni gentrynek ő a leghívebb és legpontosabb festője irodalmunkban.

Jókai egész lelkével a 48 előtti és az abszolutizmus korabeli életben élt és azt a nemességet rajzolja, a mely nimbusza tetőpontján, történeti szereplése legszebb tényének, az 1848-iki törvényeknek világí-

tásában áll. Ezért vagy idealizálja, vagy a régi táblabiró világ képeivel humorizál róla. Mikszáth már a kiegyezés utáni nemességet látja, a mely törvényesen lemondott ugyan előjogairól, de a hatalom megtartására folytonos erőfeszítéseket tesz, a mely az állami, gazdasági és társadalmi rend hirtelen átalakulásában megtizedelődött s a vármegyeház fellegvárába vonulva küzd a régi hatalom maradványaiért.

Mikszáth gentry-képeiben érdekes fejlődést láthatunk. Kezdetben őt is magával ragadta a pusztulás melancholiája. Bár tisztán látja azokat a hibákat, melyek miatt a gentry egy részének szükségszerűen el kellett pusztulni, melancholikusan nézi, hogy csúszik ki a föld a négylovas magyar urak alól, hogy foszladoznak az egykor büszke, oszlopos kúriák. A mit akkor, a nyolczvanas évek általános hangulata szerint a gentryről írt, annak hangulata a pusztulás humorának hangulata, kevés szatirikus ízzel. Az író rokonszenve alakjai mellett áll. A szatirikus elem, bár egyelőre még keserűség nélkül, mind erősebb lesz — pl. a *Gavallérok*-ban — s legkésőbbi korszakból való gentry-képeiben még sötétebben színez. A *Noszty fiú* már egyenesen hatalmas persiflage-zsa a gentrynek. A családi politika, mely egy család zsákmányává, vagy néhány család vetélkedésének harczterévé teszi a vármegyeházát, a határtalan léhaság, a melyben feloldódik minden erkölcsi ellenállás, a pénzvágy, a mely a becstelenséget is magától értetődőnek tartja, a komoly közdolgoknak léha játékká való sülyesztése, a közhatalomnak magánczélokra való felhasználása — ezek azok a jellemvonások, melyek a *Noszty fiú*-ból, mint a vármegyei élet jellemző vonásai tűnnek elő. Ez a

regény tükröt tart a vármegye urai elé. Torzító tükör-e? Mikszáth nem annak szánta. Szatirikus nem lehet el bizonyos torzítás nélkül, Mikszáth ezen a mértéken nem megy túl; az olvasónak folyton az az érzése, hogy ő csakugyan ilyennek látta a vármegyei urakat s hogy tipust akart rajzolni, nem tendentiosus torzképet. S a kép annál élesebb, mert az okosság, a becsületesség, a komoly jellemszilárdság megszemélyesítőjéül a meggazdagodott iparost állítja vele szembe.

Semmivel sem jár jobban a gentrynél, sőt még roszszabbul jár a mágnás. Ha sorra vesszük Mikszáth mágnásalakjait — nem sokan vannak — alig találunk olyat, a ki ne volna ellenszenvesnek rajzolva. A gentry akármennyire léha, mindig marad benne valami szeretetreméltó, a mágnás egyéb hibáin kívül még nyegle, keményszívű és rideg is. Mikszáthban jellemzően fejeződik ki az az ellenszenv, mely a kisebb falusi gentryben a mágnások ellen él.

Mikszáth műveiben változatos képekben tükröződik a harmincz-negyven év előtti magyar vidéki élet egész köre. Gyakran tükröződik a magyar mult egy-egy képe is; számos elbeszélése s néhány regénye történelmi korszakba vezeti az olvasót. A történelemről nem volt mély felfogása, történeti képei alapjában a mai élet képei, elmúlt idők kosztümjeiben. A mult lelkébe való elmerülést nem találjuk meg nála, a történelemnek inkább anekdotikus vonásai érdekelték s a mélyreható históriai tanulmány szükségérzete sem volt meg benne. Az ő terrénuma a megfigyelés és ha néha meglepő valószerűséggel hozza ki az elmúlt korok gondolkodásmódjának egy-egy vonását, megismerni rajta, hogy visszakövetkeztetés révén, a mai életre vonat-

kozó megfigyeléseiből kiindulva jött rá. A történelmi anyag költői feldolgozásában Jókai tanítványa, Jókainál is kevesebb történeti érzékkel.

II.

Alig van író az egész világirodalomban, a kinek elbeszélő hangja oly közel áll az élő szóhoz, mint Mikszáthé. Mintha csakugyan eleven beszéd csengene fülünkbe olvasásakor, folyton modulálódva: az elbeszélés folyamában nyugodtan, kényelmesen ömlik, egy-egy jelenetnél ellágyul, halk, alig észrevehető, de érzésünket épen ezért erősen ingerlő remegések járják át, egy másiknál gyorsabb ütembe lendül — szóval él és a maga kifejező eszközeivel kíséri a történet folyamát. Ez Mikszáth közvetlensége, minden jellemvonása közt a legjellemzőbb. Nemcsak az előadásban magában van meg ez a közvetlenség, hanem a mű egész természetében, a mese alkatában, az ember és természetlátásban is.

Az előadás közvetlenségét a nyelv természetes könnyedségén kívül a hang eleven, emberi volta adja meg. Mintha minden szó egyenesen az ajkról lebbent volna a papirosra, még rajta van — hogy úgy mondjuk — a test melege. Ezzel életet kap a szó, nem marad csupán a képzetek és fogalmak kifejezője, hanem kifejezi ezeknek a beszélővel s a hallgatóval való titokzatos kapcsolatait is. A szó mögött ott áll az ember, a ki mondta s azzal, hogy hallom, bizonyos viszonyba jutok ezzel az emberrel is. Az élőszóval mindig így vagyunk, az írott szónak csak akkor van meg ez a hatása, ha nagyon közvetlen. A száraz, élettelen stíl

csak fogalmakat közöl, a közvetlen stíl ezen fölül megpendít lelkünkben bizonyos húrokat, nem maradhatunk közömbösek az iróval szemben. Mikszáth hatásának lényeges tényezője, hogy stíljének közvetlenségével személyes kapcsolatokat teremt önmaga és olvasója között.

A mese is mintha önkénytelenül buggyanna ki lelkéből, mint a földből a forrás vize. Semmi csináltságot nem érzünk, a minek papiros íze volna, az apparatus el van az útból takarítva s csak az eredmények vannak előttünk. A mese megindul és szabadon folyik, hol kiszélesedve, hol keskenyebb mederben, nagyokat kanyarog, máskor kis tóvá terjed szét, hogy aztán ismét tovább siessen s képzeletünket viszik magukkal hullámai, mint a folyóvíz a falevelet. A jelenetek nem egymásra következnek, hanem egymásba olvadnak, nem látni közöttük hézagokat, nem válnak el egymástól, mintha egyetlen folyamatos jelenet volna az egész. A mese önmagáért van, hogy szép legyen, kellemes legyen, érdekes legyen. Utólag észrevehetjük az író apparatusát, hogy itt is elrejtett egy gépezetet, a melyen a mese láthatatlan kerekei forognak, onnan is eltakarított egy sziklát, melyen illuziónk megbomlott volna, szóval, hogy mégis csak konstrukczió volt, a mit szerves folyamatnak gondoltunk. Olvasás közben nem hallottuk a gépezet zörgését, nem láttuk a vetítő lámpa fényét, azt hittük, élet van előttünk. Ha utólag rájövünk, hogy csak mozgófénykép volt? Nem baj, jól mulattunk.

A meséknek szövevénye a regény primitiv korára emlékeztetően egyszerű. Egy cselszövény, egy titok, a melynek nyitját keresik, egy ötlet, a mely fordulatra hoz mindent — rendszerint ez a központja

mindegyiknek. Könnyen átláthatnánk az író szitáján, ha engedne belenézni. De nem enged, folyton újabb, meg újabb érdekességekre irányozza figyelmünket, minden jelenet magában érdekel, a míg olvassuk és minden jelenet mintha csak arra való volna, hogy megvesse az utána következő érdekességeknek az alapját. Mikszáth kompoziczniójának az adja meg művészi közvetlenségét, hogy nem látszik kiszámítottnak; mintha kitűzött czél nélkül, magától folyna a mese. Az epizódok kiszélesednek s csak mikor visszatérnek az eredeti mederbe, látni, hogy egy sereg szál fonódik belőlük az egészbe s e miatt szükséges volt, hogy kiszélesedjenek. Az olvasó szinte részese a történetnek s vele megy jelenetről-jelenetre. A jelen érzése tölti el egészen. Ez a jelen-érzés maga az élet; a mikor igazán él az ember, a pillanatban él, a multba vissza és a jövőbe előre csak az elmélkedés óráiban gondolunk, mikor az élet-érzés le van fokozódva. Ezért oly elevenek Mikszáth történetei.

Mikszáthban erősen ki volt fejlődve a plasztikus látás ritka adománya. Egy szempillantás alatt megelevenedik, dimenziókat kap nála minden, ember, táj, élettelen tárgy. Azonnal meglátunk mindent, meg van világítva minden annyira, a mennyire kell, a szemünkbe szökken minden úgy, mint a valóságban. Ez onnan van, hogy Mikszáth legelőször mindig szemléletünket ragadja meg s azon keresztül jut el képzeletünkhöz, hogy felgyújtsa benne a valóság illuzióját. Ez a jellemzés közvetlensége.

Ő maga is írás közben mintha szemmel látná a történetet, az alakok mozgását, olyan erősen, mintha előtte volnának. Mintha valami karzatról nézne alá a

világra, a hol az ő kedvére, mulatságára mozog minden. Karzatról: mert Mikszáth felülről nézi az embereket, bizonyos távolságról. Nagyon éles szemével mindig azokat a vonásokat látja, a melyek pillanatnyilag fontosak, a melyekkel az illető alak résztvesz az épen most folyó dolgokban A mint más vonásokra van szükség az esemény megváltozott körülményei között, eltűnnek az előbbiek s helyükbe pattannak azok, a melyek épen kellenek. Így játszanak előttünk az alak jellemvonásai, mindegyik az élet, az akczió pillanatában, a mikor az illető lényének középpontjában vannak. Innen a plaszticzitás hatása, a megelevenedés. Mikszáth nagyon ritkán rajzol embert magában, a mikor csak önmagával áll szemben. Emberei mindig másokkal való viszonyukban tűnnek elénk. Ez a mélység rovására esik. Mikszáth ember-ábrázolásában nincs is meg a nagy psychologus írók mélysége. De annál életszerűbb a hatás, mert úgy mutatja be az embereit, a hogy az életben is látni szoktuk az embereket. Az ő emberei sohasem jutnak abba a helyzetbe, hogy kitárják lelkük legbensőbb tartalmát, heves rázkódások nem vetik bennük felszínre a lelkük mélyén öntudatlanul szunnyadó erőket. Rendszerint kicsiny, köznapi embereket rajzol, a kik kicsiny, köznapi harczokat küzdenek, kicsiny, köznapi dolgokon mennek keresztül. Nekik azonban ezek a dolgok fontosak, — az életükre tartoznak.

Az az ellentét, mely a kicsiny emberek kicsiny dolgai és a fontosság között van, melylyel nézik és csinálják őket, adja humora egyik legfőbb elemét. Nem humoros dolog-e, mikor egy vármegye urai minden eszüket, minden ravaszságukat, minden erejüket meg-

feszítik, hogy megkaparintsanak egy szolgabiró számára egy hozományt? Vagy mikor emberek sorsa azon fordul meg, megkerül-e egy esernyő-nyél, a melybe egy hóbortos ember belerejtette a pénzét? Ilyen apróságok, az embereken magukon kívülálló dolgok döntik el Mikszáth embereinek sorsát, nem pedig az egész lelket összerázó belső események. Általában ő, mert felülről s messziről nézi az embereket, nagyon kicsinyeknek látja őket. Olyanformán van velük, mint Chamisso versében az óriás gyermek a szántóvető emberrel. Fölveszi, megforgatja, megnézegeti őket, játszik velük, mint valami játékszerrel. Humorának másik főeleme ebben van: a hogy az embereivel viszonyba lép. Mulat rajtuk s ezt a mulatságát szuggerálja ránk. Érdeklik, szereti nézni, a mint tesznek-vesznek, de nem veszi őket nagyon komolyan. Nagy gyermekek játéka — ez az emberi élet. A hogy a gyermek, ha katonásdit játszik, csakugyan katonának képzeli magát, úgy játszanak az emberek a pénzzel, a hiusággal, a szerelemmel, egész életükkel. Mindenük illúzió, ők maguk komolyan veszik, a ki kívülről nézi — az író — mosolyog rajta. Az emberi élet illuzórius voltának sejtelme tölti el Mikszáth humorát.

Az illuziónak szomszédja a hazugság s ezért szereti Mikszáth az olyan embereket, a kiknek az élete egy hazugságon alapul. A gazdatiszt, a ki tolvajnak hazudja magát, hogy legalább valamit megmentsen a vagyonból a tönkremenő grófi család gyermekeinek. A gróf, a ki beleszuggerálja magába a hazugságot, hogy a középkorban él, kastélya megvíhatatlan vár, szedett-vedett népe hadsereg. A szolgabiró, a ki az önzetlen szerelem hazugságával akarja megkapni a

gazdag lányt. Butler gróf, a kit a Dőryek e galádul kitervelt kényszerrel hazudnak leányuk férjének. A sárosi gavallérok, a kik önmaguknak és egymásnak hazudnak a kölcsönkért jóléttel és a zálogházból egy napra kiváltott pompával. A mikor a hazugság így az ember életének fontos elemévé válik, akkor elhomályosul a határvonal igazság és hazugság, valóság és fantazma között, a mi rendkívül fokozza az élet illuzórius hatását, humoros színben tünteti fel az egész életet.

Harmadik forrása Mikszáth humorának a rendkívüli ötletesség. Tele van ötlettel, az elméje olyan, mint a leydeni palaczk, csak hozzá kell érni és pattognak belőle a szikrák. Össze tudja kapcsolni a legtávolabb eső dolgokat, mindenből ki tudja választani a szembeötlőt, fel tudja fedezni a legkülönbözőbb dolgok között a rejtett hasonlóságokat. Az ötlet néha lényeg nála. Egy-egy embere nem egyéb, mint egy elmés ötlet, egy-egy története egyetlen ötlet kacsalábán forog. Ezért szereti a furcsa embereket, a különczöket a bogarasokat. Minden különczség egy ötlet, emberben megvalósulva. Minden regényében van különcz, néha több is, néha ez válik a történet főalakjává. Legmélyebb s valamennyi közt egyedül tragikus színezetű regényét, a *Besztercze ostromá*-t a különczség e kedvelésének köszönhetjük. Ötletes a komponálása, az ember-rajzolása, stílje is. Olyan ez a stíl, mint a pezsgő, tele van ötlet-gyöngyökkel, a melyek kergetik egymást, összeolvadnak, szétválnak, — külön-külön színjátékok az egészben. Minden hasonlata ötlet és mindent ötlettel jellemez. Egy-egy mondása sokszor egész anekdota, a minthogy egész előadásmódja a magyar anekdotázásnak művészi kifejlesztése.

III.

Mikszáth művészete egyenes folytatása a Jókai művészetének. Megérzik rajta, hogy készen kapta a Jókai gazdag örökségét, nem gyarapította, csak öntudatosabban használja fel. Jókai a vagyonszerző s rajta még itt-ott meglátszik a szerzés küzködése, — sokszor a czéllal arányban nem álló, túlerős eszközöket használ, elragadtatja magát a maga hangjától, néha egy kis feszesség, papiros-íz érzik a stílján. Mikszáth már a vagyonban nőtt fel, úgy használja, mint valami magától értetődő dolgot, egyensúlyozottabb, fölényesebb, jobban ura eszközeinek. Viszont azonban jóval kisebbek az arányai, szűkebb körét fogja be a magyar életnek, nincs meg benne Jókai hatalmas lendülete, fantáziája közelebb száll a földhöz, több benne a reális elem, de kevesebb a színe. Jókai a magyar regény nagy álmodója, Mikszáth a nagy megfigyelő. Egy új elemet mégis hozott az irodalomba. A magyar humorba, mely Jókainál gyermeteg nevetés, Aranynál mélabús mosolygás, Mikszáthnál belevegyül az irónia. Minden más írónknál nagyobb tökéletességre fejlesztette ki a magyar elbeszélő stíl ötletességét, plaszticzitását és közvetlenségét. Egészen a magyar hagyományból nőtt ki, külföldi hatások alig mutatkoznak rajta, múzsája sohasem járt túl a Lajthán. Nem kezd új irodalmi korszakot, hanem befejezője egy régi iskolának, melynek utána már csak epigonjai lehetnek.

ELSŐ FEJEZET.

(Csodálatos, hogy az emberek rendesen többet költenek, mint kellene.)

Abban az időben nyalka huszárezred feküdt Trencsénben. Jó dolga volt a szép szőke trencséni *szlecsinkáknak és nyevesztáknak* (kisasszonyoknak és menyecskéknek), mert a kolera miatt egy gyalogezredet is ide helyeztek, az egészséges városba. Annyi tiszt lődörgött itt, hogy még a szeplős asszonyoknak is hármával jutott udvarló. De valamennyi tiszt közt a legszebb fiú volt Noszty Ferencz huszárhadnagy; vidám, könnyelmű, eleven, pompás lovas, jó vívó, jó tánczos és nagy kártyás. Mindebből aztán az következett, hogy roppant szerencséje volt a szerelemben (sok nyoma maradt annak) és kevés szerencséje a kártyában, a minek szintén maradtak nyomai kifizetetlen váltókban és kötelezvényekben, katonatiszti adósság, fizeti a nagy harang.

Zajos tél volt, vidám farsang, egyik bál a másikat követte a «Nagy Szamár»-hoz czímzett vendéglő nagytermében. Noszty hadnagy a polgármester leá-

nyába, Velkovics Rozáliába volt szerelmes (gyönyörű, törékeny jószág volt), annak kijárt az éji zene minden muri után, meg a sok virágbokréta tél évadján, az mind pénzbe kerül; a ki pedig szerelmes, az rendesen el van keseredve, tehát iszik, s ha lehet, pezsgőt iszik és az is pénzbe kerül, a hadnagyi fizetés ellenben csekély, a mi csak azért szomorú, mert otthonról ugyan vékonyan csörgedezik a segítség. Az öreg Noszty Pálnak magának is le van foglalva a fizetése, de azt persze nem szabad itt tudni. Az öregről itt csak az tudatik, hogy oszlopos tagja a kormánypártnak s hogy az őseinek valamikor pallosjoga volt. A pallos megvan még, de most kukoriczát morzsolnak otthon, Nosztaházán a tompa élén. Mindegy, a pengéje ide fénylik azért.

A mi Velkovics Rozáliát illeti, még az se egészen tiszta munka. Rozika ugyanis el volt igérve Kozsehuba Tivadarnak, a megboldogult takarékpénztári igazgató fiának, a kinek virágzó szeszgyára és négy háza van a piaczon, köztük a jól jövedelmező, «A nagy szamárhoz» nevű vendéglő. Már épen meglett volna az eljegyzés, mikor a szép hadnagy felbukkant a láthatáron. Minden össze-vissza kuszálódott. Rozika habozó lett, messzebb, egyre messzebb tolta az eljegyzési terminust, egyre hűvösebb lett a nagyfejű, torzonborz Kozsehuba iránt és a vak is látta, hogy a zsinóros dolmányhoz húz. Ide hajlott nemzetes Velkovicsné asszonyom is, ragyogó szemekkel mondogatva:

— Várjunk még. Ne siess Velkovics, ne okoskodj. Ha Noszty megkéri a leányt, legyen inkább a Nosztyé. Noszty nagy család; viczeispán család.

— *Nem adom a leányt ennek a hadnagynak.*

Érsek is volt már a Nosztyakból. Nagy dolog az Velkovics, édes uram, gondold meg csak. Az apja ott ül az országgyűlésen, az egyik nagybátyja, a bécsi Noszty, exczellencziás úr, egy másik Noszty kanonok. Milyen dolog lesz az, mikor majd azt mondod a kaszinóban: «Ma a nászom beszélt a Házban, ugyan okosakat mondogatott oda az ellenzéknek.»

Velkovics uram azonban nem ezen a nézeten volt, ki is tört ilyenkor.

— Nem adom a leányt ennek a hadnagynak. Hess varju, ne károgj a fülembe. Nem adom pedig azért, mert ez a hadnagy csak hadnagy, de ha kapitány volna se adnám, mert lump. De ha lump nem volna se adnám, mert katholikus, én pedig lutheránus létemre csak lutheránusnak adnám. De ha lutheránus volna se adnám, mert nagy úri házból való, a honnan minket, ha egyszer odaviszik, meg se fog látni, az új családjával egyetemben. Azt ti ostoba asszonyok fényes parthienak nevezitek, ha a leányotokat úgy adjátok oda, hogy az aztán szégyenkezik hozzátok jönni. Én ezt eltemetésnek nevezem. Ennélfogva inkább adom a Nagy Szamárnak (egymásközt így nevezték a vendéglő tulajdonosát), mint a nagy úrnak. A mi pedig azt illeti, hogy egy érsek is volt a Nosztyakból, hát az bizonyosan az égbe jutott s épen ebben van a baj, mert annak sehogyse tetszenék ez a frigy s ott még közbejárna boszúságában az égieknél, hogy vonják meg ettől a házasságtól az áldást, melyben egy lutheránus kapaszkodik fel a híres családi fára. No hát az én Rozáliám nem mókus s nem fog semmiféle fára felkapaszkodni, míg én élek. Azzal is szeretnéd a szememet betapasztani Zsófia, hogy

kanonok rokona van a hadnagynak, a kitől örökséget lehet várni. Hát én azt mondom Zsófia, hogy a papok ideje lejárt és nemsokára olyan szegény ördögök lesznek, mint a mi papjaink. De ha nem is, én becsületes ember vagyok, nekem az ebül gyűlt szerzedék nem kell. No, mit rázod a fejedet? Hogy nem ebül gyűlt szerzedék? Hát mit tudsz te? Te semmit se tudsz. A történelmet kell lapozni Zsófia barátocskám. Azt mondod, hogy én se lapoztam? No hát nem lapoztam, nem értem rá, de azért tudom, hogy mit jelent az a «holt kéz», a hogy a papi birtokokat nevezik.

— Hát mit jelent no? — vág közbe Velkovicsné.

— Azt jelenti, Zsófia lelkem, hogy a papok annak idején szörnyen becsapták az országot. Szent István királyunk, igaz, tett nekik igéreteket, hogy birtokokat kapnak, csak kereszteljék, térítsék a népet, de semmit se írt alá, a nélkül halt meg. Most aztán a papok összeröffentek, csináltak egy adománylevelet, óriási darab területeket osztva fel püspöki uradalmaknak, levágták a szent király jobbkezét s abba szorítván be a kalamust, aláírták vele nevét az okmány alá. Már most aztán mi következik ebből? Egy különös jogeset. Irtóztató ravaszság volt ebben. Senki sem mondhatja, hogy az aláírás nem az István király kezeírása, hisz az, és mégse az, mert már akkor «holt kéz» volt. Hát érted-e már, mi forr én bennem? Tessék ebből kiokoskodni! Istentelen egy dolog ez, a mely nem sokáig maradhat már annyiban.

A csendes vidéki félművelt emberek fejében csodálatosan alakulnak át az elmúlt események s izgatják őket. Hanem iszen az mindegy, a fődolog, hogy

Velkovics a Kozsehuba pártján állt. Velkovics azonban a hangulatok embere és mikor a hadnagyot a lován látja, neki is ugrál a szíve örömében. Mégis csak szebb a ló, mint a szamár. (Ámbár a «Nagy Szamár» árán akár egy ménest lehetne venni.) Aztán a hadnagy kedves, megvesztegető modorú fiú, olyan szépen tudja mondani Velkovicsnak, hogy «kedves Gyuri bácsi» s olyan szeretettel néz rá, hogy attól az ő szíve is megolvad. «Szó a mi szó — gondolja magában, — ha leány volnék, én is csak olyan volnék, mint Rozália, de minthogy én férfi vagyok és nem vagyok szamár, hát mégis inkább adom Rozáliát a Nagy Szamárnak».

Ezért nem volt még tiszta munka sem a Kozsehuba tervbe vett eljegyzése, sem pedig a Noszty hadnagy felülkerekedése; így is csöppenhet, de amúgy is. Kozsehuba érezte, hogy roppant veszedelmes ellenfele támadt, forrtak benne az ádáz gondolatok, a melyeket nem önthetett versszakokba, mint a poeták, mert nem ivott ama bizonyos kasztáliai forrásból. Kozsehuba csak sört ivott. Noszty sem volt bizonyos győzelmében, úgy vette a dolgot, mint egy háborúviselést, melynek kimenetele bizonytalan.

A háborúviseléshez pénz kell. S ő szerencsétlenségére, épen most tört le. Nagyon sokáig volt már egyugyanazon városban. Az mindig kész méreg egy katonatisztnek. Az «andere Städtchen, andere Mädchen» közmondás nem bolondság. Az új leányokat még talán elengednék a hadnagy urak, hanem az új városokra, melyekben új uzsorásokat és új hitelt találnak, határozottan szükség van.

Noszty hadnagy minden hitele kimerült, most már

azon a fokon járt, hogy a kameradjaitól kért apró tízforintos kölcsönöket becsületszóra s azokat is alig birta megadni. Ez rendesen a vég kezdete. Tavasz felé már semmi eszközökben sem válogatott, eladta a két lovát, értékes tárgyaitól, emlékeitől is megvált, ezeknek az árából igyekezett még fenntartani helyzetét, úgy a hogy, Velkovicsék szemében, de mikor ezek nyáron Rajeczre utaztak hosszabb fürdőzésre, egyszerre végkép bedugult minden forrása, pedig a döntő ütközetnek Rajeczen kellett megvívatnia. Az apja megírta, hogy nem adhat most egy garast sem: «Rossz világ jár rám, az egész hónapban vesztettem a tarokkon.» A módosabb Nosztyak a tavaszi fagyokról és takarmányhiányról panaszkodtak, még a jó kanonok is, ki pedig «készpénz bácsi» volt eddig, kisiklott egy ájtatos okoskodással: «Krisztus urunk néhány halacskával töltött meg számos embert, szomorúan kell bevallanom csekély szolgájának hiú erőlködését, a ki minden halacskájával is képtelen volt egy embert betölteni: hiú kisérleteit immáron abba is hagyja. Ámen.»

Ily kétségbeejtő viszonyok közt az a hadi fortély villant meg a megszorult hadnagy fejében, hogy a kinek nincsen puskapora, szerezzen az ellenségeéből.

Hanem ahhoz bizony egy kis pofa kell. Hiszen igaz, azelőtt, mikor még nem udvarolt Velkovics Rozáliának, egy ízben már kért Kozsehubától száz forintot és azt pontosan megfizette (épen ez a tény sugallta az eszmét), de az akkor volt! Most egészen más a helyzet, harczban álltak a leány miatt és egyébként. Noszty félvállról vette a zsíros czivilt, az pedig

lelke mélyéből gyűlölte benne nemcsak a vetélytársat, hanem a szép hadnagyot és előkelő nevű úrfit. Nagyot bámult tehát, midőn az egy este nagy kardcsörtetéssel és sarkantyúpengéssel benyitott az üzleti irodájába.

— No, találd ki Tivi, miért jöttem én most tehozzád?

— Bizony nem birom elgondolni.

— Egy kis baráti szolgálatot kérek tőled, kedves öregem.

Bámulatosan melegítő, rokonszenves hangja volt.

— Ugyan? — csodálkozott Kozsehuba.

— Nem kerülgetem a kását. Katonás egyszerűséggel fordulok hozzád, nem volnál-e szíves kétszáz forintot kölcsönözni?

Kozsehuba már eleget hallott a városban a Noszty pénzzavarairól s gondoskodott róla, hogy Velkovics uram fülébe is eljussanak (mert árts az ellenségnek, a hogy lehet), de annyira megszorultnak még sem hitte, hogy épen ő hozzá merjen fordulni, a kit annyiszor megsértett hányaveti modorával, elmés czélzásaival, épen Rozália jelenlétében. No, ez már mégis nagy szemtelenség. Akkora nagy, hogy megzavarta Kozsehubát. Ilyesmire nem volt elkészülve. Hirtelenében nem talált szavakat megbotránkozására. Azon gondolkozott, hogy a szemébe kaczagjon-e, kigúnyolja-e, vagy pedig egyszerűen üzleti ridegséggel elutasítsa?

Addig gondolkozott, míg aztán se az egyiket nem tette, se a másikat, hanem valami mást tervelt ki és így szólt a hadnagyhoz jóakaró hangon:

— Mire kell az a pénz?

— Hogy némely apró dolgaimat rendbehozzam, míg otthonról nagyobb összeget nem kapok.

(Nem mondta meg, hogy Rajeczre akar menni a pénzzel.)

— No tudod, — felelte Kozsehuba, — kétszáz forintot nem adok.

— Soknak találod?

— Kevésnek. Mire mégysz kétszáz forinttal? Az csak egy kis æther-injekczió. Vagy levegőt adok, a miben mozoghatsz, vagy nem adok semmit. Vagy ezer forintot kérj, vagy semmit.

A hadnagy el volt érzékenyülve, majdnem a nyakába ugrott a nagy lelkesedéstől.

— Te vagy a legjobb czimbora, a legédesebb ficzkó a világon, szeretnélek össze-vissza csókolni. Tudod-e, hogy boldoggá teszel?

— No csak még ne hirtelenkedj azzal a megcsókolással. Mert igaz, hogy adok neked ezer forintot kölcsön, de nem akarok benned csalódni.

— A felől biztosítlak, pajtáskám!

— Egyszer már csalódtam benned! — mondta összevont szemöldökkel Kozsehuba.

— Én bennem?

— Hát igen. Egyszer már adtam neked száz forintot kölcsön. Emlékszel?

— De hisz megadtam

— Épen azért csalódtam benned, mert azt hittem, hogy nem fogod megadni. Ha most azt hinném, hogy megadod, másodszor csalódhatnám. A kiben én egyszer csalódom, én annak többé nem hiszek. Én üzletember vagyok, barátocskám, vagyis a hogy te szoktad mondani, filiszter. Nekem elveim vannak.

— Nem értelek, — idegeskedett a hadnagy. — Adsz vagy nem adsz?

— Adok, — mond ez nyugodtan, — ha meg tudod három hó alatt fizetni.

— Hogyne tudnám?

— És ha lesz egy elfogadható jótálló, — tette hozzá Kozsehuba.

Erre bezzeg menten elsavanyodott a hadnagy ábrázata.

— Ez egy rossz tréfa, Tivadar. Hisz ha nekem elfogadható jótállóm volna, akkor egy intézethez fordulok és nem alkalmatlankodnám a barátaimnak. Hol szaladjak én itt az idegenben egy elfogadható jótálló után? Ki ír nekem alá ezer forintot itt ebben a zabpátriában?

Kozsehuba vállvonogatva fonta össze mellén a kezeit.

— Nem mondtam én, hogy szaladj valaki után, én csak azt mondom, hogy legyen a váltón jótálló. Hogy hol veszed, mikép veszed, mint szellem lép-e be a kulcslyukon, azzal nem törődöm, én csak azt kivánom, hogy jótálló legyen a váltón. Érted-e?

Noszty vörös lett erre, mint a láng, haragosan emelte fel fejét kevélyre.

— Te úgy látszik elfeledkezel, hogy egy Nosztyval beszélsz!

— Én csak egy ajánlatra mondtam egy föltételt, — felelte ártatlanul a kezeit dörzsölve, mintha mosná.

— Egy elfogadhatlan, sértő föltételt!

— Ha sértőnek találod, visszavonom, ha elfogadhatlannak, ne fogadd el.

— Eszembe sincs.

S ezzel fölcsapta csákóját még a szobában s dühében hátrarúgta előrecsúszott kardját, úgy rohant ki lihegve, fújva, de a küszöbről még hátrakiáltott hevesen:

— Kozsehuba, te nem vagy úr!

Másnap a sörházban találkoztak a kuglizónál. Ebéd előtt odahúzódik az egész városi intelligenczia. Kopereczky báró is ott van ilyenkor s azonfelül mindenki, a kiben izomerő van, kilökni a golyót. Nagy zaj és óriási érdeklődés mellett folyik a kriegsparthie. Ebben nyer kielégítést, a mi hadakozási ösztön a jámbor tót urakba beleszorult.

A hadnagy kedvetlen volt, szép hosszúkás arczán átvirrasztott vagy átdorbézolt éj nyomaival, kékes patkókkal a szemei alatt, hihetőleg bántotta a tegnapi eset, mert rá se nézett Kozsehubára, hanem egyszer aztán kilenczet talált ütni, a mire nagy hurrah-kiáltás támadt és a hadnagy is vidámabb lett, mert nincs az a vérbeli kuglizó a világon, a ki arra a kéjes zörejre, a mit a kilencz báb összeomlása kelt, el ne felejtené minden baját és a mint ettől a dicsőségtől mámorosan Kozsehuba mellett kellett átmennie (hisz ilyenkor még a halálos ellenségének is megbocsát az ember) nem állhatta meg, hogy meg ne szólítsa:

— Nagyon megharagítottál tegnap, Tivadar!

— Pedig nem volt okod, — mentegetődzött Kozsehuba, — mert mit kértem tőled?

— Ne beszélj kérlek olyan hangosan.

— Úgyszólván semmit, — folytatá halkan. — Hisz az egész dolgot be lehetett volna pecsételni a te pecséteddel s ráírni a borítékára, hogy csak azon és azon a napon bontható fel. Ha pedig, a mint mondod,

addig kifizeted, hát akkor igazán tárgytalan az egész mesterség.

— Hiszen persze, persze, de tudod mégis. Léni, egy kriglit hozzon! (Majd megint Kozsehubához fordult.) Úgy-e szép lökés volt, mi? A mi pedig azt a tegnapi dolgot illeti, majd meggondolom, hogy mit lehetne benne tenni.

(Most már a boltomban vagy, — gondolta magában Kozsehuba.)

S valóban, estefelé újra megjelent nála a hadnagy, nagyon szelid volt, semmi negéd, semmi hetykeség a magatartásán.

— Hát mégis eljöttél? — kérdezte Kozsehuba közömbösen.

— Az ördög idehozott. Add ide azt a czédulát, hadd irom alá, — mondá fojtott hangon. — Kit akarsz?

Kozsehuba tintát, tollat és egy váltó ürlapot tett eléje.

— Hát mondjuk például az alezredest, Stromm Adalbert lovagot, — ajánlta Kozsehuba.

— Eredj a pokolba vele, tört ki Noszty, — annak olyan szép kalligrafikus írása van, hogy ha a nyakam vágod el, sem birom megközelíteni.

— Annál jobb, — nevetett Kozsehuba. — Legalább nem kell majd írásszakértő.

Noszty összerezzent.

— Mit mondtál? — kérdé sötét arczczal, rekedten.

— Semmit. Mit mondtam volna? Hiszen csak üres formalitás az egész.

Hiszen csak egyet perczen a kihegyezett, meg-

hasított lúdtoll, a papiron megiramodik egy kicsit, hejh, erős munka volt. (No, máskor nem lesz már olyan erős.)

Föllélekzett, izzadó üstökét megtörülte s lecsapta a tollat, mintha egy mázsás rudat dobna le.

— Itt van! — hörögte. — Nézd meg, rendben van-e, aztán pecsételjük le!

Kozsehuba csak úgy félszemmel pislogott rá, látta, hogy rendben van; a Noszty név fölé oda volt írva kúsza, bizonytalan betűkkel: «Adalbert von Stromm»

Hát rendben volt. Kozsehuba benyult a Wertheim-szekrényébe és kiolvasta neki az ezer forintot. Most már hadd szaladjon vele Rajeczre, leányt hódítani.

Mondani sem kell tán, magától értetődik, hogy volt most hegyen-völgyön lakodalom, a mi hadnagyunk kihúzta magát, szabadságot kért, elment Rajeczre és ott olyan szelet csapott a szép Velkovics Rózsika körül, hogy a világ bámult. Meg kell adni, hogy mutatósan tudott költeni. Nem járt itt ilyen gavallér még tán a Thurzó-kisasszonyok idejében sem, a kik itt fürdőztek a hajdankorban. Piczíny lábnyomaikat még most is látni véli a fenyvesekben egy-egy a multakon elmerengő sétáló.

A pénz röpült, de az idő is. Egyszer csak vége lett a nyárnak. Velkovicsék hazajöttek a skatulyáikkal és ládáikkal, a hadnagy szabadságideje lejárt, minden elmult, a nyár virágai elnyiltak, a falevelek sárgulni kezdtek, minden hervadozott, csak a szerelem nyilt javában a két ifjú szívben. A hadnagy érezte, hogy itt az ideje huszárosan nekivágni, s megkérte Velkovicstól is a leányt. Az öreg úr nem mondott nemet (nem mert az asszonyoktól), hanem annyit mondott,

hogy «aludjunk rá egyet, hadd ösmerkedjünk meg jobban.» A halasztás pedig veszedelmesebb volt most a kosárnál, mert a váltó lejárati ideje közelgett kérlelhetlenül, megdöbbentő bizonyossággal. A halál semmi, még ha biztos is, mert az elácsorog, megáll, kanyarodik, megfordul, visszahuzódik, mint az útközben egerésző macska, Isten tudja, mikor érkezik meg, enged egy napot vagy egy hetet, talán többet is, de a határidő rideg szám, az nem engedhet semmit. Október 10-ike — tehát nem lehet se előbb, se utóbb. Az éjek és a napok egyszerű fehér és fekete koczkák, mint a híd padlóin, ő rajtuk keresztül lépeget zordonan, kimérten a kiszemelt áldozat felé a rettenetes október tíz.

Míg messze az idő, száz terv, megannyi száz vigasztaló barát enyhíti, oszlatja a gondot, törüli a verejtéket az izzadó üstökről, de a mint zsugorodik a koczkás mező, szétszaladnak a jóbarátok, a vérmes tervek s marad csak egy, a legutolsó, a legkétségbeejtőbb, megírni haza az «öreg»-nek.

«Kedves Apám!

Ha még életben akarsz találni, jőjj hamar, nagy vallomást kell tennem, de azt csak élő szóval lehet. Ha október 10-ikéig jösz, még beszélhetsz velem. Tizedikén reggel már halva leszek. Bocsássatok meg nekem és temessetek anyám mellé.»

Hej, erre a szomorú levélre megdobban otthon az apa szive. Mikor indul a legközelebbi vonat? Hamar a táskámat, a köpönyegemet! Mint a zápores, sirdogál a kisasszony. Jaj, meghalok itthon a nagy bizonytalanságban, vigy magaddal engem is, apuskám! Bizony nem is olyan rossz gondolat. Ki tudja, mi

baja a fiúnak, de legyen bármi szívbeli keserűség, ha valaki vissza bírja őt rántani a sírból, az a huga keze, hiszen mindég annyira szerette, olyan nagyon kényeztette. Jól van, készülődj fel, együtt megyünk leányom!

Noszty Pál és Vilma leánya 9-ikén estefelé Trencsénbe értek és a «Nagy Szamár»-hoz szálltak be, onnan küldték el a bérszolgát, keresse fel Noszty hadnagyot.

A hadnagy nemsokára előjött (már az is milyen nagy öröm, hogy életben van) s töredelmes vallomást tett.

Máskor földig sujtotta volna az öreg Nosztyt az eset, most csak annyit mondott sötéten:

— Ilyesmi még nem történt a familiánkban, de most már késő, hogy e miatt neked szemrehányást tegyek. Most már csak annyi időnk van, hogy mentsünk, a mit lehet. De miként? Mert pénzt nem hoztam. Annyira megijesztettél, hogy rögtön jöttem. Hol vegyek itt pénzt? Engem itt senki se ösmer.

— Hiszen épen az a jó, — jegyezte meg nagy czinizmussal a fiatalabb Noszty.

Az öreg eltünődött, miféle ismerőse lehetne itt? Hát a kis Kubicza főispán. Az bizonyosan megembereli, ha itthon van, s ha nincs is pénze, segít valahogy. Aztán itt lakik most báró Kopereczky Izrael Izsák is, igaz, hogy önző tót ember, de lehet vele beszélni, van rajta egy kis kaszinói patina. Csakhogy most már későn van, vacsora ideje, ilyenkor senkit sem illik meglátogatni, ilyen szándékkal; legjobb lesz reggelre halasztani a műveletet.

— Eredj most a szemem elől, ne lássalak, mert

csak az epém forr fel — pirongatta meg a hadnagyot — végezd a dolgodat, ha van, vagy aludj, ha tudsz aludni, de én előlem elpusztulj. Reggel aztán eljöhetsz és ha az Isten szerencsét ad, hát még egyszer kiváglak, pokol fajzatja, hanem aztán azt se halljam, hogy apád vagyok.

Ezzel a mennydörgéssel könnyítvén atyai lelkén, a könnyelmű emberek csodálatos módon helyreigazodó nyugalmával lesétált leányával a «Nagy Szamár» étkező termébe, mely alul volt, két rekeszre osztva a vörös és fehér abroszok számára.

A fehér abroszos teremben első volt, a kit megpillantott egy nagyobb társaságban, báró Kopereczky Izrael. Az asztalfőn ült; szürke kabátban, nyúlszinű fajdkakas-tollas vadászkalap a fején. Épen javában beszélt valamit, mikor a Vilma kisasszony szoknyáinak suhogására egyszerre minden szem az ajtó felé fordult. Gyönyörű jelenség volt, nyulánk, magas termetével, finom fehér arczával, melyen valami költői köd borongott; fekete haja volt, de nem fényes, olyan mint a korom, s ahhoz egy imádandó fitos orrocska, hogy az ember szeretné megenni.

— Ohó! Hohó! Hiszen ez Noszty — kiáltott fel a báró kitörő örömmel s úgy vágta az asztalhoz a kalapját, hogy szinte zúgott.

— Szervusz Kéti öcsém! Ejnye, de derék dolog, hogy látlak!

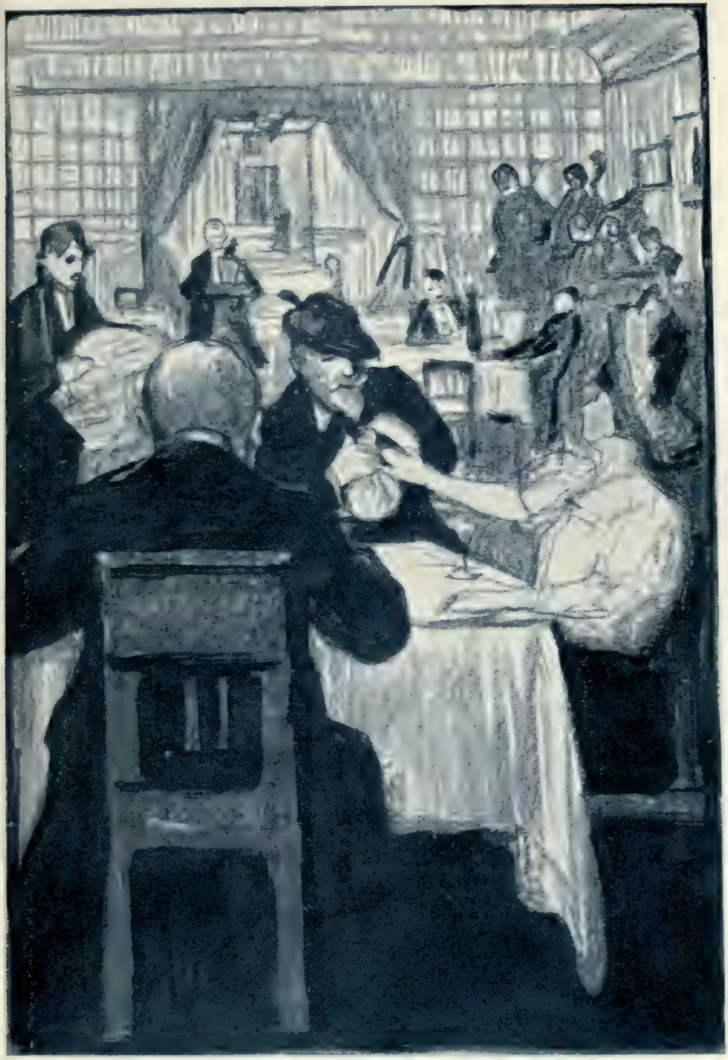
Kopereczky felugrott, eleibök sietett és egyben átigazítá magát kaszinói alaknak, kiegyenesítvén nyakát, félkörben hajlítá meg karjait. «Csak a zúza hiányzik a hóna alul», jegyzé meg a törzsasztal seniorja, a

járásbiró, a rántott csirke szokásos tálalása jutván eszébe az arisztokratikus kéztartás formájából.

Kopereczky aztán ott is ragadt a Nosztyak asztalánál. Az öreg úr felette nyájasan fogadta s a kisasszony olyan pompás társalgó volt, hogy mindjárt át tudta melegíteni, a kivel beszélgetett, mintha tiz éves ismerősök volnának. A báró apró szürke szemei csakhamar ragyogni és világítani kezdtek, mint a macskáé. Hova-tovább jobb kedve támadt, még pezsgőt is hozatott és vizespoharakat rendelt hozzá. Így előkelő az a vidéken, hogy a plebs ne tudja, mit isznak az urak.

Egyébként hiába erőltette a nagyvilági bontont, azért igazi typusa maradt a vidéki gavallérnak, bizonyos zöld allure-ökkel. Jongleur-mutatványait vette elő, mindjárt első intradára elnyelte a Vilma kisasszony keztyűit, majd újveretű körmöczi aranyakat szedegetett elő a hajából és a csipkés gallérja fodraiból, a mire nagyokat kaczagott az öreg Noszty, de Vilmának határozottan visszatetszett a szellemtelen tréfa, bár nem mutatta.

Mikor a kunsztokból kifogyott, odaintette a kucsébert, rákényszerítvén Vilmát, hogy húzzon a zacskójából három számot. Vilma húzott, de a három szám összeadva túl volt a százon, tehát nem nyert. Most maga húzott Kopereczky, megint nem nyert. Dühös lett, káromkodni kezdett, majd megmustrálta a kucsébert, hogy csal, kiszedte a számait, megolvasta, hogy kilenczven-e, mindez igen közönséges, izetlen magaviselet volt, de csak el kellett azt nyelni jó képpel, mint egy kapitális bohóságot szokás, hiszen kis városban kisvárosi emberek laknak és végre is Vilma ki-

— *Ejnye Kopereczky, — szisszent fel durczásan Vilma.*

érezte apja modorából, hogy Kopereczky ez idő szerint becses ember.

Különben nem volt ostoba s látszólagos együgyüsége mellett ravasz tervet főzött ki. Az a művelet, hogy az aranyakat a Vilma hajából fogdosta ki s hogy az elálló hajszálak érintése édesen csiklandozta, veszedelmes kóstoló volt. Tovább, tovább! — incselkedett vele az a pajkos tündér, a ki a pezsgőben lakik.

— Tudja mit, Vilma kisasszony, se az én kezem nem szerencsés külön, se a magáé, van egy babonám, próbáljuk meg, húzzunk egyszerre együtt, én egy számot, maga a másik kettőt

Megrázta a zacskót és odanyujtotta Vilma felé. Vilma kisasszony bedugta a keskeny kis kezét, mire a selyma Kopereczky is belenyúlt a maga nagy mancsával, de volt annyi esze, hogy a zacskóban nem a begöngyölített számokat hajszolta, hanem mohón kapott a fehér kezecske után, megszorongatva azt nagy kéjjel, mámoros pislogással; mintha puha meleg madárfészekben turkálna, érezte a kéz lüktetését, izzó tűz nyargalt át erein, a leány arcza pedig piros lett, mint a rózsa. A bolond is kitalálhatta, hogy a zacskóban mi történik, de hát a mit az emberi szem nem lát, azt nincs joga az apai vigyázatnak figyelembe venni.

— Ejnye Kopereczky! — szisszent fel durczásan Vilma, és kirántotta kezét a zacskóból. — Meg van maga bolondulva, vagy mi?

— Úgy látszik, hogy csakugyan bolond vagyok, mert kis számot kellene húznom s a helyett szándékosan egy nagy numerus után vetettem ki a kezemet. Haragszik?

— Persze hogy haragszom, — felelte és elfordította a szép, álmatag arczát.

Erre aztán teljesen elkeseredett Kopereczky. Fejét lehajtotta a félkönyökére és elkezdett könnyezni.

— No, ne okoskodj *Kéti*, ne légy gyerek! — szólt közbe az öreg Noszty. — Micsoda dolog az, Vilma? Hiszen csak tréfa az egész. Még csak az hiányzik, hogy felhívjátok rá a közfigyelmet. Máris idenéznek az idegen asztaloktól. Hamar, nyujts kezet Kopereczkynek!

Vilma engedelmeskedett, a mi aztán annyira fölvillanyozta a bárót, hogy egész vidáman fölkiáltott:

— Hopp no! Most már meghalsz kucséber! Játszom az egész kosárra!

Ez mindig esemény a «Nagy Szamár»-nál, korszakalkotó dolog. Minden évtizedben egyszer történik, hogy egy-egy nábob vagy tékozló örökös egész kosárra játszik. Síri csend támad szerteszét az asztaloknál. Beszélgetés, anekdotázás félben marad. A kucséber szivének hangos dobogását lehet hallani. A szegény olasz életfolyamatja megdöbbentő válponthoz jutott: vagy koldus lesz a következő perczben, vagy szerencsefi. Minden figyelem ide fordul. A pinczérek lába legyökerezik. Még tán az óra is megáll a falon, bereked a tik-tak egy-két perczre.

A báró sokáig kotorász a zacskóban, végre kirántja a három számot és figyelmesen a kucséber arczára néz.

— Nyertem! — hörgi diadalittasan.

— Honnan gondolja? — kérdi Vilma.

— A kucséber arczáról látom. Biztos.

A kucséber arczán a kétségbeesés gyöngyözik. Ő már ismeri kívülről a számait, s hirtelen összeadja, de a szörnyű katasztrófát látva, mégse adja meg magát, megüvegesedett szemeit babonásan emeli a

mennyezet felé, nem mer hinni a bizonyosban s csodáért imádkozik: «Oh, Santa Madonna, segíts.»

A számok azonban Santa Madonnánál is erősebbek. A 9, 15, meg az 53 Maróthy szerint 77, jóval százon alul; a kosár tehát a Kopereczkyé.

— Engedje meg, Vilma kisasszony, hogy önnek ajánlhassam fel.

Olyan kevélyen, szertartásosan mondta ezt, mint egy középkori lovag, ki az ellenségtől elvett zászlót a királynéja lábaihoz teszi le.

— Köszönöm uram addig is, míg viszonozhatom.

— Mit, viszonozni akarja? — pattant fel Kopereczky. — Vagyis szintén kosarat akar nekem adni?

Vilma elmosolyodott.

— No no, hát alkudjunk meg, a kosarat nem maga kapja, — biztatta meg, miközben kivett a kosárból egy szem mogyorót és egy narancsot, a mogyorót kettéharapta a hófehér, rizskása-alakú fogaival, a narancsot félretette, a kosarat pedig visszaadta az olasznak.

— Itt van, szaladjon vele szegény ember és máskor ne kezdjen ki a báró úr szerencséjével.

Az nem is kérette magát sokáig, úgy elszaladt terhével, mint a füst, abban a meggyőződésben, hogy a Madonna mégis csak segített rajta, egy másik Madonnát küldvén le az égből maga helyett.

Most meg már azért neheztelt meg Kopereczky, hogy hát az ő ajándékát így becsülte meg a kisasszony. Ezt ő nem érdemelte. Ez kegyetlenség. Isten, a ki az ő szivében olvasni tud, látja, hogy az milyen tiszta és őszinte, s ezen aztán sírni kezdett, el nem felejtvén, a mennyi nedvet kisirt, azt megtetézve beszedegetni a poharakból.

Nosztyék látván, hogy a bárón mind jobban erőt vesz a bor, fáradtaknak jelentették magukat s elbucsúztak, hogy a szobájukba vonulnak

Kopereczky váltig ellenkezett.

— Ej no, restellem, hogy jobban nem mulattattalak De mért nem írtad meg előre bátyácskám, barátocskám, hogy jössz. Fogattam volna galóczát a Vágban, kötöttünk volna nyakára pántlikát, nemzetiszínt, a hogy szoktuk, ha nevezetes férfiúvendég van. Galócza nélkül nem lehet. Egyszer Deák Ferencznek is küldtünk, de mikor az «Angol királynő»-nél elébe tették megsülve, a nemzetiszín pántlikával nyakán, csak nézte, de nem mert belőle enni. «Várom, — mondta — hogy előbb talán a szózatot is el fogja énekelni.»

Erősködött, hogy galócza nélkül nem eresztheti el a város kedves vendégeii, azért csak olyan föltétel alatt engedte őket a szobáikba, hogy holnap még nála jelentkeznek.

Fölmentek szobájukba, de az alvástól még messze voltak. Csordultig ki kellett élvezniök a vidéki mulatság minden ízét, Kopereczky valahol előkerítette a czigánybandát, Kiczka Flórist s éji zenét adott Vilma kisasszonynak, a mire az boszúsan fordult meg ágyában s csípősen jegyzé meg:

— Az ember, úgy látszik, nem kezdődik okvetetlenül a báróná.

— No no, — felelt félálmosan az öreg Noszty. — Csakhogy Izrael barátunk nemcsak báró, hanem azonfelül senior is lesz, az pedig csinos kis bolondság

---

MÁSODIK FEJEZET.

(A Kopereczky család s főleg néhány szó az előbbi fejezetben szerepelt báró Kopereczky Izrael Izsákról.)

Kétségenkívül feltűnik az olvasónak az Izrael Izsák kettős név s körülbelül így okoskodik:

Ha már az apja bolond volt, legalább a keresztszülőknek lehetett volna eszük. Micsoda hobort az, egy magyar bárót ilyen zsidó nevekkel megnyomorítani?

Pedig bizony nem voltak azok a keresztelő funkczionáriusok bolondok, se a papája, tudták ők azt, hogy mitől hízik a légy. Az Izrael Izsák neveknek épen olyan, sőt amolyanabb oka van, mint például a *Tamás* keresztnévnek a Szirmay-családban, vagy annak a hagyománynak a gróf Nádasdyaknál, hogy minden házukat mindenkoron náddal födjék, a mit annyira betartanak, hogy mikor a pesti palotájukat nem engedte a fővárosi tanács náddal födetni, mégis náddal födték, — csak tettek fölébe még egy zsindelyfedelet is.

Az Izrael Izsák keresztnévnek az az oka, hogy Kopereczky Károly a mult század elején Prágába kerülvén, mint huszárfőhadnagy összeállt ott egy kellemetes zsidó hajadonnal, mely vadházasságból egy fiú született, Móricz, s neveltetvén a zsidó ritusban és hitben, csak felserdült korában adoptáltatott Károly

által, kinek kemény szivét a közelgő halál fuvallata melegité meg törvénytelen fia irányában. Ez a Móricz báró áttérvén a keresztény hitre s megkapván az őt illető magyarországi birtokrészt, megtelepedett az arany Prágában, kereskedelemmel foglalkozott (a vér, hiába, kiüti magát) s kivált mint katonai szállító roppant vagyont szerzett. A magyarországi gőgös Kopereczkyek mindamellett megvetették őt és sohasem érintkeztek vele, a mi főbosszúsága volt életének. Gyermektelenül halván el, bolondos végrendeletet tett, hogy vagyonának kamatait és mindennemű jövedelmét idők végéiglen a Kopereczky bárói nemzetségnek olyan tagjai élvezzék, kik a szent keresztségben az Izrael Izsák keresztnevet kapták és viselik, még pedig, a mennyiben több Izrael Izsák fordulna elő a családban, mindenkor a senior, a legidősebb Izrael Izsák báróé a vagyon jövedelme s csak a Kopereczky-család czímere felfordításával (vagyis magvaszakadtával) száll az egész tőke a katonai kincstárra. Katonák bőrén szereztetvén, legyen a végén megint a katonáké.

A Kopereczkyeket természetesen hidegen hagyta a végrendelet. Nem reagáltak. A pénznek még akkor szaga volt. Csak húsz évvel később, a fösvény Kopereczky Benedek (IX. Benedek a családfán), mikor már a prágai kamatok nagyon felszaporodtak és a családi birtokok erősen megfogytak, gondolta rá magát a legutolsónak született fiúgyereknél, kinek az anyjára erősen gyanakodott (egy az insurrekczióból visszamaradt nyelvmester volt szóban), hogy Isten neki, kereszteljék meg hát Izráel Izsáknak a kis porontyot.

Báró Kopereczky Izrael Izsák viselte is a nevet

egészen húsz éves koráig, de akkor belátta, hogy ezzel a névvel nem lehet egy Kopereczky bárónak megélni Magyarországon; kigúnyolják, hep-hepet muzsikáltatnak neki, az úri kisasszonyok háta mögött azt mondják neki a «Haragszom rád»-ban: «Haragszom rád.» (Miért?) «Mert olyan furcsa neved van.» S összenevetnek lenéző ajkbiggyesztéssel. A megyei restoráczión nem választják meg semminek: a bemutatásoknál még a családtagok is szégyenlik magokat s elharapják a keresztnevet; magok közt is «*Kéti*»-nak nevezik a szerencsétlent (hogy t. i. két «i» van a neve után: Kopereczky I. I.) Kéti báró érezte, hogy ettől az átkozott névtől okvetlenül meg kell válnia, erre pedig épen csak egy mód volt, hogy főbelőjje magát s ezzel aztán egy füst alatt azt is bebizonyította apja előtt, hogy mégis *igazi* Kopereczky volt. Abban a tekintetben legalább, hogy nagy szamár volt, — a miről országszerte ismeretesek a Kopereczkyek — mutatja ezt a pozsonyi dietán szárnyra kelt pasquillus is, Kopereczky István követre vonatkozó:

> Mivel nem vagy Deák, csupán Kopereczky
> A nagy bölcsességtől ergo nem repedsz ki.

Igy mult el vagy húsz év. Sok idő egy család történetében. Azalatt bejött a váltó, vasút, a vasúttal a nagy fényüzés, pezsgők, havanna szivarok és most már nem Galilei mondta, hogy «mozog a föld», mert az ugyan meglehetősen közömbös volt míg csak ő mondta, hanem az volt a baj, hogy most már Kozsehuba János takarékpénztári igazgató (a Tivadar néhai apja) kezdte mondogatni tótosan, hogy «mozogja a

föld». Lehetett pedig ezt a mozgást látni a takarékpénztári könyvekből, az árverési hirdetésekből és egyebek közt az elterjedt Kopereczky bárói család némely tagjainak mindég szükebbre szoruló háztartásából, szemlátomást kopottabb fogataiból és egyre savanyúbb ábrázataiból.

Nem csoda, hogy ebben a helyzetben az egyik Kopereczky (IX. Benedek) nagyot és merészet gondolt; rávetette magát arra az eszmére, hogy ő megváltoztatja a nevét «Izráel Izsák»-ra, ha lehet, de megpróbálja, ha nem is lehet. A kamatok annyira felgyülhettek azóta a prágai örökségnél, hogy ez már maga roppant garmada, de a puszta évi jövedelem is a harminczezer forintot kerülgeti. Nosza megindult kormányhoz, császárhoz, kijárni az új keresztnevet, püspök rokona révén magához a római pápához is eljutott és addig kilincselt, költött és rimánkodott, míg végre csakugyan megváltoztatták a keresztnevét valamely törvényesnek kieszelt formák között Izrael Izsákra, de a bíróság kimondta, hogy néhai báró Kopereczky Móricz a király által is helybenhagyott végintézkedése a *szent keresztségben nyert* névre érvényes és nem a koronás fők audiencziáján szerzettre.

Uczczu lelkem teremtette, most aztán leesett a hályog a Kopereczky bárók szeméről, kezdték már belátni, hogy hohó, hiszen ez a név voltaképen nagy érték, és a mi fiúgyerek született a legközelebbi időben, az mind Izrael Izsák nevet nyert, úgy a katholikus, valamint a lutheránus ágaknál. Persze nem ütheti meg valamennyi az örökséget, de már a név egymagában is promesse, ajánlólevél bármely a világba lépő Kopereczkynek, ha nem nyitja is meg a kövér

örökséget előtte bizonyosan, de legalább el se zárja és hitelt fakaszt a könnyelmübb uzsorásoknál. A hány Kopereczky családfő, annyi Izrael Izsák lett már most; igaz, hogy az örökségben csak egy ül, a szkipcsavai Kopereczky Mihály fia (épen abban az időben született, mikor IX. Benedek Rómában járt). Ezt most már úgy hívták a családban rövidesen, hogy «senior», pedig még csak most tanul járni, de ha meg talál halni, jön a sequens, az lesz akkor a senior, pedig most még csak szopik.

Nőttek csendesen, lassan az Izrael Izsákok, s már a kiskorban bizonyos gyöngédebb ápolásban részesültek a Kopereczky Józsefek, Mihályok, Benedekek, Györgyök és Jánosok között, sőt a folyton romló világ is többre nézte, elnevezvén őket «várandós Kopereczkyek»-nek, míg a keresztény keresztnevű Kopereczkyek a «kimaradt Kopereczkyek» gyüjtőneve alatt úsztak bizonytalan vizeken a boldogulás felé. Úgy, hogy idők folytán szivettépő dologgá vált a Kopereczky-szülőkre nézve, hogy csak az egyik fiúszülöttüket ékesíthették ilyen névvel. Ott voltak ő méltóságaik is, a hol az angol lordok, a kik könnyeket csorgatnak utóbb szülött fiaik bölcsőjébe, vagyis még rosszabbul voltak, mert az angol lordnak a második, sőt harmadik fiából lehet lord, ha elhalnak előtte az idősebbek, de a Kopereczky Györgyökből, Benedekekből, Mihályokból, hajh, sohase lehetnek Izrael Izsákok.

Bizony vérlázító, hogy a papok nem engednek több egyforma nevű élő gyereket egyugyanazon apától és anyától! Pedig egyik-másik Izrael Izsák meg is halhat időközben, s micsoda szívfájdalom

az aztán, hogy a megmaradottakban egy se Izrael Izsák többé.

Hanem iszen a mit nem lehet, nem lehet, de miért nem lehetne megadni a módját legalább a szép hangzatra nézve? S egyszer csak kitalálta az egyik Kopereczky, a kinek már volt Izrael Izsák fia, hogy a következő fiacskáját megfordítva: Izsák Izraelnek kereszteleti. Ez ellen aztán nem lehetett a papnak semminemű kifogása, ezt a kánonok nem tiltják. Hiszen csak az kellett, hajrá, utánna a többi Kopereczkyek, a mi divat, divat; s lőn csakhamar majdnem annyi Izsák Izrael a családban, a mennyi Izrael Izsák volt eddig. A bárónők egyebet se csináltak, szülték őket rakásra.

Évtizedekig folyt ez ártatlanul, nem is látott ebben senki «dolus»-t, legfeljebb jámbor mulatságot, hanem épen most, történetünk idejében, hallatlan, micsoda kavarodás történik belőle, — ki hitte volna még akkor?

Legközelebb IV. Kopereczky Izrael Izsákra, Mihály fiára következett a seniorság. Most ugyanis egy tüdővészes Kopereczky III. Izrael Izsák (a lutheránus ágból) a senior, a ki folyton utazgat, a tavaszt keresi és a sirt találja meg rövid időn. Minthogy az utódlási igény még a senior életében bejelentendő, a mi egyszerüen a keresztlevél beküldéséből áll, s ez idő szerint IV. Izrael Izsák, Mihály fia, az előbbi fejezetben leírt hórihorgas vörös Kopereczky a legidősebb, el is vitte a nyáron személyesen a keresztlevelet Prágába. De tessék csak elképzelni, mi történt, már egy másik keresztlevelet talált ott. Az Izsák Izraelek közül, a kikre a kutya se gondolt, véletlenül előállt I. Izsák Izrael (XII. Benedek fia), hogy azt

mondja, ő négy egész hónappal öregebb a hórihorgas vörös Kopereczky Izrael Izsáknál, tehát őt fogja illetni legközelebb a stallum.

A szerteszét élő Kopereczkyek általában, de különösen a legitim érzésüek megbotránkoztak e váratlan fordulaton (az Izsák Izraelekkel biró familiák kivételével), s többnyire jól megmosták a törvénytelen követelő fejét, ha találkoztak vele.

— Megbolondultál? Mit akarsz, szerencsétlen? Miféle nagyzási hóbort ez tőled? Hiszen nem vagy te Izrael Izsák! Te csak Izsák Izrael vagy barátocskám!

— Az mindegy.

— Ohó!

— No hát majd megmutatom, hogy mindegy. Két karakterisztikus zsidó névről van szó, s az örökhagyó intenczióinak egyformán felel meg, akár az egyik van elől, akár a másik van hátul.

Ennyiben állt az ügy s valóban igen kellemetlen volt I. Kopereczky Izsák Izrael váratlan föllépése, mert a vörös Kopereczkynek nagyon kellett az örökség. Csak nagy nehezen birta foltozni a szegénységet. A birtoka alig jövedelmezett valamit, hivatalt pedig nem vállalhatott, mert semmihez sem értett. Úgy nőtt fel, mint egy csikó. Nyilvános iskolába nem adták, az otthoni nevelését pedig a krapeczi kántor-tanítótól, Szlimák Józseftől nyerte. Mikor már olvasni megtanult (csoda, hogy megtanult) az apja közbelépett, hogy nem engedi tovább kínozni a gyereket. Hogy mit csinált, mivel töltötte idejét harminczhárom éves koráig (annyi idős most), bajos elősorolni. Voltaképen semmit se csinált, vadászott, lovazott, eljárt a szomszéd birtokosokhoz és a többi Kopereczkyekhez név-

napokra, búcsúkra, lakodalmakra, szerette a parasztlányokat és a menyecskéket, kártyázott a környékbeli gentryvel, lovakat csereberélt a trencséni kupeczekkel, néha gyapju eladás idején Pesten is töltött egy-két hetet, hol a kaszinóban «jó spéczinek» tartották, ki szeretetreméltó abban, hogy jó képpel türi a gúnyolódást és a brutális kaszinói maliczziákat. Atyja halála után átvette a krapeczi birtokot: kétezer hold hozzáférhetetlen erdőt és mintegy nyolczszáz holg szántóföldet, növelte apródonkint a rajta levő terheket, miközben türelmetlenül várta a prágai stallumot.

Ez a várandóság, bár megzavartatott, mégis nagyban emelte tekintélyét. Sőt, miután az a hír is keringett, hogy a Prágában elhelyezett tőkéket, az új senior idejében, ha az egy kicsit utána jár, a magyarokkal megbékült uralkodó átengedi hozatni magyar pénzintézetekbe, a hol ez idő szerint magasabb a kamatláb, ez a körülmény adta meg az impulsust, hogy a takarékpénztár Kozsehuba halála után, nem közönséges előrelátással, Kopereczky bárót választotta meg elnökének.

A tudatlanok vakmerőségével kapott utána, de a nemezis hamar utólérte, mert még el sem foglalta elnöki székét s már is híressé lett a pénzügyi körökben egyetlen mondásával.

Az igazgatósági tagokat, kik a választás hírét testületileg hozták meg, kitüntető szivességgel fogadta s cercleszerüen intézett hozzájuk leereszkedő kérdéseket.

— Nos tehát nagyon jól van; szivesen leszek az elnökük. Majd csinálok rendet. Mindent el fogok követni, hogy az önök dolgát megkönnyítsem. Sokat dolgoznak?

— Elég sokat. A forgalomtól függ.

— És mi az a sok dolog?

— Reggeltől estig jönnek az emberek.

— Úgy? És mit akarnak? — kérdezé csodálkozva.

— Kölcsönt akarnak felvenni.

— Micsoda? — riadt fel Kopereczky, fenyegetőleg emelve fel ökleit. — No iszen, majd adok én azoknak kölcsönt!

Az igazgatósági tagok hüledezve néztek össze s rögtön tisztában voltak az új aquizíczióval. Titokban azonban nem tartották a famózus kijelentést s csakhamar közkincsévé vált az emberiségnek, mint anekdota, bejárván az egész országot, kaczajt fakasztott mindenfelé. Sok becsületet nem szerzett vele a takarékpénztárnak, de szerzett magának még egy titulust, a «*báró Stupiczky*» nevet.

Mindez inkább tudatlanságból eredt, mintsem hülyeségből, s abból a szelességből, hogy nem tudta a tudatlanságát véka alatt tartani. Nagyképűnek kell lenni az embernek, másokat hagyjon beszélni előbb ott, a hol ő maga nem áll szilárdan. A tudatlanságnak csak egy takarója van — a nyelv; minek azt minduntalan mozgatni?

Ismerethiányaitól eltekintve azonban, elég magához való esze volt s veleszületett gavalléros gondolkozásmódja. Csakhamar belejött az elnökségbe, s a mint apránkint megismerte a dolgok csinját-binját, csakolyan jó takarékpénztári elnök lett belőle, mint elődei.

HARMADIK FEJEZET.

(Valahogy mindég rendbe jönnek az eligazíthatlan dolgok is.)

A bárónak ez a takarékpénztári állása foglalkoztatta az éjjel Noszty képviselő úr gondolatait. Alig aludott valamit. A nagy adósság-csinálóknak csodálatos a szimatjuk. Valami titkos érzés megsúgja, hogy ettől vagy attól az embertől ki lehetne vasalni ennyit vagy annyit. Nincs rá semmi különösebb ok, de azért görcsösen ragaszkodnak ehhez a sejtelemhez.

Reggelre kelve első dolga volt a bárót felkeresni a nagy sárga épületben a piaczon, melynek homlokzatán egy arany köpü pompázott, de a takarékpénztári tisztviselők azt ujságolták, hogy a báró még nem jött be, bizonyosan alszik, az éjjel nagy czéczó volt, ő méltósága olyan kedvre szottyant, hogy éji zenét adott először itt bent a városban valami pesti kisasszonynak, a kibe teljesen belebolondult, azután kivitte az egész czigánybandát a Vághoz és a galóczáknak adott éji zenét, végezetül pedig azzal az ürügygyel, hogy menjenek galóczát fogni, belelökte a brácsást meg a czimbalmost a folyamba, hogy azok majdnem belevesztek, de legalább tüdőgyulladást okvetlenül kapnak, szóval fölséges egy mulatság volt, minélfogva ma az elnök úr ő méltósága valamivel később fog bejönni.

Tíz óra is elmúlt és még mindig nem jött Kopereczky, sőt a féltizenegyet ütötte a toronyban, mégse mutatkozott az utczán. Noszty tűkön ült a városzobában, de hát még a fiatal hadnagy, a k, künn az utczán fel s alá járva várta, széna-e vagy szalma: élet-e vagy halál? A kis forgópisztoly ott volt a zsebében. Szorongó érzések között tapogatta meg s aztán megint járt-kelt, hol a toronyórára tekintve, hol a takarékpénztár zöldre festett kapujára.

Végre kijött az öreg.

— No mi van? — kérdé tőle rekedt hangon.

— Nincs szerencsénk, Kopereczky még most sem jött be. Devernázott az éjjel és talán alszik.

— Mindennek vége, — sóhajtott fel a hadnagy. — Úgy látszik, el kell vesznem. Tizenkét órakor felbontható és előmutatható a váltó. A hogy én ismerem Kozsehubát, egy perczig fog várni. Mit tegyünk?

— Talán küldjünk valakit Kopereczky után? Vagy a lakásán keressem fel? Ahol jön ni!

E pillanatban tűnt fel hórihorgas alakja, a mint nagy peczkesen lépkedett a templomnál. Mellette egy hatalmas kos poroszkált, nagy görbe szarvai körbe hajolva befelé nőttek a halántékaiba. Erős állat lehetett, egyszer állítólag összetülekedett a város bikájával és megkergette, Kopereczkyt mint egy hű kutya kisérte mindenüvé.

A hadnagy szemeiben remény csillant meg s sietve osont el egy mellékutczába, míg az öreg Noszty Kopereczky elé lépegetett.

— Épen te hozzád iparkodom.

Kopereczkyn semmi nyoma sem látszott már az éjjeli dorbézolásnak, friss volt, vidám és csupa illat,

még a vén kos is rezeda-parfümmel volt meglocsolva. Nyájasan nyújtotta mind a két kezét Nosztynak.

— Isten hozott kedves bátyácskám, Isten hozott. De jó, hogy megszólaltál, mert bizony nem ismertem volna rád, mint az olyan kóróra, hehehe, a min még tegnap egy rózsabimbó ringott.

— Vilmát a fogadóban hagytam, mert egy komoly dologban jöttem hozzád.

— No hát csak gyere be azzal a komoly dologgal. Kart karba fűzve léptek be a takarékpénztári épületbe, a folyosón kinyitotta az elnöki szobáját és előre eresztė Nosztyt, de a kos fürgébb volt, ő törtetett be elsőnek a szentélybe s egész nyugodtan lefeküdt a Wertheim-szekrény elé.

— Hát ülj le és gyújts rá, aztán parancsolj velem, ha úgy tetszik.

— Nem egyébért jöttem kedves Kéti öcsém, mint azokért az aranyakért, melyeket tegnap a leányom hajából kifogdostál.

— Ah! Persze, — nevetett édesdeden a báró. — Erre nem is gondoltam. Igazán kapitális! Tudod-e, hogy egy jó prókátor talán ki is tudná perelni részetekre. Az a baj, hogy mindössze csak kettő volt; azzal csináltam az egész flanczot.

— Az bizony kevés, — veté oda amúgy mellékesen a képviselő, majd egész komolyra vált arczczal így folytatá: Mert úgy nézz meg engem, hogy én most egy nagyobb összeget akarok tőled rövid úton, rövid határidőre szerezni. Tudod, a fiú. Hej, barátom, nagy dolog apának lenni. Valami görbe dologba keveredett, a becsülete áll koczkán. Kényes természetű ügy. Hisz értesz engem. A pénz rögtön kell.

Egy félóra alatt kell, vagy még hamarabb. Ide hiv levélben és bevallja. Nem hogy előre megírta volna. Képzeld a kényszerhelyzetet, a mibe kerültem. És hát kihez forduljak itt? Itt csak egy úr van, egy perfekt gentleman, a ki ezt a helyzetet megérti és az te vagy. Mindenesetre hozzád kellett fordulnom ... Igaz-e vagy nem?

Kopereczky szeretett volna most itt nem lenni, de azért mint egy igazi gentlemanhez illik, nem mutatta, csak a zavart beszédjén látszott az igyekezet, hogy a voltaképeni beszélgetési tárgytól távolodjék.

— Hiszen igaz, igaz, a mi azt illeti. Bizony czudar nép ez itt. Nincs ezeknek fogalmuk a becsületről. Jól mondod. Ezeknek a fenyves madár a madaruk, nem mint nekünk a Turul. És azt megeszik mindenestől. Önző kutyák. Adnak is ezek valakinek valamit. Megcsalják ezek az Istent is. A Máriának is mivel szúrják ki a szemét. Odaadták neki a fecskét, hogy az legyen a Mária madara, s azt aztán megkimélik, nem bántják, kicsinyeit ki nem szedik és nagyra vannak vele. De hát mért nem adták oda a fürjet vagy a császármadarat? Azért, mert az nekik jó pecsenyének. A kis verébfiókokat is megsütik és megeszik, de a fecske semmire se jó, hát legyen a Máriáé.

Noszty idegesen húzta ki az óráját.

— Hiszen mind szép ez, édes öcsém, hanem az óramutató könyörtelenül szalad, azért hát kérlek, méltóztass a tárgyra térni.

— Jó, hát beszéljünk róla. Az nem árt. Mennyi volna az az összeg?

— Kétezer forintra van szükségem, még pedig ebben a negyedórában.

Az öreg Noszty mindig úgy egyenlített ki adósságokat, hogy kétakkorákat csinált. Ez olyan rossz szokása volt, a miből a legkritikusabb pillanatokban sem engedett.

— Hm, az csinos összeg. Zsigmond király valamikor egy várost zálogosított el ennyi pénzért.

— Ne beszélj nekem Zsigmond királyról és a madarakról, kérlek.

— Jó, hát nem beszélek. Hanem tisztázzuk előbb az eszméket, — szólt derülten (jele, hogy mentő gondolat jutott eszébe.) — Mondd meg nekem mindenekelőtt, hogy kihez jöttél most, kedves bátyám?

— Hogy értsem azt?

— Báró Kopereczkyhez-e, vagy a takarékpénztári elnökhöz?

— Természetesen báró Kopereczkyhez.

Kopereczky olyat kaczagott erre, hogy a falak is rengni látszottak és a kos is abbahagyta a kérődzést az asztal alatt.

— No, hisz akkor jó helyre jöttél. Kopereczky ugyan nem adhat neked egy grislit se, mert ő maga is kölcsönökből éldegél.

— Ej, akkor hát a takarékpénztári elnökhöz jöttem, — vágott közbe Noszty türelmetlenül.

— Úgy? Az elnökhöz? Az már más — és a Kopereczky vöröses tüskés szemöldökei felszaladtak a homloka tetejére. — Oh, én Istenem, milyen kellemetlenség ez most! Mint elnök nem adhatok neked pénzt ebben az órában, mert ahhoz össze kellene hívni előbb az igazgatóságot, a ki megszavazza, ahhoz pedig legalább huszonnégy óra kell.

— No, akkor aztán vigyen el az ördög, — tört ki

a komoly honatya s rohant kifelé kalap nélkül, sétabot nélkül, azzal a végső emberi ösztönnel, hogy bár minden czél nélkül, de segítségért induljon valahová.

— Hohó, megállj csak! — futott utána Kopereczky és megcsipte a folyosón. — Valami jutott eszembe.

— Mit akarsz?

— Gyere csak vissza; hisz a kalapodat is bent hagytad. Hová mennél így? Ugyanis az jutott eszembe, hogy van nekünk egy határozatunk, mely szerint az elnök a saját szakállára is adhat pénzt, ha az illető kézizálogra veszi azt fel. Hát adjál valami zálogot!

— Ne légy legalább nevetséges, Izrael! Nincs én nálam pajtás egyéb értéktárgy, csak három vadgesztenye a zsebemben, a mit a gutaütés ellen hordok.

— Dehogy nincs. Hát ez az aranykeretű üveg fityegő az óraláncodon?

— Ez a Vilma arczképe. Testvérek között sem ér többet tíz forintnál.

— Az mindegy. Nekem ez a medaillon kell. Megelégszem vele.

Noszty kordiálisan belecsapott a báró markába és lekapcsolta a medaillont.

— Mégis derék gyerek vagy, Kéti. Köszönöm a szivességedet és mihelyt lehet, kiváltom a zálogomat.

A báró átvette a jou-jout, bezárta a Wertheim-szekrénybe és leült megírni az utalványt.

— Csak ez az unalmas írás ne lenne, — zsémbelt. — Micsoda bolond találmány, barátocskám. Az ember lefogdossa az emberi hangokat ezekkel a légylábakkal. Hát nem nagyszerű? Mit is mondtál csak? Hogy mindjárt kiváltod, *mihelyt lehet*. Bocsánatot kérek, de mi nem élünk frázisokból. Nem vagyunk mi

se közvélemény, se országgyűlés. Tessék üzleti nyelven beszélni! Mikor? Évet, hónapot, napot! Mondjuk, kiváltod egy fél év alatt . . .

— Helyes.

— De tegyük fel, hogy ki nem váltod s ebben az esetben . . .

Olyan eset nincs.

— Bocsánatot kérek, az üzleti életben mindég számolni kell ilyen esetre. Tehát ebben az esetben a kézi zálogra vonatkozó szabályok lépnek életbe, vagyis . . .

— Vagyis?

— A zálogtárgy akkor a mienk, — nevetett Kopereczky. — A zálogtárgy eredetije, hehehe. Mert maga a zálogtárgy csak symbolum, hehehe. Mint például a mappa egy bizonyos földterületről.

Ezen a tréfán aztán Noszty is jóizűen nevetett s bevárván, míg a becsengetett hivatalnok áthozza az utalvány ellenében a kétezer forintot, meleg kézszorítások között elbúcsúzott barátjától, ki megigérte, hogy feketekávéra felkeresi őket a vendéglőben.

Alig hogy az utczára ért Noszty, megkondult a déli harangszó a piarista-templom tornyában. Lehorgasztott fejjel, szorongó érzésekkel járt azóta odakünn a hadnagy s úgy tünt fel neki ez a várhegy tövében elterülő egész város, mint egy nagy siralomház. Feje zúgott, lábait lassú reszketegség fogta el, szemei elhomályosultak, összefolyt előtte minden, házak, furmányos szekerek, jövő-menő vásárosok. Annyira meg volt semmisülve, hogy az apját se vette észre, a mint feléje lépegetett. Csak a harang búgott rémletesen: bim-bam, bim-bam. A lélekharang az. Arra rezzent fel, mikor az öreg vállon érintette.

— Kiszorítottam, — mondá spártai egyszerűséggel. Föllélegzett, mint a sivó homokban fetrengő hal, ha vizet öntenek rá.

— Hála Istennek! De akkor most már menjünk! Egy perczet se szabad veszteni.

Ugyde épen most jön rájok szemben a megyeházából Kubicza főispán, a ki el van ragadtatva, hogy régi barátját és képviselőtársát itt láthatja, a hol a madár se jár, összeszidja, hogy nem hozzá szállt, de még csak nem is értesítette (ördögök szánkázzanak a hátadon) s aztán megfordulván és hozzájuk szegődvén, egy benszülött hidalgó büszkeségével magyarázza el a Főtéren útközben az egyes nevezetesebb épületeket. Ez volt az Illésházy grófok palotája. Balra odább lakott állítólag valamikor Szvatopluk király, hogy azt mondják, ott volt a téli rezidencziája. (Az ám ni, most is ott vánszorog az udvaron egy fehér gebe, talán épen az a bizonyos.) Emitt a 13-as szám alatt őrizték 1622-ben a szent koronát. Nézd csak azt az ócska házat, ott hált meg Podjebrád Katalin, mikor Mátyás király átvette mint menyasszonyát.

Meg-megállt valamely alkalmas ponton, mutogatni a várromok festői voltát. No, úgy-e szép? Nem afféle akármilyen dib-dáb város ez. Úgy nézd meg a czipődet, hogy a nagyapáid pora van rajtok.

— Apám, elkésünk! — türelmetlenkedett a hadnagy, de Kubiczával nem lehetett birni.

És már úgyis elkéstek. A déli harangnak csak épen az első kondulását várta Kozsehuba Tivadar, dehogy várt volna többet egy perczet is. Tudta már ő, hogy megjött a hadnagy apja tegnap (kis városban hamar elterjed a hír). S nemcsak attól fél, hogy fizetni fog-

nak, hanem a Noszty kisasszony jelenléte olyan háztűznézés félét látszott jelenteni. A Velkovics-házban egész éjjel tisztogattak, sikáltak, rendezgettek erre a hírre s azóta is egyre füstölög a kéményük, sütnek, főznek, — legalább azzal a pletykával ijesztette meg délelőtt a gazdasszonya, Klobukné asszony. Nosza, nem szabad késni. Ki kell a kigyó méregfogát venni, ha alkalom van rá. Klobukné által ugyanis egy kosár mogyoróval kedveskedett Rozáliának délelőtt, de az azt üzente nagy gúnyosan, hogy ő nem mókus. Ez ütött szeget a Kozsehuba fejébe.

Hát tavaly még mókus volt?. Hisz tavaly még elfogadta tőle az évenkénti mogyoróküldeményt. Meg is köszönte levélkében. De most már nem mókus. Hm, úgy vagyunk? No hát majd megint mókus lesz a kisasszony.

És a míg Nosztyék ácsorgással töltötték az időt a Főtéren, ő magához vevén az ominózus levélborítékot, sietve igyekezett a kaszárnya felé az ezredes lakására.

Kemény, katonás, hirtelen haragú ember volt Stromm lovag. Kozsehubának már előre megborzongott a háta, ha elgondolta, hogy fog az mérgében ugrani, mikor a nevével aláírt váltót felmutatja. De mindegy, ezen már át kell esni a jövendő boldogsága érdekében.

Kozsehuba sohase beszélt vele, csak a kaszinóból ösmerte, a hol az ezredes kalabriást szokott játszani és olyan mérges, harczias hangon mondta ki a terczeket, kvartokat, mintha hadcsapatokat vezényelne. Hát még a kontrát? Azt lehetett volna hinni, hogy egy kartács süvít a levegőben.

Nem minden szepegés nélkül kopogtatott be most ajtaján.

A mogorva »szabad«-ja benyitott a dolgozó-szobájába, hol épen csibukozott az ezredes. Féltizenkettőkor szokott reggelizni s ilyenkor szívja a csibukját. Ez volt a legrosszabb időpont. Azt már mindenki tudta, hogy az ezredest nem szabad csibukozás közben zavarni, mint a püspököt imádkozás közben.

— Mi tetszik? — kérdé boszúsan.

— Én Kozsehuba vagyok.

— Az nekem mindegy, de mi tetszik?

— Mindenekelőtt ezt a borítékot akarom az ezredes úr jelenlétében feltörni.

— Hát aztán? — kérdé az ezredes valóságosan nyugtalanul. Nem birta elgondolni, miről lehet itt szó.

— Ime, a borítékban egy ma lejáró váltó van az ezredes úr girójával, azt bátorkodom tiszteletteljesen bemutatni.

— Egy váltó? Az én girómmal? Lehetetlen, — mordá elcsodálkozva.

— Méltóztassék megtekinteni.

Az ezredes átvette a váltót. Megnézegette elől, hátul, miközben kivörösödött, a szemei kigyúltak, halántékán az erek kidagadtak s a balkezével idegesen dobolt az asztalon.

(No, most mindjárt kezdődik a vihar, — gondolta Kozsehuba.)

De az ezredes kemény arczvonásai a hogy kijöttek a formáikból, épen olyan gyorsan vissza is igazodtak Egy nagyot fújt előbb, aztán egyet szippantott a csibukból.

— Ki adta önnek ezt a váltót? — kérdezte nyugodtan.

— Noszty hadnagy úr.

— És hát most azt akarja ön ugy-e, hogy én fizessem ki?

— Igen is jogom van azt kivánni bármelyik aláírótól, s a mennyiben Noszty úr ma délig nem fizetett, kénytelen voltam a másik aláírónál mutatni be a váltót.

— Hát igen, — hagyta rá az ezredes udvariasan, — kezes fizess, ez a regula. Foglaljon helyet uram, míg összekeresem a szükséges pénzt

— Az ezredes úr ki akarja fizetni? — kérdé ez csodálkozva.

— Természetesen. Hát nem azért jött ön, hogy kifizessem? Hiszen úgy értettem.

— Igen, igen, de joga van az ezredes úrnak legalább megvizsgálni az aláírást és esetleg tiltakozni.

— Az ördögbe! — fortyant fel az ezredes. — Hiszen csak nem tagadhatom meg az aláírásomat?

— Bizonyos ön abban, ezredes úr, hogy ezt a váltót aláírta?

— Persze hogy bizonyos vagyok. Hiszen csak emlékszik az ember, nem vagyok még demencziában.

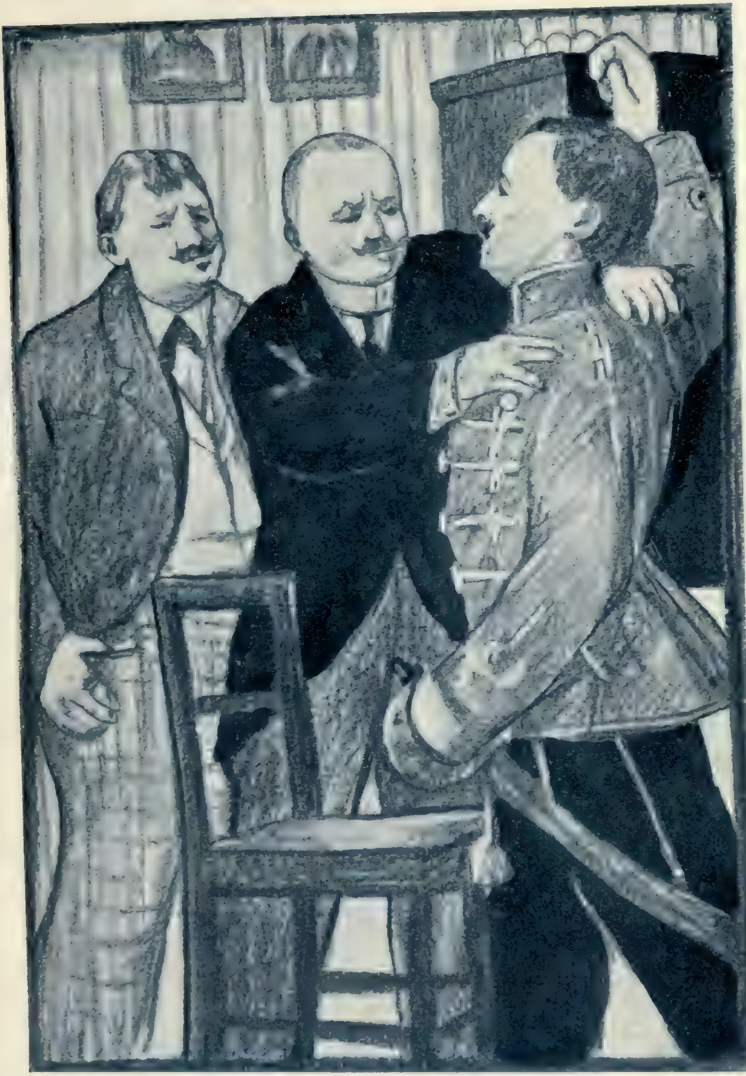
— Tessék csak jobban megnézni.

— Ejh, ön úgy tesz, mintha gyanakodnék, hogy nem az én írásom.

— Bizonyosan tudom, hogy nem az ezredes úré! — kiáltott fel élénken Kozsehuba.

— Ezer ördög! — pattant fel az ezredes. — Hogy meri ön kétségbe vonni, a mire én egyszer azt mondom, hogy így van? Egy szót se többet. Itt van a pénze. Egy-kettő, fordulj, indulj! Aláz' szolgája!

Rossz hangulatban tért haza Kozsehuba. Már a pitvarban meghallotta, hogy vendégei vannak, a kik-

— Te gazember, — sziszegé a hadnagy.

kel Klobukné bibelődik odabent. Kardcsörgés, káromkodások hallatszottak. Könnyű volt kitalálni, hogy Nosztyék méltatlankodnak, a miért nem találták otthon. Egy perczig gondolkozott, ne forduljon-e meg, de mégis csak benyitott hozzájuk.

— Szervusz bruder, — kiáltja eléje örvendezve a hadnagy, — de jó, hogy jössz. Már szinte megharagudtunk, hogy nem vártál be. Édes apám Noszty Pál országgyűlési képviselő. (Kozsehuba meghajtotta magát.) Eljöttünk barátom, azt a bizonyos dolgot eligazítani.

— Már el van igazítva.

— Ne tréfálj, kérlek, hanem add ide az izét, a borítékot, elhoztuk a pénzedet, köszönettel.

— Ismétlem, már rendben van. A váltót ezelőtt egy negyedórával bemutattam az ezredesnek. Onnan jövök most.

— Azt a gazságot csak nem tetted meg? — hebegte a hadnagy elhalványodva.

— Ugyan ne tetesd magad, — tört ki Kozsehuba haragosan, mintha nem tudnám, hogy össze voltatok beszélve, hogy az ezredes is csak olyan . . . olyan lump («mint te») — akarta mondani, de a hadnagy vérbenforgó szemeit látva, megenyhítette, mint a többi lumpok.

A hadnagy hozzáugrott és felemelte a kezét, hogy arczul üti.

Az öreg Noszty elébe állt, nem engedte.

— Te gazember, — sziszegé a hadnagy és reszketett a dühtől.

— Így beszél egy váltóhamisító egy becsületes emberhez, — méltatlankodott Kozsehuba.

— Vigyázzon fiatalember, türtőztesse a nyelvét, inté tárgyilagos magaslatról az idősb Noszty. Ne ingerelje. Nem látja, hogy kard van az oldalán? A helyett, ha már megcsinálta a bonyodalmat azzal, hogy be nem várt bennünket, hanem úgy viselkedett, mint egy Sylock, segédkezzék a kibontakozásban. Hát lássuk csak. Ön bemutatta a váltót az ezredesnek; mit csinált már most az ezredes?

— Az ezredes kifizette a váltót.

— És mit mondott?

— Azt mondta rá, hogy ő írta alá.

Apa és fiú mély csodálkozással néztek össze.

— Menjünk, — szólt az öreg, — itt többé nincs semmi keresetünk.

— De engem ez az úr megsértett! — dühöngött a hadnagy. — Ez vért kiván.

— Eredj a pokolba, az igazat mondta.

Erővel kituszkolta fiát a szobából, mire az megelégedett vér helyett egy gőgös, lesujtó tekintettel.

— Eredj már, kérlek, itt úgyis borzasztó a festék-szag.

Az ajtók tényleg újonnan voltak festve és a hadnagy hozzá is súrolódott az egyikhez, mire dühösen rúgott egyet a pitvarajtón s tisztogatni kezdte a festékhez ért kardbojtját.

— Nem árt már annak semmi, — sóhajtott az öreg, — be van az már piszkolva a nélkül is.

Túl a kapun tanácstalanul álltak meg.

— Hát már most mit tegyünk, apám? Hová? Merre?

Az öreg a gondolatait igyekezett rendbeszedni.

— Az ezredes kétségen kívül gavallér ember. Az

szép tőle, a mit tett. Nem akart elejteni, megmentette az életedet. Fizetett ezért ezer forintot. Nem akarta, hogy a világ megtudja, ki vagy, de ő maga már tudja. Mit lehet tehát ebből konstatálni? Azt, hogy úriember és jóakarattal viseltetik irántad. A katonák többnyire jószivű emberek. Kár azokat bántani. De ez más blattra tartozik. A fő az, hogy a konkrét esetből szűrjük le a kardinális alaptételeket, a melyek aztán eligazítanak a teendőinkben. Első dolgunk kipuhatolni, hogy ez a jóakarat mekkora és mennyire aknázható ki? Ez az egyik. Mert ha nagyon erős a jóakarata, akkor el lehet talán végkép simítani a dolgot. Azonban azt is konstatáltam, úgy-e, hogy úriember. Ez a második. Itt megint az áll elő, hogy nagyon úriember-e, vagy csak afféle úri svádájú jó bácsi? Mert, ha nagyon úriember, akkor nem engedi elsimítani azt a disznóságot, a mit elkövettél és nem öl meg ugyan, de megszabadítja tőled a tisztikart. No, ne szólj közbe. Hiába csikorgatod a fogadat. Mert apád vagyok, de nem akarok szamár lenni s úgy okoskodom a dolgok fölött, a mint hideg észszel kell. Ezekhez képest tehát tisztán áll az én feladatom. Most te eredj a hugodhoz a vendéglőbe, vigasztald meg és rendeljetek nekem is ebédet, én pedig sietek az ezredeshez, megköszönöm az eljárását, kifizetem, magamhoz veszem a váltódat és a mit meg lehet csinálni a javadra, azt megcsinálom. Csak azt mutasd meg, hogy hol lakik.

Ezzel aztán az öreg Noszty elindult jobbra, a hadnagy balra és csak az ebédnél találkoztak, a mikor már ott ült az asztalnál Kopereczky is. Lábainál a kos feküdt s ő annak a gyapjas hátán melegítette

a lábait, mert úgymond, ilyenkor őszszel, mikor még nem fűtenek s könnyen fölfázik az ember alulról, lábmelegítőnek használja a kost, téli vadászatoknál pedig megbecsülhetetlen. Ugyan tegye csak fel rá a lábacskáit, Vilma kisasszony! Az imposztor így akart gyönyörködni ingerlő lábformákban és bokákban.

Az öreg úr viseletéből semmit se lehetett leolvasni, mintha érczből volnának arczvonásai. Jóízűen evett, fesztelenül csevegett Kopereczkyvel, a mit jó jelnek vett a hadnagy, hanem azért mégis furkálta a bizonytalanság s nem birta sokáig megállni, hogy egy jelentőségteljes oldalpillantással meg ne kérdezze:

— Mi van az illetővel, apám uram?

— Nagyon úriember, — felelte az apa egész közömbös hangon. (Oh, ezek a politikusok! Hogy tudnak magukon uralkodni!)

— No, hogy dagadjon meg, — gondolta magában a hadnagy elszomorodva.

Képzelhetni, milyen unalmas volt neki most végig hallgatni a Kopereczky széptevéseit, parlagi bókjait, vaskos tréfáit és kijelentéseit. Épen magyarázta, hogy ő sohasem hallgatott a tanítóira, mindent az állatoktól tanult, a mit tud.

— Talán a kos is valami professzor-féle magánál? — csipkedte Vilma kisasszony.

— Valóban az. Ő türelemre tanít engem, mint a hogy a méh, mely a takarékpénztári épületen van, a gyűjtésre és szorgalomra emlékeztet. Én az állatok tanítványa vagyok és ez egyik legfőbb büszkeségem.

A hadnagy kiváncsian nézegette a kost, jó volna most eltanulni tőle a türelmet, mert ugyancsak türel-

metlenül várta az asztalbontást, míg végre okos szót válthat az apjával.

— Mit végeztél?

Az öreg úr kivette nadrágzsebéből a kettérepesztett váltót és átadta.

— Ezt elhoztam, — mondá, — a becsületet tehát úgy a hogy, megmentettem, hanem az angyalbőr elveszett.

— Hogy érted azt?

— Úgy, hogy a váltómanipuláczióدról csak két ember tud. Az egyik az ezredes, a ki sohase fog arról szólni, a másik pedig Kozsehuba, a ki talán szólni fog róla, de ez csak pletykaszámba esik. Mindamellett ez legyen az utolsó botlásod ezen a téren, mert ez nagyon csunya és veszedelmes dolog. A mi pedig a legközelebbi teendőket illeti, eredj fel a szobámba és írd meg a lemondásodat, az ezredes követeli, hogy le a mondurral, lépj ki a hadsereg kötelékéből, azután pedig csomagolj, megyünk haza. S ha nagyon tapintatos akarsz lenni, kezdj köhögni, mert egészségi okokból jösz; a felvidéki éles levegő megtámadta a tüdődet.

Így folyt és így végződött a Nosztyék felvidéki kirándulása. A legszebb hadnagyot elvitték Trencsénből, a mi azonban nem hagyott nagyobb űrt a kis tót városban, mert más hadnagy jött a helyére. Velkovics Rozália sírt, a hol nem láttak, egy csomó hitelező pedig káromkodott, a hol hallották. Még egy darabig irkáltak utána, hol neki, hol az apjának, de miután választ nem kaptak, elmaradoztak apránként, mint a darazsak az elvirágzott fától.

Innen-onnan végkép is elfeledkeztek volna róla, ha

Kopereczky nem járna egy idő óta annyit Budapestre s nem hozna róla némi híreket, hogy köhécsel, hogy azért hagyta el a katonai pályát, majd meg hogy vért hány. («A mi vérünk az, a mit hány» — sopánkodtak a hitelezők.) Némelykor Velkovics Rozáliának is hozott valami üzenetet tőle s akkor rendesen elpirúl vagy elsápad.

Ebből aztán kombinálni lehet, a ki akar. Hanem abból is lehet kombinálni, hogy valahányszor Kopereczky Budapestre megy, mindig találkozik Nosztyékkal. Sőt itthon is sokat gondol rájuk, mert a mi galóczát fognak a Vágban s a mi vadkecskét lőnek a krapeczi erdőben, az mind Noszty Pál czímére megy a fővárosba.

S hova-tovább mind több-több gyanus jel gyűlik össze. Az ősi bagolyfészket, a krapeczi kastélyt javítani kezdik tavaszkor, a bozóttal, farkastejjel, labodával fölvert kertet parkírozzák, utakat csinálnak, exotikus bokrokat ültetnek. Valami fő a Kopereczky fejében, meglássátok.

Hát az főtt benne, hogy egy félév mulva azzal állított be Pesten az öreg Nosztyhoz, a hol különben gyakori vendég volt egy idő óta, hogy a terminus lejárt, eljött a kétezer forintért és elhozta a zálogot.

Noszty Pál tréfára fogta a dolgot.

— Te is mindig olyat kérsz, a mi nincs. Várj kérlek őszig, míg a viczinálisomból pénzt tudok összeütni.

Kopereczky megrázta a nagy fejét.

— Én bizony nem várok egy napot se. Előre megmondtam. Vagy fizess rögtön, vagy pedig viszem a zálog eredetijét.

— Miféle eredetijét?

— Vilma kisasszonyt. No, mit bámulsz úgy rám, mintha meg akarnál enni? Vagy a pénzt, vagy a leányt, így volt az alku.

Noszty arcza olyanra gömbölyödött ki, mint a császárzsemlye.

— Hát iszen jól van, csak ne kiabálj annyira! Azért kár olyan lármát csapni, hogy a cselédek azt hiszik, verekszünk. Hiszen a mi Vilmát illeti, megkapod tőlem ingyen is, sőt tartom szerencsémnek. Mért nem szóltál már előbb, hogy szereted? Hát így szokás nálatok leányt kérni?

— Ej, te azt nem érted, — s fitymálólag intett a kezével. — Tudom én, mit csinálok. Mert úgy van az bátyácskám, vagyis rectissime, kedves apósocskám, hogy az öcsém János, IX. János, megkért a boldogult apámuram kivánságára feleségül egy Abaffy kisasszonyt Liptóból, nem is szerette pedig. Az Abaffy leány kosarat adott neki. János öcsém épen olyan szerény, szégyenlős ember volt, mint én, a kosarát annyira restelte, hogy beugrott a Vágba és belefult. Ezt meg aztán az apám vette a szivére és a halálos ágyán megeskettetett engem, hogy sohasem kérem meg a kezét anyától született teremtésnek. Ezért nem házasodtam ekkoráig. Mindig vártam, hogy valaki rám köti magát, valami olyan módon, a hogy az a regényekben előfordul, de az ördögnek se kellettem. Hát értesz most engem, ha én a zálogot követelem.

Noszty melegen megrázta a kezét és megölelte.

— Látom, Kéti fiam, hogy a formulák embere vagy. Ezt szeretem Ezzel Magyarországon még sokra

lehet vinni. Jövőd van, Kéti. Olyan főispánt csinálok belőled, mint a pinty. De igazán szereted a leányomat?

Kopereczky csak a szemeivel hunyorított s bágyadtan leeresztette kezeit, mint a meglőtt bagoly a szárnyát.

— Hát Vilma szeret-e?

Kopereczky az égre nézett merengve.

— Azt csak az Isten tudja, — sóhajtá.

— Nos akkor eredj, beszélj vele!

Búsan rázta meg fejét.

— Ez az, a mi nem lehet. Hisz az megkérésszámba menne és még kosarat is kaphatnék. Isten ments attól, hogy én szóljak. Inkább a nyelvemet vágatnám ki. Én csak passive viselkedhetem. A mit megfogadtam, megtartom Nem vagyok én politikus. Én az állatok tanítványa vagyok.

— Pedig úgy beszélsz, mintha a jezsuitáké volnál.

— Neked kell elcsinálnod a dolgot, — követelte Kopereczky, — vagy pedig fizesd meg a kétezer forintot és akkor itt a medaillonod, én pedig megyek szerelmi bánatomban egyenesen a Dunának, hadd lássa az apám szelleme az égből, hogy a kosarat ki lehet ugyan kerülni asszonyi dolgokban, hanem a vízbefulást nem.

— No hát csak ne menj a Dunának, hanem eredj szépen a vendéglődbe és jöjj el este; addig én megpróbálom kiegyengetni az utat.

Így mesélik ennek a leánykérésnek a részleteit a Noszty-rokonság sósabb nyelvű tagjai.

Kopereczky állítólag megjelent este a Nosztyék lakásán. A képviselő azonban a klubban volt, Feri

pedig a szinházban. Vilmát egyedül találta nagynénjével, özvegy Ilvánczyné született Noszty Erzsébettel, a ki a háztartást vezette fivérénél.

Nyomasztó hangulat támadt beléptével. Vontatottan indult meg a társalgás s minduntalan megakadt. A hölgyek hímzéseik fölé hajoltak, Kopereczky pedig a családi képeket látszott nézegetni. A néma időközökben hangosan ketyegett a fali óra, mint egy szorongó szív. Hol a nagynéni, hol Vilma kérdezett valami nagyon közömbös dolgot, a mire szórakozottan felelt Kopereczky; ügyetlen, elfogult volt, mint egy diák, mintha valami leszorítaná a nyelvét, miközben szelíden, reményteljesen függeszté szemeit Vilmára, mint a mesékben a kővé vált lovag, kit a csillaghomlokú királykisasszony egy varázsszava van hivatva megeleveníteni.

A nagynéni a kos után tudakozódott.

— A kost tetszik kérdezni? Sajnos, nem akarják a vasúton felvenni kutya gyanánt, azért nem hordhatom magammal. Ilyenkor otthon legel a krapeczi kertemben.

— Zöld-e már maguknál a természet?

— Oh igen. A krapeczi kertemben már virágoznak a baraczkfák és az orgona-bokrok.

A krapeczi kert jó thémának igérkezett. Elmondta, hogy újonnan rendezte az ősi parkot és renoválta a kastély . Gondolta magában, utat egyenget Vilmának, hogy minden szemérem nélkül elejthessen itt egy melegebb vagy jelentősebb czélzást, ha ugyan tartogat ilyet számára. De Vilma egy csöppet se látszott érdeklődni a krapeczi kastély munkálatai iránt, pedig tudhatja már apjától, hogy azok az ő kedvéért folynak.

Kopereczky elkomorodott. Legalább annyit kérdezhetett volna, hogy miért, kinek újíttatja a kastélyt s ebből olyan szépen, illedelmesen következhetett volna a többi.

Nagy zavarában most már ő kezdett fölvetni thémákat, idegesen nézegetve óráját.

— Nem mondta Pali bácsi, hogy mikor jön haza?

— Az a «mesterek»-től függ. Tudja, azoktól a mesterektől, a kik a tarokk végén még visszatartják az urakat.

Ösmerem ezeket a mestereket.

— Biz azok épen olyan bizonytalanok, mint általában a magyar mesteremberek.

— Akkor én talán be sem várom Pali bácsit, — nyöszörgött elkeseredve.

— Minek siet, mikor olyan jóizűen beszélgetünk? — jegyzé meg csipősen Vilma.

Kopereczky felállt és elkezdte lassan felhúzogatni a keztyűit.

— Nem hagyott hátra az öreg úr valami nekem szóló üzenetet?

— Nem.

— Sem nem szólt önnek valamit felőlem?

Vilma ma minden gonoszságát elószedte a szerencsétlen báró megkinzásában.

— De igen. Megálljon csak. Mi is volt? (Úgy tett, mintha elfelejtette volna.) Ahá, tudom már. Azt mesélte nekem, hogy ön házasodik. Igaz?

— Nem hitte?

— Persze hogy nem. (Felbiggyesztette ajkait, gúnyosan mosolygott, miközben három szemvesztő gödröcske támadt szép arczán, egyik balról, másik jobb-

ról, a harmadik, a legellenállhatatlanabb, az álla közepén.) Hogyan, ön, az állatok tanítványa? Hiszen ez nagy következetlenség lenne, az állatok nem választanak hitvestársat, hanem csak úgy élnek, a hogy jön

— Vilma! Ejnye Vilma, — intette a nagynénje.

— Az nem áll, kérem, mert a gerliczének párja van, a papagály pedig ő1ök szövetséget köt a himjével, — disputált Kopereczky. — A házasság alapgondolata kétségtelenül megtalálható az állatoknál.

— No hála Istennek, csakhogy ráakadt!

— Egyebet nem mondott az uraatyja?

— Dehogy nem. Azt is mondta, hogy engem akar feleségül venni.

Olyan közömbös, fáradt hangon, szinte fitymálva szólt, hogy Kopereczky hátgerinczén halálos hideg futott végig.

— És mit felelt? — motyogta tompán, szinte elhalón, s még a szemeit is behúnyta, mint egy halálra itélt, a kit most mindjárt szíven lőnek.

Vilma nagy figyelemmel igyekezett egy finom selyemszálat átbujtatni a tű fokán.

— Azt mondtam, — szólt lassan, vontatottan, miközben ásított egyet, — hogy hozzámegyek.

— Vilma, édes Vilma! — kiálta Kopereczky elérzékenyülten feléje rohanva. — Én vagyok a világ legboldogabb embere.

— No no no, azért csak ne taszítson fel! Ejnye Kopereczky! Ereszszen el! Maga szemtelen!

— Oh Vilma, Vilma! — lihegett lázasan. — Hát így szokás igent mondani?

Vilma az ölelés elől a nagynénje háta mögé

menekült s onnan felelt fel, mint valami bástya mögül.

— Hát így szokás úri kisasszonyt megkérni?

— Bocsássa meg nekem, hiszen tudja, hogy én az állatok tanítványa vagyok. — Hiszen Vilma tudta is, de ő meg a Sacré cœur-ök tanítványa volt, a hol Anselma nővértől azt az aranytanácsot tanulta, hogy a ki gyalog van, az ne válogasson a hintókban, hanem üljön fel mindjárt az első kinálkozó járműre.

NEGYEDIK FEJEZET.

(Néha a szerencse Istenasszonya ellen is sequestrumot lehetne kérni.)

Beavatott nyelvek így adják elő ennek a házasságnak az intim részleteit a burleszk komikum mártásában. De ha így volt is, nem lehet érte senkit megróni. Ki-ki úgy szerez feleséget vagy férjet, a hogy tud. Legalább már ez ne történjék egyformán. A többi aztán úgyis chablon. A mézeshetek, a háborús esztendők, a válás, vagy az összetörődés.

A mi Kopereczky házasságát illeti, azt bizony se a Kopereczkyek nem irigyelték, sem a Nosztyak. A Nosztyak azt állították, hogy Vilma különb szerencsét is tehetett volna; a Kopereczkyek pedig azt hajtották egyre, hogy a senior-jelölt bolondot csinált, olyan leányt hozva a házhoz, a kinek nincs a rajta levő ruhán kívül egyebe.

Hát a nexus kutya?

Kopereczky maga is restelte, hogy neje nem kapott rendes kelengyét s nem győzte mentegetni a látogatók előtt ezt a dolgot.

— Magam kértem az apósomat, hogy ne vegyen semmi lim-lomot. Nem fér ide be már egy bútordarab se. Ezeket az ősi székeket, szekrényeket pedig ki nem dobálom, még ha színarany bútorokat hoz is Vilma. Nem én, becsületemre mondom.

Hát ez igaz lehet, de egy bútordarab mégis csak befért még (pedig nem volt ezüstből), egy bölcső, a mibe a gólya egy év alatt egy kis Kopereczkyt hozott, a kit természetesen Izrael Izsák névre kereszteltek.

Ugyanaz nap észrevette a halál, hogy a Kopereczkyek létszámán most már semmit se ront, lenyiszszantotta kaszájával a senior Kopereczkyt Meránban; este jött meg a távirat Krapeczre s most már nemcsak apa lett Krapecz ura, de egyszersmind gazdag főúr.

A keresztelőre feljött Krapeczre az öreg Noszty is s a díszes ünnepély után félrevonta a vejét és így szólt hozzá bizalmasan:

— Szoktál te lapokat olvasni?

— Minek volna az nekem? — csodálkozott Kopereczky.

— Ha lapokat olvasnál, akkor tudnád, hogy a bontómegyei főispán megbukott. Nagy visszaéléseket fedeztek fel az ottani folyamszabályozásnál s a főispán volt a szabályozás kormánybiztosa. Buknia kellett. Most aztán tegnapelőtt félre hítt a miniszterelnök, mint a legöregebb és legbefolyásosabb bontómegyei képviselőt, hogy ajánljak neki valakit, vagyis hogy gondolkozzam egy pár napig s ha megfelelő férfiút találok, a kit az úgynevezett Noszty-klikk elfogad a megyében, azt ő ki fogja neveztetni.

— Mit bánom én azt.

— De nem úgy van az hékás, mert én tegedet akarlak ajánlani.

— Csak nem? — lihegte Kopereczky és csupa ragyogás lett az arcza.

— És miért ne, ha szabad kérdenem?

— Köszönöm, kedves apa — szólt ellágyulva — de meg tudok-e én annak felelni?

— Elég jól áll rajtad a mente, elég ravasz vagy és most már elég vagyonod is lesz hozzá.

— Épen az a kérdés. Félek, hogy a prágai örökség dolgában perbe fog ez a hóbortos Izsák Izrael s a pör évekig elhúzódhat, már pedig az ördögnek nőjjön a fű, ha a lovak megdöglenek. Szóval nem lesz pénzem, nem mozdulhatok.

— Ebben az esetben még jobban elkél a főispánság. Ha meglesz a prágai vagyonod, akkor mint rang és méltóság becses, ha nem lesz meg, akkor mint kenyér is jó, mert össze van vele kötve a vízszabályozási kormánybiztosság, vagy kilenczezer forint össze-vissza.

Kopereczky a szájával csettentett.

— Te vagy a legédesebb após a világon!

— Ne itélj kérlek hirtelen, mert ennek az én ajánlatomnak ára van.

— És az?

— Hogy te meg a sógorodat teszed úrrá.

— Már mint Ferit? Hm, az nehéz sor.

— Meg kell lenni.

— Hivatal?

— Dehogy. Nincsenek olyan hivatalok a világon, az irországi alkirályságot kivéve. Dinasztát akarok csinálni Feriből, nagy urat.

— Akkor hát szoknya?

— Az.

— Kinéztél valakit?

— Megvan s neked és Vilmának kell nyélbe ütni. Hogy miképen lehet, azt megtudjátok.

— Én rajta leszek — szólt Kopereczky — ámbár lelkiismeretes dolog. Azt a fiút rosszul nevelted. Az alma messze esett a fájától.

— Rossz közmondás — felelte Noszty kedvetlenül. — Ha az almafa dombon áll, bizony az almája könnyen elgurulhat a lejtőn messzire, de ha kiegyenesítik a talaját, hát nem gurul el.

— Van benne valami — hagyta rá Kopereczky — Ki az a kisasszony?

— Egy amerikai leány.

— De csak nem kell Amerikába mennünk?

— Nem, nem. Az Isten végszükségünkben úgy tetszik, egyenesen nekünk hozta, mint a sült galambot, és letette Bontómegye közepére. Ezt vétek lenne kisiklani engedni. Add rá a szavadat, hogy ha bontómegyei főispánná teszlek, hatalmaddal, ravaszságoddal és mindenféle eszközzel támogatod ezt a tervet. A főispán szörnyű potentát ilyen helyen, sokat tehet, valamint a főispánné.

Kopereczky oda nyújtotta a nagy csontos kezét. A sors pedig mintha egyéb dolga se lenne, mint báró Kopereczkyt kiszolgálni, úgy rendezte a dolgokat, hogy a mint Noszty haza ért a keresztelő után s másnap a Házba ment, az első ember a miniszterelnök volt, a kibe beleütődött a folyosón.

— Hohó! Állj meg ember, agyon ne tiporj — tréfálózott a miniszterelnök. — Egyébiránt közlendőm is van veled. Tegnapelőtt egy küldöttség volt nálam megyédből, mely Topsichot kivánja főispánnak. Van ellene kifogásod? De kinálj meg előbb egy czigarettával!

— Igen is van. Elsősorban klerikális és másodszor nagy intrikus, ravasz, megbizhatatlan ember.

— Van talán már valakid? De adjál előbb egy kis tüzet is.

— Igen is van.

— Olyan-e, a kinek adhaerentája van ott s a kiért egyszersmind jót állsz, hogy simán megszünteti a Gyik-szabályozásnál beállott zavarokat?

— Olyan — felelte Noszty.

— Hm, az a baj, — vallogatta be lassankint a kegyelmes úr — hogy már Topsich gróf is volt nálam tegnap és félig-meddig megigértem neki.

— Ejh mit! Ejtsd el!

— De nagyon megharagszik . . .

— Ne törődj vele. Kevésbbé ártalmas ő neked ellenségnek, mint intimusnak.

— Bizony meglehet — dünnyögte a miniszterelnök elgondolkozva, majd fürkészve tekintett egykori iskolatársa szeme közzé, mert Noszty ezen a réven birt roppant befolyással. A közösen elkövetett diákcsinyek jobban forrasztanak, mint akár a közösen csinált történelmi események.

— Nos hát, ki az a te jelölted? — folytatá élénken. — Add elő Pál úr, de hamar, mert engem mindjárt beharangoz az elnök.

— Báró Kopereczky Izrael.

— Ugyan eredj, — pattant fel a miniszterelnök, — azt mondják, nagy szamár.

— Ne adj a mende-mondákra, — felelte sértődve. — Hisz itt még (valami nagy embert keresett az elméjében) Bismarckra is azt mondanák, hogy szamár, ha nálunk pályázna valami állásra.

— No, a mi igaz, az igaz. Hát ki, mi voltaképen ez a báró Kopereczky? Van vagyona?

— Övé a krapeczi uradalom.

— De az nem Bontómegyében fekszik. Mi nexusa van Bontóban?

— Az én rokonaim, a Nosztyak, Horthok és Ragányosok, Leviczkyek és Homlódyak.

— Úgy? Neked is rokonod?

— Vőm.

A miniszterelnök kedélyesen a vállára borúlt.

— Ej no, bocsáss meg bruder, de bizony Isten nem tudtam. Szeretnék a nyelvemre ütni. De ugy-e nem aprehendálsz? Ki lesz nevezve, punktum. Kinevezem neked ab invisis. No, ugy-e jó lesz. (Kedélyesen a tenyerébe csapott.) Végeztünk, amen.

Csengetyűszó hallatszott a teremből. Sietve tünt el a folyosón, eldobva czigarettáját, épen olyan könynyedén, mint egy főispánt.

Csakhogy a czigaretta még füstöl egy darabig eldobva is, de a főispán mindjárt hamu.

Nosztynak első dolga volt megsürgönyözni a nagy hirt Kopereczkynek, mire hirtelen elterjedt egész Trencsénben, hol már eddig is szörnyülködtek az emberek a Kopereczky szerencséjén. De ez az utolsó hir okozta a legnagyobb szenzácziót. Gyereke 'iszen a többi trencsénmegyei embernek is születik, az se szokatlan, hogy valakije meghal, a kitől örökség nyílik, de hogy Trencsénből vegyenek kölcsön okos embert olyan híres megye fejének, mint Bontó, a hol statusférfiak, miniszterek teremnek, olyan még nem történt, mióta a világ áll.

— Hát ez az az elmaradt staffirung! Ehol van

ni. No, most mondjátok már, hogy Kopereczkyné csak négy szoknyát hozott a házhoz és három hálóreklit!

Milyen szertelen a szerencse! Gyereke születik Kopereczkynek, új költség, de mindjárt lehagyít az Isten egy nagy jövedelmet a prágai seniorátussal; a nagy vagyonhoz már most nagy hivatal kell, itt van, kinevezik főispánnak, a főispánsághoz sok ész kell, majd meglássátok, meglesz. Hogy hol veszi, az Isten tudja, de meglesz valahogy, a mint meglett valahogy a többi járulék is.

Nem sokára megjött a kinevezés a hivatalos lapban is. Alig hogy átesett a tömérdek gratuláczión, Budapesten termett és átalakúlt. Máskép·lép, másképp beszél, másképp tartja a fejét. Valami nagy ő most, úgy képzeli, hogy a föld is érzi, a hol a lábát ráteszi. Olyan kórjelei vannak ennek, mint a tifusznak, hogy kodifikálni lehet őket.

Átveszi a belügyminiszteriumban a kinevezési okmányt, tiszteleg a belügyminiszternél, a ki ellátja instrukcziókkal, kivált az ilyen megyében, mint Bontó, a hol zavarok vannak és pánszláv mozgalmak készülődnek. Már mindjárt az előszobában kezdi a hatalom bűvös mákonyát fölszíni.

A titkár csupa mosoly, csupa szívesség, az ügyes-bajos várakozó képviselők egymásnak suttogják: «Az új bontói főispán» s bosszús szemet vetnek rá, mert a képviselőket megelőzve mehet be a miniszterhez. Ő excellencziája «per tu» szólítja: «Ülj le kérlek és gyújts rá, beszéljük meg együtt a dolgokat.»

Mikor a komoly és titkos részt rendbehozták, akkor egy pár meleg kérdést intéz hozzá a miniszter:

— Mikor szándékozol lemenni?

— Mikorra parancsolod?

— Minél előbb tartod meg az installácziót, annál jobb. Reménylem, leviszed a feleségedet is?

— Úgy szándékozom.

— Úgy-e, Noszty-leány?

— Az.

— No az ott aranyat ér ... — Hát csak erély barátom, erély és harmadszor is erély. Mihelyt egy kicsit megmelegszel, értesíts a viszonyokról, természetesen számjelekkel.

Ezzel aztán udvariasan kikiséri és az ajtónál hozzá teszi:

— De ne felejtsd magaddal vinni a kulcsot. Majd elküldetem a lakásodra. Hol vagy szállva?

— Az «Angol királynő»-nél, kegyelmes uram.

Az új főispán most már elhajtat egy litografushoz és névjegyeket nyomat: «Báró Kopereczky I. I., Bontó vármegye főispánja», aztán a távirdára szalad és egy sürgönyt meneszt a bontómegyei alispánhoz, melyben főispáni kinevezését tudatja és kéri, hogy minél rövidebb idő alatt a szükségesek megbeszélése végett keresse fel Budapesten az «Angol királynő»-ben.

A Koronaherczeg-utczában találkozik a sógorral, Noszty Ferivel. Csinos ficzkó, vasalt nadrágban, villogó czilinderrel, szegfűvel a gomblyukban. Persze, nagy örömbe tör ki:

— Ejnye, de jó, hogy találkozunk, épen azon gondolkoztam, kitől kérjek kölcsön hirtelenében ötven forintot?

Kopereczky most az egyszer nem vág savanyú

képet, átadja az ötvenest, de azt a megjegyzést még se hallgatja el: «Ámbár most nekem is sok kiadásom lesz.»

— Az ám, főispán lettél. Ebédek, pezsgő, reprezentálás. Kedves poziczió. Minden virág neked nyílik a megyében, minden fáczánt te eszel meg s minden asszony a hálódba botlik. Ezt jól csinálta az öregem. Csak aztán rólam se feledkezz meg, sógor.

— Mit? Volna talán kedved magántitkárnak lenni?

— Pfuj! Nem szeretek én körmölni. Arra keress magadnak valami skribát. valami ügyes lateinert, a ki majd lapot is szerkeszt. Mert saját organumodnak kell lenni, a mit te sugalmazol.

— Ne beszélj!

— Az úgy van, kedves sógor. Hozzátartozik a királyosdihoz. Kivált nemzetiségi megyében. A kormány szubvencziót ad a lapodnak, a lap azután működik. Te a közgyűléseken teszel nagy kirohanásokat a nemzetiségiek ellen, ő a czikkekben; ha nincsen ok rá, találtok okot, a czikkeket aztán a szerkesztő megvörösczeruzázva küldi fel a kormánynak, hogy lássa, mennyire dolgoztok a magyar állameszme érdekében s addig-addig dolgoztok, míg egyszer csak azon veszitek észre magatokat, hogy a hol azelőtt béke volt, most fenekestől felfordult minden. Hát erre én nem vagyok való, ahhoz egy «buzgó» fiatalember kell, Hanem ha valami jót akarsz velem, szerezz nekem egy jó parthiet . . .

— Jó, majd hiradással leszek, ha valami érdemes falat akad. Apád már beszélt velem ilyesfélét, de olyan formán, mintha már meg is volna. De addig

is kisérj el a szabóhoz, díszmagyart megyek csináltatni. Nini, elfelejtetted már Velkovics Rozálit?

— Az csak akkor volt jó. Akkor még kevesebb adósságban úsztam. Most már nagyobb hal kell.

— Vigyázz, sógor, mert a czápáig találod fölvinni, az pedig nincs se a Tiszában, se a Dunában.

Ilyen vidám beszélgetés közt értek Grünbaum és Weinerhez, s onnan aztán a Birner-féle kereskedésbe nyitottak be perzsgőt rendelni a beiktatási lakomára. Ötven üveg franczia és négyszázötven üveg magyar pezsgőre alkudtak meg.

— Hanem az etiquette legyen egyforma a palaczkokon, — rendelte a főispán. — Ért engem?

Noszty Feri helyeslőleg intett a fejével, míg Birner úr arczán széles mosoly terült el.

— Oh, hogyne! Nagyon is értem a méltóságos urat. Méltóztassék benne megnyugodni, mind egyforma Moet Chandon vignettával lesz szállítva.

— Az ördögbe, Birner, — pattant fel Noszty megbotránkozva. — A sógorom nem úgy érti ezt, hanem megfordítva, hogy t. i. a magyar vignetták legyenek a franczia pezsgőkön is.

— A hogy parancsolni méltóztatik, — hajtotta meg magát Birner úr.

Kopereczky oldalba döfte a sógorát és tótra fordította a beszédét, mint mindig kritikus pillanatokban.

— Cso robis? Csi szi sza zblazni? (Mit csinálsz? Megbolondultál?)

Hanem ott künn aztán felvilágosította Feri.

— Te bolondultál meg, sógorkám. Mert látod ez a különbség. Egy tót úr úgy csal, a hogy te; egy magyar úr úgy csal, a hogy én. Ha a te intézkedé-

sed sülne ki (pedig minden kisül), örökre lehetetlen volnál Bontómegyében, de ha az én intézkedésem tudódik ki, hogy a franczia pezsgőre tettél magyar etiquettet, akkor mint bámulatraméltó gavallért és hazafit fognak ünnepelni s a mellett így is, úgy is czélodat éred, hogy csalod őket, s hogy ti inyenczek fent az asztalfőn franczia pezsgőt fogtok inni, míg az alsóbb rendbeliek a becsületes magyar gyártmányt kortyogtatják.

Tetszett az okoskodás Kopereczkynek.

— Hm. Mondasz valamit. Igazad lehet. Köszönöm, hogy figyelmeztettél. Én nem vagyok hiú ember, se pedig olyan nagy szamár, a ki ne tudná, hogy szamár. Én tudom és érzem a szamár voltomat s ez a kiváló tulajdonságom meglásd, ki fog emelni engem a közönséges főispánok közül. Apád nem fog velem szégyent vallani, ne félj! Hanem egy okos ember okvetlenül kellene hozzám. Mert ha egy jó titkárom volna, hiszem, jól be tudnám tölteni az állásomat. Pompásan lehetne felosztani a dolgokat. Én a parancsolást tudom, a törvényeket, meg a többi egyebet a titkár tudná. Kereshetnél nekem valahol egy alkalmas ficzkót, mi?

— Utána látok.

— Köszönöm, sógor, nagyon lekötelezel, kivált ha sietsz vele, mert a miniszter azt akarja, hogy minél gyorsabban foglaljam el a székemet. Sokat vár tőlem — tette hozzá némi büszkeséggel. — Szóval, nem merem a beiktatás napját későre kitolni, annál is kevésbbé, mert már mindenem kész, ami a bontói fölszereléshez kell, csak még egy sastoll kell és egy irótoll. A sastollat megvehetjük útközben.

— Az irótollról meg én gondoskodom. Három-négy nap múlva nálad lesz.

Noszty elvállalván a feladatot, egy úgynevezett «pokoli ötlete» támadt, melyről bajos elhatározni, az ördög sugta-e, vagy egy kis ijjas fiú, a ki valamikor Isten volt, míg az Olympusi hatalmakat nem depossedálták, de a ki legtovább uralkodik, mert a többiek, az öregek, már eltüntek, de ő még most is intéz.

— Szegény hugocskám, — dünyögte az elhatározásnál Feri — miért ne tenném boldoggá?

S ezzel másnap, mikor reggel otthonról elment, benyitott az ugyanazon utczában levő «Czinkotai itczéhez» czimzett kis kocsmába; oda szokott járni, ha pénze nem volt és mulatni akart, ott mindig hiteleztek az elegáns fiatal úrnak.

Jóképű, tisztes öreg asszony volt a kocsmárosné, nyájasan köszöntötte, mert már régen nem látta.

— Itthon van Kornél? — kérdezte.

Kornél, az öregasszony fia, oskolatársa volt, azonfelül együtt önkénteskedtek s azonfelül ... de ezt már nem kell mindenkinek tudni.

— Nincs, édes urfim, nincs biz az, — felelte a jóképű anyóka. — Az ügyvédi irodában van?

— Hát kegyed hogy érzi magát, kedves Malinkáné asszonyom.

— Köszönöm a szives kérdését. Mit mondjak neki, ha hazajön?

— Hogy kerestem, fontos beszélni valóm van vele.

— Jó vagy rossz? — kérdé aggódó pillantással az asszony.

— Jó — felelte Noszty.

— Azért kérdeztem, kérem alásan, mert kedélybeteg, félek, nem jó vége lesz. Szenved, valami titkos bánata van, óvom a rosz fuvallattól is, nemhogy a rossz hirtől. A lelkem is reszket, ha ránézek.

— Majd talán meggyógyitom — mosolygott rejtelmesen az úrfi. — Mondja meg neki Malinkáné asszony, hogy eljövök délután, várjon meg otthon.

Feri körülbelül tudta, mi baja van. Évek előtt együtt voltak önkéntesek, mikor az ezred még itt Pesten feküdt. A «czinkotai itcze» akkor is már abban a hírben állott, hogy koszt dolgában csak a «Kis pipa» versenyezhet vele. Szokásban volt akkor, de még most se multa divatját, hogy a jobb házból való leányok a sacré-cœur-ök után mintegy a nevelés befejezéseül egy-egy nevezetes konyhájú vendéglőbe adatnak, hogy egy pár hónapig déltájban ott szorgoskodjanak, mint volonteur-ök a konyhán, annak csodás titkait meglesni, mert a szent házasságban csak eleinte vonzerő a csók, de a jó asztal, az örökös kapocs a férj és feleség között. Az elválás is «ágytól» és «asztaltól» szól. Az ágytól még csak el lehet válni, de a jó asztaltól nagyon keserves.

Vilma kisasszony, minthogy az utczájukban volt, a «Czinkotai itczé»-hez járt gyakorlatra. Eleinte kedvetlenül, később valóságos szenvedélylyel. A kocsmárosné önkéntes fia szép, délczeg, magas, szőke fiatal ember, be-bekukkantott a konyhába, ha éhesen hazajött, egy kis palacsintát lopni azon melegiben a sütővasról, úgy jó az. Önkéntes Malinka Kornél azonban csak éhes volt egy-egy gyakorlat után délfelé, de vak nem volt (sőt inkább igen csinos ábrándos szemei voltak), tehát hamar észrevette a konyhán sürgő-forgó

uri kisasszonyt, Malinkáné sietett bemutatni a fiát, a ki aztán elbeszélgetett vele egyről-másról, elannyira, hogy bizonyos idő multán a konyhabeli jók közt Vilma kisasszonyt kezdte találni a legédesebb falatnak és mondjuk ki egyenesen, a mi igaz igaz, a backfisch Vilmácska sem maradt iránta hidegen. Itt a pattogó, perelő tűz mellett, a hol minden nyers anyag megfőtt és megsült, az ő érzéseik is hamar forrtak. Elannyira, hogy már szűk volt nekik a konyha. Valahányszor Vilma elment az önkéntes öcscsével sétálni, az ifjú Malinka, ki már az ablakból leste, hozzájuk csatlakozott s együtt járkáltak a városban. Feri úrfi, a ki szerette hugát s kit a huga sokszor segített ki apró pénzzavaraiból, testvéri gyöngédséggel húnyt szemet a szövődő viszonyra. Sőt később, midőn Vilma már bevégezte a tanfolyamot a «Czinkotai itczé»-ben, minthogy valaki, a kit Malinkának hínak, semmiféle ürügy alatt nem juthatott volna be a gőgös Noszty Pál szalonjába, Ferencz úr közvetítette a szerelmesek levelezését.

Hogy minek irkáltak és mit reméltek, isten tudja (de hisz a szerelem legjobban táplálkozik a reménytelenségből), hogy találkoztak-e valahol a Feri tudtán kívül is, nem igen fürkészte, meglehetős felületes és könnyelmű volt, hogy ne törődjék vele. Az önkéntesi év után mindkettőjüket kinevezték hadnagynak. Noszty elfoglalta helyét s elment az ezreddel Trencsénbe, Malinka ellenben nem maradt a katonaságnál, beállott ügyvédsegédnek, hogy minél előbb letehesse az ügyvédi vizsgát, s mint híres ügyvéd odaállhasson Noszty elé egy szép reggelen. Hej, mennyit álmodozott erről a napról a száraz akták között.

Özvegy Ilvánczyné szül. Noszty Erzsébet, a Vilma nagynénje, a ki a háztartást vitte Noszty Pálnál, szigorú asszony volt, a furfang se hiányzott benne (hiszen Noszty vér csurgott az ő ereiben is), de ha valamely regény olvasásába elmerült, akkor a szőnyegét is el lehetett volna lopni a lába alól. Általában az olvasmányaihoz igazodott; ha a gyilkosságról, rablásról olvasott, nappalra is kulcscsal zárta be az ajtókat, ha nem, éjjelre is nyitva hagyta. Ha a regényben valami csintalan, kikapós asszony volt, átható árgus szemeivel, melyek egy detektivnek is becsületére váltak volna, még a Vilma titkos gondolataiba is behatolni igyekezett, a sóhajait, halaványságát, hallgatagságát mint bűnjeleket kezelte, az elhullatott papirosait titokban összeragasztotta és elolvasta, ha azonban jó indulatu, hős jellemek fordultak elő regényében, akkor megbízott benne, sokszor egyedül is elengedte órákon át flangirozni a városban. Beszélik a dr. Horváth Márton köz- és váltó-ügyvéd irodájabeli emberek (meglehet azonban, semmi vonatkozása nincs ezzel), hogy gyakran jött fel hordár, a ki Malinka Kornélt kereste, egy levélkét csusztatott kezébe, mire annak kigyúlt az arcza s észrevétlenül otthagyva keresetet, aktát, végzést, kiosont az irodából. Az imposztor segédek, a kik utána leselkedtek, azt állítják, hogy az utcza sarkán egy elfátyolozott, karcsú kisasszony várakozott reá olyankor.

Hogy volt, hogy nem volt, isten tudja, csak az bizonyos, hogy azokban az időkben, mikor Kopereczky elvette a Noszty-leányt, búskomor lett, nem ivott, nem evett, nem dolgozott, nem tanult (mert különben már letette volna azóta az ügyvédi vizsgát), ha-

nem őgyelgett az utczákon, a budai hegyek közt, mint egy testetlen árnyék. Hogy miért, senkinek se mondta, senki nem sejtette, az ifju Nosztyt kivéve, a ki még a nász előtti héten is hordta a leveleket. Aztán akárhányszor rajta kapta húgát, hogy keservesen sírt ott, a hol nem látták.

Vilmát aztán elvitte férje Krapeczre, annak több mint egy éve és most micsoda pompás jelenet lesz — mikor egyszer odatoppan Malinka Kornél is.

Alig várta a délutánt, hogy fölkeresse régi önkéntes pajtását.

Az már várt rá akkor; szomorúan nyujtotta feléje a kezét. Feri hasonlított Vilmához. Ez az arcz fájt neki. Óvakodott rá nézni.

— Parancsolsz velem valamit?

Olyan volt a hangja, mintha a sírból jönne.

— Egy ajánlatom van számodra, kedves öregem. Mennyit keresel te meg az ügyvédi irodában?

Malinka vállat vont és rábámult a közömbös jéghideg szemeivel.

— Mit bánom én azt? Minek nekem a pénz? Hitványság az!

— Boldog ember vagy. De én még boldogabbá akarlak tenni. A sógorom, a Vilma férje, bontóvári főispán lett és titkárra van szüksége. Vállalkozol-e rá?

Azok a jégszemek hogy kezdtek egyszeribe villogni, mint a szentjános bogarak. Mohón, izgatottan kapta meg a Noszty karját.

— Ő akarja?

— Nem, egészen az én ötletem.

— Tud róla? — suttogta rekedtes hangon.

— Nem is tud róla, de majd megtudja, ha egyszer ott lát.

— Azt hiszed, örülni fog?

— Gondolom, nem fog haragudni.

— Nem okoz-e az neki fájdalmat?

— Fájdalmat? Miért? — csodálkozott Noszty.

— Mert nekem fájdalmas lesz.

— Hát akkor ne vállald el.

— De nem bírok neki ellentállni.

— Ebben az esetben rendben van a dolog. Irok majd egy pár sort s ezzel keresd fel a sógort az «Angol királynő»-ben.

Noszty fütyörészve távozott, gondolván magában: ezeket én most összehoztam, a miből szép vígjáték lesz Krapeczen. Sokkal frivolabb volt, mintsem arra is gondolt volna, hogy ép úgy lehet szomorújáték is.

Malinka jelentkezett másnap s a csinos, jó formájú fiatalember megtetszett Kopereczkynek, röviden megegyeztek és még az nap délután iróasztalt tétetett be neki az egyik vendéglői szobájába:

— Ez az ön dominiuma, — mondá, mutatván neki az iróasztalt. — Ön ezentúl nem Malinka, hanem Kopereczkynek a második énje. Beleképzeli magát az én bőrömbe és gondolkozik helyettem. Én mindenbe beleavatom önt. Ha ön valami bolondot csinál, összeszidom, ha pedig én csinálok valami bolondot, akkor még jobban szidom össze. Elég, ha egyelőre ennyit tud. A többi majd következik.

— De mégis szeretném teendőim tüzetesebb meghatározását, — szólalt meg Malinka.

— Ne beszéljen nekem ilyen stilusban. Mert azt én ki nem állhatom, azt hiszem, hogy valami hivata-

los okmányt olvas s attól én mindjárt elalszom, mint a kakas, ha meglóbálják. Hogy mi a teendője? Hm, azt nehéz meghatározni. Mindenekelőtt egy szép beiktatási beszédre van szükségem. Ezt önnek kell megcsinálni. Ez a szekretárius dolga. Csinált ön már ilyesmit?

— Nem csináltam még, de a chriától kezdve mindent meg tudok csinálni, csakhogy...

— Csakhogy?

— Jó volna látni mintának egy ilyen beszédet, mi szokott abban lenni.

Sok zöldség, tömérdek ketle-kotla. És ezt nekem szóról-szóra be kell magolnom De hát ilyen az ember. Hihetetlen, mi mindenre képes a hazájáért! Különben itt volt tegnap az alispánom, a kivel e hó 20-ikára állapítottuk meg a beiktatást. Fogalmazzon majd egy levelet ilyen értelemben a törvényhatósághoz, a melyben értesítem erről, holnap pedig rendeljen valamely nyomdában meghivókat a főispáni ebédre. Azokat majd csak a jövő héten küldjük szét otthonról, Krapeczről, mihelyt megkapjuk az alispántól a meghivandók névsorát. Ugyancsak megigérte, hogy megküldi a jegyzőkönyveket a régibb főispáni beiktatásokról, ezekből aztán megtudjuk, mi minden vár ott engem. Oh jaj, csak már átestem volna rajta!

Malinka megértvén ezeket, lassan-lassan belemelegedett feladatába s minthogy úgyis értelmes koponya volt, az alispán által küldött programmból és a régi beiktatási jegyzőkönyvekből összefogdosta a beiktató ünnepély képét.

A főispán 19-ikén a délutáni vonattal érkezik Bontóvárra. A megye határán egy kisebb küldöttség száll

fel a vonatra s kiséri a székvárosig. A székváros indóházában a város polgármestere és a megyei tisztikar fogadja, az ott elhangzó rövid «Isten hozott!»-ra néhány szivélyes szóval felel, mire a Dengely hegyén megdördülnek a régi Thököly-ágyúk, lévén most Thökölynek sokkal több ágyúja, imitt-amott elszórva várakban, városokban, mint a mennyit valaha öntetett és bírt. A főispán az előre odaküldött négyesfogatára ül és a megyeházi szállására hajtat. A voltaképeni beiktatás csak másnap lesz az e czélra összehivott közgyűlésen, a hol a főispán leteszi az esküt, mely alkalommal a főjegyző, Vér Tamás fogja üdvözölni, mire aztán a főispán mondja el a beszédét, stb.

A programm egy kicsit szegényesen festett (kifejezője volt, úgy látszik, a hangulatnak). Kopereczky is észrevette és váltig morgott. Hogy még be se tette a lábát a vármegyébe és máris sikkasztanak. Hová tették a programmból a fehérruhás lányokat? Micsoda szemtelenség! E nélkül legyen ő főispán? Azonkívül se bandérium, se fáklyás-zene. Ez bizony nem jól kezdődik.

— Nem csoda, — vigasztalta Malinka a panaszkodót, — még nem ismerik méltóságodat.

— Hiszen épen az, hogy még nem ismernek. Azért csodálkozom. Mert ha ismernének, nem csodálkoznám.

Nem volt kedvező prognostikon a «Bontói Napló» se, melynek minden sorát figyelmesen olvasták. A fekete betűerdőből hideg szél fújt s gonosz manók vigyorogtak ki. A távozó főispán iránti szeretet és melegség áradt ki a különböző közleményekből. A lemenő napnak üvöltöttek hozsannát. Ejnye, de furcsa magyarok!

E hidegségből egyébiránt nem érzett Malinka semmit, sőt inkább melege volt, izzadt a beszéd készítése közben. Sok penzumot csinált már életében, de egy se ment olyan nehezen, talán épen azért, mert valami rendkívülit akart alkotni. Olvasta mintának Cicero, Kölcsey beszédeit, hogy azokból ihletet merítsen, elment vagy kétszer-háromszor a karzatra országgyűlési beszédeket hallgatni, ezeknek a hatása alatt írt aztán egyet-egyet, de mikor Kopereczkynek felolvasta, az nem volt megelégedve.

— Nem jó, amicze, nem jó.

— Hát miért nem jó?

— Mit tudom én? Csak nem jó.

Akkor aztán áttanulmányozta az Antonius beszédét Caesar holtteste fölött s írt egy hatalmas, lendületes szónoklatot alexandrinusokban, hogy öröm volt azoknak a pattogását hallani. Mert meg kell adni, pompás tolla volt Malinkának.

Kopereczky végighallgatta ezt is s fitymálva intett a kezével:

— Ez se jó.

A szegény Malinka most már kezdte az alispán által küldött régi jegyzőkönyvekben megörökített beiktatási beszédeket fölturkálni s nagy kínjában kiválasztván egyet, a melyet a mostani alispán tartott még főjegyző korában, az 1868-ban kinevezett főispán, báró Aráncsy János beiktatásánál és a melyet a szónok úgy adott elő akkor, mint a vármegye óhajait, most akként travesztálta, mintha a főispán igéret gyanánt mondaná el ugyanazokat a szóvirágokat, reformokat, pattogó szententcziákat, kopott hasonlatokat és

részesülőkben össze-vissza gubózott oratori maszlagokat és czirádákat.

Kopereczkynek a szemei csillogtak a megelégedéstől és örömtől.

— Ez az, pán brat. Ez az igazi, ez a szép, rajta van az a bizonyos megyei szag, a mi a hajduk dolmányán és a bizottsági tagok bekecsén. Maga nagy talentum, pán brat.

Az volt nála a legnagyobb fokú megelégedés, ha valami alantast per «pán brat» (testvér úr) szólított.

Ezt a beszédet vitte haza Krapeczre, hogy betanulja.

A beiktatásig ugyanis még tíz nap volt. Kopereczky ráért még hazamenni; úgyis dolga volt otthon; lemondani a takarékpénztári elnökségről, átadni az irományokat, ellátni instructióval a tisztjeit, aztán a kis rajkót is meg kellett nézni. Hisz az már nőtt azóta! Oh, hogyne! Egy hete, hogy eljött hazulról. Azóta talán már nevetni is tud!

Különben se lett volna czélja a további ittidőzésnek, mert az apósa, a ki eddig tanácsokat öntögetett a fejébe, már tegnapelőtt előre elutazott a megyébe a hangulatot megfordítani (már a mennyire lehet), sőt egyenesen nem czélirányos lett volna, mert Feri sógor otthon maradt s minden másodnap megpumpolta, még pedig mindig duplájával az előbbeni kölcsönnek. Egy szóval *kubusra* dolgozott. Ezt a methodust pedig állítólag egy hajdankori perzsa sah se győzte a sakktáblán, pedig csak búzaszemekről volt szó. Hja, ezt nem lehet tíz napig kitartani. A báró tehát azt mondta egy reggel Malinkának:

— Készüljön fel, amicze, megyünk haza Krapeczre.

Ott a csendességben, a hol nem zörög ez a sok bolond szekér, könnyebben megtanulom a beszédet. Aztán szó a mi szó, nagyon szeretnék már egy kis gyereksírást hallani.

A portásnak meghagyta, hogy minden érkező levelét rögtön továbbítsa Krapeczre.

— Ha pedig egy kulcsot hoznának a miniszteriumtól, arra úgy vigyázzon, mint a két szemére, rögtön csomagolja be és küldje utánam!

Malinka szeretett volna elmélázni a vasúton (volt hozzá szép és bőséges anyaga), sokat adott volna érte, ha a főispán nyugton hagyja, de az épen fecsegő kedvében volt s kedvenczéről, a kosról beszélgetvén, hovatovább mindkettő belemerült az állatvilág dicsőitésébe.

— Micsoda ostoba hivalkodás, barátom, hogy mi emberek magunkat a legtökéletesebb teremtményeknek képzeljük! Önkényes ráfogás Meglehet, hogy a birkák is azt gondolják magukról. Épen olyan joggal tehetik, mint mi. Az igazság pedig alkalmasint az, hogy az Isten egyenletesen osztotta el teremtményei közt a tehetségeket. Egyik ebben kiválóbb, a másik abban. A kutyának több a megfigyelő képessége és a szaglása mindenkinél. A nyúl hallása csodálatos. A gólya napokkal előbb megérzi a vihart s köveket hord csőrében a fészkébe, hogy erősítse. Elbujhatnak előle a meteorologusok. A vándorló madarak jobban ismerik a földrajzt, mint a tanügyi bácsik. Hát még a postagalambok, amicze! Elviszik őket, mondjuk, sötét kalitkában vasúton, mondjuk Amsterdamba, ott kieresztik, megrázzák szárnyaikat, s jönnek egyenesen haza, mondjuk Trencsénbe. Hisz ez olyan isteni tehetség,

— *Ha pedig egy kulcsot hoznának a miniszteriumból, arra úgy vigyázzon, mint a két szemére.*

hogy a nyomorult ember fölfogni se tudja. És mégis ő van felfuvalkodva! De ki birná azt elősorolni, mi mindent tud egy-egy állat? Mi csak olyanokat tudunk valamely állat tudása felől, a mit mi is a tudás körébe vélünk sorozhatónak. Tudjuk, hogy a macska karmolni, dorombolni tud és elfogja az egeret, de nem tudjuk, hogy még mi mindent tudhat ezenkívül? Mert fordítsuk csak meg a helyzetet. Bujjunk be a macskába, barátom Malinka s a macska álláspontjából vizsgáljuk, hogy mit tud az ember. Hát tud beszélni, ülni, öltözködni, prüszkölni és böfögni; de hogy a történelmet is tudja, a mathezist, a filozófiát, hogy könyveket ír és szellemes ötleteket mond, arról a macskának sejtelme se lehet. Sőt ha tovább megyünk, és én megyek is, azt merem mondani, hogy az állatok többet kaptak az értékes tulajdonságból, mint mi. Mert van-e csak egy olyan állat is, a majmot kivéve, a melyik az embertől tanult volna valaha valamit? Ellenben mi folyton tanulunk az állatoktól, a fecskétől tanultuk az építkezést és a darázstól, ugyancsak ez utóbbitól a papiros-csinálást is növényi anyagokból, csak még nem vagyunk tökéletesek, mert az övé, ha megázik, se szakad el. Hát a pók, amicze? A pók! Hogy tud az szőni! Mi ahhoz képest egy takács?

— Vagy egy intrikáló főispán, — jegyezte meg Malinka.

— No no, Malinka! Mindjárt a szájára ütök.

ÖTÖDIK FEJEZET.

(A krapeczi uradalom és a nélkülözhetetlen Bubenyik.)

Trencsénben a «Nagy szamár»-nál a báró fogata várta őket; négy szép, erős pej, olyan kövérek, hogy szinte rengett rajtuk a hús.

— Sohase láttam még ilyen hizott lovakat, — vélte Malinka. — Ezeket Marienbadba kellene küldeni, nem Bontóvárra!

— Meghiszem azt, — kevélykedett Kopereczky. — De nézze csak, mit esznek!

Malinkának erőnek erejével be kellett nyúlnia az egyik abrakos-tarisznyába, a honnan egy marék zabot emelt ki.

— Tegye vissza megint és most nézze meg a tenyerét. Mit lát rajta?

— Semmit.

— Úgy-e? — ujjongott a báró. — Hiszen épen az, hogy semmit se lát, hogy tiszta maradt a keze. Ez annyit tesz, barátja az erénynek, hogy a lovaim most zabot esznek. Az aztán koszt! Nem evett olyat a Caligula lova se.

Trencsénben egyébiránt épen országos vásár volt, a vidéki urak, a különféle Kopereczkyek mind bent voltak és ünnepelték «a család gyöngyét», a ki ennélfogva köztük töltötte az estét és az éjszakát, termé-

szetesen ferbli is volt és az új főispánt derekasan megkoppasztották.

— Nem maradt egyebem, — panaszkodott reggel Malinkának, üres tárczájára mutatva, — csak a rokonaim szeretete.

Mogorva hangulatban ült fel a kocsira, de innen már mulatságos volt az út Malinkának, mert még soha se látta a tótságot, bár maga is tót volt, de az enyhébb fajtából, az alföldről, Szarvasról való: anyja lutheránus tanárnak felesége, megözvegyülvén, onnan jött Pestre és megnyitotta a «Czinkotai itczét», mikor még Kornél csak tizenötéves volt.

Gyönyörű őszi idő volt, az egyik fölséges panorámából a másik nyilt. A tüdő nem tudott betelni a fenyőillatos levegővel, a szem a látnivalóval. Festői várromok bámulnak le a sziklacsúcsokról mogorván. Hol vannak a pánczélos vitézek, kik itt lovagoltak hajdanában, élükön Csák Mátéval, vagy valamelyik Thurzóval? Elborul az ember kedélye, és a képzelete a multakba téved. Hejh, hogy mindennek el kell múlni, a mi volt! Hanem ezek a fák még tán látták őket fiatal fácska korukban! A Vág pedig nyilván még most is úgy zúg, mint akkor! És a rigók is épen olyan vígan fütyülnek az erdőkben. Az őzek kiváncsian kandikálnak ki az erdőszéleken és olyan félénkek, szelidek, mint mikor még azok a daliák vadásztak rájuk. A völgyekben most is nevetnek a rétek selyemfüveikkel az őszi napsugár játékában. Habár elnémult is a kürt, mely a vártoronyból harsogott; ha alszik is a kürtös valahol poralakban, ha utána dőlt is a torony, azért még sok van úgy a régi világból, a hogy volt. A hegyi patakok, ezek az ezüst gyíkok

vidám locsogással sietnek a Vágba. A Vágon egy-egy tutaj úszik nagy farakományokkal. «Ni, a tót flotta!» Rajta kedélyes parasztok pipáznak a «király dohányá»-ból nagy kalapjaik alatt, melyeket czérnára fűzött kerti csigákból készített pántlika övez.

Malinkát minden érdekelte, ezer meg ezer kérdést intézett a főispánhoz, vagy két helyütt, a hol burgonyát szedő, mákot tördelő asszonyok, leányok melankolikus nótákat daloltak, mindenáron le akart szállni a hintóról, hogy azokat följegyezze, mert Malinka költői lélek volt és etnografus, a ki gyüjtötte a köznép érzéséből fakadó virágszálakat, de Kopereczky nem engedte:

— Ugyan ne okoskodjék; megkapja nálam az egészet összegyüjtve. A skatulyával együtt, — tette hozzá vigyorogva.

Az elbájoló vidék itt-ott sárga agyagos szántóföldeken folytatódott, melyeket árkok, szakadékok szeltek keresztül-kasul. Az erdővel borított hegyek kevésbbé meredek aljából keletkezhettek e szántóföldek. A föld nem akart hozni itt is csak fát, borókabokrokat, árvalányhajat és páfrányt, de az emberek kényszerítették, turkálták, piszkálták: «Teremj kutya! Azt, a mit mi vetünk beléd. Muszáj.»

Az út mellett nehány pusztai ház állt, istállók, juhakol, béresházak, ispánlak.

— Ez már az én pusztám, — mondá Kopereczky. — Ez az egyik. Még egy van ezentúl, a Kiczka nevű. Majd azt is útba ejtjük.

— Hát ezt hogy nevezik?

— Ez a Szedres.

— Hány hold a Szedres?

— Kétezer; a fele szántóföld, de nem sokat ér a fele se.

— Alkalmasint annál többet ér a másik fele.

— Dehogy. A másik fele semmit se ér, erdő.

— Az erdőnek is nagy most már a becse, kivált ha a kőszén elfogy, pedig elfogy.

— E miatt ugyan elfogyhat. Ezt az erdőt «Isten útjá»-nak hívják. Egyrészt azért, mert az őseim velem együtt ebből szoktak ajándékozni fát leégett községeknek és épülő templomoknak, a miért a mennyországba reménylünk bejutni, de az nem bizonyos, a lapokba azonban rendszerint bejutunk a «nagylelkű» jelzővel és egyéb magasztalásokkal. Másrészt pedig azért hívják úgy, mert az út az erdőben csakugyan gyakran vezet az Istenhez, a mennyiben olyan veszedelem az erdőből fát hozni, hogy barom és ember bizonyosan otthagyja a foga fehérét.

— De hisz akkor ez a kegyes ajándékozás inkább istelenség.

— Egy kis családi flancz. Ártatlan dolog ez. A családnak van magához való esze, ez az egész, sok helyen patrónus, tehát valamit tennie, adnia kell a világ szája miatt is. Nos, a megajándékozottaknak is legyen magukhoz való eszük, s várják be türelmesen, míg a kormányozható léghajó fel lesz találva s alkalmassá téve a faszállításra.

Közel a tanyaházakhoz nehány eke mozgott, girhes apró ökrök vontatták kedvetlenül. Ott volt a szántásnál Klincsók György kasznár is, szépen kiszitt tajtékpipából eregetve a füstöket. Kopereczky a hintóhoz intette.

Gurult az öreg úr, mint az ördögmotolla, nagy

lihegve a kövérsége miatt, a mint pedig odaért, kivette szájából nagy alázatosan a pipáját s függőlegesen leeresztvén azt maga mellett, a fejéről hirtelen lekapott sapkáját ráakasztotta a csutorára, nehogy valahogy szórakozottságból tiszteletlen módon a szájába vegye, míg a méltóságos báró szine előtt áll.

— No, mi az ujság, Klincsók bátya? — kérdé a főúr nyájasan. — Mi történt egy hét alatt?

— Semmi se nem, nevezetesebb, — felelte a kasznár a maga tótos szókötésével.

— Van-e valami pénzzé tehető portéka a gazdaságban? Mert nagyon meg vagyok szorulva Ez a főispánság nagy érvágás. Aztán Trencsénben is megkeféltek az éjjel. Nincs pénzem, Klincsók bácsi!

— Hm, gondolkozok. (A homlokát dörzsölte szőrös kezével, mialatt becsületes, jó arcza eltorzult.) Talán a birkákat megnyírjunk? De már van késő, beüti orrát tél. Ők nem szólják semmit, a hogy én ösmerek őket, már t. i. birkákat, de a hogy a telet ösmerek, be találja hegedülni nekik. Nem, nem, ködmönkét birkáról lehúzni most nem jó, hanem fexik padláson enyémen olyan ködmön vagy hetven, kiből birka már kiment, találtatik ugyancsak egy ökörbőr is, ebből tudom egy kis pénzt csinálni, mihelyest találtatik zsidó, no az pedig találtatik.

— Miféle ökörbőrről beszél ön?

— Hát a Bimbóról, a tarkáról. Elhagyta minket, — sóhajtott Klincsók, — épen tegnapelőtt virradóra.

— Mi baja történt?

Klincsók úr égre emelte a szemeit.

— Isten tud. Én azt gondolok, végelgyengülésben múlt ki.

— Bizony nagyon soványok a többi ökrök is, — jegyezte meg Malinka, — meg lehet a bordáikat olvasni.

Klincsók úr igyekezett menteni a becsületből, a mit lehetett.

— Talán csak az enyim kövérségem mellett látszódja úgy.

— Ennek én vagyok az oka, — szólt a főispán, — mert kevés szénám és lóherém terem s az a lovaknak, teheneknek kell, hát szecskára, árpaszalmára vannak szorítva. Én parancsoltam így Klincsóknak és ő ahhoz tartja magát.

— Elég nem igazságos az, méltóságos uram, — okvetetlenkedett Malinka. — A szegény ökrök keserves izzadtságából, munkájából hozza terményeit a föld s csak épen ők nem kapnak belőle, hanem a parádés állatok falják föl.

— Isten úgy segéljen, igaza van, — kiáltott fel élénken Kopereczky, mintha csak most jönne rá. — Veszszek meg, ha nincs igaza. Hiszen a társadalomban is így van. Az emberek nagy és bölcs tömege is így alkotta meg a maga rendjét. A paraszt dolgozik és koplal, az úr pedig csinos kis diner-ken megeszi a termények javát és böfög. Malinka, magának igaza van. Gratulálok, Malinka. Ejnye, ejnye, de szent egy igaz, a mit mondott.

Egy félóráig hajtogatta, hogy milyen talpraesett megjegyzés, de azért csak úgy hagyta a dolgot, a hogy eddig, csak a bőrök eladását parancsolta meg s azzal a kövér lovak tovább indultak.

— Szeretem ezt a Klincsókot. Nagyon derék ember és főleg szófogadó, — dicsérte Malinkának út-

közben, — igaz, hogy nagyon rosszul megy a gazdaság alatta, de szeretem. Átkozottul keveset hajt a Szedres. Ha nem volna a Kiczka, már régen kivicsorítottam volna a fogamat.

— A Kiczka tehát a jobbik birtok?

— Az is csak olyan, hanem van ott egy gazember kasznárom, egy bizonyos Fekete György, makacs kálvinista ember, a kit el akarok csapni, mert nem akar rám hallgatni s akármit rendelek, mindig az ellenkezőjét teszi. Sejtem már (mert nem vagyok én olyan nagy szamár), hogy épen azért megy jól a gazdaság. Mindegy, mégis elcsapom, mert szeretem a jövedelmet, de még jobban szeretem az engedelmességet. Hát nincs igazam, Malinka?

— És mennyi már most a két birtokból az évi jövedelem, ha szabad az ilyesmiről kérdezősködni?

— Ráfizetek.

— Ráfizet? — kérdezte csodálkozva Malinka. — Minek gazdálkodik akkor méltóságod?

— Minek? — förmedt fel a báró némileg megbotránkozva az együgyű kérdésen. — Hát akkor miből éljek?

— Úgy értettem, hogy ha talán bérbeadná méltóságod a birtokot.

— Ugyan hagyjon békét! Kinek adjam? Zsidónak? Az kizsarolja a földet. KeresztLénynek? Az nem zsarolja ki, de a bért sem fizeti meg.

— Bárcsak nekem lett volna ilyen két pusztám! — sóhajtott Malinka.

— Ne kivánjon olyat, barátom! Örüljön, hogy nincs semmije. A vagyontalanoké az ország, higyje meg nekem. Ne kisértse az Istent Malinka! Hiszen

most minden a többségeken fordul meg. Többségről beszél a miniszterelnök és a miniszterelnököt támogató képviselő. Mind a kettő a többségből meríti létét. Többségről beszél a király is, mert a többség szavazza meg neki a rekrutát, a hadi költséget és a czivillistát. A többség az úr s abban egy olyan szám Kopacska, mint Esterházy. Egyik se több egynél. De Kopacskának az az előnye van, hogy semmije sincs s ha egyszer össze talál beszélni mindazokkal, a kiknek nincs semmijök, kisül, hogy ők a többség. Félek, hogy észreveszik egy napon és akkor ők az urak, övék az ország. És maga mégis elég könnyelmű, hogy két pusztát akarna! Hát meg van maga bolondulva? Malinka, Malinka, ne legyen háládatlan a gondviselés jótéteményeivel szemben!

Malinka sehogy se tudott tisztába jönni a principálisával, pedig megfigyelő lévén, váltig igyekezett annak veséjébe hatolni. Hol nagyon okos embernek látszott, hol félbolondnak. Valószínűleg e kettőből volt összetéve. De ez se volt bizonyos. Mikor már egyes vonásokból megkonstruálta az emberét, akkor egy új fölbukkanó vonás halomra döntötte az egész képet.

Ily beszélgetések közt észre se vették, mikor egy völgykatlanban előtünt a hitvány Krapecz falu, fehér szalmafödeles házikóival s fent a dombon hatalmas fenyőfák között a Kopereczky ódon kastély, Mária Terézia-korabeli mansard fedelével, zöld zsalus ablakaival és kiülő tornyával

— Itthon vagyunk, barátom. Amott a rezidencziám!

A vakok közt csakugyan király a félszemű; soha

még épület nem hatott annyira Malinkára, mint ez a vén fészek, pedig ugyancsak nem volt rajta semmi szépség; az egyik oldalhoz egy dísztelen fészert ragasztottak, a fedelét pedig az új zsindely csufította el, melylyel itt-ott befoldozták a korhadt részeket. Mégis valami fönséggel látszott uralkodni az ütött-kopott kunyhók fölött.

Csakhamar behajtott a kocsis az udvarra. Az uraságot senki sem fogadta, csak a kos szaladt eleibe, hasonlóan a kutyához. Az udvaron egy tenyeres-talpas szolgáló szép példány pontyot kapart, a mely inycsiklandozó látvány jól esett Kopereczkynek; étvágyát a hegyi levegő megnövelte.

— No, Ancsura, hogy van az asszony?

— A méltóságos asszony ma kelt fel először a gyerekágyból.

— Hát a kis báró mit csinál?

Ancsura félregörbítette a száját, mely majdnem a füléig ért, aztán vállat vont:

— Nézeget a kék szemecskéivel egyet-mást.

— Mit beszélsz? — szólt közbe a báró mohón és vidáman. — És mit nézeget te, Ancsura?

— Hát például engem is, ha bent vagyok.

— Ugyan eredj, te golyhó! Van is kit nézni! Hogy téged nézeget, hahaha. Hallja ezt, Malinka? Már a leányokra nézeget a kis kéthetes Kopereczky.

Rohant fel a lépcsőkön az emeletre s meg sem állt, csak az asszony szobájában, a ki még gyönge volt, a díványon feküdt s Rozália, a komornája regényt olvasott fel neki. A szoba tulsó szögletében bölcső ringott s a kis Kopereczky aludt benne.

— Pszt, ne kopogjon olyan nagyon, — riadt fel

Vilma. — Alszik a gyerek. Olvasson Rozália, csak olvasson!

— És te hogy vagy, édesem?

— Köszönöm... és te? Rendbejöttél a főispánsággal?

— Teljesen. Huszadikán lesz a beiktatás.

— Szent Isten, olyan hamar?

— A miniszterelnök kivánta, hogy siessek.

— De hiszen az lehetetlen, — szólt a menyecske elképedve. — A lakást nem lehet addig berendezni.

— Egy darabig a vendéglőben lakom, ha a megyeházán nem lehet.

— És én?

— Te itt maradsz, míg ott rendet csinálok. Aztán eljövök érted.

— Atyám hogy van?

— Atyád jó ember, Vilma, ő derekasan viseli magát. Most ott van Bontóváron.

— Hálával tartozol neki, Izrael, nagy hálával. De csak olvasson kérem, Rozália, mert a kicsike felébred, ha nem hallja, hozzá van szokva a folytonos zümmögéshez.

— Mit? — pattant fel a báró harsogó kaczajjal. — Így csaljátok a szegény kis Kopereczkyt? A bölcsődal gügyögő hangjait regényolvasásra acquirálod el szegénytől?... Igazán Noszty-vér vagy, Vilma!

Ezen aztán Vilma is elmosolyodott és kikergette urát a szobából.

— Eredj, fölébreszted! Úgy tudsz nevetni, mint egy medve!

— Hallottál te valaha medvét nevetni?

— Ne prézsmitálj annyit, eredj már. Majd utánad küldöm a fiadat, ha fölébred.

És a nagy brontes ember megjuhászodva, lábujjhegyen tipegett el a kis bölcső mellett szobájába, de nem anélkül, hogy vágygyal, szeretettel teli pillantást vessen a bölcső belsejébe, hol csipkés vánkosokban, kipirúlt arczocskákkal aludt a gyermek, szemei le voltak hunyva, ajkai körül pajkos amorettek játszadoztak. Szobájában néhány levelet talált, a legfelül együtt Bontóvárról, a Noszty Pál irásával. Ez érdekelte legjobban.

«Kedves Izrael! — így szólt a levél. — Egy kis baj van Izraelben. A fogadtatás nem lesz olyan, mint reméltük. Ellenfeleink, kik részint az exfőispánhoz ragaszkodtak, részint pedig azok, a kik a megyében lakó gróf Topsich Jánost óhajtották volna főispánnak, mindent elkövetnek, hogy a közvéleményt ellened hangolják. Elhiresztelték mindenféle bogaraidat s szellemileg, műveltségileg képtelen embernek hirdetnek a főispáni méltóság viselésére. Klikkek szervezkednek, intrikák szövetnek minden vonalon. Hogy mi a czéljuk, nem tudom, nem látom; hiszen voltaképen nem is tehetnek semmit. Mindamellett szemmel láthatólag dolgoznak s alkalmasint olyan hideg vagy esetleg csúfságos fogadtatást készítenek elő, mely aztán lehetetlenné tegyen. Hogy nyomást gyakorolnak embereinkre, az világos. A fogadtatásodnál szerepet vállalt egyének egyenkint kezdenek visszahúzódni, egyiknek a lábán tályog támad, a mely miatt nem húzhat csizmát s nem mehet elédbe a küldöttséggel, a másiknak epekövei vannak, otthon kell ülnie, lemond a bankett-rendezésről. Egy harmadik egyszerűen azért

lépett ki a funkczionáriusok közül, hogy azt mondja, ő nem tud tótul, hát mit keressen a főispán környezetében? Ezt a maliczózus kutyát, bizonyos Weszelyi Tamást, jó lesz visszaharapni, el ne felejtsd. Szóval, úgy itélem meg a helyzetet, hogy nekünk is tenni kell valamit, egy kis ellengőzt kifejteni. Hiszen te tudod, hogy megy az ilyen, okos ember vagy, (már mi szerintünk), tudod, hogy ehhez pénz kell. Azért hát haladéktalanúl küldj biztos ember által kétezer bikát. Szivesen költenék a magaméból, de nekem most nincs. A mi pénzt magammal hoztam, elvesztettem. Itt még a kártyajárás is helyiérdekű — azaz a helybeliek nyernek. Csókold meg helyettem Vilmát és a kis unokámat, stb.»

Kopereczkyt kifárasztotta az olvasás (az öreg Nosztynak hallatlan rossz írása volt), homlokán csurgott a verejték a betük találgatásától is, de a kitalált tartalomtól még inkább, mikor lecsapta a levelet s véletlenül az átellenes tükörbe esett pillantása, meglátván abban elszontyorodott ábrázatát, ökleivel fenyegette meg a saját énjét: «Hát kellett ez neked, te mamlasz?»

S ehhez még két vagy három más névtelen levél járult, ugyancsak Bontóvárról, mindenféle gunyolódással, fenyegetéssel, hogy a megyébe ne próbálja a lábát betenni, mert így meg amúgy jár. «Szép zabtermelésed volt az idén, Kopereczky — végzi az egyik névtelen «jóakaró» — maradj te csak otthon, a jászolnál.»

Elfutotta szemeit a vér. Az ajtóhoz rohant, leszaladt a lépcsőkön az előcsarnokba. «Bubenyik! — kiáltá dühösen.

De csak Malinka ült ott az előcsarnokban egy rozzant billiárdon, az utitáskája mellett várakozva, hogy hát ő vele mi lesz?

— Nini. Maga itt van? Ejnye, el is feledkeztem. Micsoda dolog az? Se szobát nem adnak, se semmit? Hol lehet az átkozott Bubenyik?

Kiabálásaira előrohant a konyhából a szakácsné a varecskájával, meg a gránátos termetű Ancsura, a ki az előbb a pontyot tisztította az udvaron.

— Bubenyik a kertben van, — jelentette Ancsura. — A jégvermet fedeti.

— Micsoda jégvermet? — csodálkozott a báró. Nincsen nekünk jégvermünk.

— Van, kérem alásan. E napokban ásták ki, mialatt a méltóságos úr Pesten volt.

— De hiszen én nem adtam ki rá rendeletet. (Haragosan csóválta meg a fejét.) Már ez a Bubenyik is a nyakamra kezd nőni. Már őt is el kell csapni. Szaladj el érte hamar! Maga pedig, Malinka barátom, jöjjön velem, elvezetem a szobájába, ámbár úgy látom, nem sokáig fog benne lakni, mert rossz hireket kaptam a vármegyémből.., vagy mit is beszélek? Az ördögnek a vármegyéje az, nem az enyim. Hohó! Megálljon, ne nyuljon hozzá, maga itt a vendég, én viszem a táskát és lehúzok azért két hatost annak a zsivány Bubenyiknek a fizetéséből. Az a látvány, hogy ő ahhoz milyen pofát vág, megér nekem tiz forintot.

Haragos sötét arcza szinte kiengedett, megenyhült erre a gondolatra, aztán megindult a táskával a baloldali folyosón s útközben megkérdé Malinkától.

— Szereti a zenét?

— Magam is muzsikális vagyok.

— Akkor nyissunk be ide, mert innen legjobban élvezheti este az udvari zenekaromat.

Egy tágas, ódon, bolthajtásos, tiszta, de rozoga padlójú vendégszobába vezette Malinkát. Az ablakok alatt, melyek a kertre nyujtottak kilátást, egy félig kiszáradt tó helye terült el papsajttal, beléndekkel benőve, csak a közepén volt egy kis bokáig érő zöld pocsolya, ellepve hormatkásával.

Az első, a mi a kertben a szemükbe tűnt, Bubenyik volt, egy hiuz képű fürge emberke, szürke koczkás nadrágban, mely valamikor egy diplomatáé lehetett, és egy kopott kékes mándliban, melyet új korában valami timár- vagy lakatosmester viselt. Ancsura kiáltásaira, hogy megjött az úr, lihegve futott a kastély felé a pocsolya partjain s hallani lehetett a békák czupogását, a mint ijedten visszaugráltak a tóba, a merre ment.

Malinka legott megértette ebből, hogy mi légyen a báró udvari zenekara, hanem sokkal kiváncsibb volt arra, mi történhetett Bontó megyében s mi az oka, hogy nem sokáig maradhat itt? Aggodalmasan fürkészte a báró arczvonásait, kérdést is intézett hozzá, de az kitért előle:

— Majd megtudja, de előbb egy kis konferencziát tartunk Bubenyikkal. Maga is részt vehet benne.

— Ki a Bubenyik?

— Hát még nem mondtam? A komornyikom. Ritka neveletlen ember. Nagyon fogom nélkülözni, ha el kell csapnom. Pedig körülbelül ott tartunk. De addig is tegye magát itt kényelembe, mint otthon. Az Ancsura majd behoz tiszta vizet és a mi egyéb hozzá tartozik a komforthoz.

— Nagyon köszönöm, méltóságos uram, de én nem vagyok finnyás ember, igen kevéssel megelégszem.

— Tudom, barátom, de a mi jár, jár: a szobaleány behozza a szükséges macskákat, mingyárt kiadom a rendeletet.

— Milyen macskákat?

— Közönséges macskákat. Mert sok egér van az épületben éjszaka, aztán czinczognak, rágcsálnak, kaparnak és futkároznak, mint a csikók a szabad szérűn és nem hagyják az embert aludni. Ennek ellensúlyozására macskákat nevelek s büszkén mondhatom, kitünő saját tenyészetű macskáim vannak, prima macskák, szavamra, alig várom, hogy valahol macskakiállítás legyen, mert ott én fogom elnyerni a nagy díjat. Bubenyik egy nagy kamrában éhezteti őket a beeresztés előtt: ez teszi őket kiválóan fogékonyakká feladatuk teljesítésére. Szívós állatok. Ezek nem teszik velem azt a szemtelenséget, a mit a Bimbó tett a Szedrespusztán, hogy kilépett a papucsaiból. Ezek föl se veszik az éhséget s minél jobban éheznek, annál derekasabban dolgoznak. Hja, bizony, sok minden kell egy jól berendezett falusi úri háztartásban. El kell magát látnia az embernek. Ha sok vendégem van, akkor néha csak egy-egy macska jut az egy ablakos szobákra, a két ablakosra kettő jár. Most azonban önnek annyi macskát adhatok éjszakára, a mennyit épen akar.

— Köszönöm, elég lesz kettő is.

— Úgy fog aludni mellettük, mint a tej. Kivált, ha mint mondta, szereti a békakuruttyolást. Én részemről ki nem állhatom a békákat. Olyanok, mint a papok,

ha felágaskodnak, csak hátra látnak. Azért legokosabb, ha nem ágaskodnak, nem mozognak.

Kopogás zaja szakította meg a báró különös okoskodásait, Bubenyik nyitott be lihegve.

— Itt vagy, hires? — förmedt rá a báró gunyoros, rikácsoló hangon. — Ilyenkor kell jönni, mi?

Bubenyik vállat vont.

— Mit tudtam én? Nem hallottam a kocsizörgést. Hát itt vagyok most, ha kellek.

— Úgy ám, de a vendég táskáját nekem kellett behozni.

Bubenyik erre is vállat vont.

— Nem tört el benne a keze — mondá félvállról.

— Nem ám — felelte a báró csendesebben, a mi csodálkozásba ejtette Malinkát — de a fizetéséből levonok ezért két hatost.

— Majd kihuzom én azt kétszeresen valahol a méltóságos úr bőrén, úgy, hogy észre se veszi.

— Majd vigyázok a körmödre, imposztor. Hol csavarogtál, hé?

— A jégvermet csinálom a kertben, odalent a hársaknál.

— Hát mondtam én neked, hogy csináld? (Mérgesen toppantott a lábával.) Hogy mersz engedelmem nélkül?

— Említette, hogy jó volna egy jégverem.

— Igen, de költséget nem engedélyeztem rá.

— Hiszen nem is került az semmibe.

— Ingyen ásták ki a parasztok, úgy-e? — horkant fel Kopereczky és ujonnan oly dühbe hozta magát, hogy a fogait is csikorgatta.

— Nem mondom, hogy ingyen, mert...

— No látod.

— Mert még ők fizettek, hogy engedjem meg.

— Meg vagy te veszve, Bubenyik, félrebeszélsz.

Bubenyik elujságolta erre, miképen történt a jég-verem-ásatás. Ő (már mint Bubenyik) elhiresztelte az öreg nyugalmazott kulcsárné útján a falusi parasztok közt a régi regét, mely a kastélyhoz füződik, hogy ugyanis a török világban Kopereczky Balázs kincseket ásott el valahol a kastély kertjében vagy udvarán, mikor a törökök elől menekült. A mint aztán mindenütt ezekről meséltek a kapzsi parasztok a kocsmában, a kovácsműhelyben és a malomban, két egymás után következő éjszaka egy-egy kis cserép szilkében spirituszt gyujtott meg a kertnek azon a helyén, a hová a jégvermet ő méltósága tervezte multkor beszélgetés közben, gondoskodván róla, hogy azt a csacska cselédségből többen meglássák. És ime, mi történt? Harmadnap fölkereste egy csomó összeszövetkezett paraszt, megkérték titokzatosan, engedje meg nekik, miután most nincs az úr otthon, az ásatást azon a helyen, hol a tűz kigyúlt, mert ott lenni kell valakinek Bubenyik ellenkezett, «Ott kincs van — mondá — nem vagyok bolond, hogy megengedjem. A parasztok a józan eszére appelláltak: Akkor volna maga bolond, Bubenyik, ha nem nekünk engedé megtalálni, mert mi a felét adjuk magának, de ha a báró úr ásatja ki, legfelebb tíz forintot vet.» — «Úgy ám, de az a tíz forint legalább biztos, — ellenveté Bubenyik — a ti osztalékotok pedig nem biztos.» A parasztok összesúgtak most maguk közt és a tíz forintot összerakva, előre felkinálták, ha szemet húny az éjjeli ásatással szemben, — így történt aztán, hogy

tegnapelőtt éjjel kiásták a jégvermet, ebben a szorgos munkaidőben, mikor minden ép kéz-láb ember szántással-vetéssel van elfoglalva.

Kopereczky a hasát fogta nevettében, minden baját egyszeribe elfelejtvén, majdnem ujjongott örömében:

— Bubelnyicsek, Bubelnyicsek, oh, de csókolni való gazember vagy!

A bárónak hirtelen komolyra hosszabbodott meg az arcza és így folytatá:

— De ha te ilyen ravasz vagy, Bubenyik, akkor én egy fogas kérdést intézek hozzád. Az apósomnak kétezer forintot kell küldenem, még pedig mindjárt holnap, azután nekem is szükségem van egy-két ezer forintra az installáczióhoz, adj hamar tanácsot, honnan szerezzem meg?

— Vegyen föl a takarékpénztártól.

— Ott már kimerítettem a hitelemet.

— Úgy ám, de fölfrissült azóta.

— Mitől?

— Hát a prágai örökség kutya? — kérdezte Bubenyik, kedveskedőn pislogva.

— Nem kutya, — felelte a báró. — Hanem a kutyák kezén van, Bubenyik. Prókátorok kezén. Pör alatt.

Bubenyik erre sem jött zavarba.

— Próbáljunk a vogyinai zsidótól kérni, van annak elég.

— No, az nekem is eszembe jutott, csakhogy már két év előtt. Azóta mindig azt csinálom, de már nem lehet többé.

— Akkor azután nincs más hátra — vélte Bubenyik — össze kell hívni a *főkötő-őröket.*

Kopereczky fölszisszent ettől a szótól, mint a kit a kigyó csípett meg.

— A főkötő-őröket? — dadogta és szemei kitágultak a rémülettől. — Nem, nem Bubenyik. Muljék el tőlem ez a keserű pohár. Gyengék az idegeim, nem birom a nősírást. Isten úgy segéljen, nem birom meg.

— Pedig más mód nem igen van...

Kopereczky dühösen száguldott fel s alá a szobában, egyszer megállít Malinka előtt s felsóhajtott: «Inkább lopnám azt a pénzt, inkább lopnám», majd megint végigmérte a szobát vagy négyszer és agyoncsapott a tenyerével egy pókot a falon, mely játszi kedvvel ereszkedett alá mennyezeti hálójából egy finom szálon, azután tompa, sötét hangon egyezett bele mindenbe.

— Hát csak csináld meg, Bubenyik, de úgy, hogy minél kevesebb bajom legyen. Vigyázz, Bubenyik! Úgy csináld, hogy meg ne öljenek.

HATODIK FEJEZET.

(Egy ravasz komornyik cselvetése.)

Malinka valami különöset sejtett. Élénk képzelőtehetsége csudálatos módon szinezte ki e titokzatosnak látszó útját a pénzszerzésnek. Lelkiismerete megmozdúlni készült. Itt most valami rendkívüli történik. Meglehet bűntény, de bizonyosan valami borzasztó. Csak legalább azt tudná, mik azok a főkötő-őrök.

Pedig igen egyszerű volt a dolog. A Kopereczky-családra egy ereklye maradt az Anjou-királyok korából, egy főkötő, vagy a mint abban az időben nevezték magyarul, *csepesz*, melyet állítólag a Kopereczkyek egyik ősanyja, született Omode Orsolya azon udvari szertartás alkalmával viselt, midőn Róbert Károly királyunk kis fiát, Lajost, a szent keresztvízre tartotta. E komaságnak a fényéből táplálkozott a Kopereczky-család hiúsága századokon át egész máig, annál is inkább, mert a kereszt-gyerekből lett a legnagyobb magyar király. Rossz nyelvek ugyan azt állítják, hogy Kopereczkyné nem a Lajos gyereknek volt a keresztanyja, hanem csak az Endréé, a ki aztán a Nápolyi Johanna gonosz körmei közé került. Hanem iszen ez is még valami, csakhogy még rosszabb nyelvek ezt se hiszik. Hogy azt mondják, mese az egész. És hogy a Kopereczkyek még abban az időben majmok vol-

tak Borneóban és a fákon laktak, nemhogy a visegrádi királyi palotában hivalkodhattak volna.

Bizony most már, annyi idő multán nehéz eldönteni, ott volt-e, nem volt-e ott Orsolya asszony, hanem a főkötő és az adósság, a mibe állítólag akkor verte magát a Kopereczky-család, szinvalóság. A főkötő megvan mai napig is, még pedig Krapeczen van, a kastély úgynevezett kék szobájában, egy három lakattal elzárt nehéz vasládában. Kétségtelen, hogy a főkötő szövetje most már nem sokat érhet, a fazonja is meglehetősen kimehetett a divatból azóta, Vilmácska tudom nem tenné a fejére száz forintért sem, ha tudna is róla, de nem tud, mert a főkötő létezése családi titok, a «végső forrás», mivelhogy a főkötőn azon a bizonyos keresztelési napon húsz darab szurokfekete színű keleti gyöngy pompázott, melyekből kettőt Kopereczky Márton Mátyás király fiatal nejének, ama bizonyos Podjebrád kisasszonynak ajándékozott, a kit a király Trencsénben vett át a követektől. Kettőt Kopereczky István adott oda 1573-ban Turzó Borbálának egy csókért. (De lett abból kettő is.) Három a mohácsi csatában elesett Kopereczky Gábor kalpagforgóján pusztult el. Elvitték a törökök s a török kincstárból valami módon az angolokhoz került (hiszen a mi érték, minden oda kerül végezetül) és ez idő szerint az angol korona gyöngyei között foglal helyet. Most már csak tizenhárom gyöngy maradt a főkötőn. Mindenféle nagy szerencsétlenségek kezdtek a családdal történni. Eszéhez nyúlt erre Kopereczky Kristóf, hogy ezt a tizenhármas szám okozza s 1715-ben a gyöngyökből négyet eladott Koháry grófnak, két rongyos falut kapván értök:

Csábrág-Varbókot Hontmegyében és még egy pusztát Trencsénben, a Cserna-Perlát (Feketegyöngyöt), azonfelül ezerötszáz váltó forintokat. A megmaradt kilencz gyöngy mint firól-fira származott örökség, a mi Izraelünk apjának a kezén volt s ő mint fiatal gárdista, Bécsben kettőből fülbevalót csináltatott a híres énekesnőnek, Fligori Matildnak, a ki bevallott szeretője volt a császárvárosban. Nagy szoknyahős lehetett különben. Egy harmadik gyöngyöt később duhaj mulatság alkalmával a rajeczi fürdőben, mint egykor Cleopatra, borban olvasztott fel s megitta a szép Motesiczky Klára egészségeért, a kit ez annyira meghatott, hogy utána szaladt a megmaradt hat gyöngynek, vagyis a felesége lett.

Mikor Izraelünk anyja haldokolt (egy évvel élte csak túl a férjét), különös végrendeletet csinált, a minőt csak asszonyész fundálhat ki. Egy három lakatra nyiló vasládát csináltatott s elrendelte, hogy a családi főkötő gyöngyeihez, melyek nagy értéket képviselnek, csak a végszükség esetén nyúlhassanak leszármazottjai, mi végből két főkötő-őrt nevezett ki, az egyiket Mutnyánszky Marczella, bizalmas kulcsárnéja, a másikat egy elszegényedett rokon, Kopereczky Dávidné, szül. Kopereczky Ágnes özvegy dzsidás kapitányné személyében, a kik ezen tisztükért egyenkint kétszáz forintot húznak évenként az örökösöktől, mindaddig, míg a gyöngyökből tart. Az utolsó gyöngynél megszűnnek a hivatalok. Ha azonban az ő életük fonala fogynék el előbb, mint a gyöngyök, az esetben mindenik főkötő-őr jogosult utódot nevezni ki halála esetére, ugyanolyan jogokkal, kötelességekkel és fizetéssel, mint ők voltak. Erre a halálos ágyán meg-

eskettette őket, meghagyván, hogy csakis végszükség esetén engedjék a gyöngyök elpazarlását vagy zálogbaadását, s kiosztá közöttük a kulcsokat: Izrael fia kapván az egyiket s a két főkötő-őr a másik kettőt.

Minthogy a vasládát most már csak úgy lehetett kinyitni, ha a három kulcstulajdonos egy akaraton van, s minthogy történetünk idejében Omode Orsolya főkötőjén már csak négy gyöngy fityegett, kettőt Izrael zálogba tett, egyet a kastély renoválásakor, egyet pedig még régebben, a Bubenyik pénzbeszerzési inditványa sok nehézségbe ütközött. A báró érezte ezt s fázott tőle. Mert a két öreg főkötő-őr ugyancsak kitünően volt megválasztva. Ha neszét vették, hogy a bárónak nincs pénze, az egyik rögtön elutazott Halasra a leányához, mire azt sikerült hazacsalogatni, a másik, a faluvégi sárga kúriában lakó kapitány özvegye tünt el a Gráczban lakó nővéréhez.

Ha pedig úgy lepte meg őket Kopereczky, hogy épen otthon voltak, akkor a nyugalmazott kulcsárné, ki a kertészlakban köhögte át alkonyatos éveit, ájuldozni, sírni, jajveszékelni kezdett, hogy a báró őt tönkre akarja tenni, hogy immár a végső gyöngyökhöz is hozzányúl, közeledik ezzel a percz, a mikor a főkötő-őri fizetése megszűnik, s ő a lésza alatt hal meg, mint koldus. Könyörög, rimánkodik, térdre veti magát a báró előtt, hogy ne kivánja tőle ezt az áldozatot, legyen irgalommal iránta, mert mi lesz ő vele azután, ha az utolsó gyöngy is elvándorol a vasládából? Mire a báró, mint már néhányszor azelőtt, eleinte dühbe jön: «Hát meddig akar még maga élni, vén csoroszlya?», de aztán ellágyul, megrendül egész

valójában (mert alapjában jó szive van) és magától eláll a tervtől.

Ám ha el nem állna, ott van a másik custos, a kapitányné. Az bezzeg nem ájul el, nem sír, nem könyörög, hanem felkerekedik, mint a forgószél, a kastélyba szalad, sarkára áll, a csipőjére teszi a kezét, toppant a lábával:

«Hát meg vagy te kergülve, Izrael, hogy szándékosan rohansz a vesztedbe? Hát illik ez? Elpocsékolni családod utolsó ereklyéit! Nem szégyenled magadat, te ember! Hogy van szemed a szemembe nézni. Pfuj, Kopereczky! Bujj a föld alá! Vagy eredj, kapard ki az őseid csontjait a kriptákból, javíthatatlan tékozló, és áruld el fontszámra! Mit akarsz tőlem? A kulcsot? Abból ugyan nem eszel! Hát azt hiszed, hogy nadragulyát ettem? Mire kell? Kártyázásra, devernázásra. Hogy meg akarsz nősülni? Mi közöm nekem ahhoz? Azért, hogy te élvezz az új feleségeddel, nem szükséges, hogy én az exisztencziám egy részét odadobjam. Meg azét a nyomorult kulcsárnéét. Vedd el a feleségedet, a hogy tudod, szépítsd meg a bagolyfészkedet, a mint bírod, de én nem engedek a fekete gyöngyökhöz nyúlni. Majd ha azt látom, hogy éhenhalásban vagy, akkor én is megnyitom a vasládát, addig nem. Anyádnak így tettem az esküt és így tartom meg, amen. Ha pedig még egy szót szólsz, kikaparom a szemedet. No nézze meg az ember! Hiába forgatod a nagy szemedet, hiába rázod a bolond fejedet, hiába csikorgatod a dudvás fogaidat, melyekre lerakódott vagy két font borkő, a kocsmákban és mindenféle spelunkákban, ez a két font borkő az egyetlen, a mit életedben szereztél.

Térj hát eszedre, Izrael, gondolj az Istenre és arra, hogy ha megnősülsz, neked is lesznek gyermekeid s azokra is hagyni kell valamit. Mit gondolsz, szerencsétlen, ha minden Kopereczky ilyen lett volna, hány fekete gyöngynek kellett volna lennie a Kopereczky Orsolya főkötőjén, hogy még a te torkodon leereszkedhessék vagy kettő? Egy szót se többet, Izrael, egy szót se, mert forgós teremtette, mindjárt más hangból kezdek beszélni.»

Ettől a *más hangtól* félt Kopereczky. Hogy milyen is lehet az a «más hang», mikor már ez sincsen selyemből szőve?

Nem kis feladat volt ennélfogva, a mit Bubenyikre bízott a báró. Mert bizonyára könnyebb és kevésbbé fájdalmas azoknak a szegény csiga-állatoknak ott a persa-öbölben kiizzadni e tündéries csecsebecséket, mint azokat a két sárkány miatt a vasládából kihozni. De a ravasz Bubenyik nem rettent vissza a nehézségtől.

— Meglesz, méltóságos uram, ha nagyon kell.

Kopereczky kétkedve csóválta a fejét.

— Nem tudom, mibe kezdesz. Itthon vannak most az öreg asszonyok?

— Itthon vannak

— Vigyázz, hogy meg ne szökjenek. Seprűnyélre ülnek és ellovagolnak a Gellértre.

— Van nekem az ellen arkanumom. Csak tessék rám hagyni. Hány szem gyöngy kell?

— Elég lesz egy. Most nagyon drágák. Elviszed Trencsénbe holnap, ott bezálogosítod Schlesinger Fülöpnél. Átadsz az összegből kétezer forintot Malinka úrnak, a ki onnan a négyes fogattal tovább megy

Bontóvárra és átadja a pénzt apósomnak. A fogat aztán ott is marad.

— És én hogy jövök vissza?

— Magaddal viszed a hátaslovamat.

Egyszerű volt a Bubenyik terve, mint a Kolumbus tojása. Ebéd előtt, épen még kifutotta, magával vitte Malinkát egy sétát tenni a faluban (ez, úgymond, hozzátartozik a taktikához), a mit az, mint szenvedélyes etnográfus, szivesen megcselekedett. Egész a kovácsműhelyig mentek és vissza; nagy érdeklődéssel nézegette a parasztházacskák építészeti módját, a kapuk alakját, faragását és festett tulipánjait, a kendertilók s egyéb közönséges háziszerszámok szerkezetét (azt mondják, hogy ez a tudomány ilyen semmiségeken hízik). A jó krapeczi tótocskák, kik ritkán látnak idegent falujokban, azon ürügy alatt, hogy a kapczáskodó kutyáikat csitítják, kiállnak a kapuk elé, vagy legalább a pitvarajtóba, hasonlóan nem kis kiváncsisággal szemlélik a kutyák ingerült ugatásának okozóját, a Bubenyik társaságában kószáló csinos fiatal urat. Ki lehet, mit akarhat? Meg-megáll, bekémlel az udvarokba. Az bizony nem jó jel és aligha nem az adóval van összefüggésben, mely már úgyis elég nagy, de a hogy a fa nagyobbra nő egy-egy érkező eső után, ez is mindig nagyobbodik, valahányszor úrféle jelenik meg az egyszerű viskók között. Néhányan oda is sompolyognak Bubenyikhoz s ha szerét tehetik őt négyszem közé kapni, megkérdezik súgva, ki légyen az illető s Bubenyik ez egyszer nincs nagyon begombolkozva, hanem azért mégis bizonyos fontoskodó, titokzatosságot fitogtató hangon közli:

— Ez bizony egy furcsa mesterségű úr Pestről. Vasfúró mesterember. Ma hozta magával az úr.

— Vasfúró mesterember? Hát mi az?

— Hm. Ez úgy tudja meglékelni a vasat, mint például kendtek a dinnyét vagy a tököt. Egyet-kettőt húz a legerősebb vason a kis szerszámával, krikszkraksz, és megvan a nyílás, úgy hogy egy emberi kéz befér rajta (s hamiskásan hunyorgatott a szemével). Különös egy mesterség, mondhatom.

— És mitől jó a'? — firtatá egyik-másik, a ki szeret a dolgok velejébe látni.

Bubenyik vállat vont, szájára tette kezét, jelezte, hogy hallgatni kénytelen, de azért egy kis léket mégis ütött a dolgok homályába.

— Az uraknak, tudja, sok tarka macskájuk van s nem jó mindig tudni, mit csinálnak. Hanem hogy mire jó ez a mesterség, azt a magunkféle szegény ember is kitalálhatja. Teszem azt, szép szerivel kivenni valamit olyan helyről, a mit kinyitni lehetetlen . . .

Ezt így bizalmasan elmondta Bubenyik néhány helyütt, a hol megálltak, majd visszakisérte Malinkát a kastélyba, a hol már épen csak őt várták, hogy tálalhassanak. A méltóságos asszonynak még csak néhány órára volt szabad felkelni, déltájban visszafeküdt az ágyba s odarendelte az ebédjét. Malinka úgyszólván megőrült, mikor hallotta, hogy az urnő nem ebédel velök. Óhajtotta ezt a pillanatot, vágyott utána, álmodott róla s mikor közel jött, megdöbbent tőle. Csak ketten ültek az asztalnál s Bubenyik szolgált fel, miközben megbiztatta a méltóságos urat: «Minden jól megy, minden meg van indítva a gyöngy dolgában»; de az kétkedőn mereszté rá szemeit.

— Nem hiszek a csodákban, Bubenyik. Félek, nagy zivatart zúdítasz a fejemre és a végén is nem lesz az egészből semmi. Rossz előérzetem van, nagyon rossz.

Tényleg hallgatag volt és elmélyedő az ebéd folyamán, alig szólt néhány szót, hirtelen felhörpinté feketekávéját és megkérdezte Malinkát, szokott-e ebéd után aludni, mert ő maga mindig alszik egy csöppet, csak épen annyit, hogy a szemét elbolondítja

— Én sohase alszom ebéd után. Úrnak való az.

— Hát mit szokott csinálni?

— Ha semmi dolgom nincs, olvasgatok. Van a kastélyban bibliotheka?

— Nincs.

— De könyvek mégis csak vannak? Majd keresek magamnak valami olvasmányt

— Nincs itt egy fia se, barátom; hiszen mondtam már önnek, hogy én az állatok tanítványa vagyok.

— Akkor hát kérni fogom azt a tót népdalgyűjteményt, a mit útközben igért méltóságod.

Kopereczky arcza földerült.

— Aha! Igen. Persze. Tudom már. A skatulyáját is önnek igértem. No csak menjen a szobájába, mindjárt beküldöm.

Csakugyan bement a szobájába, a jó ebéd után végigdőlt nagy lustán a zöld ripsz díványon s bodor füstöket fújt a levegőbe. Elgondolkozott, hogy ugyan megérzi-e Koporeczkyné az ő ittlétét! Ő megérezné az ő helyében. Vajjon milyen lesz a találkozás? Mit fog mondani? Megijed-e vagy megörül? Feltette e közben magában, hogy történjék bármi, uralkodni fog a szivén és az idegein. Két termetes macska már akkor ott vadászgatott az ágy alatt s mereven sze-

gezte mind a kettő a tekintetét a padlóhasadékra, a honnan valószínűleg a zsákmányt várták, mely oda menekült.

Malinka unalmában a vadászoknak gibiczkedett, a jóllakott ember nagylelkűségével legalább elméletben támogatta a falánk macskák törekvéseit, annyiban, hogy ő is érdeklődéssel, szinte türelmetlenül várta az egér megjelenését. De hol is lehet, hogy nem mer előjönni a kis gyáva! Szegény macskák, mennyit kell settenkedniök egy parányi falatért! Mégis csak jobb főispáni titkárnak lenni.

De alighogy átadta magát a macskákkal való együttérzésnek, midőn kopogás hallatszott az ajtón és a «szabad»-ra benyitott egy körülbelül a negyvenes évek táján levő, kerek, piros arczú, tömpe orrú paraszt nő.

— Kit keres? — kérdé Malinka.

— Azt a fiatal urat, a ki Pestről jött, gondolom, maga az.

— Hát maga ki?

— Én a kis báró dajkája vagyok, — szólt nyájasan, s megnyálazván ujjait, kaczérkodón igazította meg homlokán a haját. Az is sárga volt, mint az odavaló agyagföld.

— A dajka? — csodálkozott Malinka. — Hát mit akar velem? Nem élek én emberutejjel.

— Nincsen nekem tejem, — tiltakozott, kaczéran illegetve magát, — nem én vagyok a szoptatós; az is voltam már valamikor (s itt mélyen felsóhajtott), de most én csak az éneklő dajka vagyok. Én dalolgatok a kis bárónak éjjelenkint, mikor már a Mártha megszoptatta.

— *Leány vagyok még, hála Istennek.*

— No és mit akar velem, jó asszony?

— Leány vagyok még, hála Istennek, — igazítá helyre, — Koleszár Mária hajadon.

— Pedig azt gondoltam volna, tekintve, hogy a mint mondja, már szoptatós dajka is volt . . .

— Ejh, hát mi van abban? (Szemeit, melyek nem voltak épen rútak, egy kicsit lesütötte.) Hiszen maga se pap — tette hozzá — s én se vagyok apácza.

— Jó, jó, — türelmetlenkedett Malinka mind nagyobb-nagyobb bámulatba esve, — de mit akar velem?

— Hiszen én is azt kérdezhetném az ifjú úrtól? — S ránézett hamiskásan, várakozón.

— Én? Semmit.

— Akkor aztán nem értem, miért küldött ide a méltóságos úr?

Aha! Kezdte már érteni Malinka a Kopereczky dévaj tréfáját. Ez lesz az a népdalgyűjtemény.

— Igen. Gondolom már. Maga sok nótát tud, ugy-e?

— A mi igaz, igaz. Nagy dallos vagyok. Hisz az a mesterségem. Tudok én minden nótát, a mi csak van a vidéken. Mert mikor még élt az édes anyám, Isten nyugasztalja, fonó volt a házunkban huszonkét esztendeig, ott minden nóta megfordult.

Malinka érezte, hogy nevetséges helyzetbe hozta a principálisa, dühöngött is magában ezért (Hanem iszen visszafizethetem én még azt), de már most legokosabb nem mutatni és a tréfa elől ügyesen, de mégis harag nélkül kisiklani.

— Tudja mit, Koleszár Mária, én nagyon szeretem a falusi dallamokat, épen úgy, mint a madáréneket.

De a madár ne a kalitkában énekeljen, az engem nem gyönyörködtet, messziről szeretem hallani, a lombok közül, úgy a dal is csak a mezőről szép. Menjen hát ki kérem a kertbe és danoljon, én majd kinyitom az ablakot és úgy hallgatom.

Koleszár Mária megütközött egy kicsit ezen a furcsa kivánságon, de hát az urak esze mind bolondsággal van megbélelve, egyet perdült tehát fiatalosan, mint az orsó.

— A hogy akarja, galambocskám.

Ezzel kiszaladt a szobából s nemsokára fölcsendült a kertben az ablak alatt a különös tót nóta, halk, altató hangon, mint a mezei légy döngése:

> Nem ismerek szebb lányt Plevák Ancsuránál,
> Nefelejts szeménél, lenszínű hajánál;
> Nem rózsatőn termett, nem liliomsáson,
> Az égből esett le valami nyiláson.
> Nyilást bedrótozni egy legényt fölhívnak,
> Engem, Králik Gyurit, engem, engem hínak . . .
> Jaj, meghalok anyám! . . .

Mindez természetesen szépnek, gömbölyűnek esik ki tótul, míg ellenben magyarul csak úgy vasvillával összehánytnak látszik és Koleszár Mária ugyancsak mélabúsan tudta fújni a haldokló Klárik Gyuri kesergését, onnan aztán átugrott a Janosik betyár nótáira, majd a katonának be orozott legények hetyke, vagy borongós lelki hangulatát tolmácsolta. Ezeken szokott a kis bárócska elaludni. Ha nagyon sír, ezek a legbiztosabbak . . okvetlenül lecsendesedik tőlük, jele, hogy katona lesz belőle. A tót nép felette változatos dalaiban, nemcsak a szerelmet és a birkalopást énekli meg, nemcsak a falusi drámákat önti balladákba vagy

románcokba, ezer meg ezer apró baját is szines rímekbe fonja.

Egy vidám vers (melyet Malinka azonnal le is írt magának) a törvényszékekkel évelődik, hogy t. i. a három fórum háromféle itéletet hoz a számadó bojtár pörében, felmentőt és elmarasztalót, de mind a hármat *«a király nevében»*.

> Ha én király volnék,
> Mindég egyet mondanék,
> Királynak úgy illik, tralalala;
> Össze-vissza én nem beszélnék,
> Királynak nem illik, tralalala.

Míg Malinka úr ekképen mulatozék a tót népköltészeten, azalatt Bubenyik a maga dolgát végezte. Arra számított, hogy azóta a két főkötő-őr, kiket nem szokott semmiféle hír sokáig elkerülni, meghallotta a vasfúrómester megérkezését és éles elmével kitalálta, hogy a kék szoba vasládájából a gyöngyöket akarja kiszedni Kopereczky, azért hozta el a fúrómestert. Azt is kombinálta Bubenyik, hogy a melyik asszony előbb hallja meg a riasztó hírt, az rögtön kapja nyakába a kendőjét, napernyőjét és szalad a másikhoz, hogy a közös veszélyben egy czikóriás kávécska mellett megállapítsák a csatatervüket. Azért hát ürügyet keresett, hogy a tanácskozókat meglephesse. Ellátogatott a kertészlakba a kulcsárnéhoz, elkérni tőle a Sybilla-könyvét (az csak neki volt meg az egész vidéken). Útközben egy álmot gondolt ki, a mit a Sybilla megfejtsen, leadván róla a lutriba betendő számokat. De ezekre a hazugságokra nem volt szüksége, mert a kulcsárné már nem volt otthon. Hm, gondolta Bubenyik, a két pecsérke már együtt

ül, nekem se szabad késni. Ezzel neki kerekedett és a Muskutyiék pajtája mellett elhaladva, a Prosz-féle téglaégető-kemenczéknél leereszkedett a Veszelyin János mélységben fekvő gyümölcsös kertjebe, a honnan már csak egy-két lépés volt a Kopereczky kapitányné kicsiny kúriája. Kopereczkynének valami különös füve volt kertjében, annak a gyökereiből, melyek olyan keményeк voltak, mint a szegek, szokás volt a beteg állatok fülébe szúrni egy-egy darabkát, a mitől aztán megdagadt a fülük (mivelhogy a rossz vér állítólag mind odagyűlt) és vagy elpusztultak, vagy megéltek, de a fű roppant hírben állott az egész vidéken és az asszonyság úgy őrizte, mint egy kincset. Idegen falubeliek két garasért kaptak egy-egy gombostűnyi gyökeret, a lutheránusok öt garasért, Krapeczen ellenben mind a két vallásfelekezetnek ingyen járt ki a »mindenható« gyökér, a hogy nevezték.

Bubenyik tehát azzal a szándékkal kopogtatott be a tekintetes asszonyhoz, hogy egy kis gyökeret kér, mert az egyik urasági sertés már két nap óta nem eszik.

A két asszonyság csakugyan együtt ült az asztalnál a vizitszobában, kávés ibrik és párolgó csészék mellett, mind a kettő rossz hangulatban volt, a kulcsárné arczát szembetünő sápadtság vonta be, a kapitányné ajkai pedig idegesen rángatóztak, a mi mindég előfordult, ha valami belső nyugtalanság kinozta. Az urasági komornyik belépése láthatólag meglepte őket. Különösen a harczias kapitánynén látszott a zavar. Halántéka kivörösödött, szemei vésztjóslón meredtek Bubenyikra, majd a szobaszögletbe tévedt a tekintete, a hol a czirokseprő szokott állni.

De ezt a feltörekvő ellenséges indulatot hirtelen legyűrte a kiváncsiság (asszonynál ez az erősebb érzés). Vajjon mit akarhat itt Bubenyik? Erőt vett magán s még szinte nyájasan fogadta köszönését.

— Isten hozta. Hagyja el csak. (Bubenyik t. i. keze után nyúlt, hogy megcsókolja.) Mi jót hozott nekünk?

Mialatt Bubenyik előadta a beteg sertés dolgát és a mindenható gyökerekből kért, a kapitányné kedvet kapott tovább tapogatózni a kulcsárné által hozott hír tárgyában. Ez volt most rájuk nézve a legizzóbb kérdés. A kulcsárné kisírt szemei, melyek olyan vörösek voltak, mint egy öreg nyúlé, eléggé mutatták, hogy a faluban szállingó pletykát a vasfúró pesti emberről, az ő fantáziájuk és kombináló tehetségük veszedelmes irányban egészítette ki. A mi a falusi parasztok előtt csak egy érthetetlen furcsaság volt, az a két főkötő-őr szemében nagyon is reális alakot látszott ölteni. Mindamellett nincsen kizárva, hogy az egész csak üres pletyka. Talán egy órást hozott magával Kopereczky, a ki a kastély óráit megjavítja, vagy egy zongorahangolót, vagy isten tudja kit. Bubenyik azonban bizonyosan tud valamit felőle s ezt most igazi mulatság lesz kiszedni fortélylyal és keresztkérdésekkel s meglehet, letörpül üres ostobasággá az egész vészhír, vagy pedig megerősödik a gyanujuk s képessé teszi őket, hogy valamihez kezdjenek.

— Hát a gyökerekből? Adok, már hogyne adnék, — mosolygott a kapitányné, — Bubenyiknek még az utolsót is. De üljön le, míg előkeresem és beszéljen nekünk valamit.

— Nem igen érek rá, csókolom a kezeit, mert

megjött ma az úr és rosszkedvű, mint a pulykakakas. Ha csak egy perczig nem vagyok ott, már dühöng, ha meg ott vagyok, rajtam tölti a haragját mindenért. Ma, a miért a kos, mely mindég ott settenkedik körüle valahogy a lábára hágott, épen a tyúkszemére, engem pofozott fel, de úgy, hogy még most is szikrázik a balszemem.

— Bizony nem szépen bánnak magával kedves Bubenyikom, — sajnálkozott a kapitányné, — másutt a helyét is megfujnák az ilyen embernek, — tette hozzá, a vén Marczellához intézve szavait.

Bubenyiknek nem volt erre válasza, csak egy mély, fajdalmas sóhaj röppent el a melléből, de ez is csak kivetett csalétek volt. Rászállt a kapitányné, mint a légy a beczukrozott légypapirosra. A mint a mindenható gyökereket kereste az almáriomban, egyszersmind megtalált ott egy félig telt borospalaczkot és egy tányér töpörtős pogácsát, a mit az asztalra tett, megtöltvén a borból egy pohárkát.

— No, ugyan kóstolja meg, mit szól hozzá?

Bubenyik a szájába vett belőle néhány csöppet, folytatta, csámcsogtatta a nyelvén.

— Döfi, — szólt, a fejét is ingatván hozzá, miközben behunyta apró szemeit és felhajtotta a poharat egészen. — Héha! — kiáltott fel, jeléül, hogy nagyszerű bor.

— A váczi kanonok rokonom küldte, — dicsekedett a kapitányné és megint töltött. — No, még egygyel!

— Nem magamféle szegény embernek való, — ellenkezett Bubenyik a fejét rázva, és különös logikával egy lélekzetre kiürítette megint a poharát.

— Úgy hát megjött az úr? — ereszkedett be a sötét mélységekbe nagy óvatosan a kapitányné. Egyedül jött?

— Nem biz az. Valami kupczihért hozott magával.

— Miféle fajtájút. Talán kártyapajtást?

Bubenyik a fejét rázta.

— Nem úr az illető, inkább valami mesterember, úgy tudom, úgy vettem ki, a mint titokban értekeznek, mert előttem is titkolóznak, de nekem is van eszem, és végre is . . . szó ide, szó oda, nem azért mondom, hogy egy vagy más, de (zavartan nézett szét az ajtó felé, aztán a két feszülten figyelő hölgyön jártatta végig bambának átalakult tekintetét), de izé . . . mit is akartam csak mondani . . . no hát nem kóser ember.

A kapitányné megint töltött a poharába.

— Igyék még, Bubenyik, no még egy kicsikét.

Bubenyik megtörülgette a homlokát és kigombolt a mellényén két gombot.

— Nem, nem, már elég lesz.

— Ejh, ezt a gyüszünyit, a mi még a palaczkban van, nem érdemes már eltenni.

Bubenyiket meggyőzte ez az érvelés.

— Hallom, — kezdé a nyugalmazott kulcsárné az ő éneklő, kenetes hangján, — hogy most sok pénze van az új *fispánnak* (Fispán halcsontot jelent tótul; a két hölgy így csúfolta új állása óta egymás közt Kopereczkyt.)

— Ki mondja azt? — röhögött Bubenyik. Volt, nincs. A kocsis beszélte, hogy a kártyában derekasan megkefélték Trencsénben a mult éjjel; azt mondja, egy fityingje se maradt.

A két hölgy sötéten nézett össze, mintha mondanák: «Jól kombináltunk.»

— Pedig most sok apró pénzre lesz szüksége az installácziónál, — vélte a kapitányné. — Kiváncsi vagyok, hol veszi?

Bubenyik vállat vont.

— Nem kell félteni az ördögöt, hogy hol talál rossz lelket.

— Hát azt gondolja, valami görbe úton szerez pénzt?

Bubenyik szabadkozott, ő nem gondol semmit, oh, a világért sem, ő csak azt tudja, hogy teremt pénzt... mert hát no — és hamiskásan hunyorított a szemeivel, majd igyekezett a beszédet átfordítani más egyébre; hogy volt-e a méltóságos asszonykának sok almája a kertben? «A mienk férges volt az idén, — hadarta, — körte pedig épenséggel nem termett!»

— Az ördög vigye a maguk körtéjét, — szólta el magát lázas türelmetlenséggel a kapitányné, — arról beszéljen nekünk inkább: kicsoda, micsoda az az ember, a kit magával hozott és mit akar itt?

— Semmit se hallottam, — felelte Bubenyik tartózkodva, — csak azt, hogy reggel visszautazik. Én is elkisérem Trencsénig. De én majd csak a Szedres pusztán csatlakozom hozzá. Még ma este valami levéllel küld uram az ispánhoz és meg van hagyva, hogy ott maradjak éjjelre. Nem értem, miért kivánja az úr mindenáron, hogy ott háljak, mikor nélkülem úgyszólván se levetkőzni, se felöltözködni nem tud.

— Hát én értem, — mondá páthosszal a kapitányné és arcza szederjes szint váltott. — Magát el akarják távolítani! Mert bűntény készül a kastélyban, érti e? És nem akarnak tanut hozzá.

— Bűntény! — dadogta Bubenyik, és a szemei megüvegesedve meredtek a kapitánynéra.

— Bubenyik! — kiáltott fel vibráló hangon a kapitányné. — Rettenetes dolog készül. Az éjjel a kastélyban fel fogják törni a vasládát és kiveszik belőle a fekete gyöngyöket. Az a pesti ember töri fel, azért hozta, és magát azért küldik el a pusztára.

Bubenyik a fejére ütött, mintha csak most eszmélne.

— Hogy a gyöngyöket ... hogy kiveszik, feltörik a vasládát? — dadogta, mint a felrázott holdkóros.

— Mi lesz velem? — tördelte a kezeit Mutnyánszky Marczella.

A kapitányné mintegy kimerülve a szörnyű esemény előtárása által, egy nagy karosszékbe rogyott s arczát kezeibe temetve sopánkodott:

— Meglop minket. Kiveszi a szájunkból azt az utolsó kenyérkét. Hát van Isten, Marczella? Oh, szegény Orsolya néni, szegény Orsolya néni, volt miért gyűjtened e csodaszép gyöngyöket! Tudom, hogy megfordulsz a sírodban!

— De honnan tudja ezeket a méltóságos asszonyka! — hüledezett még egyre Bubenyik.

— Honnan? Honnan? Tudom, mert tudom. Mondjuk, hogy magától Orsolya nénitől tudom.

— Ki az az Orsolya néni?

— Az ősanyánk, Bubenyik, a ki Róbert Károly idejében élt, a ki a gyöngyöket gyűjtötte.

— Hát hány éves a méltóságos asszonyka? — csodálkozott Bubenyik.

— Ejnye, maga szemtelen! — esett ki a sodrából a kapitányné. — Asztalt tánczoltattunk és az asztal-

ban megjelent az ő szelleme, az árulta el nekünk, hogy mi fog történni. Igaz-e, Marczelka?

A vén szűz rábólintott a hirtelen előrántott hazugságra, Bubenyik pedig ájtatosan vetett magára kereszteket.

— Most értek hát én mindent, — eszmélkedett a komornyik. — Most lesznek előttem világosak némely elejtett szavak, melyeknek az értelmét félremagyaráztam . . . (Röstelkedve csóválta a fejét.) No már nagy birka vagyok. Ej, ej!

— E szerint mégis hallott valamit?

— Tetszik tudni, afféle félmondatokat, mikor meglептem őket beszélgetés közben a pesti emberrel s mikor hirtelen elhallgattak.

— Például? — kiáltá mind a két nő egyszerre.

— Hát például egy perczre azt hittem, hogy fogorvos az idegen, mert az uram így szólt: «Csak egy kell, csak egy is elég volna», mire az idegen közbevágott: «Eh, bolondság, ha már itt vagyok, vegyük ki mind a négyet.» Az uram erre azt kérdezte: «Nem jó volna betenni helyükbe hamisakat?» Mire ő megint azt felelte: «Minek? Olcsóbb a semmi.» Mondja már most a méltóságos asszonyka, nem azt kellett-e hinnem, hogy a báró úrnak négy rossz foga van, de csak egyet akar kihuzatni, a fogmester pedig arra kapaczitálja, hogy ki kell húzni mind a négyet és ne tetessen helyükbe hamisakat, mert olcsóbb a semmi?

Az asszonyok majdnem sírva fakadtak e leleplezésre. Oh, hiszen ez teljesen világos! Nekiestek szellemi ollóikkal, mint egy eleikbe teritett szövetdarabnak, fölszabták, ízekre szedték, megkrétázták, kigöm-

böstűzték, azután megint összeférczelték, minélfogva a következőleg nézett ki: Kopereczkynek csak egy gyöngyre van szüksége ez idő szerint, de a vasfúró ember ki akarja venni mind a négyet. Kopereczky bele is megy ebbe, de fölveti a kérdést, nem kellene-e hamis gyöngyökkel pótolni a törvénytelenül kicsenteket? Mert Kopereczky gyáva és fél, hogy a főkötő-őrök megszimatolják a dolgot, meg fogják akarni nézni a gyöngyöket és nem találván ott, bajt csinálnak, a vasfúró mester ennek ellenében figyelmezteti, hogy legjobb, ha már semmi sem lesz a ládában, mert a hamis gyöngyök után még azon túl is fizetnie kellene a főkötő-őröket, holott a semmi teljesen megszünteti a kulcsárné és a kapitányné évi díjazását, a semmi tehát olcsóbb. Igaza van az imposztornak, hogy a mennydörgős istennyila üssön bele, még naplemente előtt!

Bubenyik azonban már nem várta be ezt a fejtegetést, neki sürgős dolga van, már ezért is kikap otthon; ajánlotta magát s hazament, — a nélkül, hogy a mindenható gyökerekből vitt volna. A két asszony annyira elmerült a szőnyegen levő kérdésbe, hogy voltaképen észre se vette a Bubenyik távozását, még kevésbbé azt, hogy a gyökereket elfelejtette.

A kapitányné lihegett a haragtól s rikácsoló hangon tört ki:

— No Marczella, hát már most mit csináljunk ezekkel a tolvajokkal? Ne pityeregj nekem itt, hanem beszélj!

— Mit gondol a báróné?

— Azt gondolom, hogy odamegyek és összetöröm a gazembert, így ni.

S ezzel megfogta az ibriket az asztalról s a padlóhoz vágta, hogy ezer darabra tört össze.

A kulcsárné ellenkező nézeten volt.

— Jézus Mária! Ne jöjjön olyan nagy indulatba, lelkem báróné, mert árt a drága egészségének és csak kárát valljuk, ha az első haragunkat követjük, tessék elhinni. Itt van mindjárt az ibrik és következik a többi kár... Mert ha odamegy a báróné a kastélyba és akármilyen patáliát csinál is, meglehet, megfélemlíti a fispánt, a míg ki nem teszszük a lábunkat, de mihelyt kiteszszük, csak megint beáll az a kérdés, hogy honnan vesz pénzt az installáczióhoz s bizony kiszedi a gyöngyöket, ha egyszer hozzá készült.

— Mit? Hogy kiszedi? Azt szeretném én látni. Nem félek én a magam igazában senki fiától, ha olyan szakálla van is, hogy a térdéig ér. Leülök a vasládára és ha én egyszer megkötöm magamat, el nem mozdulok onnan, ott ülök, ott alszom rajta éjjelnappal, míg csak el nem takarodik innen a czinkosa, a pesti betörő. Hát mit csinálhatnak velem?

— Hm. Nem ér az semmit. Egyszer csak mégis megúnja a báróné, mert az embernek gyomra is van és a láda nem ad enni, mégis csak nem ülhet rajta örökké és mihelyt otthagyja, mindjárt szabad lesz a vásár. Én a magam részéről legokosabbnak tartanám, ha hagynók a bárót, tegyen, a mit akar. Viseljük magunkat úgy, mintha semmit se tudnánk, mert akkor ő is úgy fog viselkedni, mintha semmi se történt volna és fizeti az évjáradékainkat.

— No persze! Hallgassunk úgy-e, mint a siket disznók a rozsban? Nem. Soha!

— De nézze a báróné, a hamis gyöngyök nekünk tulajdonképen csak annyit érnek, mint az igaziak.

— Nekem nem, — fortyant fel kevélyen a kapitányné, — mert engem nem csak a pénz köt a gyöngyökhöz, hanem a családi kegyelet. Én magam is Kopereczky vagyok, még pedig kétszer Kopereczky, a férjem után is. Nekem a szivem is fáj. Aztán meg hiszen hallotta, hogy talán nem is fogják helyettesíteni a gyöngyöket semmivel.

— Mindegy, csak soha ne nézzünk bele a ládába. Sőt ez lesz a nyugodalom, mert soha többé nem fog minket zaklatni. Még kevésbbé fogja beszüntetni az évjáradékot, mert akkor be kellene vallania, hogy feltörette a ládát, — a mi egyenesen kriminális ügy.

— Úgy ám, de az emberek halandók, hátha elviszi az ördög, — ellenveté a kapitányné, — és bár csak vinné már, akkor a hagyatéki leltárnál kisül a láda üres volta s magától szünik meg a mi járadékunk. Nem ért maga ezekhez a dolgokhoz. Képzelje csak el a mi helyzetünket galambocskám Marczelka, hogy fogja az magát kivenni az Isten előtt, ha mi, a kik eddig mindenképen átkoztuk Kopereczky Izraelt, most egyszerre imádkozni kezdünk az életeért. Nem, nem, én nem kompromittálom magamat.

A kulcsárné kedvetlenűl csapta le kötését kosarába, épen felelni akart, midőn kopogtatás hallatszott az ajtón és újra belépett Bubenyik, nagy vigyorgással, hogy itt felejtette a gyökeret.

— Az a bor megbolondított egy kicsit. De talán rosszkor is jöttem . . .

— Nem épen, de . . . dehogy, — hebegte a ka-

pitánynÉ, oly zavartan, hogy csak megerősítette azt, a mit tagadott.

— Hiszen tudom én . . . és már megyek is . . . Természetes az, kérem alásan, hogy ilyenkor, veszedelem idején, a kiket illet, megbeszéljük a dolgaikat. Bocsánatot kérek, hogy visszaszaladtam és zavarom. Mert tudom én, hogy zavarom. Hiszen van nekem szivem (és itt egészen elérzékenyült Bubenyik) és ha tudnék segíteni, a lelkemet is kitenném. És hát, hopp, (a feltalálók hirtelen örömével petyegette meg ujjait) tudnék is valamit, ha a méltóságos asszonykának négyszemközt mondhatnám meg.

A kapitányné kikisérte Bubenyikot a pitvarba, hol az óvatosan körülnézett, mintegy megijedve egy lugzókádnak a folytonos csöpögésétől, mintha azt hajtaná valaki: «poty, poty» (a mi annyit jelent tótul: gyere, gyere). Meggyőződvén, hogy nem emberi hang, egész közel hajolt a kapitányné sárga arczához, úgy hogy az finom orrával kiérezte a szájából kiáradó pálinkaszagot, a mi roppant csodálkozásba ejtette, mert hiszen Bubenyik bort ivott (ha csak azóta nem volt a kocsmában), de mindez csak sokkal később jutott eszébe, mert most kizárólag az foglalkoztatta, a mit Bubenyik megsugott.

— Én ismerem otthon a helyzetet s adok egy jó tanácsot a méltóságos asszonynak, de soha senkinek se tessék megmondani a kútforrást.

— Hogy gondol olyat, kedves Bubenyik, az Isten szerelméért?

— Tessék oda menni az uramhoz és felajánlani önként egy gyöngynek a kiadását, biztosítom, hogy megelégszik vele és rögtön elküldi a pesti embert.

— Azt gondolja? — dünnyögte a kapitányné, hálás szempislogással.

— Jót állok a fejemmel. Mert a báró gyáva elkövetni a merényletet, csak a kényszer viszi rá. Hisz ezért izgatott egész nap, mert fél. A három gyöngy e szerint megmarad, s ha a prágai örökséget átveszi, a mi kis idő kérdése, annyi pénze lesz, mint a polyva; idők végéig nem szorúl rá a megmaradt három gyöngyre. Különben nem szóltam semmit, nem tudok semmit. Csókolom a kezeit, méltóságos asszonyka!

Kopereczky majdnem az egész délutánt a parkban töltötte, hol kőművesek dolgoztak. A Kopereczky-Noszty kettős czímert, melynek kőkoczkáit és ábráit trencséni mesterek faragták, kellett a kastély homlokzatára fölilleszteni két ágaskodó oroszlán közé. Gyönyörű lesz az, ha elkészül!

Nagy érdeklődéssel nézegette az előkészületeket, midőn jelentették neki, hogy a kapitányné és a kulcsárné várják a nagy teremben.

Szive nagyot dobbant. Szepegve rossz sejtelmek közt ment be, gondolván, hogy Bubenyik már megbolygatta a két hölgyet és most itt szörnyű jelenetek lesznek; de mennyire elbámult, midőn nyugodt arczokkal találta magát szemben. A kulcsárné pláne kezet akart csókolni, a kapitányné pedig ekképen kezdé:

— Kedves Izrael öcsém! Tudjuk, hogy neked most sok költséged lesz új állásodban, melyben reméljük, fényt fogsz deríteni családodra. Azt gondoltuk, hogy dicsőült jó anyád szellemében cselekszünk, ha magunk jövünk ide megkérdezni, hogy nem kivánsz-e nyúlni a gyöngyökhöz?

Kopereczky azt hitte, hogy vagy ő bolondúlt meg, vagy a kapitányné, vagy pedig valami bohókás álom űzi vele a játékait.

Kopereczky annyira elérzékenyült e szavakra, hogy odarohant a trabális öreg hölgyhöz, megölelte, magához szorongatta.

— Ah, moja zlata nyanyika! (Oh aranyos nénikém) Milyen édes, jó szived van. És pacsi magának is, Marczelka asszony!

— Jaj, ereszsz el Izrael; jaj, minden csontomat összetöröd. Eredj már, ne okoskodj. Lenmag-kötés van a gyomromon, mind összerontod. Mit nyulkálsz a testemhez! Bizony Isten, még kellemetlenebb a szereteted, mint a haragod. No nézd csak. Beszéljünk egyébiránt a gyöngyökről. Ugy-e négy van még?

— A legszebb, legnagyobb négy, ma chère tante, az egyik pláne száz karátos, királynak való.

— Hát van-e szükséged vagy nincs? Mert mindjárt elhoztuk a kulcsokat is . . .

— Ej, ugyan mit képzelnek rólam, hogy én két ilyen szeretetreméltó dámának kosarat adjak? Egy Kopereczky sohase lehet annyira udvariatlan.

— Igazán szép tőled, — mondá gúnyos mosolylyal a kapitányné. — Menjünk, essünk át rajta!

Ezzel szó nélkül megindultak kifelé, mert a kék szoba a kastély végéhez ragasztott dependenceban volt, melyet még a megboldogult Kopereczky Boldizsár építtetett, olyan erős falakkal, mint egy bástya; mert egy czigányasszony azt vetette ki neki kártyán, hogy bent fog égni a házban; nem volt tehát a dependenceon semmi éghető anyag, még ablakfa se, a világosságot felülről kapta a helyiség. Bent is csupa

— — *Az Atya, Fiú és Szentlélek nevében.*

kőből, márványból, vasból voltak a bútorok. Hanem azért mégis bentégett, abban pusztulván el, hogy a mértéktelen ivás miatt meggyulladt benne a pálinka. Végig kellett menni az udvaron, hol a pumpás kútnál borzag-lekvárt főztek a béresasszonyok. Bubenyik, a ki ott legyeskedett, — mert szép volt az egyik, ej de szép volt, — épen a zsarátnokot parázholta el, mikor az ura szólította.

— Bubenyik, a kulcsokat!

— Milyen kulcsokat? — kérdé az együgyű, jámbor arczczal.

— A kék szobától. Hozd utánunk!

Bubenyik ugrott és csakhamar ott is volt a kulcsokkal. Megcsikordult a zár a nehéz vasajtóban, mely csak igen ritkán volt kinyitva. Kék szobának biz ezt csak azért nevezték, mert a kék ég egyenesen felülről mosolygott be ide, de a lapos, rovátkos üvegfedelet idővel úgy ellepte a piszok és mindenféle giz-gaz, hogy most alig lehetett látni, a levegő is fülledt volt, mint egy kriptában. A kulcsárné mindjárt elkezdett köhögni odabent. Bubenyik vissza akart vonulni.

— Csak maradj itt, mert föl kell emelnünk a vasláda fedelét, magam nem birom.

A félhomályban alig lehetett kivenni a kolosszust, a ládát, mely olyan nagy volt, mint egy szúszék, tömör, kovácsolt vasból, roppant vaskarikákkal a falhoz erősítve.

A kapitányné leakasztott a nyakáról egy kulcsot és a láda mellé térdelt.

— Az Atya, Fiú és Szentlélek nevében, — mondá és megfordította a jobb szélen levő zárban a kulcsot.

Ugyanezt cselekedte a nyugalmazott kulcsárné is A középső zárat maga Kopereczky nyitotta fel nagy csikorgással. Akkor aztán neki rugaszkodtak ketten Bubenyikkal és nagynehezen felemelték a fedelét, melyet a Kopereczky-czímer, sárkányok és griffmadarak ékesítettek.

Bent a ládában elsárgúlt írások tetején volt egy bársony tok, a kapitányné nagy óvatosan kinyitotta, kivette belőle a történelmi nevezetességű főkötőt és kegyeletteljesen ajkaival érinté annak aranycsipke fityegőjét, mialatt a kulcsárné még mindig ott térdelt és hangtalanúl imádkozott.

— Hány gyöngyöt akarsz? — kérdé csendes, ünnepi hangon, Kopereczkyhez fordulva

— Elég volna csak egy is, — felelte Kopereczky, szintén bizonyos meghatottsággal, — de mivel oly szivesek voltak hozzám, egyiküket sem akarom megsérteni, legyen hát kettő, hogy úgy vésődjék a szívembe, mintha mindenikük adott volna egyet.

Az asszonyok összenéztek, nem szóltak semmit, mire egy kis etuiből ollót vett ki a kapitányné és lenyírta a két legkisebb fekete gyöngyöt.

— Itt van, légy boldog velök! (Pukkadj meg, gondolta titkon.) Ime, a másik, az utolsó kettőt ezennel visszateszem. Jusson eszedbe, Kopereczky, a jóslat, — szólt aztán ünnepélyesen, — hogy mikor az utolsó gyöngy elfogy, elfogynak a Kopereczkyek is. Ne nyúlj a gyöngyökhöz többé. Fiad van.

— Ej, — felelte Kopereczky, félvállról, — hisz ez a kettő is csak egy kicsit vándorolni megy, világot próbálni, de visszatér, mert csak zálogba adom, hogy kiválthassam.

— Beszéd ez csak, Izrael öcsém, bohó beszéd; századok óta egy gyöngy se tért vissza.

Így jutott Kopereczky könnyű szerrel két fekete gyöngyhöz, a mi szertelen jó kedvre hangolta, kivált mikor az asszonyok már mind eltávoztak.

— Te, Bubenyik! — mondá, visszatérvén a kaputól, a meddig a kapitánynét elkisérte. — Azon gondolkozom, hogy el ne csapjalak-e? Félni kezdek az eszedtől, Bubenyik Hiszen te veszedelmes ember vagy. Mit adtál te be ezeknek a sárkányoknak? Mivel nyergelted meg őket? Sohase láttam még én ilyent.

Bubenyik hamiskásan hunyorgatott s nyeglén vonogatta vállait

— Ej, istenem, hát van egy kis modorom, ez az egész.

HETEDIK FEJEZET.

(Különféle előkészületek és intézkedések.)

A báróné vacsorára sem jelent meg.

— A feleségem korán fekszik le, — említé a főispán a kávénál. — Még nagyon gyönge. Sajnálom, hogy nem láthatja. Pedig szép asszony.

A titkár szomorúan mosolygott.

— Talán nem hiszi? — förmedt rá Kopereczky.

— Oh, miért ne?

— És kedves asszony. Az tudna ám magával beszélgetni, ha most itt volna; költészetről, írókról, színészekről, efféle könnyű bagázsiáról, de hát nagyon el van gyengülve. Mit gondol, nem tréfa dolog lehet egy Kopereczkyt megszülni.

Malinka kínpadra volt feszítve e beszélgetés alatt s örült, mikor végre nagy ásítások között szobájába küldte a főispán

— Én a tyúkokkal fekszem, — mondotta, — mert én az állatok tanítványa vagyok, de reggel sokáig szeretek aludni, ez megint családi vonás. Ha reggel már nem találkoznánk, abban maradunk, hogy 14-én Baráthászára elémbe jön, s az addig szerzett tapasztalatokról és a megállapított legközelebbi teendőkről jelentést tesz. Azalatt én a beszédet tanulom. Van is arra valami szer vagy micsoda. Épen azon gondol-

kozom egész nap. Mintha hallottam volna, hogy valaki valamikor kavicsot tett a nyelve alá.

— Az Demosthenes volt, de az azért tette, hogy a dadogástól elszokjék.

— No mindegy, kigondoltam én egy másik methodust, lefordíttatom az egész beszédet tótra a kántorral, azt betanulja Koleszár Mária és éjjel-nappal dünnyögi a kis Izrael bölcsője fölött, addig-addig, hogy szóról-szóra megragad az eszembe, mert én meg ott fogok csibukozni a fiú mellett, mikor azután tudni fogom, visszafordítom az elmémben magyarra, ez már bliktri, s úgy elszavalom Bontóváron, mint a folyóvíz, hogy »Tisztelt Köztörvényhatósági bizottság! A mai politikai viszonyok között, a hazánk ege fölött tornyosuló felhőknek közepette....» Gondolom, így kezdődik? Hát csak ne féltsen engem, amicze. Jó éjszakát.

Rossz éjszakája volt. Az örömből, melylyel új állását fogadta, gyorsan kiábrándult. Csak elméletben volt ez szép, mikor az ő ábrándos lelkéből vette a színeket ehhez a krapeczi úthoz és mind ahhoz, a mi a titkársággal jár. Ő azt hitte, egy tiltott paradicsomba lép, pedig egy kálváriára lopta be magát, hol minden arra figyelmezteti, hogy Vilma már a másé. Hogy ez már nem is az, a ki volt. Nem a kis eleven bakfisch, a kivel a távoli parkokban adtak egymásnak találkozót, hanem egy gyermekágyas asszony, egy ismeretlen valami.

Minek volt ezt meglátni, ilyen közelről? Közben úgy rémlett neki, mintha távoli gyermeksírás hangjai vegyülnének a hallgatag éjszakába Mérhetetlen düh fogta el, szeretné megfojtani azt a porontyot. Tíz-

szer is megfordította a párnáját, hogy el tudjon aludni. Pedig nem a vánkos volt meleg, hanem az ő feje volt forró. És micsoda bolondos fej volt az! Jártak, keltek benne a gondolatok tüzesen, nyugtalanúl, piszkálták, gyötörték, bőszítették. Lebbenő árnyak hasadoztak ki a falakból, s nesztelen léptekkel jöttek feléje, mintha fenyegetnék, hogy mit keres ebben az ősi kastélyban. «Fuss innen, — szólott egy hang, — te betörő! Mit akarsz itt? Mi a végczélod?» A rombolás.

Védte és vádolta magát. Hol a levegőben kóvályogott dagadó szárnyakkal, hol a posványban hempergett. Föltette magának a kérdést, hogy mit akar, mit vár ettől a lépésétől, aztán megfelelt rá: mit bánom én, mi lesz? Engedtem annak a titkos erőnek, mely ide hajtott, mert nem tehettem másképp. Hiszen a régi lovagok is szolgáknak szegődtek a várúrhoz, ki imádottjukat elkaparta s valahogy úgy fordult (a mesékben legalább), hogy a végén övék lett az asszony. Nincs ebben kárhozatos, a mit ő tett. Legfeljebb neki rossz, mert úgyszólván annyi, mint egy fájó seb örökös piszkálása. De kinek mi köze hozzá, hogy ő neki jól esik ez a tobzódás a fájdalomban? Hajnal felé aztán annyira elgyötörte az agyát, hogy megszakadt a fonál . . . a mit talán úgy is lehetne mondani, hogy a gyötrődés folytatása bele ömlött egy kényszeredett álomba. De korántsem volt üdítő és nem tartott sokáig. Roppant fejfájással ébredt fel kora reggel s kisietett a friss levegőre.

Ott künn akkor kelt a nap, szelid pompával a kopasz, rőt Brána hegy mögül. Bizony megöregedett az is. Nem égő tűzgolyó már, hanem csak tün-

döklő aranykarika. Különben könnyű már az ő sora ezután. Gyerekség. Csak inkább megszokásból megy mendegél az ég kék boltozatján. Tudja, hogy semmit sem kell többé érlelnie. A növények halála már csak napok kérdése. Azokról lement a gondja. Pedig milyen nehéz munka volt őket létrehozni! Mindegy, a törvény törvény, menniök kell. Hát csak annyi tüzet hoz magával az útra, a mennyi arra elég, hogy föligya a harmatcsöppeket az őszi rózsákról és a füvekről és csak annyi fényt bocsát ki magából, a mennyiben az az egy pár lepe megfürödhet, a mely még megmaradt.

Még csendes volt a ház, mikor Malinka végigjárta az udvart és az elhanyagolt parkot; a kőműveseken kívül, kik csigán huzogatták fel a czímer egyes darabjait, nem mutatkozott élő lélek. Azaz hogy a kert veteményes részében egy óriási piros virágféle egyszerre emelkedni kezdett. Kinyújtózkodott s lett belőle Koleszár Mária. Hupipiros kendőjével a fején csak addig látszott messziről valami exotikus virágpéldánynak, míg leguggolva az indák közt, a dinnyéket kopogtatta, szagolgatta, hogy melyiket vigye be a reggelihez.

Végre kiválasztott egyet s dudorászva mendegélvén, a kacskaringós úton szembejött a titkárral.

— Felkelt már a méltóságos úr? — kérdezte ez.

Koleszár Mária felnézett az emeleti ablakokra s miután bizonyos redőnyök még le voltak eresztve, tagadólag rázta a fejét.

— Még alszik, de a méltóságos báróné már felkelt.

— Miről tudja?

— Mert látom az ablakon.

— A bárónét? — kérdé mohón. — Hol?

— Ott ülni — felelte Koleszár Mária, egy nyitott ablakra mutatva az emeleten, a hol egy angora macska üldögélt, kék pántlikával a nyakában.

— Hisz az macska.

— Az mindegy. A hol a macska van, ott van a báróné is. Mikor a báróné reggel fölveszi a pongyoláját és átmegy a nappali szobájába, vele megy a macska is.

— Tehát az a báróné nappali szobája?

— Igen az, a hol a csiga jár.

— Még nem láttam a bárónét — jegyezte meg Malinka látszólag közömbösen. — Nem szokott a férjével étkezni?

— Dehogy nem, most azonban nem bírja a lépcsőjárást.

— Szép asszony?

— Szép, de nem csoda. Gondolja meg, mindennap kétszer kávét inni. Hiszen én semmi se vagyok, de ha én is kávét ittam volna kis leányka koromtól, mi volnék most. Bizony ha úgy szépen kiöltözne . . .

— Hát nem öltözködik szépen?

— No tudja, úgy értem, ha a sok selyem retyerutya, lipitke helyett harmonikás szoknyát kötne fel, a mellé slingelt kötényt, rámás csizmát, gyolcs ingvállat és pillangós főkötőt, ej haj, de gyönyörű volna. Hanem így (fitymálón görbítette el duzzadt piros ajkát) ő is csak uri asszony.

Malinkában fölkeverte ez a beszélgetés a zsarátnokot az éjjel ráülepedett hamu alól, ellenállhatlan

vágy gyult ki benne, meglátni Vilmát s nyomban különös ötlete támadt.

Egyenest a kőművesek felé tartott.

— Várjanak csak egy kicsit — kiálta eléjök messziről. Húzzanak fel engem is az állványra!

A pallér, a ki lent rendelkezett, csodálkozva nézett rá.

— Szép kilátás lehet onnan felülről — mondta Malinka és egy szivarral kinálta meg a pallért.

A pallér elfogadta a szivart, megnyálazta a külső burkolatát (hogy tovább tartson), rágyujtott és így szólt vállat vonva:

— Ha épen tetszik az úrnak, hát tessék belépni.

Malinka beszállt a vaskosárba, a csiga nyávogott, csikorgott és a kosár lassanként megindult a magasba, a kötelet húzó munkások valami tót dal ütemeire egy-egyet rántottak a kötélen s ilyenkor mindég megingott a kosár, jobbra-balra lóbálódzva azt a benyomást tette Malinkára, mint a tenger hullámain hányódó hajó, már-már szédülni érezte a fejét, mikor egyszerre a szíve elkezdett sebesen verni, mint egy megbomlott kalapács, mert elérte az emeletet. Még egy rántás oda lent és a kosár a nyitott ablakhoz ért, a macska megriadva urgrott le a párkányról a szobába, s a Malinka szeme éhesen, mohón siklott végig az előtáruló szobán. És milyen balszerencse! . . . a báróné ott volt ugyan, de háttal az ablaknak, épen átellenben egy tükörbe nézve, fésülte a koromfekete, hosszú haját mely mint egy komor palást takarta el édes termetét, úgy hogy se az arczot, se az alakját nem láthatta és a könyörtelen kosár huzódott-huzódott és már az ablak fölött

lebegett, himbálódzott, mikor sikolyt hallott és tompa zuhanást majdnem egyszerre.

Mi volt ez? tünődött Malinka, de csak később tudta meg; mikor leereszkedett visszafelé, már zárva találta az ablakot; (rosz jel, — gondolta boldogtalan szívszorongással) egyet fordult még azután a parkban, mígnem rábukkant Bubenyik.

— Tessék jönni reggelizni, mert azután megyünk.

A reggelinél elujságolta Bubenyik, hogy nagy ribillió volt odafönn, a bárónét eléjulva találta komornája a szoba padlózatán, az urat is nyomban fellármázták, alig birták föléleszteni eczettel, vízzel, hogy azt mondják, valami látománya volt.

— Szent isten! De már magához jött?

— Hogyne? Különben nem beszélhette volna el, hogy látománya volt.

— Miféle látománya? — kérdezte Malinka és egész testében reszketett.

— Hogy azt mondja, valami kedves rokona, vagy ismerőse, nem tudom én ki, megjelentette magát, a hogy azt szokták az olyanok, a kik valahol a távolban meghalnak s elköltözött lelkük még egyszer felveszi élőkori alakját, hogy ezt kedvesének mintegy tudtára adja. Én nem hiszem, de az asszonyok hisznek az effelékben. És hát végre a báróné is bizony csak asszony.

Malinka kezéből kiesett a kávés kanál; hirtelen eltalálta a valóságot s szíve körül jótékony meleg áradt:

— Menjen fel kérem, Bubenyik, hivassa ki a méltóságos urat és mondja meg neki, hogy az a látomány én voltam; fölhuzattam magam a báróné

ablaka irányában az állványra, a vidéket akartam megnézni a magaslatról; az ablak ki volt nyitva, láttam is a bárónét a tükör előtt, mely nyilván neki is megmutatta alakomat, s a mint följebb huztak, hallottam a sikoltást, de nem birtam elgondolni, mi lehet.

— Hehehe, — nevetett Bubenyik jóizűen és a kezeit dörzsölte.

Majd lóhalálában szaladt föl a magyarázattal . . .

Malinka tűkön ült s megbánta már, hogy a csigán felhuzatta magát. De ha már elkövette, minek volt most elhirtelenkedve bevallani? Elgondolta a következményeket. A báró, a ki eddig alkalmasint nem tett róla említést, most meg fogja mondani az asszonynak: «Hiszen ez csak a titkárom volt, a ki felhuzatta magát az állványra.»

Szepegve képzelte el a kifejlődő jelenetet: A báróné megkérdi: «Hogyan hivják a titkárodat?» «Malinka Kornélnak» — fogja a báró mondani. «Ki ajánlotta?» — A bátyád, Feri». «Megmondta neked, hogy ki az?» kiált majd föl a báróné fölháborodva. «Nem szólt nekem egy szót se, csak ajánlotta.» — «Oh, a gyalázatos lélekkufár! Tudd meg tehát, hogy ez az én fiatalkori udvarlóm, egy kicsit flirteltem vele, mert az utamba esett és verseket írt hozzám, az nekem akkor nagyon tetszett, hiszen olyan kis buta voltam, most pedig az én hitvány bátyám révén férkőzött hozzánk a szemtelen, azzal a czélzattal, hogy feldúlja családi boldogságunkat . . . Kergesd el rögtön a nyomorultat . . »

Valami ilyenforma jelenet folyhat most fenn. Izgatottan járt fel s alá a szobában, hozzá se nyúlt a reggelihez.

Hosszú, végtelenül hosszú időnek tetszett neki, pedig alig mult egy negyedóra, midőn belépett Kopereczky.

Halotti sápadtság borította el Malinka arczát, nem mert rá nézni.

— No maga ugyan szép gyerek — támadt rá a főispán derülten. — Nem tudtam, hogy olyan kitünő kisértet.

Malinka föllélekzett, tudta már, hogy a főveszedelem elmult.

— Igen sajnálom — dadogta, — de gondolhattam volna-e ilyesmire?

— Tudja, ilyenkor idegesek és képzelődők az asszonyok. S ön veszedelmesen hasonlít úgy tetszik valami rokonához vagy ismerőséhez. Gondolja el már most, hogy mikor ő a legnagyobb egyedüllétben tudja magát fent az emeleten, akkor egyszerre csak megjelenik előtte az illetőnek a képe a tükörben. Én nem vagyok babonás, de azért még az én fogam is vaczogni kezdene.

— De reménylem, felvilágosította a méltóságos asszonyt.

— Föl most már. De tegnap kellett volna Se önről nem szóltam neki, se a kőművesekről, az utóbbiakról azért nem, mert meg akartam lepni a czímerrel. Nem tudta tehát, hogy idegen ember van a háznál, se hogy a csiga dolgozik odakünn.

— Említette a nevemet is méltóságod?

— Természetesen a nevét is. Sőt még le is írtam nagyjában a kinézését. Kiváncsi, ugy-e hogy mit mondtam?

— Sokkal inkább vagyok kiváncsi, hogy a méltóságos báróné mit mondott?

— Hát semmit — felelte Kopereczky. — Mi az ördögöt mondhatott volna?

És ez volt az a semmi, a mi sokkal többet ért a valaminél. Malinka megértette ebből, hogy nincsen száműzve, hogy az asszony számot tart rá. Elpirult örömében s boldogan indult egy félóra mulva Bubenyikkal Trencsénbe A zsidó szerencséjükre otthon volt s szó nélkül megadta a tízezer forint kölcsönt a gyöngyökre, bár kifogásolta őket a szemtelen, hogy nem elég feketék és nem elég nagyok, pedig voltak olyanok, mint a kisebb fajta szőlőszem a vágújhelyi prépost fekete szőlőtőkéin; a «Nagy Szamár»-nál megebédeltek, a hol Bubenyik kiadta Malinkának a Noszty Pál részére járó összeget, aztán egyik jobbra, másik balra ment, a négyes vigan röpült Bontóvár felé, Bubenyik pedig visszakoczogott lóháton Krapeczre.

Szép őszi napok jártak ebben az időben, a természet fölvette azt az édes-bús fiziognomiáját, a melylyel legjobban meg tud varázsolni; a szederjesi ispán, Klincsók úr személyesen járt jelenteni, hogy az «Isten útja» erdőben vadkecskék (mouflonok) mutatkoznak, egy egész csapat. Kopereczky búsan ingatta a nagy fejét.

— Hagyjon engem. Ne szóljon hozzám. Én elveszett ember vagyok. Nekem most beszédet kell tanulni.

A milyen öröm volt neki a főispáni méltóság tudata eleinte, most olyan idegessé tette a terminus közelgése. Mert mégis furcsa az, hogy mikor az

ember zsebében hétezer forint készpénz van, akkor az neki álljon, mint valami diák, beszédet betanulni, a helyett, hogy bemenne Trencsénbe egy kis parázs ferblire. Ez valami természetellenes.

De hát már benne van, meg kell lenni. Még hozzá szerencsétlenség is érte. Egy a faluban csatangoló veszett kutya megharapta a kost, a mi teljesen kihozta sodrából a bárót. Már azon tanácskozott a feleségével, hogy nem volna-e jó elhalasztani az installácziót?

— De milyen czímen?

— Közbejött családi események miatt.

— Ugyan eredj, még nagyobb bolondnak tartanának.

Volt futkározás a szegény «Jóska» miatt (így hivják a kost). Bubenyik kihozta Trencsénből a megyei fizikust, a ki dühbe jött, hogy őt állathoz hivják, persze segiteni nem tudott, de azt mégis meghagyta, hogy a kost agyon kell ütni és elásni, a mit meghallottak a prileszi czigányok és eljöttek a báróhoz rimánkodni, adja oda nekik a kost ezer szögért, a bőrét majd visszaadják.

— Nem, a kost nem adom oda, — ellenkezett a báró.

— De há úgy is elásátjá á méltóságos úr, kezsitlábát csókolom.

— De nem ásatom el, nem hiszek a doktornak.

— Bizstosán megves, kérem álásán. Bibást legyek, há meg nem ves.

— Akkor legalább látok veszett kost is, — mondá a báró szomorúan.

— Hát nem lenne sebb kenyergem, há vesett csigányokat látná á méltóságos úr?

Végre is akkép egyezett meg a czigányokkal, hogy

a Jóskát átadja nekik megfigyelés végett, hét nap mulva jelentést tartoznak tenni, van-e valami baja; ugyanazt teszik hét hét mulva, majd végül hét hónap mulva, ha akkor se mutatkozik Jóskán semmi veszedelmes jel, húsz forintért visszaveszi, ha ellenben csakugyan megveszne a hetes állomások valamelyikén, akkor Klincsek uramnál jelentsék Szederjesen, a ki megnézi a kost, konstatálja a veszettséget s megengedi, hogy isten hirével megehessék. A báró ezért nem követel semmit, az ezer szöget se, csak arra tart igényt, hogy ha aztán ettől a hústól a rajkók vagy az öreg czigányok közül megveszne valamelyik, azt ő lőhesse le, mert lőtt már medvét, szarvast, vadkecskét, zergét, csak még czigányt nem.

Ezt a fenforgó szomorú körülmények közt ilyen bölcsen eligazítván, szinte újból kedvet kapott a főispánsághoz (hisz az is csak ilyenekből áll) és a legközelebbi csütörtökön, bár még egy napig várhatott volna (csakhogy akkor péntek lenne), érzékenyen elbucsúzván Vilmától, kis fiától, megindult Bontóvárra Bubenyikkal, a ki új vadászruhát kapott, ezüst tölgyfalevelekkel a galléron. Illetőleg előbb csak Pestre mentek, a hol még sok csip-csup elintézni való akadt. Ott kellett átvenni a magyar díszruhát, összevásárolni egyet-mást, beszélni egy-két emberrel a kaszinóban, betekinteni a szabadelvű körbe s bemutatkozni még egy-két miniszternek, stb.

Az «Angol királynő»-be érve, az első dolga volt Kopereczkynek a kulcs után tudakozódni.

— Nem küldtek ide semmi kulcsot — jelentette a kapus. A mi levél vagy csomag jött, mind elküldtem Krapeczre, a hogy parancsolni méltóztatott.

— No, az szép komédia; már most mi az ördögöt csináljak?

— Miféle kulcsról van szó? — kérdé Bubenyik.

— Nem tudom én. A belügyminiszter azt mondta, hogy ide küldi és a nélkül ne induljak el.

— Legokosabb, ha reggel fölmegy méltóságod hozzá és megkérdezi.

— Egyebet nem tehetek.

Másnap aztán föl is ment Kopereczky a várba, de csak az államtitkárral beszélhetett, hogy még nem kapta meg a kulcsot, a miről a miniszter beszélt. Az államtitkár csengetett, elküldte a titkárját, ő tudja hova, valamelyik tanácsoshoz, tudakozódni mi, van a kulcscsal, azalatt szivélyesen elbeszélgetett Kopereczkyvel (jóízű, kordiális ember volt az államtitkár), érintvén, a megyében milyen zavaros állapotok vannak, figyelmeztette, hogy nem fog rózsákon aludni, hanem azért ne hagyja el magát.

— Óvatos leszek.

— Az nem jó. Hova gondolsz? A főispán semmi egyéb, mint a miniszter bőrének az a része, a miből szijjat is lehet hasítani. Óvatos csak a belügyminiszter lehet, barátocskám s épen abból áll az óvatossága, hogy főispánja van. Ha a főispán valami okosat csinál, az a belügyminiszter érdeme, ha a belügyminiszter valami ostobaságot csinál, az a főispán hibája. Legokosabb hát, ha a főispán semmit se csinál, ha békén csibukozik s hagyja történni a dolgokat. Magyarország kezd a jelentések országa lenni. A főispan minden rendkívüli dolgot jelent. A melyik főispán legkevesebbet jelent, az a legjobb főispán, a mely megyéből a legkevesebb ügydarab érkezik fel, az a legjobban

kormányzott megye. Ezeket jegyezd meg magadnak. És a másikat is, a mit mondtam ... Voltál-e valamikor szolgabíró?

— Nem voltam.

— No én voltam, még akkor nem volt eltörülve a viginti quinque solidos, s láttam, hogy a delinquens ilyenkor úgy játssza azt ki, hogy a nadrágja fölé még egy másik jó vastag nadrágot húz, nos hát el ne felejtsd, hogy te vagy a belügyminiszternek az a bizonyos vastag felső nadrágja.

Kopereczky szinte szédült e beszélgetés ereje alatt, jó szerencse, hogy visszatért a titkár jelenteni:

— A kulcs már a mult héten elküldetett a bontómegyei főispán úrnak az «Angol királynő»-be.

Ejnye, ez már fatális eset. Kopereczky visszakocsizott a szállodájába és követelte a kulcsot a portástól. Az mennyre-földre esküdözött, hogy vakuljon meg, ha csak látta is a kulcsot, fölhányt a páholyában minden zeg-zugot, mind hiába, Kopereczky a haját tépte dühében, hogy mit fog most csinálni. Kikereste táskájából a minisztériumtól kapott leveleket, melyeket a portás utána küldött s melyeket otthon csak felületesen olvasott el, s ime megtalálta az egyikben, hogy mellékelve küldik a kulcsot. A levél még most is ott volt azon módon a borítékban, de a kulcs hiányzott. Tünődtek rajta Bubenyikkal, mitől lehet az a kulcs, hogy a miniszter olyan fontosnak tartja? Talán a megyeházától? De hiszen a megyeháza nincs becsukva. És ha be volna is csukva valami, a mi szükséges, hiszen nem lehet az olyan ok, hogy ne merjen a miatt elindulni, mert talán csak van Bontóváron lakatos, vagy mi a szösz?

Mindezeknél fogva, miután minden egyebet elvégeztek, másnap korán reggel elhajtattak az indóházba és a félhét órai vonattal megindultak Bontóvár felé. Baráiházáig semmi nevezetes se történt, itt azonban a programmhoz híven Malinka beszállásának kellett elkövetkeznie.

Az állomáson sok kabátos utas volt, kik csörtetve rohanták meg a vasutat. Malinkát alig birta a szem kiválasztani, míg végre előbukkant kis táskájával.

— Ide, ide! — kiáltá eléje kappan hangján Bubenyik.

Megkapván az irányt, csakhamar felugrott a coupéba.

— No, csakhogy már látok valakit, — szólt a főispán örvendezve. — Alig ismertem meg ebben a ruhában! Olyan benne, mint egy vérbeli mágnás.

Új fekete Ferencz József-kabátot viselt és szépen vasalt szürke nadrágot.

— Csináltatnom kellett egy öltözetet, — mentegetőzött Malinka. — Nagyon szegényesen festettem. Egy titkár vegre is tartozik ezzel a főispánjának.

— Okosan tette, — hagyta rá a báró. — Deák Ferencz maga is azt mondta egy kopott ruhájú főispánnak, hogy szereti, ha a főispán fényt fejt ki, de az ne a térde kalácsán mutatkozzék.

Mialatt Malinka a táskáját elhelyezte a fonatos polczra, háttal fordult a főispánnak, ki csodálkozva pillantotta meg, hogy a titkár új kabátjának egyik hátulsó gombjára egy ezüst női óra van kiakasztva arany lánczon.

— Azonban, — tette hozzá rögtön, — a túlságos fényűzéstől mégis jó tartózkodni, mert azt már Esterházy herczeg se teszi, amicze, a mit maga, hogy

az óráját kívülről akasztja ki a kabátján. Ámbátor a westministeri herczegről mesélik a kaszinóban, hogy egy millió font sterlinges bankóját az istállóban tartja berámázva, csakhogy az istállót mégis csukják, míg ellenben a maga óráját bármely szegény ember észrevétlenül leakaszthatja. Hiszen ebben kétségkívül van valami grandezza, de én mégis túlságosnak tartom a fenforgó viszonyok közt.

Bubenyik kedélyesen vigyorgott, míg a szegény Malinka zavartan bámult a főispánra, s csak épen ösztönszerűleg kapott hátra a gombokhoz. Hát csakugyan egy óra volt ott összegubanczolódva, a mit akarata ellen akkor ránthatott ki gombjával valakinek a zsebéből a zsufolt várócteremben, mikor a táskájáért lehajolt s azt a földről felemelte.

Ezen aztán nagyokat nevettek. Malinka behívta a kalauzt, átadta neki az órát, hogy keresse meg a gazdáját valahol a vonaton.

— No, maga szerencsés kópé, Malinka. Üljön le most és mesélje el, hogy és mint állnak a dolgok?

— Hát csak úgy lassan, — felelte a titkár a vállát vonogatva. — Sok baj van.

— Mondjon például egyet.

A záptojások ára például nagyobb tegnap óta a piaczon, mint a jó tojásoké.

— Tudja-e, hogy ez igen kellemetlen! — szólt a főispán fejcsóválva.

Malinka csak a fejével bólintott.

— Magam is úgy gondolom.

— És az apósom mit mond ezekhez?

— Ő mindent elkövetett, a mit lehet. De azért mégis igen hűvös lesz a fogadtatás.

— A záptojások miatt gondolja?

— Abból is sejthetni, hanem még inkább, hogy a diadalkaput, a mit a város szélén voltaképen ő nagysága, a méltóságod apósa csináltatott a mi pénzünkön, az éjjel összetörték.

— Szép história!

— Az ellenpárt konventikulumot tartott tegnap a Veszelyi Tamás házánál s elhatározta, hogy minden áron meg fogja akadályozni a főispáni ténykedéset, ha kell, botrányokkal is.

— És ugyan mi kifogásuk van ellenem?

— Mindent megmondjak?

— Csak rázza ki bátran az egész zsákot.

— Azt mondják, hogy méltóságod értelmi tehetség dolgában nem egészen áll azon a magaslaton, mely egy ilyen megye kormányzásához kivánatos volna.

— Azaz hogy ostoba, tudatlan fráter vagyok; menjünk tovább.

— Hogy inkább a Jóska kost neveztette volna ki Noszty úr főispánnak, mintsem méltóságodat.

— Ah, szegény Jóska, — sóhajtott fel a fő spán, — ő már átesett az ilyesmin, őt már egy pár nap előtt megharapta egy veszett kutya. Nekem pedig ön egy egész falkát helyez kilátásba.

— Valóban úgy van. A csőcselék föl van izgatva s kivált a bevonulásnak könnyen lehetnek komoly és kellemetlen részletei, a mi azonban magát a beiktatást illeti a közgyülési teremben, ott már nem igen lehet félni, ha lesz is egy kis lárma, egy csomó gúnyos vagy épen goromba közbeszólás.

— Az nem tör csontot, — jegyezte meg Kopereczky elgondolkozva, — hanem a rántottát nem szeretem.

— A közgyűlési teremben, — folytatá Malinka, — már jelentékeny számmal lesznek embereink: a Noszty-rokonság, a közömbösek, óvatosak, félénkek, várakozó álláspontúak, stréberek és azok a paraszt bizottsági tagok, a kiknek Noszty úr napidíjakat fizet, hogy éljenezzenek. A közgyűlésnek legfeljebb a másik fele lesz rakonczátlan. Meglepetések azonban itt sincsenek kizárva, mert ezek az emberek átkozottul leleményesek. A hangulat határozottan ellenünk van, a hangulat pedig nagy hatalom. A legjobb embereinket összetöri. Így jártunk az üdvözlő szónokkal, Vér Tamás főjegyző úrral is, tegnap váratlanul polypot kapott a gégéjébe, most operálni kell.

— Még ez is? Ki tartja most a beszédet?

— Noszty úr az alispán urat, Poltári Györgyöt kérte fel ma reggel, csak úgy vállalta el, hogy királyi tanácsosságot igért neki. Ad vocem beszéd! Tudja a beszédét?

— A beszédet tudom, hanem a rántottát nem szeretem.

— Azt mi is gondoltuk s Noszty úr megbizott engem, hogy négyszemközt valamit előadjak, de csak négyszemközt, mert . . .

Malinka nyugtalanul tekintett a bóbiskoló Bubenyikra.

Kopereczky gondolkozott egy perczig: a coupé azokban az időkben készült, mikor a kocsi-folyosó még nem volt kitalálva, Bubenyikot tehát nem lehet kiküldeni.

— Bubenyik! — kiáltott rá, — beszélsz te németül?

Bubenyik felriadt és a fejével bólintott:

— A katonaságnál megtanultam.

— Marha vagy, — förmedt rá ingerülten. — Semmire se használhatlak. Hogy lehet németül tudni!

Eközben azonban eszébe jutott, hogy egy csomó gyapot van a táskájában, a mire jód tinkturát szokott csepegtetni fogfájás ellen. Ezt hát most elő kellett keresni és a saját méltóságos kezeivel dugdosta be a Bubenyik füleibe, de még ez se volt elég, ráadásul kinyittatta vele az ablakot is, hogy azon nyújtsa ki a nyakát, a mennyira csak lehet, nem törődve a figyelmeztető táblácskával, hogy: «Ne tessék kihajolni».

— Csak te hajolj ki, Bubenyik, ha valami bajod történik, nagyon szépen foglak eltemettetni.

Most aztán beszélhetett Malinka:

— Hát az a terv, méltóságos uram, — suttogta, — hogy a bevonulást elkerüljük, de olyan ravasz módon, mely mellett semmi gáncs nem érheti személyét. Bontóváron innen van Rekettyés község, a hol Tóth Mihálynál vidám vadász-társaság van.

— Ki az a Tóth Mihály?

— Valami nagyon gazdag ember, én nem ismerem. Közönségesen «Amerikánus»-nak hívják és állítólag gyönyörű leánya van, nagy parthie.

— Ahá! Hallottam már erről valamit.

— Hát ennél a Tóth Mihálynál vannak a vadászok s ezek közt kettő, Homlódy János és Noszty Károly, a méltóságod apósának közeli rokonai be vannak avatva a tervbe, de csak épen ők ketten. Mind a kettő igen derék ember, a kik . . .

Ne kezdje nekem Ádám és Évától amice, — vágott közbe türelmetlenül.

— A terv az, hogy mikor a vonat az alsó-rekettyei

indóházba ér, akkor a vadászlakból a bizalmasok véletlenül épen ott lesznek s Homlódy úr, (a kit a kaszinóból ismer a báró úr) kiáltani fogja a nevét, mire kitekint az ablakon s udvariasságból leszáll, hogy kezet foghasson s néhány szót váltson velök. Szóból szó lesz (ők is fűzni fogják mesterségesen), a vonat e közben megindul s méltóságod lemarad. Én kétségbeesve fogok kiabálni, de hasztalan, ön káromkodni fog, aztán megadja magát sorsának, az estét a Tóthék házánál tölti, vacsora után kocsira ül és megkerülve a várost, a nyugati oldaláról hajtat be a megyeházába, a hol mi megvetett ágygyal várni fogjuk. Oly egyszerű az egész, mint a Kolumbus tojása.

— Hm, — szólt Kopereczky hálásan pislogva. — Egy kicsit restellem, hátha gyávának fognak tartani?

— Az lehetetlen. Hisz egész evidens, hogy vis major volt.

— És maguk aztán mit csinálnak? Maga kapja a rántottákat mi?

— A mi szerepünk könnyű. Gyimókán beszáll az összetoborzott küldöttség, ebben benne lesz Noszty képviselő úr is, a ki nekünk elhiszi a fatális elmaradás történetét, szidni fogja a vasutakat, fenyegetőzni fog, hogy meginterpellálja ezért a minisztert, ráfogja az ellenpártra, hogy aljas csinyt követtek el, megvesztegették a kalauzt, a vonatvezetőt, vizsgálatot fog követelni. Szóval úgy nyélbe üti ő a dolgot, hogy még mi csinálunk tőkét belőle.

Kopereczkyt kezdte erősen mulattatni a szituáczió.

— És az utczákon, meg az indóházban várakozó tömegekkel mi lesz? — kérdezte vigyorogva.

— Azok bizony szépen felsülnek, nem lesz kit inzultálni.

— Ha csak az üres hintómat nem.

— Azt se; mert az ugyan ott vár az indóház előtt, de mihelyt odaérünk, nyomban elküldjük méltóságodért a rekettyési indóházhoz, a hol lemaradt, de azzal ne tessék törődni, mintha ott se volna, az csak egy finta, egy kis szemfényvesztés, azon a kocsin nem jó volna bejönni. Majd iszen tudja a többit Homlódy úr.

— Körülbelül én is tudom, — felelte Kopereczky fölélénkülve és egy nagyot ütött a Bubenyik hátára. — No pupák, behúzhatod már a tökfejedet.

NYOLCZADIK FEJEZET.

(Mikor a tens vármegye ballábbal lép ki.)

Igaz volt, nagy elégedetlenség forrt a megyében a kinevezés ellen. Az urak, a kik a kormánynyal éreztek, azért boszankodtak, mert nem közülök nevezték ki az új főispánt. Emberemlékezet óta nem volt itt idegen főispán. Még a provizóriumban is itthon akadt az ahhoz való imposztor. Csak most kellett megszégyeníteni a megyét. Azt is egy tót báróval. Mintha csak a Caligula lovát küldenék a nyakukra. Sőt még rosszabb. Mert a Caligula lova legalább a Caliguláé volt, de Kopereczky nem is a miniszter lova, hanem csak az öreg Noszty Palié. Kopereczky együgyű mondásai, a tudatlanságáról, eszelősségéről szóló anekdoták, mint valami inycsiklandozó kaviár keringtek a társaságokban, nevelve az ellentállási étvágyat a négy lovon járók között. A két lovas urak és az iparosok az ellenzékhez tartoztak; ezeknek azért nem kellett Kopereczky, mert a kormány küldte, mert a mameluk Nosztynak a veje és mert Izraelnek hívják, gyanút gerjesztő, hogy valamelyes köze van a zsidó felekezethez. A tisztviselők és a mindenféle szállítók, kik a Gyik-szabályozási panamába bele voltak keverve, azért toporzékoltak ellene, mert nyilvánvalónak látszott, hogy a kormány vele akarja fölpiszkáltatni a nagy

szemétboglyát. A protestánsoknak azért nem kellett, mert katholikus, a katholikusoknak azért, mert a klerikális gróf Topsichot ütötte el hitük szerint a főispáni széktől. Szóval ezer és egy oka volt a kedélyek hullámzásának. Úgy, hogy olyannak látszott a vármegye, mint egy háborgó tenger. Nyüzsgött-mozgott, lázadozott minden ember, csak a Noszty rokonság állt szilárdul, mint egy phalanx, az új főispán mellett. De talán csak a felületen tarajosodnak ezek a habok ily nagy háborgással. Egy kis magyar hangulat az egész. A vizek mélye esetleg nyugodt. Alul a tenger semmit se tud arról, hogy nehéz gályák járnak rajta, vagy hogy fürge csónakosok evezőlapátja barázdákat vág a hátán.

A népszerűséget a népszerűtlenségtől nálunk csupán egy finom hártya választja el egymástól. Minden egyes magyar hazafi két emberből áll. Az egyik, a ki otthon pipázik az ambituson; ez igen okos úr, érzületére nézve konzervativ, haragszik a zsidóra, de azért nem tud el lenni nélküle, okos, higgadt egyébként, sóhajtozik a régi idők után s csendes filozófiával, vagy keleti apathiával nézi az új időket, — a másik, a ki magára veszi a közgyűlési atilláját és a fórumon kiabál, vagy a zöld asztalnál könyököl, ez liberális és sangvinikus, jogállamot és egyenlőséget ordít, mindenképen heves férfiú, se lát, se hall, rohan az ösztöne, vagy a kiadott jelszavak szerint s még a búza sikértartalmát is politikai okokra vezeti vissza. Hát ez a két ember az emberben könnyen összetéveszti magát s a két ellenfél csodálatos gyorsan békül ki; csak egy kis külső inczidens kell hozzá s az egyik beadja a derekát a másik előtt, vagy pedig

úgy belefárad az egymással való tusakodásba, hogy a mikor tettre kerülne a dolog, egyik sincs ott.

A közéletben szereplő vezéralakokat is ilyen kettős felfogással taksálja a magyar ember. A pecsovics Széchen Antalról azt mondja például: «Hej, okos egy ember, de sokat pisszegtem neki», míg ellenben megesik, hogy mikor egy-egy népszerű emberét megéljenezi, hozzáteszi kritikaképen: «Nagy svihák biz' ő, de jól szaval.»

Meg kell azonban adni, hogy a Kopereczky elleni agitáczió ügyesen volt csinálva: Liszy ügyvéd, az egész mozgalom vezetője, kitett magáért (lesz még abból követ is, ha így folytatja), legfőképen azzal gyújtotta fel nagyarányúvá a heczczet, mert tömérdek bizottságot alakított. Az ellenálló bizottság annyi melléktrajt eresztett ki! a tüntető-bizottság, a romboló-bizottság, a macskazene-bizottság, a hírszolgálati-bizottság, a záptojástgyűjtő-bizottság, a kapaczitáló-bizottság és más mindenféle nevű és czélú albizottságok kiküldésével, hogy az összes kabátos emberek díszes szerepekhez juthattak, részint mint elnökök, alelnökök, igazgató választmányi tagok, főtitkárok s jegyzők. Nagyon okos dolog volt, mert szerep kell a magyarnak. A szerep tetszik neki. S nem ő viszi a szerepet, hanem a szerep viszi őt. Sőt, hogy még több legyen a szerep, egy szerepkiosztó-bizottság is alakult, mely az elhelyezkedésről is gondoskodott azon a vonalon, a melyen a főispán bevonul. Minden húsz-harmincz lépésnyire, minden utczaszögletre jusson egy krakéler, a ki birizgálja, animálja a közönybe könnyen sülyedő tömegeket. E krakélereknek viszont a pasquilcsináló bizottság osztott ki részint csufon-

dáros, részint gyújtó jelszavakat. A csúzli-bizottság (elnöke Krátki Elemér ügyvédbojtár) betanította a város mesterinasait parittyából lőni s e végből mintegy háromszáz parittyát osztott ki, kiknek hivatása a főispán huszárját és lovait eltrafálni, de a főispánba is szabad belehibázni. Ezeket csoportokban kellett elhelyezni a vonalon.

Ugyancsak illetékes kezekbe osztattak ki a záptojások s minden a legjobb mederben folyt, hogy országos skandalum legyen a fogadtatás, — a többi azután magától jön, — az ellenállási-bizottság nemcsak az ellenzék nagy rétegeit állította talpra, hanem a kapaczitáló albizottság a Nosztyék nyájából is kihúzott egyes juhocskákat, így például Vér Tamást, a ki az utolsó órában lépett vissza az üdvözlő beszéd megtartásától, kár, hogy mindég akad komisz ember, Poltáry alispán vállalkozott szónoknak s ezzel minden odium a nyakába szakadt. (No megállj, kutyafülű, hiszen lesz még alispánválasztás!)

Nagy sokaság gyűlt be a vidékről is s noha a főispán csak uzsonna táján volt megérkezendő, a nép mindjárt ebéd után elözönlötte a Csipke-utczától a megyeházig terjedő útvonalat. Az ablakokból szép női fejek hajoltak ki. «Lesz itt ma virághullás, — jegyezte meg Demeczky József, a megyei ellenzék feje, — de cserepestől» A «Klenpa és Komp» vaskereskedése előtt a veniczei kurtanemesek sorakoztak, a legverekedőbb fajzat a vármegyében, gyújtó harczi dalukat fujva:

Bujdosik a disznó kilencz malaczával,
Utána megy Draskóczy, nagy bunkós botjával.

Nincs az a vörös posztó, a mitől a bika annyira megdühödik, mint a veniczei nemes ettől a mámorító, régi kortes-nótától.

Az utczákat uraló néptömeg közt csak kevesen vonúltak ki négy óra felé az indóházba, a főkapitány, Csiz Károly, a szürkéjén lovagolt s itt-ott rákiáltott a hullámzó csoportokra:

— Rendet tartsanak atyafiak, rendet, mert a ki a rendet megbontja, hátraköttetem a sarkát.

A mi annyit jelentett, hogy ő is a Topsich grófok kreaturája és nem bánja, ha egy kis zenebonát csinálnak.

A Noszty-atyafiság szállingózott kifelé, ki négyes fogaton, ki a hogy bírta. Majd a főispán üres hintaja következett, czifra tarsolyos hajduval a bakon. A négy kövér paripa kevélyen hányta-vetette a fejét. (Ki csak ki, de majd hogy lesz a bejövetel?) Azután a polgármestert lehetett látni, a mint mélyen behúzta ősz fejét a krispinjébe. (Szégyenli magát a jámbor.) De fölösleges részletezni a kivonulást, miután már előre tudjuk, hogy a bevonulásból nem lesz semmi. A Szent Erzsébet-templom tornyára kiküldött éjjeli őr jelezni fogja ugyan, mikor a vasút bekanyarodik a bontóvári völgybe, a mozsarak el fognak pukkanni a Dengely-hegyen a megérkezéskor, élénk riadalom, lázas nyüzsgés támad a várakozó tömegekben, mígnem, mikor már legjobban meg lesz feszítve az érdeklődés lehangoló morajjal fog megérkezni és továbbtovább hatolni a hír:

— Az új főispán nem érkezett meg; lemaradt a vasútról.

A csalódott tömegek káromkodnak, bosszankodnak,

össze-vissza kuszálódnak rendetlen gomolyaggá, találgatni fogják, miként történhetett ez, árulás volt-e, vagy csak véletlen, a róka volt-e ügyes, hogy kiszabadult a veszedelemből, vagy a vezetők rendezték a dolgot ügyetlenül?

— Az Isten is a nagyurakkal tart, — dühösködik Tali Gábor, a politikus varga.

Híre megy, hogy Noszty képviselő meg akarta kardlapozni mérgében a kalauzt és a vonatvezetőt, — tehát mégis csak «véletlen eset» volt.

A különböző albizottságok elnökei, alelnökei és titkárok észvesztve szaladgáltak, hogy a népeket visszatartsák, mert a főispán minden bizonynyal megérkezik, csak azt nem tudni, mikor. Őrszemeket fognak állítani a város végére lóháton, a kik híradással legyenek. A titkárja elküldte a hintót érte Rekettyésre, de meglehet, nem várja be, hanem különvonatot rendel. Okvetlenűl itt lesz estére, nem kell szétszéledni. Itt a Kálvária mellett fog bejönni valamelyik utczán, majd ügyelni fognak rá. Másünnen be nem jöhet a városba, mert röpülni nem tud, ámbátor a kétfejű sas nemzetse.

De a népszeszély is olyan, mint a puskapor, csak egyszer lehet vele lőni. Az atyafiak a vállukat vonogatták. Bánják is ők már. Az ördög áll itt glédában bizonytalanra. A záptojásokat csak nem őrzik a zsebükben itéletnapig. Uczu, bele kell hajítani valakibe, s olyan valaki mindég akad a nagy sokadalomban. Ha más nem, hát a városi rendőr. Meg is dobálják nagy röhejjel és vihánczolással. Az inas gyerekek is hasznát akarják venni a csuzlinak s útközben különféle czélpontokat találnak, de legnagyobb élvezet az ablakok csörömpölése. A veniczei nemesek torka kiszáradt, be

kellett térniök a «Két gránátos»-hoz és ott egymással verekesznek össze. Jó szüretje lesz itt a doktoroknak holnap a látleletekért.

Áldomással járván minden alkotmányos mozzanat, az egész város vigadott az este. A kudarcz ép úgy szomjúságot okoz, mint a diadalérzet. Nemcsak a kocsmák és vendéglők teltek meg zsúfolásig beszálló vidékiekkel és mulatozó benszülöttekkel, a magánházaknál is nagy összejövetelek estek. A közgyűlésre összesereglett urak ugyancsak válogathattak a meghívásokban. Az ellenzékiek számára Liszy fiskálisnál volt nagy estély és a gróf Topsich tiszttartójánál bál, hol a vezetők rossz hangulatban hányták-vetették meg a mai különös fordulatot és a holnapi közgyűlés esélyeit. De a fiatalság csak olyan vígan rúgta a port, mintha a főispánt tényleg agyonverték volna a bevonuláskor és most a ravatalon feküdnék égő viaszgyertyák között.

A Kopereczky-párt a Rágányos-kastélyban tartotta a főhadiszállást, ott volt a «boszorkánykonyha», — a hogy a városban nevezték. Nagy sárga ház ez, a lutheránus templommal átellenben, pompás angol kerttel, mely tíz holdra terjed. Bontóvárnak voltaképen a Rágányosok az ős földesurai, valaha minden az övék volt itt s most is ők a legelőkelőbb emberek. Rágányos Tivadar követségi tanácsos volt a francziai követségnél és állítólag sohasem akart megnősülni, minden vagyona a Noszty-gyerekekre, Vilmára és Ferire volt esendő (mert az anyja Noszty Pál testvére), mikor egyszer, ezelőtt sok évvel, a magyar egylet estélyén Párisban összefeleselt egy polgárral, különben honfitárssal, egy pár paprikás szót mondtak egymásnak,

mire Rágányos rögtön kihivatta segédjeivel egy szomszéd szobában, de a polgár nem fogadta el a párbajt, okul hozván fel, hogy a mérkőzés nem volna egyenló, mert neki fiatal felesége van, a kivel most éli a mézesheteket itt Párisban; ilyenkor — úgymond — nehéz meghalni, míg ellenben a tanácsos úr, Európa úgyis csendes lévén, semmi különös vagy érdekesebb dolgot nem hagy itt. Mikor ezt a segédek elreferálták, felbosszankodott Rágányos, azt mondta a barátainak: «Legyetek szivesek és várjatok itt egy perczig» — s azzal hátra lépett a falhoz támasztott székekhez, a hol a kisasszonyok ültek a mamáikkal s kiszemelvén közülük egyet (alkalmasint a ki legjobban tetszett neki), bizonyos Viliers grófkisasszonyt, nyomban ott megkérte és megkapta a kezét (megjegyzendő, hogy gyönyörű férfi volt) s most már azt üzente a segédekkel, hogy a mérkőzés egyenló lesz, mert neki is menyasszonya van. Így történt meg másnap a párbaj s akkor kapta azt a szép vágást a bal arczán, mely úgy néz ki ott, mint egy piros paszománt.

Kétségkívül Rágányoséknál volt a legelőkelőbb társaság. A Nosztyak, Horthok, Rágányosok, Homlódyak képezték a megye krémjét, emberemlékezet óta ők uralkodnak a megyében. S a társadalmi életben is az a törvény, az a divat, a mit ők kezdeményeznek. Ha egy Horth-kisasszony pelyhes szoknyát venne fel, egy hónap mulva mindenki pelyhes szoknyában járna Bontóváron.

Ezek a családok erősen zárt kört képeznek s idegen ritkán jut be ide. Az asszonyaik majdnem kivétel nélkül szépek és distingváltak, a férfiak pedig rend-

szerint cs. kir. kamarások. Ez alól csak Noszty Pál képezett kivételt, a kit kezdettől fogva politikusnak szántak, minélfogva nem folyamodta meg az arany kulcsot, mert a politikában nem használ; a nép szívéhez nem kulcs, vagy ha kulcs, hát nem nyílik meg vele, csak elzáródik.

Ma különben vegyes társaság mulatott a Rágányos-kastélyban, melynek kapuja hermetice van elzárva máskor, olyan hermetice, hogy oda a franczia forradalom szele még mostanáig sem fújt be, de a korteskedés kivételes etiquette-bontó valami, a kék vér háttérbe szorul egy napra és a kék foltok érvényesülnek, melyeket a párttorzsalkodásban az ellenfél oszt. Ma azok hivatalosak, a kik legjobban tették ki magukat Nosztyék mellett. Többek közt ott van Poltáry alispán is a nejével. Igenis a nejével. Mert ez nagy szenzácziót fog okozni az egész vármegyében. Hogyan? Hát az egykori kassziros kisasszony, Wild Fanny ott fog ma tánczolni a hajporozott ősanyák, grófnők, udvari dámák és történelmi nevű asszonyok képei alatt? A hol ők tánczoltak egykor. S a kevély, nyolczvan éves aggastyán, Rágányos Imre talán épen őt fogja vezetni karonfogva a családi asztalhoz. Őt, a ki a likőrös üvegek közt trónolt s a kit végigudvarolt négy évig minden Kassán megfordult lajdinánt. Ő fogja vezetni, a ki egyébkor szinte kipukkad a gőgtől; ő, a kinek az a mondása maradt meg a negyvenes évek végéről: «Milyen különös ember ez a Kossuth. Mindenhez hozzászól, pedig talán nincs ezer holdja sem.»

Poltáry ügyvédbojtár korában habarodott bele a szőke Hébe bájaiba s nőül vette. Azt mondják, igen

csinos volt, de erre nézve nincs ma már semmi bizonyíték, csak a hadnagyok emlékezete. Ámbátor a növése még most is szép és tekintélyes.

Akkoriban azt mondták, hogy Poltáry ezzel tönkre tette karrierjét, de vannak, a kik azt állítják, hogy épen ennek a házasságnak köszönheti, a mivé lett, mert Findzsát (Findzsának gúnyolták a kisvárosi Mephistók az egykori kávéházi Hebét) nem fogadván a bontómegyei jobb társaságok, kénytelen volt otthon ülni s férjemuram is mellette (ki pedig szerette volna a léha társaságokat, a kártyát, meg a bort). Mit tegyen unalmában, képezi magát. Így lett könyveken hízott elme, s mint ilyen, tiszti ügyész, majd aranytollú főjegyző és végre alispán. A Findzsa asszony nagyravágyása volt a sarkantyú. Most pedig, a hogy beszélik, két legyet ütött egy csapásra. Tudniillik a királyi tanácsosság az egyik légy, a másik pedig ez a meghivó Rágányosékhoz. S mondhatni, hogy a két légy közül ez az utobbi a kövérebb. Mert most már megnyílik Poltáryné előtt minden ajtó. Ezzel a meghivóval el van fogadva dámának.

Hjah, ilyen a politika, hogy az Isten verje meg. A tiszta múltat befencseli (Poltáry ezentúl semmi embernek fog tartatni), a piszkos múltból kiveszi a pecséteket, akár a benzin, — Poltáryné ezentúl fehér liliom lesz. S mindez azért, hogy beleugratta urát egy beszédbe, olyan nehéz pillanatban, a mikor senkisem vállalkozott rá. Istenem, Istenem, de nagy bolondságokból van ez a világ összerakva!

Egy beszéd nem nagy munka olyan okos embernek, mint Poltáry, de mégis el kell rá készülni, mert sokan fogják birálgatni. Ellenséges szemek a kis

hibákat is nagyoknak látják. Az asszony érezte, hogy most ki kell vágni a rezet s már jóval éjfél előtt elkezdte szólítgatni a kártya-asztalhoz telepedett urát:

— Gyuri lelkem, nem akar maga még hazamenni?

Ezt a «maga» szót a mai napra vette fel a bonton kedvéért, mert ez volt a szokás az előkelő familiákban.

Gyuri lelkem szívesen felejtette volna magát ott, nem nagyon hajlott a jó szóra, a partnerek se igen akarták még ereszteni.

— Hagyj még egy kicsit, Fannykám. Egy-két tourt.

— Kegyelem az öreg bűnösnek, — esengtek érte a játszótársak.

— Az alispánné azonban türelmetlen volt, kis vártatva megint a kártyaszobákba sompolygott.

— Gondolja meg, — mondá félhalkan, — hogy még beszédet kell írnia az éjjel.

Ah, a beszéd! Persze, a beszéd. Ez már más. A haza minden előtt. Most már nem ellenezték a partnerek, sőt mikor Nosztyra került az osztás sora, már nem is adott Poltárynak kártyát.

— Te pedig eredj a kötelességed után.

Így aztán még éjfél se volt, mikor a Poltáry-pár elhagyta a kastélyt. Útközben elmenve a megyeháza mellett, kiváncsi volt Poltáry, hogy megérkezett-e már a főispán.

A vártán álló hajdu azt felelte, hogy ő nem tudja, mert csak most nem régen váltották fel.

— Hát a másik őr hol van? Kit váltottál fel?

— Pimpósi Jánost, ott fekszik a várnagy előszobájában.

— Eredj, költsd fel azonnal.

— Ugyan minek háborgatod szegényt! bosszankodott az alispánné, ki talán fázott is egy kicsit lenge, kivágott báli ruhájában.

— Ej, az ember végre is tudni akarja, hogy mi történik a thémájával. Hátha agyonütötték?

— A mit persze nem bánnál, mert lusta vagy beszédet írni.

— Bizony, megvallom neked, jobban szeretnék visszamenni. Épen most kezdett egy kis jobb kártyám járni.

Kis vártatva előkerült az előbbi várta, nagy álmosan.

— Megjött a méltóságos úr? — kérdezte az alispán.

— Dehogy jött, — felelte az a bizonyos Pimpósi János.

— Nem láttad a főispán úr titkárját?

— Dehogy nem. Az itt ácsorgott a kapuban, az új vadászszal, a ki ma jött, aztán úgy tiz óra tájban valami parasztszekér állt meg a megyeház előtt, egy szürke köpenyeges zsidó szállt le róla s felment velök az emeletre.

— Milyen volt?

— Magas és vöröses szakállú.

— Nem jött aztán le?

— Nem.

— No hát, akkor az volt a főispán, te oktondi.

Az utczákon még mindig ögyelegtek járókelők, kocsmákból hazatérő csoportok, kik duhaj nótákat énekeltek, összeverődött mesterlegények, kik Liszyt éltették. Puttonyba Kopereczkyvel! hallatszott egy-egy borízű kiáltás a mellék-utczákból.

Különösen a megyeházán túl még sok nép látszott nyüzsögni. Ezek hihetőleg a főispáni kocsi érkezését várják.

Az alispánné megreszketett.

— Gyuri, én félek. Meg fognak minket támadni.

— Hát aztán? Nem vagyok-e itt? — felelte Poltáry, a ki bátor ember vo't.

— De látod, sötét van, a lámpák már kialudtak, valaki megtámadhat orvul, különösen most, mikor haragusznak rád.

— Hát jól van, jöjjön velünk Pimpósi, ha félsz. Vedd a kardodat, Pimpósi és gyere utánunk, parancsolá az alispán.

Megindultak hárman, minthogy sár volt és csak a házak és palánkok mellett kinálkozott egy kis kitaposott gyalogút, egyenkint lépegettek az alispán lakása felé a Fürmender-utczába Elől az alispán ment, hogy ha valami ellenség szembe jön, őt érje elsőbb, hátul a hajdu, hogy a hátulról jövő ellenséggel ő bánjon el. Findzsa asszony ment a középen, mindenkép biztonságban volt, mint a gyapotba takart alma. Hanem azért váltig biztatta Pimpósit:

— Rántsa ki a kardját Pimpósi, meztelenül vigye, magasra emelve, hadd villogjon a sötétben. Aztán, ha valaki hozzánk nyúl, csak aprítsa össze, kedves Pimpósi.

Nem történt semmi. Minden baj nélkül tértek be a néptelen Fürmender-utczába, csak épen a Kapanovszkyék deszkapalánkja mellett, egész közel az alispán lakásához, jött nagy dühöngéssel valami garázda ember, rekedten kiabálva:

— Félre az útból, minden jótét lélek, mert baj lesz.

— Ejnye, akasztófára való! — bosszankodott az alispán.

— Kitérjen az úr, mert én a császár embere vagyok.

S ezzel közel kerülvén az alispánhoz, lökött rajta egyet, úgy hogy a feje odakoppant a deszkákhoz.

Az alispánné sikoltott. Pimpósi odaugrott a kivont karddal, de akkor már össze voltak gabalyodva, egymást átnyalábolva küzdöttek, nagy káromlások között.

— Hol a nyaka, hol a nyaka? — kiabálta Pimpósi, a karddal hadonászva — Hadd válaszszam el a fejétől.

— Hozzá ne nyúlj, — inté le az alispán. — Én magam akarok vele végezni.

— Pedig jó volna, ha hazavinnők a fejét, — morogta Pimpósi elégedetlenül, — legalább megismernénk otthon, hogy ki volt.

De a parancs parancs A hajdu némán nézte a birkózást. Rettentő dolog az, hogy a vármegye első emberére egy közönséges halandó ráteszi a kezét és az ég nem horpad össze. Az alispán erős ember volt, fölemelte, megforgatta a levegőben, de nem birta a földhöz vágni, majd az idegen kapta meg az alispán nyakravalóját, fojtogatni kezdte és a térdeivel odaszorította a kerítéshez. Az alispánné a legyezőjével verte a támadó fejét, miközben egyre jajveszékelt, sírt, meg káromkodott, vegyesen, mint egy bakancsos. Míg végre az alispánnak sikerült egy mesterfogással legyűrni a legényt a sárba. Rátérdelt a mellére és gyűrűs kezével ütötte, míg az hörögni kezdett, mint a haldokló vadállat.

— Eredj már most panaszra a császárodhoz, ha az ő embere vagy, — mondta végre kielégített bosszúérzettel. — Hogy hínak?

— Nagy Pálnak.

— Rekruta vagy?

— Igen, rekruta vagyok. Tegnap soroztak be.

— No, most már elég volt, — szólt kiengesztelt, szelíd hangon — Ezer szerencséd, édes fiam, hogy te voltál a gyengébbik. Mert, ha te a császár embere vagy, én meg a vármegye főembere vagyok, és ha te lettél volna az erősebb, elhiheted, hogy a börtönben rothadtál volna meg. Így azonban itt van öt forint, vegy rajta pántlikát a szeretődnek.

A privát ügyeiket ilyen sommás úton végezték azelőtt a viczeispánok.

Erre aztán egész jókedvvel ért haza az alispán, még dicsekedett is útközben:

— Legalább kiverte az álmot a szememből ez a kis jelenet. Most már igazán jó beszédet csinálok, legfeljebb egy kis feketekávét fogok kérni.

Hanem iszen volt otthon egyéb is, a mi kiverte szeméből az álmot, a lakás összes ablakai be voltak törve, a bútorok, tükrök megrongálva a behullott kövektől. A megszeppent cselédek hajmeresztő részleteket beszéltek, melyek a csataképek borzalmasságával hatottak idegeikre. Egy óra kellett hozzá, míg a lakást valahogy rendbehozták, az ablakokat a «Pesti Napló» rég' számaival beragasztgatták. Tessék már most ebben a hangulatban beszédet komponálni!

És ha csak ez lett volna, hanem a mint az alispánné vetkeződni kezdett, a mint kioldá vállfüzőjét s levette fejéről a chignont, egyszerre rémülve veszi

észre, hogy a drága gyémántos tűje, mely bele volt szúrva s mely a Poltáry czímert ábrázolta, a gyémántokból kirakott medvét, csak a szeme volt két kis rubint, nincs a helyén. Izgatottan kereste mindenütt, de híre-hamva sincs.

Sápadtan rohant be ura szobájába, ki már az íróasztalnál ült s tétován merengett a két legkönnyebb sor fölött, melyet leírt:

Méltóságos báró úr,

Szeretve tisztelt főispánunk!

Minekutána . . .

Csodálatos, — gondolá, — mióta nem vagyok «aranytollú jegyző», azóta nincs meg az a stylusom. Mintha a hivatallal együtt az is megváltozott volna

— Jézus Mária, — rázta fel az ihletre várakozó férfiút a neje hangja, — elvesztettem a gyémánt-tűmet.

No, ennek fele se tréfa. A gyémánttű ötszáz pengő forintba került, épen egy királyi tanácsosné fejére való, s most elveszett.

— Lehetetlen! — dadogta Poltáry. — Keresd jobban.

— Kereshetem már, — szólt halotthalványan az asszony. — Nincs, nincs (majd zokogásra fakadt), bizonyosan ott vesztettem el, a hol te verekedtél. Nyilván ott esett ki, mert kétségbeesésemben mindenhez kapkodtam. Te vagy az oka. Oh, jaj nekem. Milyen nehezen jutottam hozzá és most vége van. Megölöm magamat Poltáry, megölöm magamat.

— És hol volt? Hol viselted?

— Hát nincs szemed, nem láttad, hogy a hajamban volt? Hiszen az egész társaság azt bámulta

— Meg kellett volna érezned, a mikor kiesett.

— Hogyan érezhettem volna, mikor a chignonban volt, az álhajamban.

— Nem értem azt az undok szokást, — dörmögte Poltáry, — hogyan viselheti egy úriasszony egy másik asszonynak a haját a fején.

A Findzsa halvány arczát a vér futotta el erre s feltakta a kezeit a csipőire.

— Hát te meg hogy viselheted egy másik borjúnak a bőrét a lábadon?

— No, no, ne tüzelj azért, — kérlelte Poltáry. — Hát mit akarsz? Hát mit csináljak?

— Eredj, végy magadhoz lámpásos embert és keressétek meg az úton, különösen a dulakodás helyén.

— Hátha Rágányoséknál esett ki? Ne menjek el oda is, ha az úton nem találom?

— Nem, nem, oda elküldöm a szobalányt, ott ragadnál. Ösmerlek, milyen madár vagy, a beszédnek pedig meg kell lenni.

— Köszönöm szépen. Épen kedvező rá a hangulat. A helyett, hogy similéket, parabolákat keresnék, most a te ékszereidet kell keresnem. Mondhatom, nagy mulatság.

De azért szót fogadott s órák hosszáig kereste az utczán a cselédekkel hasztalanul, míg végre hazajött, leült az íróasztalhoz, de az asztal fölé hajolva, tollrágás közben csakhamar elnyomta a buzgóság és csak akkor ébredt fel, mikor reggel a hajdu jött jelenteni, hogy föl van tálalva a reggeli és hogy azóta az ékszer is megkerült; itthon volt leesve a kis asztalka alatt.

KILENCZEDIK FEJEZET.

(Kifürkészhetlenek a hatás csodálatos titkai és rugói.)

Ugyanekkor már népesedett a megyeház környéke. A bizottsági tagok apránkint gyülekezni kezdtek. Kocsi kocsit ért a megyeházhoz vezető utczákon, négylovas fogatok gamásnis, fajdkakastollas kalapú gentry-alakokkal, ekhós szekerek ezüstgombos, mándlis, kettős tokájú, piros arczú öreg parasztokkal, a kik gőgösen terpeszkednek el a hátulsó kocsiülésen s nagy ívben köpködnek a fekete fogaik közé szorított szivartól, mert ők is olygarchák a maguk kis falujában. A megyeház előtti tért három lovasrendőr tartja tisztán, hogy a közlekedés lebonyolítható legyen. Lovaik patkója élesen csattog a kövezeten, a mint egy-egy iramodással hátrább szorítják a kofasátrak felé a szájtátó, kiváncsi tömeget. Köröskörül a boltok be vannak zárva, a mi azt jelenti, hogy az óvatos kereskedők nem tartanak lehetetlennek egy kis kravallt

A kiváncsiaknak egyelőre kevés érdekes anyag jut. Noha az igények felette szerények s még a főispán vadászának (a mi Bubenyik barátunknak) megjelenése is élénk hullámzást kelt. A vadász reggelit visz egy tálczán az átellenes «Ezüst Rák» kávéházból a megyeházba, a miből konstatálni lehet, hogy a főispán csak-

ugyan megérkezett az éjjel és most reggelit vitet. (No, hogy fúljon meg tőle.) Egy-egy érdekes fogat vagy uraság érkezik. Íme, a Topsich gróf négy feketéje, de jó volna az árukat zsebrevágni. Majd egy egyszerű, fehérre festett kasú kocsi áll meg, gyönyörű két lipiczaival, javakorú házaspár kászmálódik le a hátsó ülésről; magatartásukról, öltözetükről azt lehetne itélni, hogy valami nótárius s életpárja, de a szép, nyulánk termetű leány, ki az előülésről ugrott le, finom, csupa csipke ruhájában, orgonavirágos, flórenczi kalapjában, grófkisasszonynak is beillik. A körülálló bámészkodók között méla moraj hömpölyög végig:

— Tóth Mari.

— Ejha! — hangzik egy-egy bámulatkiáltás s csettent a nyelvével sok inyencz férfi.

— A karzatra hozták mutogatni, — nyelvelnek az asszonyi csoportok.

— De iszen nem kell azt mutogatni, kiásnák azt a kérők, még ha be volna is falazva.

A tömeg tiszteletteljesen nyit utat Tóthnénak, ki elől megy leányával a megyeház kapuja felé, míg Tóth Mihály úr még hátramarad a kocsisának adni utasítást, miközben a kofasátrak közül egy virgoncz anyóka, a ki ismeri Tóth urat (de ki ne ismerné?) vidáman kinálja, inkább csak tréfából, a portékáját.

— Tessék záptojást venni, tekintetes uram. Leszállított ár! Darabja három krajczár!

— Hát a jó tojás hogy, Macskásné asszonyom? — kérdi Tóth Mihály, hátrafordulva az asszony felé.

— Az csak két krajczár

— Ej, ej, — fenyegeti meg tréfásan Tóth uram, — hogy lehet a jó tojásnál drágább a rossz tojás?

— Hja, az onnan van, — feleli nevetve, — mert a jó tojásból csak csirke születik, a záptojásból ellenben kétfejű sas.

— Hát jól van, — mondá a nábob, — megveszem a záptojásait, Macskásné. Ugorj le Palkó, szedd össze mind és rakd a saraglyába, a többi kofaasszonyét is szedd össze az utolsó darabig.

— Aztán mit csináljak velök? — kérdezte kiváncsian a kocsis.

Tóth uram a fülébe súgta:

— Eredj velök a «Kék golyóhoz» az állás alá s aztán paskold oda valamennyit az állásoszlopokhoz.

— Megértettem, kérem alásan.

Egy tízforintost adott át Palkónak, a tojások árát kifizetni, aztán eltűnt a megyeház kapujában, elhelyezte családját a karzaton s ő maga lement a tanácsterembe, a hol már jócskán voltak az egybegyültek. Némelyek a karzat szépei fölött tartottak szemlét, a mi nem rossz mulatság, mások szeme a falakon lógó ötvennégy főispán arczképein kalandozott, miközben türelmetlenül várták az ötvenötödiket. Sokan csoportokba verődve élénken vitatkoztak.

— Puskaporszagot szimatolok a levegőben — jósolta Kiplényi István.

— Lesz valami? — tudakolá a benfentesektől az ugrifüles Viléczy Ödön.

Palojtay, a vezérférfiú begombolkozott s csak egy-egy «no, no» vagy «hja, hja» jelezte, hogy ő nagyobb és beavatottabb koponya a többinél.

Tóth Mihályt többben körülfogták. Ő már látta az

új főispánt. Híre ment, hogy lemaradván a vasútról, a vadászokkal az ő házába tért be tegnap este. S onnan rándult be éjjel a városba. Négyen is kérdezték egyszerre:

— No milyen ember?

Tóth Mihály vállat vont.

— Nekem tetszik.

— Igaz, hogy hasonlít Don Quichotte-hoz?

— Én soha sem láttam Don Quichotte-ot — felelte kitérőleg Tóth Mihály.

— Inkább hasonlít Pitthez — jegyzi meg a vármegye elméncze, Klementy szerkesztő.

— Hogy-hogy?

— Annyiban, — magyarázza Klementy — mert se ő, se Pitt nem tudott magyarul.

— Kopereczky egész hibátlanul beszél magyarul — bizonyította Tóth Mihály.

E közben egyre új és új bizottsági tagok szállingóztak s velök különböző hírek, majd az utczáról, majd az aulából — a belső termekből.

— A főispán már öltözködik. Nagy udvar van bent körülötte, tömérdek cognacot megittak. Most vitte fel a hajdú a negyedik palaczkot a kávéházból.

— Ott vannak a tányérnyalók, mint XIV. Lajos körül, mikor öltözködött. Csakhogy Kopereczkynek nem a canterbury érsek nyújtja a nadrágot, hanem Csóva Jancsi.

— Nagy különbség. Hanem ezt a Csóva Jancsit mégis el kellene csapni, utálatos egy fráter — vélték néhányan, keresve szemeikkel az árvaszéki elnököt, Pehely Miklóst, a ki a «végzett földesúr» Csóvát írnok gyanánt foglalkoztatta az árvaszéknél.

— Az pedig kivihetetlen — szólt közbe a mindet coulissa-titok tudója, Klementy szerkesztő. — Csóva Jancsinak van a legszilárdabb pozicziója az árvaszéknél, pedig egész nap a körmeit piszkálja. De mindegy, ő megrendíthetlen. Mindenki összeomolhat, csak ő nem. Neki olyan amulettje van, a melylyel föltétlen ura a helyzetnek.

— Vajjon?

— Egy reczeptje van a gyomorgörcsök ellen valami bécsi doktortól s csak ez az egy szer segít az elnöknek, a kinél gyakoriak a kólika-rohamok. Ilyenkor aztán Csóva után szalasztja a hajdut, a ki megcsináltatja a reczeptet, de a kezéből ki nem engedi, nehogy leirassa az elnök. Hiszen már régen kitette volna Pehely bácsi a szűrét, mert néha ugyancsak felbőszíti a léhaságaival, de bármennyire csikorgatja is a fogait, a végső határozat az: «Nem tehetem, nem csaphatom el, az átkozott reczeptje miatt.» S az imposztor Csóva a markába nevet, mert jól tudja, hogy nélkülözhetlen a közigazgatásnál.

Apró hirecskék szivárogtak be, a melyek többé-kevésbé érdekesek: hogy Poltáryt megtámadta tegnap este egy rekruta (bárcsak agyonütötte volna), hogy Poltáryné elvesztette a gyémánt tűjét a Rágányos kastélyban és a szájöblítő vizet hogy fölhajtotta a vacsora után. Efféle sületlenségek mulattatták a tekintetes és nemzetes urakat. Míg ellenben politikai esemény színezetével hatott, hogy Tóth Mihály megvette odakünn az összes záptojásokat és elvitette valahová a kocsiján.

E miatt rögtön megindult a kritika.

— Hát már Tóth Mihály is stréberkedik? Az egyen-

len demokratánk! No, szépen vagyunk. Talán nemességet akar?

A házasuló fiúkkal biró apák védelmezték Tóth Mihályt. Végre is azt teheti a pénzével, a mit akar. Még azért nem hazaáruló. A kofákat akarta fölsegíteni. Szóval egy kis szeszély az egész. Ha az embernek sok pénze van, miért ne lehetne sok szeszélye is?

Ez alatt nagy a sürgés, forgás, készülődés a főispán szobáiban. Ott van Noszty Pál és még vagy öt Noszty (a reggeli vonattal Feri is megjött a sógora installácziójára), a két Rágányos (a hölgyek a karzaton láthatók), a Horthok, Leviczkyek, Homlódyak. A főispán a belső szobában öltözködik, galoppinok jönnek-mennek, hírt hoznak a közgyülési terem hangulatáról, míg a főispán a legnagyobb feladatnak egyelőre a csizma felhuzását tartja (szaladj le Bubenyik, keress valahol egy kis Federweisst). Tényleg ez az első nehézség a megyei kormányzatnál, a többi is mind elkövetkezik, de a többi már nem oly nagy. Szemet szúr azonban, hogy még az alispán nincs itt, pedig a nélkül nincs akasztás. Ő az üdvözlő szónok. Mondják, hogy egész éjszaka a felesége ékszereit kereste és most alszik. Felmerül az aggodalom, hátha nincs is beszédje. Ejh, nem kell Poltáryt félteni! Nincs az a kávédaráló gépezet, melyet ő felül ne mulna, ha egyszer kinyitja frázisainak zsilipjét. Ettől nincs mit tartani, hanem ha netalán elalussza az időt. No, az bizony meglehet, mert a ki alszik, az nem gondolkozik, csak álmodik, a ki pedig álmodik, az megálmodhatja magának a királyi tanácsosságot mindennemű fáradtság nélkül, sőt akár az aranygyapjat

is, ha már benne van. Azért tehát jó lesz utána szalasztani egy hajdut, hogy siessen, mert addig nem vonulhat be kiséretével a főispán a terembe, míg ő ott nincs.

Ide is hírül hozzák, hogy Tóth Mihály megvette az összes záptojásokat, hogy kivonja őket, mint nemtelen fegyvert, a forgalomból.

— Ez a Tóth Mihály derék ember!

— És gyönyörű leánya van, — mondja élénken Homlódy.

— Izes falat, — vigyorog Horth Miska — és micsoda keze van!

Az öreg Noszty odaintette fiát egy ablakmélyedésbe.

— Feri! — szólt halkan — Ez az, a kiről otthon szóltam már neked. Ez még egy olyan deszka, a melyen mindnyájan kiúszhatunk a partra. A leánynak több mint egy milliója lesz. Gyepre fiú!

— Hm, majd megnézem, — mondá az exhadnagy. — Tudod mit, hivasd meg Rágányosékhoz egy legközelebbi estélyre.

— Az nem lehet, — szólt az öreg Noszty elgondolkozva — mert Tóth Mihály az a bizonyos párisi úr, a kivel Rágányosnak illo tempore párbaja volt. Hiszen tudod a históriát. A grófnőt fájdalmasan emlékeztetné, hogy az ura pillanatnyi szükségben vette el.

— Úgy? És honnan csöppent ide a megyébe?

— Megvette harmadéve a rekettyési birtokot, ötezer hold primæ classis. Azonfelül gyárai vannak, de bogarai is, mert az üzemet valami szeszélyből egyszerre csak beszüntette és van végre nagy csomó

állampapirja. Egy hétig nyírják a couponokat — a helyi rege szerint.

— Ebben az egy alakban szeretem a szabómesterséget. De hát miként szerezte ezt a nagy vagyont?

— Hja, ennek érdekes története van, de most nem érek rá elbeszélni. S különben sem gondolnám, hogy valami nagyon finnyás volnál a pénzek eredetére, noha ebben az esetben akkor is nyugodt lehetnél.

— Oh, édes papa, — szólt mórikáló szemforgatással. — Köszönöm a jó véleményedet felőlem. A történetet akkor is elég ideje lesz meghallgatni engedelmes fiacskádnak, ha majd hozzá lát az alapozási munkálatokhoz. Kivel mutattassam be magamat?

— Kérd meg Homlódy bátyádat!

E pillanatban sürgönyt hoztak a főispánnak. Noszty beszólt hozzá a küszöbről; még most se volt felöltözve.

— Sürgönyt kaptál.

— Bontsd fel kérlek és írd alá helyettem.

Noszty felbontotta, a belügyminisztertől jött és számjelekkel volt érthetetlenné téve.

Megint kinyitotta a belső ajtót.

— Nem tudom elolvasni. Hol van kérlek a kulcs?

— Miféle kulcs? — kérdé Kopereczky bosszúsan.

— A mit a belügyminisztertől kaptál.

— Elveszett.

— Hát már most mit csináljak?

— Hivass lakatost! — mordult rá türelmetlenül, mert sehogysem sikerült máslit kötni a nyakkendőjén.

Azok, a kik hallották, elmosolyodtak, Noszty pedig ajkaiba harapott. No, ez már mégis sulyos tudatlan-

ság. Azzal beljebb ment, betette maga után az ajtót és összeszidta Kopereczkyt.

— Ha már olyan nagy szamár vagy Izrael, legalább ne beszélj hangosan Lakatos-al akarod a távirat titkos jegyeit kihámozni? Szégyenlem magamat miattad.

— Minek hoztál ide, te hóhér? — védekezett Kopereczky.

— Mit tudtam én, mit tudsz?

— Hát nem mondtam mindig, hogy az állatok tanítványa vagyok? És az úgy is van, mert bizony isten egy oroszlán bátorsága kell hozzá, hogy neki mentem ennek a főispánságnak.

— No, csak vedd hát fel a mentét és menjünk. A táviratot hagyjuk délutánra

Kopereczky felkötötte a kardot, fölvette a mentét. Kezébe fogta a kócsagos kalpagot, megnézte magát a tükörben s elbámult, hogy az milyen daliás vitézt mutat vissza.

Azzal benyitott hiveihez.

— Készen vagyok, uraim.

Épen akkor jött be Pimpósi hajdu is jelenteni, hogy a tekintetes alispán úr már megérkezett vitézi öltözetben és bement egyenesen a tanácsterembe, a honnan valóságos tengermorajlás hallatszik ki.

— Akkor hát menjünk Isten nevében, — mondá a főispán s bátor léptekkel megindult egy sor szobán keresztül; a legutolsónak az ajtaja a közgyülési terembe nyilt.

Malinka hozzá sompolyodott útközben.

— Csak semmit se féljen méltóságod, gondolja el, hogy csupa káposztafejeknek beszél, bátorítsa az a

tudat, hogy én a háta mögött leszek és súgni fogok, ha netán valahol megakadna.

Mikor a főispán belépett a terembe, az utána tóduló kiséret éljenzésben tört ki, mire hatalmas füttyök hangzottak fel és szünni nem akaró lárma támadt.

— Ne te ne, sárga rigók! — rivallt a fütyülőkre megvető gúnynyal Homlódy István.

Farkasszemet néztek egymással, mint két összeütközni készülő csapat, bár az egyik része csak maroknyi. Le vele! Meghalt! — Ne szemtelenkedjenek! — Minek jött ide? — Kopereczky sicz ki! — s több efféle kivehető hangok vagy bődületek emelkedtek ki az artikulátlan zsivajból, mely az érthetetlenségbe veszett el, mint a kigyósziszegés. Senki se értette, mit beszél a másik, pedig mind a háromvagy négyszáz száj működésben volt.

A főispán e szörnyű lármában lépegetett fel az emelvényre, leoldá biborba vont kardját s végigfektette a pulpituson; az ő szája is mozgott, de hogy mit mondott, nem lehetett kivenni. Talán az esküt hadarja el, — találgatták némelyek. Ha a tengeren orkán dúl, akkor mozog úgy tarajos hullámaival, mint most az a tömérdek fej, mely egyetlen fürge, vonagló és rángatózó testté látszik összefolyni.

Az «abzug» még akkor nem volt kitalálva, a helyett egymást becsmérlő kiáltások röpködtek innen oda és onnan vissza, és e szógalacsinok némelyike ugyancsak mérgezett nyálla volt gyúrva.

A megtestesült chaosz képét nyujtotta a terem, olyasvalamit, mintha elképzeljük, hogy a babiloni torony építésénél összevesztek volna a munkások. No, itt ma nem kell semmilyen beszéd, — gondolta

Poltáry — itt nem lehet gyülést tartani. És talán nem is lehetett volna, ha valamiért föl nem fortyan a Herkules-termetű Leviczky János, volt dzsidás-ezredes, ki is rácsapott tenyerével az egyik zöld posztóval borított asztalra, de úgy, hogy az nagy recsegéssel nyomban ketté hasadt s haragos, bömbölő hangja minden zsivajt túlharsogott.

— Csend legyen hé! Én mondom. A kinek valami baja van, annak velem van baja. Álljon elő!

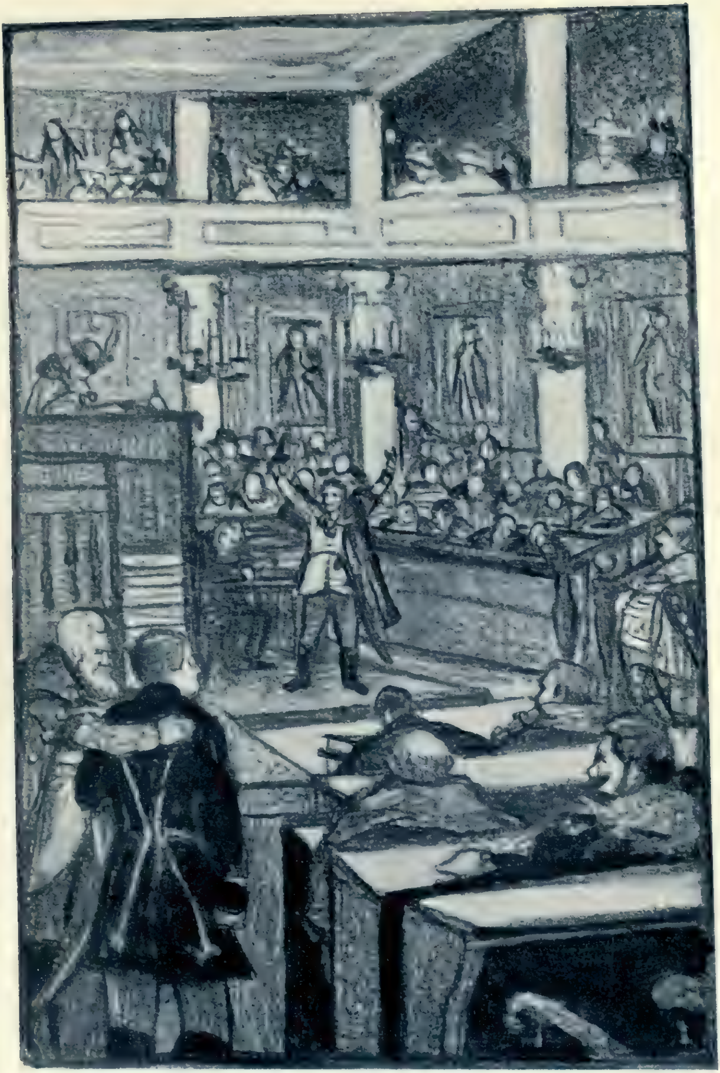
A mire olyan csönd támadt, minő a temetőkön szokott lenni, mert a vitéz ezredes, a kit közönségesen «beretvált tigris»-nek neveztek a megyében, arról volt nevezetes, hogy már hét embert ölt meg, mindnyáját Ő Felsége a saját királyunk alattvalóiból — párbajban. (Hogy mennyit ölt meg az ellenségből a sadovai csatában, arról nincs hír.) Szinte különös volt, — mintha valami nagy kutya egy harapással elnyelte volna az egész lármát és csak egy kis csontszilánk maradt volna belőle; a hirtelen támadt csendből kiütődött egy hangosra változott öndörmögés, — egyébiránt a Liszy ügyvéd hangja.

— Ohó, ohó!

Az ezredes rettentő szemöldjei megmozdultak s szúrós jupiteri szemei sötéten, vészjóslón meredtek a vézna, szikár demagóg vezérre.

— Tetszik valami? — mennydörgé zordonan, míg nagy, kifent bajusza félrefordult, mintha az egyik szárnyát aláhajitaná, hogy rászúrja az ellentmondót, mint egy kis bogarat szokás a gombostűre.

— Semmi, csak köhögtem, — felelte önkénytelen szepegéssel az ellenzéki vezér, fejét a vállapoczkái közé húzva.

Szeretve tisztelt főispánunk!

Mikszáth: A Noszty-fiú esete Tóth Marival. I. 173. lap.

— Úgy? Akkor szopogasson barátocskám egy kis medveczukrot.

Kitört a nevetés. Minden arcz nekiderült. Ez a kicsinylő megjegyzés megölte a népapostolt, az arczokra csalt mosoly olyan hatással volt az alkotmányos haragra, mint a napfény a márcziusi hóra nézve. Ha a magyar ember elneveti magát, mosolyán, ezen az égi szárnyon elröppen minden epéje.

E pillanatban csattant fel a Poltáry György, híres, ezüstcsengésű hangja:

Méltóságos báró úr!

Szeretve tisztelt főispánunk!

A zajcsináló ellenzék azt a látványt nyujtotta, a mit a pulyka, mikor a fejét levágják, még mindig megy, szalad a teste egy-két másodperczig. Daczára a Liszy elnémításának, mégis zúgás fogadta a népszerűtlenné vált szónokot, a nap bűnbakját, de ez hamar elcsendesett s az alispán háborítatlanul folytathatta üdvözlő beszédét:

«A mai politikai viszonyok mellett, a hazánk ege fölött tornyosuló felhőknek közepette, midőn ő cs. kir. apostoli felsége méltóságod nemes személyét bízta meg e vármegye vezetésével, megnyugtató érzés száll sziveinkre, mert érezzük a jóakaratot, mely lényéből kisugárzik és ismerjük mély bölcseségét. (Egy reszelős hang: Ne hazudj Gyurka!), melylyel mindenha meg fogja találni a Scillák és Charibdisek között kivezető utat, mert a honszeretetet, a méltányosság és az igazság az a hármas csillag, mely méltóságodat irányítja.

— Halljuk! Halljuk! — potyogott innen-onnan a kiváncsiságnak némi kis morzsája.

— Istenem, hogy birta ilyen szépen kigondolni, — csóválta a kemény vágású fejét egy kurtanemes s a mellette álló ismeretlen ifjúhoz, Malinkához intézte koronkénti észrevételeit: «Van esze, mi? Csak ne használná rosszra, mi?»

Malinka nem felelt, nem is hallotta, forgott vele a terem, rettentő zúgás keletkezett a mindenségben, a szónok szavai mint éles szögek hulltak, süvítettek s élükkel a halántékába vágódtak, arczát halotti sápadtság borítá el, míg homlokáról hideg verejtéket sajtolt ki a rémület. Eleinte álomnak hitte, de minden pillanatban rettenetesebb valósággá nőtt, hogy az alispán az ő, vagyis a Kopereczky beszédét mennydörgi érczes hangon.

Azaz a maga beszédje volt az, jogos elmeszüleménye, csakhogy olyan puskapor, a melylyel már lőtt egyszer, 1868 ban a báró Aráncsy beiktatásánál; akkor mint főjegyző üdvözölte vele Aráncsyt. Régen volt az, a kutya se emlékezett már arra, de ő maga el tudta szóról-szóra fujni most is; a főispán, a kit megtisztelt vele, a vizsnyói kriptában pihen s az akkor éljenző bizottsági tagok is nagyobbrészt ugyancsak csendesek immár valahol a temetőkben.

Ezeket mind mérlegelte Poltáry, midőn beszéd nélkül ébredt fel reggel. Quid tunc? Restelte az esetet, de mit tegyen? Ex tempore, mondhatna valami zöldséget, de akkor hova lenne a szónoki nymbusa? Ejh, gondolta magában, vágjunk neki! Elmondom régi beszédemet, vagy nem veszik észre és az nagyon jó, vagy észre veszik és akkor azzal lehet elütni, hogy értéktelen krispinre jó a viseltes zsinór is.

Így ugrott bele s meg nem zavartatva a hűvös

hangulat által, folytatá fenhéjázó testtartásával és diadalmas gesztusaival.

— Különleges a mi helyzetünk, méltóságos főispán úr. Nem rózsákkal párnázott pihenőszékhez méltóztatott ide érkezni, hanem mozgalmas csatatérre, nagy munkához. Ádáz küzdelmet folytatunk itt mi maroknyi magyarság, körülvéve nemzetiségekkel. Az önvérünkön kivívott jogokat önként, testvériesesen osztjuk meg a nemzetiségi lakósokkal, de vajjon testvérek vagyunk-e azért? Oh nem. Úgy állunk szemben velük, mint a szarvasok a vadászokkal. Önként elhullatott agancsainkra azt mondják, hogy azok értéktelenek, nekik tropheák kellenek, agancsok, de a homlokcsontunkkal együtt. (Nyugtalan mozgás.) Nekik csak így volna kedves. Vagyis a jogaink, de a bőrünkkel együtt.

A jelenlevő nemzetiségek, bár a passzivitás miatt kevesen jöttek be, zajos «nem áll, nem úgy van» kiáltásokkal zavarták meg itt a szónokot, s Malinka fokozódó kétségbeeséssel megállapíthatta, hogy szórólszóra az ő beszédjük pereg le a Poltáry tömött, szürkés bajusza alól. Istenem, Istenem, mi lesz ebből? Szeretett volna a föld alá sülyedni. Vagy még jobb volna kirohanni és futni, futni az indóházig, aztán elmenekülni innen örökre... Hisz azt a szégyent, azt a gyalázatot, a mi majd most következik, elviselni lehetetlen. De hasztalan, úgy be volt szorítva a főispán háta mögött képződött gyűrűben, hogy a kimenetelhez legalább is a Kinizsi ökleivel kellett volna rendelkeznie. Ott maradt tehát, megadta magát sorsának s tompa elfásultsággal várta, hogy lesz, a mi lesz, többé már nem is figyelt a beszédre, pedig

most következtek a megye kivánalmai, a nemzetiségek erős kezű megfékezése, a pandurság szaporítása a garázdálkodó rablók ellen, egy gimnázium Bontóvárra, a hol megmagyarosodnak az idegen ajkú sarjak, a rakonczátlan Gyík szabályozásának befejezése és így tovább. — Hiszen tudta már ő ezeket könyv nélkül s megüvegesedett szemei bambán, mereven tapadtak a féloldalt álló Kopereczkyre, ki minden felindulás nélkül, nyugalommal hallgatta a szónokot. Malinka kínos, szorongó érzéseit a bámulat váltotta fel. Micsoda idegei lehetnek ennek az embernek! Talán aczélból vannak, hogy oly nyugodt tud maradni egy ilyen katasztrófánál, mert még elképzelni is szörnyűség és hajmeresztő valakinek lelki vívódását hasonló helyzetben. Vagy talán épen azért olyan nyugodt, mert annyira ideges, hogy nem is hallja, nem is érti a Poltáry beszédét, egyszerű hangzavar az előtte, mint a hogy az ütközetben a katona nem érzi a saját vére hullását. Pedig most igazán az ő vére hull a Poltáry mondataiban, de úgy kell lenni, hogy nem hallja, nem tud felőle. Oh jaj, Demosthenes óta nem történt ilyen eset. Csak az Isten hajítana most le hozzá egy mennykövet is, a melyik vagy az összes megyei bizottságot agyonüsse, vagy csak Kopereczky bárót, mert az is megoldás lenne, vagy csak őt, Malinkát magát, mert aztán nem törődne a többivel.

Hanem bizony nem történt semmi csoda, csak Noszty Feri keserítette el még jobban holmi sületlen kérdésekkel, valahogy melléje tolatván a tömeg által.

— Milyen lesz a sógor beszéde?

Ha egy darab húst tüzes harapófogóval szakítanak ki belőle, az se lehetett volna kínosabb, mint erre felelni.

— Az isten tudja! — szólt szemeit égnek fordítva.

— Te csináltad?

— Félig-meddig, — hörögte halkan.

— Lásd, azt úgy kellett volna össze-eszkábálni, hogy előlegesen bekéritek az alispánnak ezt a szónoklatát, úgy hogy a sógor beszéde mintegy válaszokat tartalmazott volna az itt felhozottakra s ezzel rajta lett volna a rögtönzés zománcza. Meg kell adni, hogy gyönyörüen beszél ez a Poltáry, vagy hogy hívják.

— Hm, csakugyan, — hehegte Malinka és kíntól vonaglott lelke.

— Apropos, — fecsegett Feri tovább — mi van a nővéremmel?

Most lehetett még csak nagy konfuzióban a Malinka arcza, hogy elvörösödjék-e vagy elsápadjon.

— Boldogok voltatok, mi? — vigyorgott Feri rejtélyesen.

— Nem is beszéltem vele.

— És én azt úgy-e elhigyjem? Ösmerlek kis maszk!

— Bizony isten.

— Beszélhetsz nekem, a mennyit akarsz. Hiszen Vilma is írt és összeszid, hogy frivol lélek vagyok, hogy mit gondolok én felőle? Hát azt gondolom, de nem írtam meg neki, hogy mindenekelőtt hálátlan. De most jut eszembe...

Hirtelen a karzatra pillantott, honnan átható rózsa- és rezedaillat verte át magát a fülledt levegőn az érzékenyebb orrokhoz. Sok üde arcz mosolygott le onnan a különböző virágos és strucztollas kalapok alól.

— Te már egy hete vagy itt Kornél, nem tudnád

véletlenül megmondani, melyik a hölgyek közül Tóth kisasszony?

Malinka csak a fejét rázta, hogy nem tudja, nem is nézett arra felé, sőt ösztönszerűleg behunyta a szemeit, mert ime elérkezett a rettenet ruhájába öltözött pillanat s jobb akkor sötétben lenni: Poltáry befejezte beszédét, szórványos éljenzés hangzott fel (a Noszty-klikk éljenei), egyébként hideg maradt a hallgatóság, bár a suba alatt bevallották, hogy *hamari* beszédnek (mert csak tegnap vállalta a szónoki tisztet) nem volt épen utolsó.

De az e fölötti megjegyzések és véleménynyilvánítások csak legfeljebb két másodperczig tarthattak, míg a főispán hátra taszította a panyókáját, megköszörülte a torkát és megszólalt.

— Tekintetes köztörvényhatósági bizottság!

— Einye beh különös pohánkakása izű hang — mosolyosodott el Klementy szerkesztő úr, ki a középső zöld asztalnál egy ív papirosra szorgalmasan jegyezett.

Kopereczky hangján tényleg rajta volt a felvidéki zamat, de nem nélkülözte a hajlékonyságot és a csengést. Első szavainál megszünt a beszélgetés s az a bizonyos zümmögés, mely a figyelmet lassan-lassan megőrli, mély csendesség támadt, de mint Horth mondotta később, volt valami és mint bizonytalan e csöndben; nem a tisztelet szülte, hanem a kiváncsiság. Nem az okos embert várták, nem is az új főispánt, hanem a féleszünek hirdetett tót urat.

— Halljuk, halljuk!

— A mai politikai viszonyok mellett, — kezdte folyékonyan, minden elfogultság nélkül — a hazánk

ege fölött tornyosuló felhőknek közepette, midőn ő császári királyi apostoli felsége az én személyemet bízta meg e nemes vármegye vezetésével...

— Bizony tehetett volna okosabbat is — vágott közbe az oszlopok mögül egy pufók alak.

Némi derültség kelt a közbeszólás nyomában. Nyugtalan fészkelődés, hullámzás támadt, mint a vetés fölött, ha egy széláram megmozdítja, némelyek megbotránkoztak: «Minek a királyt bántani?» Mások helyeselték: «Ej, nem árt Ő Felségének, ha csuklik egy kicsit.» Szóval megindult a mindent elposványító trecselés. Kopereczky egy kis szünetett tartott, de a figyelem nem akart helyreállani, ő volt hát kénytelen fölemelni hangját a továbbiakhoz:

— Megnyugtató érzés száll szivemre, mert érzem a jóakarot, mely az itt egybegyültek lényéből kisugárzik és ismerem a mély bölcseséget, melylyel a megye vezető férfiai mindenha megtalálják a Scillák és Charibdisek közt is a kivezető utat, mert a honszeretet, a méltányosság és az igazság, e három csillag irányítja őket.

— Nini, — ugrik fel Klementy szerkesztő úr meglepetve, mintha valami váratlan ismerőssel találkoznék. — Hiszen ez az alispán beszéde! Gubó legyek, ha ez nem az alispánt paródiázza! Pszt! Csend legyen. Halljuk! Halljuk urak! Oho, hisz ez rettenetes módon érdekes!

Mint a futó tűz terjedt fülből-fülbe, hogy a főispán Poltárvt gúnyolja, megtanulván az ő beszédét egy hallásra, geniális módon, szóról-szóra visszamondja. No, minket ugyan bolonddá tettek. Hiszen ez egy nagy talentum. Halljuk csak, halljuk!

Egyszeribe olyan csöndesség lett, hogy az öreg Melfeller mérnöknek híres Pateck-féle zsebóráját hallani lehetett, milyen szépen ketyeg a mellényzsebében. Kopereczky erre lejebb eresztette a hangját és így folytatá:

— Különleges az önök helyzete, tisztelt köztörvényhatósági bizottság! Nem rózsákkal párnázott pihenő székhez érkeztem én ide, hanem mozgalmas csatatérre, nagy munkához. Körülvéve a nemzetiségektől, ádáz küzdelmet folytatnak itt önök, maroknyi magyarság. Az önvérükön kivívott jogokat önként, testvériesen osztják meg a nemzetiségi lakosokkal, de vajjon testvérek-e azért? Oh nem. Úgy állnak szemben egymással, mint a szarvasok a vadászokkal...

E hasonlatra mindenki ráismert s látták, hogy csakugyan a Poltáry beszédét ismétli. («Bevette és most kihányja», — a hogy Viléczy Ödön mondta.) Nosza, kitört erre a tetszészaj minden vonalon. Hohó! Micsoda kapitális ember! Egy lángész! Csodálatos emlékező tehetség. Ki is volt az, a ki egyszer az egész naptárt könyv nélkül megtanulta? Valami peregrinus. No, ez még azon is túltesz.

Minden szem Poltáry felé fordult; kékült, zöldült, a szakállát harapdálta. Nem tudta elképzelni, mi akar ez lenni. Zöldes fényű bikaszemei kidagadtak a csodálkozástól. Eleinte dühösen döfködte rezes kardjával a padlót, míg azt hitte, hogy a főispán valamely szellemi incselkedést folytat vele, lassan-lassan azonban rájött a valóságra, hogy a régi beiktató ülések jegyzőkönyveit ő küldte meg neki, s azokból épen ezt a beszédet tanulta be. Fatális egy véletlen! Most

már minden napfényre kerül. Dicsőség, hírnév, szónoki nymbus, Isten veled!

Ellenben a bizottsági uraknak elég volt a gyűlölt alispán kínos feszengését látni, hogy egy pillanat alatt kiengesztelődjenek a főispán személyével, sőt hogy megszeressék.

— Önként elhullatott agancsaikra azt mondják, hogy azok értéktelenek, — szónokolt odább a főispán, egészen kipirulva, — nekik tropheák kellenek, agancsok, de a homlokcsontunkkal együtt. Nekik csak egy volna kedves. Vagyis a jogaink, de a bőrünkkel együtt.

Tomboló éljen-orkán zúgott fel minden oldalon, még a nemzetiségiek is tapsoltak, mert ők azt hitték, hogy ez most már csak mint satyra értelmezendő. — Ragadós lévén a tetszés, a hölgyek a karzatról a zsebkendőiket lobogtatták, Findzsa asszony azonban, a ki az első sorban ült, hangosan panaszkodott:

— Micsoda disznó nép ez; mikor az uram mondta ezeket, a fülük dobját se hajtották, most pedig a lelküket ordítják ki.

A tömegek kiszámíthatlanok, mert szeszélyesek. A Malinka balul kiütött plágiuma megfordította a hangulatot és a különös körülmények között (a sors csodálatos kártyakeverő) keletkezett rokonszenv fölkapta szárnyaira Kopereczkyt és nem ejtette el többé. Egy elképzelt jó tulajdonság (ezúttal a rendkívüli emlékezőtehetség látszata) többet ér néha, mint száz meglevő erény. Az éljenzés, tetszészaj most már annyira hozzászegődött a beszédhez, mint a gazdátlan kutya, hogy bottal se lehetett volna elverni. Hova tovább nagyobb volt a lelkesedés, a mi termé-

szetes, mert mindég nagyobb lett a rekord is, a mit a főispán elért, még mindig szóról-szóra adván vissza a Poltáry frázisait, similéit és idézeteit, csak midőn madame Staëlt idézte, hangzott közbe zavarón a Horth úr chablonos kérdése, mely mintegy önkénytelenül csúszott ki száján:

— Milyen volt a keze?

Minden új éljen, mint valami bűvös ecsetvonás élénkített és változtatott némileg a Malinka fancsali ábrázatán, elannyira, hogy a vége felé kigömbölyödött, ragyogott, már szinte hinni kezdte, hogy halluczinált a Poltáry beszéde alatt, pajkos dzsinek bohókás játékot űztek vele; az öreg Noszty nem minden fenhéjázás nélkül súgta oda Rágányosnak: «Nézd csak nézd, micsoda fránya ficzkó ez az Izrael!» Sőt még Poltáry György is, pedig ez az egész lelkesedés, jól észlelte, nem egyéb volt, mint egy kis antipoltarismus, csakhamar megnyugodott, gondolván magában: A főispán most nagy dicsőséget aratott azzal a véletlenséggel, hogy épen az én egykori beszédemet magolta be s én azt nem gyanítva, közvetlen előtte elmondtam, mind azt hiszik ezek a maflák, hogy rögtönzött paródiát hallanak s bámulják őt, ünneplik, mert ezzel egyuttal engem vélnek inzultálni. Hát bizony elég kellemetlen, hanem segiteni nem lehet rajta. Mert ha én most leleplezném, hogy a főispán nem engem parodizál, hanem szegény feje nem tanult be más beszédet, s akarva, nem akarva, ezt kell elfujnia, akkor ugyan a főispán agyon volna ütve, de magamat is bemártanám, hogy kétszer mondok el egy beszédet. Legjobb tehát, ha elhallgatok s igyekszem kihúzni ebből a vak esetlegből a lehető

legnagyobb polgári hasznot. A főispán nagyon jól tudja, hogy más beszédet nem tud, ennélfogva kutatni fogja, miként került össze a két beszéd s a megőrzendő titok ezerszerte jobban kapcsolja majd hozzám, mint bármely más szolgálat, a mit tehetnék. Nagyobb szerencse ennél nem is érhetett volna. A főispán még a helyemet is megfujja, a nova leülök, szóval a kezemben lesz, az én madaram ő már. Csak újjongjatok éljenezzetek ostobák, én a markomba nevetek azalatt.

Így formálódott ki apránkint általános megelégedéssé minden széthúzó érzés Némelyek fitymálták, vagy kevésbe vették a főispánnak e mnemo-technikai erőműveletét, hogy mi van abban, visszakiabálni valamit, «hiszen a tükör is azt teszi, azért mégse bámulják meg, mint masinát», de a szájasabbak és műveltebbek letorkolták ezeket.

— Eh, — mondotta Petrovay Tamás nagytekintélyű aggastyán, a ki a pozsonyi diétákon képviselte hajdan a megyét, — mit ért a paraszt az uborkasalátához?

Ez a gúnyos megjegyzés megtette hatását. Senki se merte többé kétségbevonni a főispán lángelméjét s midőn beszédét bevégezte, valóságos glóriola látszott lebegni a feje körül. Hozzárohantak, ősi szokás szerint vállaikra emelték s úgy hordozták körül a teremben. Majd kivitték a balkonra is, hogy az odakünn összegyűlt köznépnek megmutassák

Mámorban úszott minden. Az arczok ki voltak pirulva a lelkesedéstől. A tegnapi tüntetés rendezői voltak a leghangosabbak az ovácziókban Mihelyt a főispán visszakerült a nép tenyeréről a biztosabb

talajra, az anyaföldre, hizelgéseikkel vették körül, még maga Liszy ügyvéd is odakiáltott:

— Meghajtom zászlómat méltóságod lángesze előtt.

S ezzel meghajtotta a derekát. Úgy látszik, azt nevezte ő zászlónak.

Ezalatt Noszty Feri is ráakadt Homlódyra, a ki megmutatta neki, melyik a karzati hölgyek közül Tóth Mari.

— Ott balról az az orgonavirágos kalapú, szép kis pofa, nem igaz?

Feri föltette monokliját és megnézte műértő szemmel.

— Formás jószág, de mintha szeplős volna.

— A termete veri a liliomot.

— Úgy látszik, bátyám is a részletek embere, mint Horth Pista.

— Nem egészen, csak épen mondom, hogy a termete az, meg a rithmikus járása, a miért én dicsérem. Látnád csak járni.

— Kár, hogy a szemei aprók egy kicsit.

— Látnád csak őket rád szegezve, mikor nevetnek. Szép tiszta szemek, mint a kristálypatak vize, a lélek fenekére nézhetsz be rajtok keresztül.

— De már nem fiatal, a hogy nézem.

— Olyan huszonegy éves forma, de még ártatlan, mint a ma született bárány és olyan egészséges, mint a makk.

— Elég baj az, — sopánkodott Feri.

— Hogy-hogy?

— Az egészséges fa nehezebben gyúl meg, bátyám uram, a szúette könnyebben ég.

— Tüze válogatja, öcsém. Nem bízol magadban?

— Mutasson be neki, bátyám uram.

— Szivesen. Menjünk hát fel hozzájuk.

— Az anyja az, a ki mellette ül? — kérdezte Feri útközben.

— Igen, az anyja.

— Nagyon közönséges kinézésű. Miféle leány?

— Fogalmam sincs felőle, azt az egyet bizonyosan tudom, hogy nincs a Habsburgokkal rokonságban. A mellett azonban jóravaló asszony lehet, mert Tóth uram nagyon mngbecsüli. De siessünk fiú, mert mindjárt vége az ülésnek.

Nem könnyű volt pedig kikeczmeregni a nagy tömegből az oszlopos folyosóra, a honnan meredek, ódon garádicsok vezettek a karzatra. Útközben négyenöten is elfogták Homlódyt valamely ügyben. Mert a régi megyegyülések részben börze jellegével is birtak; itt találkoztak a megye urai különböző vidékekről koronkint s vettek, eladtak, csereberéltek. Homlódy híres lovakat nevelt, tőle válogattak fogatokat a házasulandó uracsok, a községek ugyancsak nála tudakozódtak, van-e eladó csődöre, viszont ő maga is itt szerezte be, a mi neki kellett, teheneket Kajtáry Kelementől, merinói juhokat Balázs Gáspártól, gyümölcsfa-oltványokat a szenvedélyes pomológus Kapor Andrástól.

Feri tehát útközben is csak rövidebb, sűrűn félbeszakított időközökre élvezhette a Homlódy imformáczióit.

— Mondja csak, János bátyám, mért nem ment eddig férjhez? Azt az egyet nem értem.

— Nem tudom.

— Dehogy nem tudja. Olyan vén sas, mint maga, mindent tud

Erre aztán elmosolyodott Homlódy.

— No hát tudom Azert nem ment férjhez, mert Mari azokhoz a leányokhoz tartozik, a kik magukat rútaknak hiszik.

— Vannak is a világon ilyen leányok! — hitetlenkedett Feri

— Talán nincsenek, de ez az egy ilyen Nem természeti törvény ez nem állítom, bizonyára nincs ez bent az asszonyi állatban, mint a teremtő által beoltott jellemvonás, hanem egy betegség kifolyása, a melybe többnyire a gazdag parthiek esnek Ez a betegség abból áll, mindenkire gyanakszik, a ki hozzája közelít, hogy a pénzére vetette ki hálóját, minélfogva hűvös, visszahúzódó és bizalmatlan. A gyanakvás folyton nagyobbra harapódzik, míg rögeszmévé válik s elnyomja benne a természeti törvényt, a hiúságot. A végén már szinte megcsontosodott meggyőződése, hogy őt önmagáért senki sem szereti s del ülre-botura osztogatja a kosarakat. Ez Tóth Mari belülről tekintve. Mert tudd meg, bruder, hogy az a millió forintocska, a mi a leányra néz, furcsa kis lidércz. Nemcsak azokat zavarja meg, a kik meg akarják kaparintani, hanem azt is, a kinek a mátkaládájában van.

Épen a karzat ajtajánál állottak, Feri visszarántotta Homlódyt.

— Azt hiszem, ne menjünk fel, — mondá váratlanul.

— Hogyan? Nem akarod, hogy bemutassalak?

— Azt látom, hogy a feladat sokkal kényesebb, hogysem elhamarkodva lehetne megoldani. Gondol-

kozóba ejt, a mit az imént mondott János bátyám, hogy a millió gonosz lidércz megzavarja a fejeket. Ez bizony igaz lehet és hogy én ebbe a hibába ne essem, egyelőre csak annyit mondok, a mennyit a lusta miniszterek szoktak, hogy előbb még tanulmányozni fogom a kérdést. Ismerni akarom teljesen a terepviszonyokat és haditervet próbálok csinálni.

— A mint akarod, — hagyta rá Homlódy vállat vonva, akkor hát menjünk vissza a politikához. Mit szólsz a sógorhoz?

— Nem mindennapi ember.

E pillanatban széttárták a huszárok a tanácsterem szárnyas ajtait s kifelé tódultak a bizottsági tagok «Éljen a főispán!» kiáltásokkal. Tehát vége a beiktató gyűlésnek.

— Puff neki! — kiált fel Homlódy. — Okosan tetted, hogy föl nem mentél a karzatra.

De a kihez a szavait intézte, nem volt mellette. Megfordult, hogy hova lett; hát az bizony visszament a karzat kijáratához, ott leste a letipegő hölgyeket, kik fölfogván a lépcsőknél szoknyáikat, csinos, formás lábakban és bokákban élvezetes szemlét nyújthatnak a kujonnak.

Homlódy a gyűléstermen át a főispán belső szobáiba igyekezett, a hová most bevonult meggyarapodott udvarával, alázatos hizelgővel, hozzáragadt mamelukjaival Hanem iszen nem csoda. A meggyújtott lámpánál már mindjárt a gyufa serczenésénél ott vannak az éber muslinczák. Csóva Feri, a ki most diadalmasan vitte a főispán után az ott felejtett zergebőr keztyűiét, rájuk is terítette egy két megjegyzéssel a vizes lepedőt:

— Persze, most már gyülekeznek a jó legyecskék a mézre, de mikor még azt hitték egy óra előtt, hogy mérgezett víz, másutt röpködtek.

Az öreg Noszty megszólította Homlódyt.

— Nem láttad Ferit?

— Tóth Marit lesi, — súgta a fülébe Homlódy.

— Szeretem, — szólt sugárzó megelégedéssel, — hogy im végre már hozzálát a fiú valamihez.

Kopereczky ott bent a gratuláczziókat fogadja. Boldog, a ki kezet szoríthat vele s bókot mondhat hozzá. Nagy dolog volt, remek dolog volt, ilyet még nem pipáltak Bontómegyében.

Maga az öreg Noszty is el van ragadtatva.

— Most már te vagy a helyzet ura, mert a bontói ember olyan, mint a legszilajabb csikó, rúg, kapál, harap, ficzánkol, de ha a hátára tudsz pattanni, megtorpan és engedelmesen poroszkál alattad.

— De hol vetted azt a pompás ötletet, — lelkendezett Rágányos, — visszamondani a Poltáry beszédét? Mert ez tett úrrá.

— Hol vettem? — mentegetőzött a maga szokott bonommiájával Kopereczky. — Könnyű volt elővenni, mikor csak ez az egy beszédem volt. Ezt is a Malinka csinálta, — a hogy szokás. Titkár esze tapossa simára a főispán útját, hiszen tudjátok.

Jóizűn kaczagtak a körülállók. Természetesen nem hitték el. Már hogy is csinálhatta volna Malinka, mikor az csak abban a pillanatban születhetett. A főispán megjegyzése egy kis maró czélzás akar lenni az elődre, a ki tényleg titkárjával csináltatta a beszédeit. De milyen finom alakba önti gúnyolódását... Micsoda nagyeszű ember ez!

Míg a főispán úgyszólván cerclet tartott, mint egy kis király és zsebrerakta a dicsérő szóvirágokat, nyers őszinteséggel megjegyezvén: «Bizony higyjétek el, sohase hittem volna, hogy ilyen könnyű mesterség a főispánság», azalatt Noszty Pált a megfejtetlen kormánysürgöny bosszantotta s Malinkával együtt felturkálták a főispán bőröndjeiben az összes hivatalos iratokat, míg végre előkerült a kulcs. Vitte is nagy lobogtatva Kopereczkynek.

— Itt a kulcs, megvan a kulcs!

— Ez az? — nézegette meg kiváncsian Kopereczky. — Micsoda ostobaság, uraim, ez a mi hivatalos nyelvezetünk. Hát hogy lehet ezt józan észszel kulcsnak nevezni? Hiszen a horgonyt is vasmacskának nevezi a nép és okosan, mert megfogja a tárgyakat, mint a macska az egeret, csakhogy itt nem lehet félreértés, mert a voltaképeni macska nincs vasból, hanem mit szólnának hozzá a taljánok, ha egyszerűen macskának neveznék a horgonyt, vagy horgonynak a macskát? Viszont nem volna semmi kifogásom, ha levél-kulcsnak keresztelné el a miniszter a számfejtő ákom-bákomjait, de így igazán hülyeség.

Mindnyájan helyeslőleg bólintgattak.

— Biz Isten, igaz. Ő méltósága jól megmondja. Ime, egy főispán, a ki nem fél a kormánytól. Ennek aztán van gerincze fölfelé is, nemcsak lefelé.

Mily csodálatos a siker! Egy óra előtt még ő rajta nevettek gúnyosan, hogy nem tudja, mi a kulcs, egy óra előtt még ő volt ezért a szamár, most már színbölcseség, kijelentésszerű alapigazság minden, a mit mond és az adott esetben most már a miniszter a szamár.

Hát az jobban is megbírja, mert erősebb is és messzebb is van innen

Az órák künn a tornyokon a tizenkettőt kezdték verni, mire megkondultak a harangok a négy különböző felekezetű templomokban.

— Hát itt van ni, — kiáltott fel vidáman Kopereczky, — milyen jó lenne most ebédhez ülni. De hallom, nem lett belőle semmi, nem akartatok a vendégeim lenni. Vagyis tegnap még úgy festett a dolog, hogy az ebéd nem látszott megtarthatónak, tehát kihagyták a programmból, én most hát Rágányoséknál ebédelek a rokonsággal. Ahhoz azonban meg át kell öltöznöm németnek. Ti csak maradjatok itt és igyátok a papramorgókat, mindjárt végezek.

Kitört a méltatlankodás, hogy micsoda szemtelenség volt azoktól, a kik ezt cselekedték.

— Nem aprehendálom én azt, — felelte Kopereczky, — ti is jobban esztek otthon, én is jobban eszem a rokonnál s ezzel vége. A pezsgő pedig megmaradt, majd megiszszuk, ha az asszonyt bazahozom, egy pár hét mulva.

Hát ez is tetszett mindenkinek, hogy ha majd az asszonyt »haza« hozza. Milyen kordiális és egyszerű.

Ezzel eltünt a harmadik belső szobájába és átadta magát a Bubenyik kezeibe, a ki már várt rá a keményre vasalt elejű inggel, meg a frakköltözettel, mert a családbeli hölgyek, úgy volt mondva, kivágott ruhában jelennek meg, a mi nélkülözhetetlenné teszi a frakkot. A hiánynak ellenlábasa a másik hiány Csak az a különbség, hogy az egyik nemnél a hiány a derekat takaró öltönydarabon a legfelül van, a másik

nemnél legalul. Igazán bolond ötlet azzal fejezni ki pompát, hogy valamit elvágnak egy szabályszerű, megszokott ruhadarabból.

— No, bracsok slatki, (no, édes testvérke) nyúzd le hamar rólam ezt a bőrt Látod, öreg varangy, milyen jó vagy te most nekem, legalább tótul beszélhetek veled. Nem adom száz forintért, hogy a nyelvem «mezítláb» járhat egy kicsit. Kell az ilyen üdítő változatosság, hidd el. A láb is akkor érzi magát jól, mikor a szorítós csizma helyett papucsba jut. Hát ott voltál-e a közgyűlési teremben?

— Ott voltam a karzaton.

— Mit szólsz az esethez?

— Bizony nem hittem volna, méltóságos uram.

— Hat úgy-e értünk egy kicsit a csizióhoz? (Büszkén düllesztette ki mellét s ravaszul mosolygott) Te Bubenyik! A mi tótjainkat nehéz lett volna így lefőzni. Mi a nézeted?

— Az, hogy nyújtsa ide most a másik lábát is, és az, hogy sok ember egybevéve sokkal ostobább, mint csupán egyetlen ember, ha nagyon ostoba is.

— Hm. Ebben aligha nincs valami igazad. Halottad végig a beszédemet?

— Hallottam már én azt otthon is, mikor a méltóságos úr tanulta.

— Bent vannak már a kis arany gombok az ingben?

— Betettem őket.

— Hej, te Bubenyik, ha az a két vén sárkány ideadta volna véletlenül a két megmaradt gyöngyöt is, ez lenne ám most nagy effektus a mellredzőben!

— Az ám.

— Pedig talán ide is adták volna erre az egy alkalomra, ha kértük volna.

— Nem hiszem, de minek is adták volna ide?

— A tekintélyt emelni.

Bubenyik egykedvűen intett a kezével.

— Abban is csak olyan főispán volna a méltóságos úr, mint az aranygombokkal, mert azt gondolom én paraszt észszel, nem a gombok teszik a főispánt, hanem azt, hogy maga gombolja-e azokat, vagy mások?

— Mit akarsz ezzel mondani, Bubenyik? Velem akarsz kikötni?

— Nem akarok én semmi egyebet, csak a mellényt akarom feladni, de egy kicsit mintha megsoványodtunk volna; várjon, majd meghúzom a csattal hátul.

— Úgy? Mit is mondtál előbb. Igen, hogy már otthon is hallottad a beszédemet.

— Hiszen nem volt az a méltóságos báró úr beszéde otthon, — vigyorgott Bubenyik.

— Hogy-hogy? — pattant fel a báró szigorúan. — Micsoda hülye megjegyzés ez, Bubenyik?

— Ejnye. Hiszen váltig szidta Malinka urat, mikor tanulgatta, hogy minek csinálta olyan hosszúra.

— Oh, te jerikói ökör te. Hát nem az enyém ez a frakk, habár szidom érte esetleg a szabót, hogy hosszúra csinálta?

— A frakk? No, a frakk. Az igaz, a frakk. (Ez az argumentum csakugyan megzavarta egy kicsit Bubenyiket.)

— Látod, hogy nem értesz a dologhoz, csak a világba beszélsz. De úgy-e szépen volt elmondva,

mert erre már felelhetsz, az ilyet te is megérted és ez a fő.

— Kétségkívül szépen volt elmondva, tetszett mindenkinek, az asszonyok dicsérték a karzaton, hanem valami nem megy a fejembe.

— Mi az ördög lehet az, vén alamuszi?

— Az, hogy miképen fiadzhatta ez a beszéd a saját apját?

— Mijét, te bolond?

— Hát a saját apját, vagyis azt a másik beszédet, melyet a viczeispán úr mondott el előbb s mely úgy hasonlított ehhez, mint az egyik tojás a másikhoz.

Kopereczky a fehér nyakkendőjét kötözgette figyelmesen a tükör előtt.

— Hiszen voltál te vándorszinész is valamikor, Bubenyik, no ne pirulj el, hiába titkoltad, régen tudom, csak nem akartalak megszégyeníteni, de most bizalmasan beszélünk. Mondom, voltál te szinész is, minélfogva könnyen kitalálhatod a dolog okát. Vékony volt a garderobe, mi? Csak egy bársony-köntöstök volt, mi? S Moór Károly is abban pipeskedett és Bánk bán is. Nincs abban semmi. A közönségnek bizonynyal így is tetszett.

— Igen, — jegyezte meg Bubenyik, — de Moór Károly és Bánk bán sohasem jelentek meg egyszerre a lámpák előtt, mert akkor nem tudom, hogy lettek volna. S mindezekhez még neveli a csodálatosságot a sorrend, mert ha méltóságod mondja el előbb a beszédet, akkor még lehetséges volna a megoldás elgondolása, de így igazán megfoghatatlan, mikép tudta az alispán úr elmondani?

— Mit? Ki nem találtad volna? Olyan stomfax vagy? Hát a Malinka adta oda neki. Hiszen világos.

— És ezt a méltóságos báró úr helyesli?

— Hogy helyeslem-e? El vagyok ragadtatva. Hisz ennek köszönhetjük a sikert. Micsoda taktikai húzás. Fenomenális ötlet, Napoleonhoz illő, nem Malinkához. Hanem én azért mégis jobb szeretem, hogy Malinkának jutott eszébe és nem Napoleonnak. Ha most király lennék, aranygyapjút adnék a ficzkónak.

— Majd nyírunk neki a Jóskáról, ha hazakerül a czigányoktól.

— Vigyázz magadra, mert ha azt a fiatalembert én előttem bántod, biz' Isten menten hallani fogod a krapetzi harangok zúgását.

A mely igéret a családi szótár képletes kifejezései szerint két csattanós pofonra szólt, de nem mindég következett be, míg ellenben néha bekövetkezett minden igéret nélkül is. Nincsen a természetben egyformaság.

Most bizony inkább csókolkozni szeretett volna Kopereczky. Hiszen minden úgy ment, a hogy azt a magyar agy elképzeli: «a kinek az Isten hivatalt ád, ád az ahhoz észt is.» Ime már megvolt a nagy ész is, daczára, hogy a mai nap eseményei még nem voltak kimerítve.

Visszament vendégei közé, — nem fogytak, szaporodtak Noszty Ferivel, ki a »Kék golyó« kapujáig kisérte messziről Tóth Marit (csakugyan elbűvölő a termete) ott elvesztve őt falánk szemei elől, gomolygó tervekkel jött vissza a társasághoz, a hol apja könyörtelenül befogta a számjeles sürgöny kifejtéséhez: «Ide, ide, számok ellensége!» Mire Kopereczky vissza-

tért, most már olyan alakban, mint egy kivénült báli alak, mindjárt észrevette a rajta függő szemeken, hogy azóta valami fontos történt és már mindenki tudja, csak még ő nem. Csodálkozást, irigységet, hódolatot, a pillanathoz kölcsönvett mosolyokat vett észre a jelenlevőkön, részint idegeneken, részint rokonokon, ámbátor még a rokonok is inkább idegenek voltak. Csak a két Noszty, az apa és fiú arczában volt valami rejtelmes, valami mélyebben fekvő, melyet az úri közöny nem jól takart.

— Apa, — szólt Feri, — közölje talán Izraellel a sürgöny tartalmát, hátha sürgönyözni akarna annak következtében valahova.

— Milyen sürgönyt? — kérdé élénken Kopereczky.

— A belügyminiszterét, a mit kifejtettünk, — szólt az öreg egy jó Mikulás jámbor hangján. — Az ebédhez szántam, de nem bánom, ha most tudod is meg.

S ezzel keresgélni kezdett a zsebében, mintha csak aranyos diókért nyúlt volna be.

Kopereczky mohón kapta ki kezéből, föltette csiptetőjét és olvasni kezdte. Mindenki tudta már, mi van benne. Eldicsekedték a Nosztyak. Negyvenezer forint évi jövedelem csöppent le a menyekből. Minden szem reá nézett, hogyan fog viselkedni. Negyvenezer forint nem csekélység. Az már pénz. Kurjanthat az ember, tánczra is perdülhet, megölelgetheti az egész tisztelgő frequencziát. Negyvenezer forint évenkint! — Az ördögbe is, ezen akár meg lehet venni apródonkint az egész tótországot. Denique, a kinek az Isten észt adott, ad az ahhoz dominiumot is.

S im olvasta Kopereczky a következőket: hogy a külügyminiszter útján arról értesül a belügyminiszter, miszerint jelenleg Nápolyban időző Kopereczky Izsák Izrael báró lovaglás közben leesett a lóról, olyan szerencsétlenül, hogy rögtön meghalt. Minthogy úgy tudom, — fejezi be a belügyminiszter barátságos fordulattal, — hogy az illető főúr, bár ellened utóbb a prágai örökség ügyében állítólag pört indított, közeli rokonod volt, megelőzve a hivatalos utat, magánúton is sietve értesítlek. A beiktatás lefolyásáról értesítést várok.

Bármennyire rátapadt is minden szem, mindent inkább láthattak arczán, szemeiben, mint az örömnek valamely felcsillanását. Hja, mégis van a kék vérben valami. Ez a rongyos tót bárócska nem ujjong a negyvenezer forintnyi jövedelemnek. Szinte hihetetlen. Sőt, nézd, nézd, homloka hogyan borúl el s valami ónszinű réteg vonódik szemeire, arczvonalai elnyúlnak s érezhető, hogy róluk a jókedv és megelégedés érzése elröppent.

Noszty Pál a hasát simogatta kezeivel. Annyira tetszik neki a veje magaviselete. S gondolatai ilyen irányban kergetőztek:

— De iszen a mi Izraelünk derék spéczi, jövője van. Tudja az arczát fékezni s hozzá idomítani a helyzetekhez. Olyan államférfi lesz ebből, mint a patyolat. Ki hitte volna azt? Hm, nagy rejtett erők laknak ebben a kutya szláv fajban!

Kopereczky még egyszer elolvasta lassan a sürgönyt, miközben tudva, vagy nem tudva, idegesen morzsolta és tépte szét a piros szegfűt görcsösen összecsukódó markában, aztán egészen lehangolva,

zsebre gyűrte a távirat szövegét és így szólt Malinkához, ki a falon levő megyei térképet tanulmányozta.

— Malinka! Most én ebédelni megyek, tegyen fel egy sürgönyt a belügyminiszter úrnak, hogy a beiktató közgyűlés a szokott módon és rendben folyt le, semmi czikornya és punktum.

Ezzel aztán megindúlt lefelé a lépcsőkön a kiséretével, a hol rendre megnyilatkoztak a különböző csoportokban a vélemények, persze halkan, in camera charitatis.

— Ez aztán nobilis ember. Az az érzés, hogy egy rokont vesztett, mennyire felülkerekedett benne ama nyárspolgári kapzsiság fölött, hogy negyvenezer forint jövedelemhez jutott. Ilyen esetben más ember nem hogy el nem szomorodik, de el se birja titkolni az örömét. Bizony Isten olyan puha szíve lehet, hogy kenyérre lehetne kenni.

Noszty Pálnak, a ki hallotta ezt a véleményt, nem egészen kvadrált, hogy vejéről puhaságot híreszteljenek; tartsák inkább keménynek, féljék inkább, mint szeressék, mert a félelem a tekintély szoptató dajkája, a szeretet csak pesztonka mellette.

— Nem hiszem, — vágott közbe, — magunk közt legyen mondva, hogy Izrael a rokonát sajnálja és hogy annak a halála szomorította el, mert hiszen ellenségek voltak és most is pörben álltak; a hogy én ismerem a vőmet és a kevély lelkét, az bántotta őt a sürgönyolvasáskor, hogy Kopereczky létére a lóról esett le a megboldogult, mert ezt szégyennek érzi a Kopereczky néven.

Ez a jellemvonás még magasztosabbnak látszott a

bontói karok és rendek előtt, csóválták is a fejeiket: «Teringette faszekere.»

Pedig hát nem volt igaz se az, se ez, Kopereczky a valóságban azért vágott olyan savanyú képeket, mert elgondolta, hogy ennek az eseménynek az ötletéből mekkora eret vágnak majd rajta az após, meg a kis sógor... Hiszen már a levélolvasás alatt is úgy feszengett ott előtte Feri úr, mintha ő lenne az a szilaj csikó, a kinek a hátáról a szegény Kopereczky Izsák Izrael leesett.

TIZEDIK FEJEZET.

(A hova maga nem mehet az ördög, asszonynyal helyettesíti magát.)

Ebéd után a pipatoriumba vonultak az urak, csak Feri maradt az asszonyokkal és a szép kezek tisztelője, Horth.

Az öreg Noszty jól érezte, hogy semmi se becsesebb, mint ha az ember a maga terveinek a pántlikáját azokba a szépen kéklő füstkarikákba húzza, melyek az ebédutáni első szippantásokból származnak. Félre hívta tehát Kopereczkyt és Homlódyt egy messzebb eső pamlagra s előhozakodott azzal a tervvel, hogy már most Feriért kellene valamit csinálni.

— Te már úr vagy, Izrael, de ez a fiú sehogy sincs. Mert úgy vegyétek a rokonság, az összfamilia erejét, mint egy századokkal daczoló épületet, melynek vannak falai, bástyái, tornyai, de vannak repedései és gyenge helyei, a honnan az eső becsurog a fedél alá. Ezt az épületet folyton erősíteni kell, a hol gyengének mutatkozik, betömni, megszilárdítani, vaspánttal ellátni. Ez idő szerint Feri egy ilyen törékeny gerenda, vele kell valamit csinálni.

— Neveztesd ki, — jegyzé meg Kopereczky, kidülledt szemekkel, nekivörösödve, mert sehogyse akarta kiereszteni szájából a csibuk szopókáját, most lévén az illatos purzicsán a meggyulladás első stádiumában.

— Kineveztessem? És ugyan minek?

— Hát én megkináltam magam mellett a titkári állással, mielőtt még Malinkát ő küldte volna hozzám.

— Ostobaság! — szisszent fel Noszty Pál és fölemelte fejét magasra, kevély daczczal. — Ha egy szolgabiróságról volna szó, semmit se szólnék... De titkárság! Mit gondolsz te? Egy Noszty titkár legyen nálad? Tudod-e azt, hogy Nosz vezér Tass vezérnek a fia volt és a pusztaszeri vércsurgatásnál úgy is csöppenhetett volna, hogy most Feri nevezett volna ki téged főispánná s nem te őt titkárrá? Vagyis, hogy én. Azaz, hogy — esett ki hirtelen a textusból, — ne haragíts, mennydörgős adta, és lásd be, hogy mielőtt Ferit valami állásba tennők, előbb a föltételeket kell hozzá megszerezni.

— Milyen föltételeket?

Noszty az előbbi fölgerjedés után ismét visszaesett anekdotázó kedvébe.

— Megmutatja erre az utat barátocskám a mi fölséges uralkodóházunk: «Bella gerant alii et tu felix Austriabe nube!» (Hadat viseljenek mások, te boldog Ausztria, házasodjál.) Egy szóval, Ferinek meg kell házasodnia.

Kopereczky nagy szemeket meresztett Homlódyra, hogy az mit szól ehhez.

— Ki is van már szemelve a leány, — veté oda könnyedén Homlódy.

— Én úgy tudom, hogy a közönséges életben az a logikai sorrend, — vélte a főispán, — először keres az ember állást, azután asszonyt, az állás szerint.

— No persze. Eltaláltad — szakítá meg Noszty

gunyosan. Az csak nálatok, kis tót uraknál van meg, hogy előbb valami kenyérbe, többnyire állami kenyérbe ültök és ha az megvan, asszonyt hoztok rá, gyermekeitek lesznek, a kik ismét állami jászolhoz jutnak s ez így megy folyton, folyvást, míg csak a czímerpajzst lefelé nem fordítják; nálunk, magyar uraknál megfordul a dolog, nekünk az asszony hozza a pénzt és a hivatal elviszi; nálatok a hivatal a bevétel, az asszony a kiadás.

— S még te gúnyolódol e fölött! — fakadt ki Kopereczky keserűen.

— No, no, nem rosszból mondom, bocsáss meg, édes fiam — s gyöngéden elérzékenyülve megölelte. — Hiszen igaz bizony, szegény Vilmám még becsületes kelengyét sem kapott, elég szomorú.

— Én sem szemrehányáskép mondom, édes apám.

— No hát akkor ne csipkelődjünk egymással, hanem értsük meg egymást. Ferinek a felesége kell, hogy vagyont hozzon. Nincs abban semmi szégyenletes. A kard és a karikagyűrű hozták a dominiumokat azelőtt. A kard már a kutyáé. Az ember legfeljebb penzionált generális lehet vele hatvan éves korában. A kardot, mint vagyonszerzőt, kicsavarták kezünkből az idők, de a karikagyűrű még megmaradt. Feri, nem azért mondom, hogy a fiam, olyan csinos gyerek, pingálni se lehet különbet, s most ide vetődik, épen mintha az Isten számára dobta volna le, Tóth kisasszony.

— Ah! A hol az este voltunk?

— Igen. Mit szólsz hozzá?

— Nekem tetszik, — felelte a főispán, — kétségkívül kedves kis bolha, de . . .

— De?

— De Feri olyan borotva, a kit már többször végig húztak holmi foghagymagerezdeken.

— És aztán? Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt, hogy az ilyen borotva csilloghat, villoghat, még éles lehet a lányoknál, hanem a szülőket igen nehéz már vele megborotválni. A Velkovics Rozália esetét bizonyosan hamar megtudják s alkalmasint akad több is.

— Igen szigorú vagy szegény Ferivel szemben.

— Nem, én csak az igazságokat teregetem ki a te terveid szines pillangói elé.

— Okvetlenül meg kell próbálni s a ti segítségtek a fődolog. Feri kért fel az ebédnél, hogy szóljak veletek erről.

— Én már ajánlkoztam délelőtt, be akartam mutatni, — felelte Homlódy. — Én kivihetőnek tartom, ha a lánykát meg birja nyerni. De az különcz.

— Én pedig megvallom, — jegyzé meg Kopereczky félig tréfásan, félig komolyan, — irigylem tőle azt a lánykát és . . .

— És még mit?

— És azt se titkolom el, hogy rokonszenvezem az öreg Tóth Mihálylyal.

— Ő szépen is viselte magát irántunk, — jegyzé meg Homlódy.

— De hisz ez csak ok, hogy őt rokonságunkhoz csatoljuk, — érvelt Noszty.

— Hát igen, ha a dolog magától megy. De ha például tőlem kérne tanácsot az öreg, én nem ajánlanám neki, hogy Ferinek adja leányát . . . Feri nagyon léha fráter.

Noszty neheztelő arczot vágott erre, letette a csibukját, felkelt és így szólt:

— Köszönöm neked, édes fiam, bizony megint okosabb lettem valamivel.

S ezzel a terembeli másik csoport felé indult.

Kopereczkyben megmozdult a szív. Ejnye, ez már mégis czudarság tőlem, ez a szegény öreg ember kiszorít engem főispánnak, eget-földet megmozdít, hogy dűlőre vigye ügyemet s mikor most hozzám fordul egy semmiséggel, hát én a helyett, hogy biztatnám, kegyetlen kézzel tépegetem az atyai érzéseit.

— No-no, ne menjen, apa! Ugyan apa! Legyen hát esze. Szereti a ficzkót? Hiszen én is szeretem. Jőjjön no vissza és mondja meg, mit tehetek ebben az ügyben és megteszem, de ne haragudjék meg minden dib-dáb szóért. Minek tanácskozik akkor, ha azt akarja, hogy mindenre fejet bólintsak? Ne csevegj hát velem, öreg, hanem parancsolj!

Erre aztán mosolyogva fordult vissza Noszty s most már mint egy diadalmas diktátor bánt el a megpuhított embereivel.

— Tőled csak annyit kivánok, Izrael, hogy egy kis aprópénzzel segítsed a sógorodat. Ilyen kényes kalandhoz nem foghat üres kézzel. Egy csinos fogat, inas, egy és más, olyan életszükség a leányfej-bolondításhoz, mint a madár-fogáshoz a lépes vessző. Notabene jegyezz fel mindent, Feri vissza fogja fizetni becsületesen. Ha pedig ő nem tenné, itt vagyok én. A pénzed olyan biztos helyen van fiam, mintha a szűz Mária kötényében lenne.

Kopereczky némán és sötéten bólintott a fejével, mintha elismerné, hogy az csakugyan biztos hely.

— Isten neki. Megigérem — tette hozzá vontatottan. — A mi telik.

— Adja Prága, ne félj. Tőled pedig azt várom, sógor, — szólt Homlódyhoz fordulva, — hogy mint Mentor állsz mögötte. A familiából csak te ismered Tóthékat, sokat segíthetsz a fiúnak, kivált a külső sceneriákban. Ha teszem azt valamit meg akar mondatni a szülőknek vagy a leánynak, ha megakad a kerék és emelni kell rajta s több efféle, ej, hiszen tudod a becsületes gügyü mesterségét.

De már Homlódy tiltakozott ez ellen. Ő nem ért az ilyenhez.

— Hagyjatok nekem békét. Ökör vagyok én ahhoz. A hova én belegázolok, ott nem nő több fű. Én csak az egyenes, kitaposott utakat ismerem. Azokhoz értek. Bemutatom a fiút, megdicsérem, ha valaki megsérti, kiállok érte, kérőnek is vállalkozom, ha úgy megy a dolog, hogy szembe rózsám nézegessük meg egymást, keverjük a szép szót, a csintalan mosolygást, járjuk el a mártogatóst, meg a kopogóst, adjuk a haragot az epedés fátyolán keresztül s találjuk fel a színleges közönyt a kaczérság tálczáján. Mind szép ez a sok incselkedés, a mindenféle cselvetés egymás közt, a falakon belül, és a végén kijön belőle valami bizonyos, vagy egy főkötő, vagy egy kosár. No hát ezt értem. De mikor ma azt mondja nekem a Feri öcsém, hogy a világért sem mutassam még be, mert ehhez előbb tervet kell kigondolnia, mielőtt ismerné a leányt, még a falakon kívül, ez már nem az én eszemhez való. Hisz tudod, hogy megbuktam a tiszti vizsgán. Azért kérlek hagyjatok engemet ki és adjuk át az egész dolgot a feleségemnek, mert az meg az

ilyen dolgokat szereti, mesterségesen felállított csapdákkal, iszalagokkal, kacskaringós útvesztőkkel. Hagyjuk Málira. A mihez az hozzá nyúl, abból férj és feleség lesz. Arra még az angol bank is ad kölcsönt.

— Az bizony igaz lehet, — örvendezett Noszty, hagyjuk Málikára.

— Eredj, beszélj vele magad, nagy örömet okozol neki, becsületemre mondom és nekem is, mert legalább abbahagyja azt a kútgémcsikorgatást.

Ugyanis a zongora hangjai hatoltak be a szomszéd szalonból s Homlódy felismerte a maga «kedvenczét», egy részletet a «Lohengrin»-ből.

Noszty a gyors cselekvés embere volt, legott átment a szalonba és megkérte a sógorasszonyt, hogy ha majd bevégzi, adjon egy negyedórai audiencziát — fontos ügyben.

Mire az menten összecsapta a kottákat s otthagyta a zongorát.

— Rendelkezésére állok, sógor.

Homlódyné született Labikán Amália ugyanis nővére volt a Noszty Pál megboldogult nejének, Feri anyjának, Labikán Milevának. Fürge, negyven és ötven közti asszony, erősen mongol vonásokkal, ferdén vágott apró fekete szemei szinte sütöttek girbe-gurba kis arcza közepén, mint két tüzes parázs. (Milyenek lehettek ezek húsz éves korukban!) Egyéb iránt inkább rút, mintsem csinos; lapos tatár orra van, lapos melle, mint a deszka s a mellett roppant keskeny homloka, inkább csak egy vékony sík, mely a homlokot jelzi. Az egész világ csodálkozik, hol tartja azt a sok észt. Mert nagyeszűnek tartják a «kutyafejű

herczegnőt» a megyében. Előkelőségben pedig felülmúl mindeneket, bár csak egyszerű nemes családból való. De úgy mondják, hogy idetelepedett öt tatár községnek Felső-, Alsó-Tatárdinak, Mahornyának, Drenknek, Voglánynak az ő ősei voltak a XIII. században a vezérei, a minek a Labikán (Labi-chán) néven kívül bizonyítéka egy a család birtokában maradt gyűrű, melynek pecsétje két egymásba gabajodott sárkányt ábrázol. Olyan ez az öt tatár eredetű község népe előtt, mint akár Magyarországon a szent korona, vagy Angliában a «nagy pecsét», — hogy a király személye úgyszólván jobban benne van, mintsem a hogy benne van az ő saját bőrében. Úgy, hogy ez a pecsét, mely idők jártával férfi kézből a Homlódyné ékszer-kazettejébe jutott (az utolsó Labikánt, Nosztyné és Homlódyné fivérét, évek előtt tépte szét a medve egy vadászaton), még most is souverainhez méltó klenódium és ha a képviselőválasztáskor rányomja egy parancsra az utolsó lányivadék a chán-családból, hogy például Noszty Pálra kell szavazni, az öt falu tatárság ott van, mint egy ember, akár étlen-szomjan a Noszty-zászlók alatt — mert úgy rendeli a chánok pecsétje.

Máskülönben minden rútsága mellett csupa chic volt a kutyafejű herczegnő, csupa kellem, csupa ruganyosság, minden szavánál minden arczizma mozgott s mosolyánál szinte megvilágosodott, mint a napfénynyel elöntött tájak. Még az apró fülei is beszélni látszottak.

Végig hallgatván Pál urat, kicsiny fekete szemei ugráltak az élvezettől.

— A vadászt ismerem, de a vadat nem, — mondá

szaporán, aztán szétnézvén a teremben, odaintette Ferit, a ki valami albumokban lapozgatott.

— Végeztünk. Jó helyre fordult. A dolog meglesz. Most hagyjon beszélni a fiúval. Gyere, gyere te pernahajder. Hát csakugyan igaz, a mit apád beszélt?

— Attól függ, mit beszélt.

— Hogy szeretnél megházasodni.

— Atyám tehát közbejárt Máli néninél?

— Atyád ismeri az illetékességi helyeket?

— Megnevezte az illetőt?

— Természetesen. Csak a legnagyobb bizalom vezet czélhoz. És a legnagyobb óvatosság. Mert jegyezd meg magadnak, hogy úgynevezett tapasztalatlan lányok nincsenek, csak a meddig nem szerelmesek. A róka is tud valamit, de a szerelmes leány többet tud.

— Hiszen az a baj, hogy nem szerelmes. Még nem is ismer.

— Ez csak előny, mert így még semmi sincs elrontva. Úgy hallom, te is csak ma láttad először. Tetszik?

Feri úr vállat vont.

— Hát úgy-úgy.

— És mi lesz a jutalmam, ha révbe segítlek? kérdezte incselkedőn.

— Egy mázsa bonbon.

— Top. A mi madarunk lesz ő, ne félj, — ha csak nincs már másnak a lépén. Mert egyelőre semmit sem tudok. Magát a kisasszonyt sem ismerem. Mindössze csak egy-két év óta laknak itt s nem a mi fajtánkbeliek. Hallottam egyet-mást Tóthék felől, de nem

érdekelt az anyag. Hát várj egy kicsit, egy-két napot, míg a titkos detektıvjeim meghozzák a koczkákat, a melyekből kirakom az utadat. Mert tudd meg, hogy vannak olyan koboldjaim, a kik kulcslyukon, ablakhasadékon mindenüvé szétszállnak, a hova én küldöm és meghoznak mindent, a mit én akarok. No ne bámulj úgy rám, nem vagyok én varázsló boszorkány, hanem ismerem az életet s ez az egész. Tudod mit, gyere el vasárnap hozzánk Voglányba, megcsináljuk az alaptervet, de ügyelj magadra, hogy addig ne találkozz valahogy a leánynyal. Ebédre gyere.

Csókolom a kezecskéit . . .

Voglány mintegy három-négy kilométernyire fekszik Bontóvártól, egy szelid gesztenyeerdő aljában. Labikán birtok, melyet Labikán László halála után felerészben Noszty Pál örökölt, felerészben Homlódyné. Homlódy megvette a Noszty-részt, kiparczellázta a földek és rétek kétharmadát a parasztok közt, a mivel meglehetősen talpraállította magát s azonfelül megmaradt neki tisztán egy pár száz hold és a csinos kis váracs, bástyákkal, tornyokkal, egész középkorias pompájában. Még felvonóhídja is volt s a kapu fölötti bástyáról két muskétás ágyú bámult le kevélyen a tágas fensíkra, melyet az ezüst Gyík szelt ketté. Az innenső részen a tatár falvak lapultak meg, a kéklő dom alatt, Mezernye nevű városkával, melynek bádogtornyai mesze csillogtak napfényes időben. Mezernyét tatár fővárosnak nevezték maguk közt a tatár községek, melyeknek tatár lakói IV. Béla visszatérése után meghódoltak a királynak és itt maradtak. Tényleg, Mezernye egészen a tatárokból élt, a boltokban a nekik való különleges kelméket árulták, a csizmadiák,

szabók az ő izlésük szerint varrták portékáikat, a szűrszabók nem tulipánokat himeztek a szűreikre, hanem pelikán madarakat. Szóval a tatár divat és kedvtelések szerint igazodott a tatár emporium, Mezernye, hol még a házaknak is olyan különös formájuk volt, mint a kalmuk vagy cserkesz kunyhóknak. Túl a Gyíkon kék fátyolszövet úszkált a levegőben. Ott már a vasút megy s elbujik a hegyek közé. Az a veres torony balra a szétszórt házakkal köröskörül Alsó-Rekettyés, a Tóth Mihály birtoka, mögötte az erdőség tele van szarvassal, vaddisznóval, a megyebeli vadászok erről az erdőről álmodoztak.

Mindezeket a kocsis mellett ülő hajdu magyarázta el, midőn a következő vasárnap a főispán négy lova röpíté Noszty Ferit Voglány felé az országúton, mely hála Mac Ádámnak és a hajdani viczeispánok szeretőinek, kik mind ezen a vidéken laktak, olyan sima volt és olyan kemény, mint egy billiárd-asztal. A főispán krapetzi kocsisa nem tudta az utat, Feri úr se, mert gyerekkora óta a fővárosban nevekedett, azért hozták magukkal az öreg hajdut, ki egyet-mást megmagyarázott, ha kérdezték.

Különben szűkszavú volt és különös szempontokból fogta fel az anyatermészetet. Egyszer-másszor élénken kiáltott fel:

— De jó volna itt szalonnát sütni

Rendesen valami liget vagy lombos vadkörtefa volt ilyen helyen. Aztán még szebb helyek következtek, előbukkant a kis Kapornok, egy kis giliszta folyócska, mely a Gyíkba siet; hímes pázsit terül el a Kapornok partján, füzesek, csalitok, az öreg nekilelkesedett, majdnem fölszisszent:

— Enyje, ezt az Isten is szalonnasütésre teremtette.

Úgy látszik, előtte az egész világ összes viszonylataiban csak úgy jelentkezett, mint szalonnasütésre alkalmas vagy nem alkalmas hely.

Homlódyné szivélyesen fogadta unokaöcscsét, ki hódolatteljesen nyújtott át neki egy kökörcsint, az ősz utolsó virágát, melyet az úton szakíttatott a hajdúval, egy pompás, szalonnasütésre alkalmas fenyves alján.

— Ne mondja, hogy üres kézzel jöttem.

— Jó tettért jót várj, — mosolygott Homlódyné. — Kész a terv. Hanem előbb ebédeljünk meg.

Nem volt más vendég a háznál, csak négyen ültek az asztalnál és a két Homlódy-fiú, mind a kettő tíz éves, mert ikrek, mind a kettő vásott kölyök, a kik minduntalan összeverekedtek az asztalnál. Odakünn is örökké azt tették a parasztgyerekekkel. Szülőik nem tartottak mellettük nevelőt, hanem egy állandó sebészt, Skultényi urat, a ki az asztal végén ültköztük és állandóan kezelte őket. Rendszerint húsz-huszonkét tapasz és kötés volt egyik-egyik úrfin. Igazi tatár vér, — szokta mondani Homlódyné, — nézze meg fejüket, olyanok, mint a mopszoké vagy a Bismarcké, valóságos kutyafejek. Micsoda katonák lesznek ezekből, ha ugyan meg nem ölik magukat nagykorúságuk elérkeztével, a fölötti versengésben, hogy melyikük az öregebb, melyiket illeti a chánok pecsétje. A szülőknek sok gondot szerzett az erre való gondolat, míg végre rendesen abban nyugodtak meg: «Ejh, hát legrosszabb esetben koczkát vetnek rá».

Ebéd után Homlódy visszavonúlt szundikálni, Laczi, Gyuri kimentek a sebészszel a falubeli kutyákat inzul-

tálni parittyáikból. Máli néni pedig karját nyújtotta Ferinek és bevonúltak a dohányzóba, a hol Máli néni maga is rágyújtott egy csibukra.

— No hát utána jártam a dolgodnak, Fintyi-Fantyi, hanem nyomkodd meg csak egy kicsit a taplómat. És most már figyelj ide, megcsinálom neked a diagnózist, azután megadom a reczeptet.

— Csupa fül vagyok, kedves Máli néni.

— Minden oldalról tájékoztattam magamat és körülbelül mindent tudok, a mire az ostromhoz az első sakkhúzásoknál szükségünk van. Tóth Mihály maga egy becsületes, egyenes, egészséges észjárású plebejus, rettenettes hideg józanságával egy olyan bástya, hogy ezen a réven nincs mit keresnünk. Erős fal, a min könnyen beletörik az ember feje. Hanem az asszony egy pozsonyi kékfestő leánya, valami Kohlbrunn Krisztina, hiú, rangvágyó, kapaszkodni szerető asszony. A mellett nagy liba s majomszeretettel csügg az egyetlen leányán. Van benne a parvenu gőgjéből is egy csipetnyi. Egészen a mi terveinkhez való asszony. A szilárd bástya mellett egy papendekli fal. Ezt ott és akkor lehet behorpasztani, a hol és a mikor jól esik az embernek. De nem is kell behorpasztani. Magától nyílik, mindenféle kulcsra. No, most menjünk át «ő rá». Te Feri! Te elpirultál!...

— Nem, nem. Csak a czigarettám füstjét nyeltem el.

— No, no. Hát a mi a leányt illeti, az egy kellemetes teremtés, szerény és természetes. Nagy műveltséget kapott, de mégse kékharisnya. A ruháit Párisból, Worthtól hozatják a szülei, mégse játssza az úgynevezett parasz-komteszt. Hanem úgy látszik szentimentális egy kicsit. Sok német regényt szítt föl magába.

Mindenáron azt akarja, hogy őt magáért rajongják körül az udvarlók. Hiszen nem mondom, hogy ez lehetetlenség volna, mert elég csinos kis fruska. Én még ugyan nem láttam, de szavahihető emberek mondják. Hát jól van, adjon valamit magára, de ne kivánjon lehetetlenséget az emberektől. A nagy vagyon fogalma ez egyszer kétségtelenül elválaszthatatlan a személyétől, azon nem lehet segíteni. Ha az embernek például szép szeme és egyszersmind szép homloka van, nem követelheti imádójától: «te csak a homlokomért szeress», mert az talán maga sincs t'isztában, miért szereti. A szép arcz nagy segítség az alaknak, mint a hogy a szép alak is segítségére rohan az arcznak és mindkettőnek nagy segítsége a Worth-ruha, vagyis a mi ezzel összefügg, a pénzes láda. Ezek a kölcsönös egymásra való hatások kitanulmányozhatlanok. Az, a ki el van bűvölve, maga sem tudja, honnan szedte fel a benyomásokat, melyekből valóságos dicssugarakat fon imádottja feje körül. Egy herczegnői korona a szeplőket is megszépíti, de egy haj-korona is. A szegénység eltünik, mint a kámfor, két égő szem tekintetében. Szóval csodák vannak itt. De mit magyarázon én azt neked, a ki már úgy is mindenféle zsírral meg vagy kenve.

— Higyje meg, sokat tanulok, Máli néni.

— Nos hát Tóth Marinak van egy habókja, a miről már az uram is beszélt neked. Minden udvarlójára gyanakszik, hogy a pénzéért dongja körül. Innen a sok kosár osztogatása. Mondják, hogy már több kérőnek adta ki az utat. Kétségtelen, hogy erre nem hiányzik az ok, mert a hány «végzett» gavallér van a körülfekvő megyékben, az mind szerencsét próbál

Tóthéknál. A gazdag leánynak hire van mindenfelé. Jönnek a nyalka uracsok, mint a darazsak a mézre. Tudod, az «utolsó mozdulat». Mikor az emberek a mozduló földet akarják megállitani. Még Sárosmegyéből is próbálkoznak. Mindig tele van a porta. Sajtáryné komaasszonyom beszéli, hogy ott reggeltől estig sütnek-főznek, habot vernek, mákot törnek, az egyik kocsi be, a másik ki. Tóthné asszonyom oda van a nagy boldogságtól, az úr egy kicsikét sokalja és néha bosszankodik, de a kisasszony maga teljesen megcsömörlött a bókoló lovagoktól s olyan hideg irántok, mint a jégcsap. Sőt most már, a mi nem csoda, beteges mániája, hogy csakis a hozományára vadásznak. Ez volna tehát az ügy állása magánál a leánynál.

— Biz' az nem valami biztató, — mondá Feri úr savanyú hangulatba esve.

— Azért csak ne ereszd le az orrodat, mert a dolog nehéz lesz ugyan, de épen azért szép eset s engem főleg az izgat. Mert lásd, a galambot például könnyű megfogni, egy-két búzaszemet vet neki az ember és leszáll rá. Meglőni azonban nehéz, mert sajátságos a röpülése. Nos, az urak mégse fogdossák, hanem lövik. A nehezebb az élvezetesebb.

— Hiszen van benne valami.

— Bizony jó szerencséd, hogy multkor a gyűlés alkalmával nem mutattad be magadat. Már vége volna. A te közeledésed még gyanusabb, mint a többi gavalléroké.

— Miért, kedves tantika?

— Mert — de ne haragudj meg, — a te becses egyéniséged valóságos messze kiabáló transparent:

«Gazdag parthie kerestetik». Lampionokkal van kivilágítva rajtad. Mindezeknél fogva nagy körültekintéssel hajszálnyi finomságú stratégiával kell megostromolni a kisasszonyt.

— Azt magam is belátom, de...

— Azt kell vele elhitetni, hogy önzetlenül beleszerettél, egy kis romantika vegyítendő... mint a hogy élesztő kell a kenyérbe.

— Hiszen persze, de...

— Ne szólj, kérlek, közbe, mert kizavarsz a textusból. Hallgass és figyelj, hogy mit kell tenned. Mindenekelőtt meg kell tudnod, milyen lapokat járatnak Tóthék.

— Az a legkönnyebb, meg lehet kérdezni az alsórekettyési póstán.

— A világért se. Semmi nyomot nem szabad hagyni, mely később, mikor a kombinálás ideje következik be, halomra dönthetne mindent. A legnagyobb óvatossággal és raffinériával kell megtudni a lapokat, pedig az ugyancsak csekélység. Mikor a lapokat tudod, akkor egy olyan semleges helyen kell valahol meglátnod a kisasszonyt, a hol se téged nem ismernek, se őt s valami olyan jellemzőt kell rajta megfigyelned, a mi mintegy fogantyú legyen a további eljáráshoz.

— Nem értem.

— Majd mindjárt kidomborodik. Mondjuk, hogy a vasúton találkoznál vele s ő egy piros kötésű magyar regényt olvasna s történetesen kék pettyes ruhát viselne. Te mint ismeretlen, néhány epedő, félénk pillantást vetnél rá, ez hozzátartozik a taktikához, Budapestre érve, egy hirdetést tennél be a lapokba,

a melyek hozzájuk járnak, de egy pár olyanba is, a mely nem jár hozzájuk.

— Egy hirdetést? — csodálkozott az exhadnagy. — Csak tán nem?

S ezzel mintegy lehúzatva a levegőből, a hol csodálatos szárnyakat vélt kapni, ösztönszerűleg nyúlt a zsebéhez, kihúzta kis kézitükrét s megnézegette magát benne, mintha mondaná: «Eh, lárifári! Itt az én erőm.»

— Úgy van, hirdetést, úgynevezett apróhirdetést, — folytatta Homlódyné, — a minőkkel tele vannak most a lapok utolsó oldalai. Ámornak pocsolyái. Ebben a hirdetésben, már t. i. ha így történnék a találkozás, körülbelül ennek kellene lennie: «*Egy szőke fiatal bölgy*, ki ekkor és ekkor, ezen és ezen a vonalon utazott, kék pettyes szövetruhát viselt, vöröskötésű regényt olvasott, olyannyira kitörülhetetlen benyomást tett kedves egyéniségével és szépségével az ott őgyelgő fiatalemberre, hogy legyen bár férjes asszony vagy hajadon, boldoggá tenné őt, ha bővebbi ismeretség ápolása czéljából (kizárva minden rossz gondolatot), «Megsebzett szív» jelige alatt poste restante Budapestre levelet írna s abban saját lakhelyét s jeligéjét közölve, a válaszolást is megengedné.» Egyszóval valami ilyesfélét foglalna magában a hirdetés.

— Ugyan, ugyan, mit gondol kedves néni! — vágott közbe Feri úr megrőkönyödve. — Hisz ez szerelmes diákoknak és patikárius-legényeknek való stikli. Engedje meg, de ilyenek után már csak a marólúgivás következhetik.

Homlódyné fölénynyel nevetett, megkapván a Feri

fejét, jól megrázta, miközben kinyomkodott a homlokán egy ott talált wimmerlit (bőratkát).

— No hallod, nem hittem volna, hogy te olyan mamlasz vagy. Van is neked fogalmad a pszichologiáról? Úgy látom, az asszonynak csak a külső bőrét ismered, de hogy mi lakik alatta, arról fogalmad sincs. Szégyeneld magad, fiacskám. Hiszen épen az a nagyszerű ebben a hirdetési methodusban, hogy olyan diákos, olyan primitiv. Ilyenhez csak nem nyúlhat egy úgynevezett rangbeli gentry, egy a neve, czímere csillogásával dolgozó stréber, a ki a milliomos Tóth Máriát akarja megkaparítani. A Tóth Máriákra nem így vadásznak. Ez csak a pipereárus vagy a varrólányoknak jó. De épen azért rendíti meg Tóth Marit, mert Tóth Mari így fog okoskodni, olvasván a hirdetést: Ez nem a ficsúr scalpvadászok közül való, ők másféle tomahawkokkal dolgoznak. Ez nem ismert engem, nem tudta, ki vagyok, mim van, csak meglátott és megtetszettem neki. Ime, végre valaki, a ki szemet vetett rám, a ki magamért kivánt meg. Valami tapasztalatlan jogászfiú, vagy talán egy utazó ügynök, boltoslegény, de mindegy, a tény az, hogy megtetszettem neki. Bizseregni fog a kis lány vére, majd meglátod, s csendes, holdvilágos estéken pislákoló csillagok fénye mellett, mikor megszabadul a körülötte lebzselő fecsegőktől, sokszor jut majd eszébe, hogy van valahol valaki, a ki ő rá gondol. Vajjon hol jár, kicsoda, mit csinál most? Az ábrándozás egy kis ablakot nyit neki a nagy végtelenségben, a honnan rálát . . .

— Aztán mi hasznom lesz nekem ebből, ha szabad megkérdeznem?

— Egyelőre alkalmasint semmi. Mert azt magam sem hiszem, hogy a poste restante-levelezésbe beleugorjon. Ámbátor nincsen kizárva. Mert egészen fehér liliomok csak a kertekben nőnek, a szoknyában járó liliomokról sohase tudhatni bizonyosat. De legyen így vagy úgy, egy bizonyos, hogy e különös leány szivében nyomot hagy ez az esemény, lesz ezentúl egy ismeretlen valakije, a kit homályos sejtelmekből mindenféle kellemes tulajdonokkal ruház fel és valahányszor este a czipőjét leveti, a gyertyáját eloltja, egy elröppenő sóhaj indul hozzá, míg egyszer aztán, miután az elvetett mag eléggé kicsirázott a szívben, megnőtt és már azon a ponton van, hogy a kalászait is hányhatja, megjelenik a színen ő maga, az illető Seladon.

Noszty Feri élénken vetette fel a lehorgasztott fejét.

— Hogy-hogy? — kérdé mohón.

Homlódyné diadalmas mosolygással ringatta magát a hintaszéken.

— Most értünk már a harmadik felvonáshoz. A báránybőrbe bújt oroszlán leveti végre a báránybőrt. A patikárius segéd szentimentális szerepéből visszavedlik Noszty Ferencz úr azzá, a mi volt. Azaz, hogy még mindig következik egy szerep, még pedig most jön a legnehezebb, egy pillanatig diplomatává kell lennie, hogy ravaszságának eredményeit leszedhesse. És most vigyázz már! . . .

— Csak folytassa, folytassa, kedves tante.

— Aha! Ugy-e kezd érdekelni?

— Akár csak a Seherezade meséi a kalifát.

— Mit? Te gúnyolódol? Hajolj csak ide, kutya-

házi, hadd adjak közbe egy pofont. Igy ni. Hát igazán nem érted, hogy mi mindent csinálhatsz kellő ügyességgel ebből a mesterségesen előállított romantikából?

— Sőt nem is sejtem.

— No hát mondjuk, hogy ezek a lappaliák, melyek a tervemben foglaltatnak, már mind megtörténtek, egy darabig hagyjuk forrni, érni, például a farsangig. Farsangkor aztán eljösz Voglányba hozzám egy bálba vagy Bontóvárra a sógorodhoz, mert akkoráig Vilma is beköltözködik s bizonyosan ad egy-két főispáni bált vagy estélyt. A bálban ott lesz véletlenül Tóth Mari is, a kinek be fognak mutatni. Te akkor egy kicsit zavarba jösz, hebegsz valamit, a mivel elárulod, vagy legalább érthetetlenné teszed magadat. Kimagyarázás válik szükségessé. Vagy mit tudom én, mit csinálsz? Mert az ilyenben a pillanatnyi szituáczió a legjobb tanácsadó. Esetleg úgy vezeted a beszélgetés fonalait, mintha nem annak a személynek tartanád semmit nem gyanító Maridat, a kibe a laphirdetések szerint beleszerettél, mintha csak csodálatoskép hasonlítana hozzá. Vallatni kezded, messziről indulva, hogy nem utazott-e az ősszel ezen vagy azon a vidéken, nincs-e egy vörös kötésű regénye, egy kék pettyes ruhája, stb. Mikor bevallja, hogy van, akkor már elárultad magad, elpirulsz és elhallgatsz, mint egy tetten kapott diák. Ő meglehet, nem pirul el, nem árulja el magát, mert a mi fajtánk jobban tud tettetni, de azért biztos lehetsz, hogy már tisztában van mindennel, hogy már tudja, ki vagy.

— Bravó, tantika! — kiáltott fel az exhadnagy lelkesülten, csillogó szemekkel. — Hiszen maga lángész. Hiszen ez remek dolog!

— Látod. Mondtam én neked. A terv úgyszólván csalhatatlan, ha valami bolond véletlen ki nem lyukasztja, s akkor összehuppan, mint a hólyag. De azzal, a mit mondtam, ki is van már merítve a taktikai része. A többinek magától kell történnie. Noszty Ferencz udvarolni fog ezentúl a maga módja szerint, mint a többiek. És habár szegényebb is azoknál és talán falánkabb a hozományra, mind hiába, csacsoghatja az egész világ, figyelmeztetheti minden jó embere, hogy ilyen vagy amolyan lump, és csak a pénzét akarja, nem fogja nekik elhinni, mert lesz egy döntő szavú pártfogója ott belül, az ő gyanakodó, bizalmatlan kis szívében, a ki védelmezze: «Nem igaz, nem igaz, tudom én, hogy nem igaz, tudom én, hogy szeret, egyedül magamért.»

— Fölségesen van kigondolva!

— Ez a házasság annyi, mintha már meglenne, mert ha nem felelnek is meg egyéni tulajdonságaid annak a mintának, a mit képzeletében kifest, az nem fogja nagyon zavarni. Az elképzelt tulajdonságok csak ködös képek, melyeket ki lehet cserélni, a ráma ellenben az ő saját hiúsága, melyet te kielégítettél, a rámát tehát megtartja, el nem dobja, de a képeket lassankint kicserélgeti, a képzelt tulajdonságaidat a valódi tulajdonságaiddal s ez olyan csodálatosan megy végbe, hogy észre sem veszi, csak mikor egy órában meghökkenve látja, hogy már te vagy az ideál és nem az elképzelt hős. Akkor leszesz te derék gyerek, Fintyi, Fantyi, mert még a hibáid is megszépülnek, mind, mind erények lesznek.

— Bocsánatot kérek, Máli néni, de egyet nem értek, — vágott közbe Feri, — hogyan mondhatja

Tóth kisasszonyt hiúnak, mikor épen abból indultunk ki, hogy mennyire szerény, magát rútnak tartja s azt hiszi, pusztán hozományára pályáznak udvarlói?

— Mert nem vagy lélek-analyzáló, kis szamaram. Hiszen épen az a nagy hiúság, hogy tükrének se hisz, udvarlóinak se hisz, hanem még valami erősebb tanúbizonyságra vágyik. Benneteket, férfiakat könnyű megtéveszteni, ha asszonyféléről van szó. Pedig megtanulhatnátok, például egy lakásnál zsinórt láttok, mely akár a plafondon szalad végig, vagy alul a falakhoz tapadva húzódik el, így elhajlik, úgy elhajlik, néhol a falba visz, teljesen mindegy, ha kék, ha zöld, ha vörös, az azért mind a csöngetyűből indul ki és a csöngetyűhöz vezet vissza. Mondjuk, hogy Tóth kisasszony egy napon megszeret téged, bizonynyal nevezhetjük azt irántad való gyöngéd érzésnek, de ennek a szálai az adott esetben az ő személyi hiúságába vannak bekapcsolva, onnan indulnak ki és oda vezetnek vissza. De ez neked túlmagas, azért hát ne sokat okoskodj, hanem a mit én most itt tölcsérrel a fejedbe öntöttem, vidd keresztül okosan és meglásd, lagzi lesz belőle a végén. Az értekezlet be van fejezve, uram.

Feri felkelt, hálásan kezet csókolt Máli néninek.

— Köszönöm alásan a jó tanácsot, elfogadom minden pontjában és teljesítem, mint egy katona, a kit háborúba vezényelnek. De természetesen itt nem elég a saját igyekezetem a Gondviselés segítsége nélkül. Mindenekelőtt alkalomra volna szükség, hogy valami messze levő semleges helyen láthassam meg a kisasszonyt. Bontóvár vagy nem a környék alkalmas színhely. Hisz itt mindenki meg tudná nekem mondani,

ki a «bájos ismeretlen», a ki rám oly mély benyomást tett. Minek kellene itt a laphirdetésekhez fordulni? Nem, nem, ez túlságosan együgyű «griff» lenne Ilyenkor őszszel pedig bizonyosan nem utaznak Tóthék sehova.

— Hátha. Úgy tudom, nagy szőlőjük van túl a Dunán, a Somlyó-hegyen. Ilyen időtájban odajárnak szüreire s minthogy berendezett házikójuk van a szőlőben, néha ott maradnak másfél hétig is.

— Ez egy eszme.

— Elmégysz?

— Eszeveszetten.

A kutyafejű herczegnő megfenyegette az ujjaival.

— De el ne hirtelenkedj semmit. Ez a planum most már annyira a szívemhez nőtt, mint a nagy iróknak a chef d'oeuvre-jök. El ne rontsd, azt mondom, mert különben velem gyűlik meg a bajod.

— Hát mi lesz, ha elrontom?

— Megharaplak! — szólt a «tatár herczegnő» tréfásan, kivicsorítva a fogait.

Mind megvoltak és olyan szép sárgák voltak a dohányzástól, mint a borostyánkő.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

(Az olvasó visszavitetik a régi időkbe, mikor még a méz is édesebb volt.)

Harminczöt évvel történetünk kezdete előtt élt Pesten egy Nagy István nevű tajtpipametsző. Akkor ez volt az első mesterség. Az egész ország pipázott, reggeltől estig. Dohány volt quantum satis; az úrnak termett, a többi lopta. A tekintetes nemesség mintegy életczéljának tartotta minél több tajtékpipát és szipkát minél szebben kiszívni, úgy hogy azok úgynevezett bajuszt ne kapjanak. A kinek az sikerült, az rendesen bizonyos önérzettel tekintett multjára, mint a ki nem hiába élt e sárgolyóbison. Egy-egy szépen, egyenletesen kiszítt szipkáról úgy beszéltek országszerte, mint a Kohinorról szokás, hogy itt és itt Radvánszky bárónak Radványban, vagy Recsky Andrásnak Szabolcsban egy olyan mahagóni színűre kiszítt pipája van, hogy nincs azon annyi makula se, mint a Szent Rozália palástján, hogy olyan erős lett, kétszer ment át rajta egy szénásszekér kereke s még csak egy karczolást se ejtett rajta. A pipa-faragás művészet volt akkor. Sőt egyéb művészet ebben az országban nem is volt. Nagy uram egy-egy sikerült pipájáról legalább annyit beszéltek az emberek, ha nem többet, mint mostanában egy színdarabról, milyen

— *Bravó, tantika!*

a makkja, milyen a nyaka, a kupakja. Ha valami újabb formájú bevégzett művet tett ki a kirakatba (az Úri-utczában), egész népcsődület támadt előtte. S az összegyűlt bámészkodók szívesen elujságoltak némi intim részleteket a nevezetes pipakészítő-műhely belső életéből. Hogy t. i. valami Tóth Mihály nevű legénye van Nagy uramnak, az csinálja a legszebb példányokat. Csodálatos keze van hozzá.

És igaz is volt. Ez a mi mostani alsórekettyési Tóth Mihályunk a Nagy István műhelyében dolgozott, harmincz pengő forintokért havonkint, a mi akkor szép pénz volt, mert kilenczven huszas lakott benne; egy húszasból pedig meg lehetett élni naponként, úgy hogy még a koldusnak is adhatott volna az ember egy rézgarast, ha lett volna koldus.

Hanem iszen talált annak helyet Tóth Miska. Bolondja volt a könyveknek, s a mi jó megjelent a könyvpiaczon, azt menten megszerezte. A helyett, hogy elment volna devernálni a «Két kék bakokhoz», vagy a «Két pisztoly»-ba, vitte a könyv-zsákmányát a Frühjahrsfeld-utczai tiszta kis szobájába s beszítta, mint a szomjas növény a harmatot. Bolond volna bort inni, mikor nektárt szürcsölhet a pénzéért. Igaz, nem sok könyv termett, attól nem megy az ember tönkre s a mi termett volna is, az író agyától még nagyon messze esett a könyvesbolt. Petőfi Sándor például nem birta kinyomatni az összegyűjtött verseit, nem volt rá pénz. A főurak, a kiké volt az ország, nem törődtek az ilyesmivel. Kártyáztak, ittak-ettek és böfögtek. Egy szabómester, Tóth Gáspár uram, ki a nadrágjaikat varrta, gondolta el magában, hogy az ő kötelessége illő köntösben megjelentetni a

legbecsesebbet, a mi akkoriban a magyar földön termett és leszúrt néhány száz forintot a költemények kinyomatására. Örök szégyen az akkori nagy urakra, kik pedig lapáttal szórták a pénzt, mindenütt, a hol nem kellett. Az egyszerű, szürke bekecsek és dókák alatt meg szivek dobogtak. Kasznárok, prókátorok, mesteremberek nevei vannak megörökítve az akkori könyvek végső lapjain, a hol szokás volt ösztönzésül kinyomatni az előfizetők lajstromát. Azok a jámbor, becsületes, szegény emberek tartották meg az országot, a kiké nem volt.

A nemzeti lélek bujdosott, vándorolt. Hol itt tanyázott, hol ott, mint egy peregrinus. Néha sehol se volt. Talán el is veszett már! Majd ismét fölbukkant. Ej, hát megvan még? S milyen furcsa helyeken gyúlt ki, a hol senki sem kereste volna. A császár katonáinál, a testőröknél Bécsben. Aztán vándorolt, egyre vándorolt és nem talált állandó helyet egy osztálynál sem, a hová szállt. Abban az időben, a melyről irunk, a középosztály legalján húzódott meg. No, fog az még följebb is menni! De biz az lejebbre vette az útját. Volt az iparosnál, láttuk a parasztnál azóta. Hiszen nincs kizárva, lehetett valamikor a nagy uraknál is, csakhogy azt még nem láttuk — vagy hogy még csak ezután jut oda, de már szeretnénk látni.

Tóth Miskának a könyveken kívül egyébiránt volt még egy mágnese: a Nemzeti Játékszín. Dehogy is maradt volna el valamelyik előadásról, kivált ha történeti darabot adtak. Míg egy szomorú napon ennek is vége szakadt — egy jó barátja kedvéért. Velkovics Gyurinak hivták a barátját, ugyanabból a városból való volt, a honnan ő: Nagy-Szécsényből A szüleik

szomszédok voltak és komák. A Velkovics uram szűcsműhelye egy házban volt a Tóth Máthé pékboltjával. Úgyszólván egy családot képeztek s ép annyira szerették egymást az öregek, mint a fiaik, kikből mind a ketten diplomás embereket akartak faragni.

Tóth uram prókátornak szánta Miskáját, de az anyja ellene szólt:

— Soha. Nem adom a fiamat olyan mesterségre, a hol annyit kell hazudni.

Tóthné papot akart belőle, de ezt meg az apja kifogásolta:

— Eredj te golyhó, hiszen a papnak még többet kell hazudni. A mi annyival rosszabb a prókátorénál, mert ezt nem illik el nem hinni.

Egymás iránti gyöngédségből mindenik elejtette időközben a maga kedvencz tervét, s mikor arra került sor, hogy a két egyforma korú fiúcskát Losonczra viszik a nagy iskolákba, abban állapodtak meg kölcsönösen, hogy Velkovics koma döntse el, mi legyen a gyerekből.

A koma nem vonta meg a jó tanácsot:

— A mi fiunk doktor lesz, hát legyen a Miska is doktor.

Ezt pedig azzal indokolta, hogy ők (Velkovicsék) már nagyon öregek, nem pörlekednek senkivel, fiskálisra nincs szükségük, a helyett sokat betegeskednek, tehát doktorra van szükségük. De egy doktor mégis csak egy doktor, míg ellenben ha a Miska is doktor volna és valaki megbetegednék a két család közül, még konziliumot is lehetne tartani. Már pedig milyen szép és úrias dolog, mikor híre terjed a városkában, hogy Velkovics uram vagy Tóth uram fölött konziliumot tartottak ma a doktorok.

De biz ezzel se fegyverezte le a péket:

— Micsoda? — kiáltá és a félszemével a feleségére bandzsított, — hisz a doktornak kell a legtöbbet hazudni. És ez még a papénál is rosszabb, mert sona se lehet rájönni.

Ebben az anyóka is osztozván, végre sok hánytorgatás, keresgélés után kikotorászták a mérnöki pályát, az egyedülit, a miben nem lehet hazudni.

Őszszel aztán a jövendőbeli inzsellér és doktor egy becsületes német származású pipametszőhöz, Stromm Adalberthez kerültek kosztba Losonczon. Stromm mesternek magának is volt egy tanuló fia, ifjabb Adalbert, a kivel a fiúk összepajtáskodtak. Őszinte, szinte megható barátság fejlődött ki köztük.

Kedves, könnyed, gondtalan évek következtek egész a rhetorikáig; gomboztak, labdáztak, pigéztek és egy kicsit tanultak is; eminens azonban csak Miska volt közülök, kiről a professzor urak azt tartották, hogy nagy koponya és sokra viszi az életben, ha valahogy útközben el nem veri a ragya. Éles esze volt, daczos nyaka, józan itélete.

És csakugyan ő tört le legelőbb. Egy kis kolera szaladt végig az országon s apja, anyja meghalt váratlanul, nem hagyván maguk után egyebet, csak jó emléket az ismerősöknél. Abból azonban nem lehet kosztot fizetni Stromm apónál; ezzel tisztában volt Miska s a temetésről visszamenve Losonczra, azzal az elhatározással állított be a műhelybe, hol az öreg Stromm dolgozgatott, hogy az új helyzet szerint helyezkedik el a világban.

— Stromm úr, — mondta, noha eddigelé bácsinak

szokta nevezni, — szüleim meghaltak és nem maradt utánok semmi vagyon.

— Hallottam, édes fiam, — sajnálkozott a derék mester.

— Ebből aztán az következik, Stromm úr, hogy nem birom tovább fizetni az ellátást.

— Ej, ne törődj te ilyenekkel! A hol két paniperda jóllakik, ott a harmadik nebuló se pusztul éhen.

— Nem kell nekem kegyelemkenyér, Stromm úr, — vágott közbe a fiú keményen, — köszönöm alásan a jó szivét, de nem kell.

— Ejnye, forgós adta! — csodálkozott a jó ember, és a szemöldei felszaladtak a homlokára, — hát mi a mennydörgős fityfene kell?

— Eddig én fizettem önnek, most már azt akarom, hogy ön fizessen nekem.

— Hogy-hogy, barátja az erénynek? (Stromm úr nagy előszeretettel tanulta el az ilyen diák-kiszólásokat.)

— Hát úgy értem a dolgot, hogy én évekig nézegettem itt a műhelyben, miképen faragják önök a pipákat és metszik, otthon aztán a vakáczióban én is próbáltam a faragást és azt hiszem, hogy hasznomat veheti.

— Ugyan ne izélj, te bolond!

De a fiú addig erősködött, addig követelt, engedjen hát neki a szerszámaival itt a műhelyben egy pipát csinálni s olyan határozott, imponáló volt a föllépése, hogy az öreg Stromm nem volt képes megtagadni a kivánságát.

— Jó no, bánja a szösz, ronts hát el egy darab tajtékot, ha már annyira rátérdepelél a lelkemre.

Nevetett, hagyta, oda se nézett többé, méltóságán alul tartotta volna felülni, úgy vette, mint egy gyerekes szeszélyt s kiment inkább a kertbe a palántáit öntözni. Miska pedig egész délután dolgozott szorgalmasan, s mikor a mester este akaratlanul oda pillantott s meglátta egy makrapipának a kibontakozó nemes idomait, a finom vonalakat, a karcsú nyakat és a ráfaragott vizsla félig elkészült figyelő fejét, ijedten csapta össze a kezeit és megrázta a diákot.

— Vesd le a csizmádat, hé, hadd nézem meg hamar, nincs-e lúdlábad, nem vagy-e maga az ördög? Mutasd csak ide azt a pipát?

Megnézegette, megforgatta, csóválta hozzá a fejét, dörzsölte a szemeit, nem álmodik-e, elimádkozott hamarjában egy hiszekegyet, keresztet vetett magára, aztán így szólt:

— No hát, fiam, te nagy talentum vagy. Vétek lett volna neked a könyvek közt megpenészedni. Itt maradsz a műhelyben s úgy lesz, a hogy te mondtad, most már én fizetek neked, de egyszersmind megmutogatok még egyet-mást.

Miska tehát fölvette a zöld kötényt, kimaradt az iskolából és ott dolgozgatott az öreg Stromm oldalán két-három évig. Mindjárt az első pipáját a híres Bornemissza csendbiztos vette meg a kirakatból, a mi nem csekély dicsőség volt. Mert a nagy csendbiztos, kinek halála után még sok évtized múlva is *bornemiszáknak* nevezték abban az egész országrészben a pandurokat, egyszersmind nagy pipaértő hirében állt s elég volt egy mestert kiemelni a homályból maga az a tény, hogy az ő szájában látták az alkotását.

Miska hova-tovább olyan pipákat készített, hogy addig szállt-szállt a hírük, míg a Nagy István uram fülébe is eljutott s elcsalta a legényt magához Pestre.

Nemsokára odakerültek a pajtások Az ifjú Strommot, a kit időközben katonaiskolába adtak volt, oda nevezték ki hadnagynak, Velkovics Gyuri pedig orvosnövendék lett s ismét együtt lakott Tóth Miskával a Frühjahrsfeld-utczai szobácskában. Csodálatos, hogy sem a nyalka huszárhadnagy, sem az Alma Mater «gólyája» nem resteltek a mesterlegénynyel barátkozni, ebben az időpontban lévén az ifjúság a legzöldebb; sőt bizonyos fokig tekintély volt Miska, a ki imponált nekik és a kire hallgattak. Megszokták fölényét még az iskolai padokban.

Megy az idő, forog a világ, kopik az ember. Egy nap, mikor Gyuri másodéves medikus volt, letette a kanalat meg a varrótűt örökre Velkovics Dávid uram is (Velkovicsné már korábban elhalt), s minthogy egy kis leányka is maradt (Fruzina), Gyuri taníttatására nem jutott pénz.

Gyuri végszorultságában egy Bécsben lakó rokonához, anyja testvéréhez, dr. Protokhoz fordult egy szép, érzelmes levéllel, anyagi támogatásért, mert a szülői házban gyakran hallott meséket a vagyonos orvosról, kinek tele van a szobája megrendelőkkel és a ki hallani se akar nővéréről, a szegény szűcsnéről, gőgje, vagy talán fösvénysége miatt. Dr. Protok nem is válaszolt a levélre, a mi roppant kétségbeejtette Gyurit, de Tóth Miska megvigasztalta:

— Ne félj, kenyeres. Ha minden gát szakad, itt vagyok én. Megosztom veled a keresményemet. Mindenképen el kell végezned az egyetemet.

S azontúl búcsút mondott az irodalmi műveknek, a szellemi szórakozásnak. Ő fizette a kosztot és a tandíjat Gyuriért, ő látta el apró kiadásait panasz nélkül, felhánytorgatás nélkül, gyöngéden, mintha csak a legtermészetesebb kötelességét teljesítené.

Így tartott egész két évig ez az apai szerep, nem kis erőfeszítéssel. Noha titkolta, sokszor nélkülözött, csakhogy a «student» ne szenvedjen hiányt semmiben. Mégis a student únta meg a helyzetet hamarabb.

Egy este, mikor fáradtan hazajött, nem találta otthon Gyurit, se a ládáját, csak egy levelét az asztalon.

«Kedves Miskám! Egy bolond mágnás paralyzis progressivába esett, a mi csinos kis szerencse rám nézve. Az egyetemen egy orvosnövendéket kerestek hozzátartozói, a ki állandóan mellette legyen, mint ápoló s kisérgesse Meránba, Monakóba és nem tudom én milyen fürdőkbe. A sallarium meglehetős, teljes ellátás a legfinomabb vendéglőkben, vele együtt s havonkint jelentékeny összeg készpénz. Annyira megúntam már az okos embereket az egyetemen, hogy ennek a bolond embernek a társasága különös ingerrel bir rám nézve. Varietas delectat. Én hát elfogadom ezt a majdnem kanonoki stallumot, mert nagyon bántott az is, hogy a te nyakadon élősködöm. Nem szóltam neked erről semmit, mert nem volt erőm tőled élőszóval elszakadni. Nem is szakadok én el soha, csak egy kicsit elmegyek s némi pénzt szedek össze, a melylyel aztán elvégzem az utolsó évet. Köszönöm neked az irántam való jókat, igérem továbbá, hogy sokszor foglak értesíteni hollétemről, helyzetemről és mihelyt lehet, visszatérek hozzád, stb.»

Miska megsemmisült, mintha valami nagy csapás zúzta volna össze. Egész éjjel idegesen járt föl s alá, kezeit tördelve: «Mért tette azt, mért tette?» Szinte nevetséges volt a bánatával, úgy érezte, hogy ezentúl már nincsen életczélja.

Gyuri szavának állt, szorgalmasan tudósított grófjáról (valami Plechnitz őrgrófról) és életfolyásáról, hol innen, hol onnan, Európa különböző klimatikus helyeiről, sóhajtozván leveleiben, hogy már szeretne egy kis töltöttkáposztát enni (ez a fényes hôtelek kosztja ellen irányult), vagy hogy már nagyon vágyik egy kis békakuruttyolást hallani ... Ezt részint a hangversenyek iránti csömör fokozta, mert a beteg gróffal minden hangversenyre el kellett mennie, a zene csillapítólag hatván idegeire, de mutatkozott ebben honvágy is, mert a József-városrészben még akkor sok volt a békákkal benépesített pocsolya s esténkint ugyancsak hangos volt az a vidék, a hol Miska lakott.

Úgy vagy egy évig még csak volt némi humor a leveleiben. Néha valami pajkos kalandról is megemlékezett. Vidor életkedv bugyborékolt némely megjegyzéséből. Hova-tovább azonban rövidebbek és kedvetlenebbek lettek a levelei. Látszott, hogy únja már a dolgot. Egyszer ki is fakadt: «Úgy látszik, — írja, — kettőnk közül én vagyok a nagyobb bolond, mert ő bolond észszel bolond és nem tudja, hogy bolond, míg én józan észszel lánczoltam magamat egy bolondhoz és jól tudom, hogy az őrültség.»

Majd egészen kimaradtak a levelei, hetek, hónapok elmúltak, egy sort sem írt. Miskát elfogta a nyugtalanság. Hol van? Mi történhetett vele? Nem

tudta, hova írjon neki, hiszen örökké vándorolnak, futnak, a tavaszt keresik.

Már épen arra gondolt, hogy a gróf Plechnitz-családhoz fordul útbaigazításért, mikor levelet kapott Gyuritól, melyben Bécsből értesíti, hogy elcsapta magától grófját és a jövő héten a keddi hajóval Pestre érkezik állandó ottmaradásra. «Állíttasd régi ágyamat szobádba», írja a «Post scriptum»-ban.

Megőrült Tóth Miska és sietett a kaszárnyába Stromm hadnagyot fölkeresni, vele is tudatni a nagy eseményt: «Képzeld csak, képzeld csak, megérkezik kedden a fiú.»

Lázas türelmetlenséggel várták a keddet, kedden pedig a hajót. Ugyancsak szidták, hogy lassan czammog. Már este volt, mikor kikötött s Velkovics Gyuri ott állott velök szemtől-szembe. Bezzeg volt öröm, összetorlódott a sok nyájas szó. De megemberesedtél! No, csakhogy itt vagy! Úgy vártunk, mint egy püspököt. Hohó fiú, hiszen te tokát is eresztettél. De milyen csinosan van öltözve! . . . Nosza, karonfogták és nagy diadallal vitték az «Arany sas»-ba, mert csak meg kell inni a viszontlátás áldomását. A borjúbőrös ládát, meg a köpenyeget hadd vigye haza a hordár.

Valami kis nyegleség mutatkozott Gyurin. Nemcsak hideg volt egy kicsit a barátai iránt, de sehogy sem akart ráismerni a városra. Miféle statua ez itt? Hát a Nagy Kristóf, hiszen tudod. Ejh, az ördög emlékezne minden rongy faragványra! Hát az a templomféle ott micsoda? Hm. Az a belvárosi plébániatemplom. Különös, fumigáló hangon beszélt, rosszul leplezett fölénynyel. Barátai titkon összenéztek: ej-ej,

mi lett ebből a jó fiúból; az arczán is volt valami arrogáns, ellenszenves vonás. Ugyancsak mindent kifogásolt az «Arany sas»-ban is, olyan lehetetlen nevű ételeket követelt, hogy a másik asztalnál ülő Józsa Gyuri odaszólt a pinczérhez, mintegy czélzásul a tökéletlen fiatal ember kivánságaira:

— Hozzon nekem egy czápát, Károly, de egészben és rántva, öntött salátával.

Restelték Tóth Mihályék az esetet, de csak mégis megbocsátottak lelkükben Gyurinak. Hja, ilyen a világlátott ember! Valóságos nagyzási hóbort volt tőlük, hogy ilyen nagy uraknak való vendéglőbe hozták, a fogadtatás nagyobb pompája miatt s íme, a helyett, hogy el volna ragadtatva, mindent fitymál, az asztalkendőtől kezdve az utolsó mártásig, mint egy elkényeztetett spanyol grand.

A borocskától mégis átmelegedett lassankint s elmesélte utazásainak tarka-barka élményeit, egész addig, míg a gróf baja Ischlben mintegy hat héttel ezelőtt dühöngő őrültségbe csapott át, úgy hogy nekirohant Gyurinak, meg akarta fojtani, akkor aztán fölszedte sátorfáját és egyszerűen elszökött tőle, meg se állván Bécsig, a hol egy hónapig tartózkodott.

— Mit csináltál ott annyi ideig? — kérdé Adalbert.

— Egy kis dolgom akadt, — felelte rejtélyesen.

— Aha! Valami szoknya, — mosolygott Tóth Miska

— Hé garçon, pinczér, — parancsolá Gyuri. — Nincsenek franczia boraik?

— De igen is, vannak.

— Ide egy kis rajnait, úgy-e fiúk?

— Úgy látszik, nagyon megpelyhesedtél a gróf mellett, vélte a hadnagy.

— Hagyjatok békét, — vigyorgott Velkovics, az asztalra csapva a tenyerével, — Bécsben már a gyűrűmet adtam el, hogy a hajóköltséget fizethessem.

— Ez már nagy hiba! — szólt a hadnagy elszontyolodva. — Mit fogsz hát csinálni? Mi a szándékod?

Gyuri közömbösen vont vállat.

— Mit tudom én? Miska majd kigondol valamit.

A hadnagy léhának találta a választ és nem állhatta megjegyzés nélkül:

— Meg kell gondolnod, pajtás, hogy Miska keze munkájával, keservesen szerzi a pénzt.

— Ej, — vágott közbe Miska, megrestelve, hogy ilyen kényes irányban indul a szó, sietett elejét venni. — A míg nekem van, van neki is. Ez a regula nálam. Csak az a baj persze, hogy nem sok van. De mindegy, nem halt még meg a pénzek anyja!

Koczczintottak, ittak rá, de a hadnagy csak tovább nyomorgatta a fölvett thémát:

— Reménylem, teljes erővel nekidőlsz a félbenhagyott studiumoknak.

— Majd még gondolkozom erről. Egyelőre pihenek egy kicsit.

— Persze, nagyon elfáradtál, — gúnyolódott Stromm hadnagy.

E naptól fogva újra a régi élet kezdődött, Miska gondoskodott szobatársa minden szükségletéről, az ő nagy türelmével és gyöngéd előzékenységével. Csakhogy ez most már terhesebb feladat volt, mint annakelőtte. Gyuri azelőtt szerény volt, most követelő lett

(Stromm hadnagy szerint: szemtelen). Nem akart többé eljárni a kis vendéglőkbe: «nem veszi be — úgymond — gyomrom a közönséges kosztot.» Minden nap előállott egy-egy bohókás kivánsággal, most új kalapot kivánt, majd valami különös peniczilus tetszett meg neki a kirakatban.

Stromm hadnagy, a ki eleinte sokszor volt velük, kijelentette, hogy ő már ezeket nem nézheti tovább.

— Gyuri szívtelen ficzkó. Teljesen jóllaktam vele.

Miska védelmébe vette.

— Igazságtalan vagy iránta. Egy kicsit elrontotta ugyan a könnyű élet, a gróffal való utazgatás, de majd meglátod, apródonkint rát lál a régi jó lelkére, hogy im, megszabadult a bolondtól.

— Hiszen ha megszabadult volna, de még nagyobb bolondra talált benned.

A hadnagy kimaradt, kettecskén éldegéltek ezután néhány napig, mialatt gyorsan laposodott a Miska erszénye. Egy nap arra biztatta fel Gyuri Maecenását, kérjen másnap délutánra szabadságot gazdájától mert ő akarja igénybe venni az idejét, de majd csak holnap mondja meg, mire.

Miska ebben se szegte kedvét, másnap azzal jött a Licziniushoz, a hol ebédelni szoktak, hogy egész délutánja szabad.

— Nagyon helyes, e szerint ez az én délutánom lesz.

— Mit akarsz velem?

— Attól függ, — mondá Gyuri fürkésző tekintettel, — mennyi pénzed van?

— Bizony nem sok. Ha most az ebédet kifizetem, marad még két forintom

— Összesen? — kiáltá Gyuri szinte szemrehányón, csaknem megbotránkozva.

— Sajnos, de úgy állok, — dadogta Miska elpirulva, de a mikor látta, hogy a Gyuri homloka elborul, fojtott hangon tette hozzá: Mire kellene?

— Szerettem volna egyszer mulatni. Tudod együtt, kettecskén. Valami ellenállhatatlan vágy ösztökél már napok óta, hogy egy kis «kirohanást» csináljunk.

— Ezért kérettél velem szabadságot?

— Megvallom, ezért.

— No és mit neveznél te kirohanásnak?

— Hogy először is egy fiakkert fogadnánk és kihajtanánk úri módon a Zugligetbe, például a «Szép juhászné»-hoz.

— Hisz azt még talán meg lehetne tenni két forinttal, de miből vacsorálunk ezután? Nem, nem, ilyen őrültséget mégse tehetünk.

— Hát nem tudnál valahol pénzt szerezni? — kérdezé Gyuri lágy, rábeszélő hangon. — Gondolkozz rajta, kis öregem.

— Most? Igazán nem tudnék; de holnap előleget kérek Nagy uramtól

— Nincsenek valami ékszereid?

— Sem aranyom nékem, sem ezüstöm, — idézett Miska egy Szécsényben ismeretes követválasztási zsoltárból.

— Hát az az óra mit vétett a zsebedben?

A mesterlegény kemény, szigorú pillantást vetett barátjára, de biz az kiállta minden szemöldökrezgés nélkül. Nem látszott egy csöpp fogalmának sem lenni arról, hogy ő most komiszkodik. Egy nagy gyerek, gondolta Miska, szeszélyes, de ártatlan.

— Aztán mit akarnál hékás azzal az órával?

— Tedd zálogba.

— Az nem lehet, — pattant fel idegesen. Atyám vette ajándékba, mikor Losonczra vitt, hiszen emlékszel, az egyetlen emlék tőle. Nem sokat ér, klepszidra, de én nem válhatok meg tőle.

— Ejh, hiszen mindennap megválsz tőle, mikor este az asztalra kiteszed s nélküle alszol.

— De legalább beleketyeg az álmaimba.

— Hiszen kiválthatnád holnap.

— Nem, nem, ne kivánd tőlem!

— Tedd meg, Mihálykám, ha szeretsz.

Addig-addig czirógatta, kéregette, hogy nem bír neki ellentállni, bevitték az órát egy zálogházba és egy kocsit fogadtak, mely a Zugligetbe röpítette őket. A «Szép juhászné»-nál Gyurit csodálatos szomjúság fogta el.

— Mihálykám, fiacskám, tudod-e mit indítványozok. Csináljunk magunknak egy jó órát. Igyunk meg egy palaczk franczia pezsgőt.

— Félek, a vesztedet érzed, fiú, — intette Tóth Miska. — Mi lesz veled, ha ilyen szokásaid vannak? Sírni volna kedvem, nem pezsgőzni.

— Tedd meg csak ez egyszer. Sohasem kivánom többet.

— Becsületedre mondod?

— Arra. Csak a bizonyítékot akarom, hogy igazán jó szívvel vagy irántam.

— Hogyan kételkedhetnél ebben?

— Akkor hát hozasd meg a pezsgőt.

— Hiszen szivesen hozatom, nem a pénzt sajnálom, csak a saját gyengeségemet szégyenlem, hogy

olyanban engedek, a mivel nem teszek veled jót és a mi mindenképen helytelen.

Denique, meghozatták a pezsgőt, nagyot durrant a dugó, Gyuri hurrah-t kiáltott hozzá, aztán összeütötték a habzó kelyheket s idogálás közben, a mint a rózsaszínű köd ereszkedett lassan az agyukra, a fölséges panoráma helyett, a mit Pest nyujthatott, Szécsény ugrott ki, a kis sárga házikó, a hol éltek, a hímes rétek, mezők, a hol imitt-amott egy-egy madárfészket tudtak, szállt, szállt képzeletük s fölturkálta a sok apró csínyt és minden egyebet. Milyen szép volt még akkor ez a világ!

Aztán ennek is vége volt, megitták az utolsó kortyot is

— Minden órádnak leszakítsd virágát, — elméskedett Gyuri, — de sajnos, nekünk minden óránk az a te órád volt s annak a virágát már leszakítottuk, menjünk hát haza.

Vidáman, virágos kedvvel hajtattak vissza a városba, gangosan hátradőlve a puha kocsiülésen, mint a becsípett úrfiak és «arszlánok» szoktak.

A Váczi-utczában egy helyütt, épen a híres Klemitzer ékszerész ragyogó boltja előtt, megdöfte Gyuri botjával a kocsist.

— Hó, álljunk meg! Szállj le hű pajtásom, kamarásom. Még egy bolondságom van hátra. Hadd rázom ki azt is s aztán lássunk a komoly élethez. Gyere csak be utánam!

Gyuri e közben a Klemitzer-bolt felé lépkedett s megfogta a kilincset.

— Gyuri, ne okoskodj, hová mégysz oda?

— Gyere csak utánam!

— Nem vagyok bolond. Mi dolgod van neked ott?

— No csak gyere be, majd meglátod.

— Valami éretlen ostobaságot fogsz elkövetni.

— Szavamat adom rá, hogy semmi éretlenséget nem szándékozom elkövetni, gyere no, kérlek. Nem szabad engem elhagynod.

Utána ment, a pezsgő az ő bátorságát is megnövelte, de azért a háttérben maradt s nem minden szepegés nélkül várta, hogy mit akar Gyuri.

— Van-e valami szép, értékes aranyórája, Klemitzer úr?

Klemitzer kis vöröshajú emberke, meghajtotta magát és néhány csinos aranyórát mutatott.

— Nincs valami különösebb darab, kövekkel kirakva?

— Van egy, — mondá Klemitzer, — melyet Nádasdy grófnak készítettem, de közben meghalt és az örökösei nem akarták átvenni.

— Mutassa!

Gyönyörű órát vett ki egy bársonytokból, melyet rubintok és gyémántok diszítettek.

— Megjárja, — mondá Gyuri. — Hogy az?

— Ugyan ne bolondozz, Gyurka, gyere ki, — szólt közbe hátulról a jó barát, a kit nyúlszemeivel szeretett volna Klemitzer úr ledöfni.

— Hatszáz forint, — felelte Klemitzer.

— Megtartom, — mondá Gyurka. — Most már csak egy aranyláncot keressen hozzá!

Tóth Miska jónak látta erre egész az ajtóig hátrálni.

— Gyurka, Gyurka! — intette onnan még egyszer.

A lánczot azalatt kikereste Klemitzer, az épen száz forint volt.

— Tehát hétszáz forint összesen, — veté oda Gyurka könnyedén s ezzel megfogván az órát lánczostól, Miska felé nyújtotta:

— Gyere hát közelebb, kedves öregem, fogat fogért, órát óráért, fogadd el tőlem kérlek, ajándékba.

Miska bizony a világért se ment volna közelebb, hogy az órát fogja, a helyett inkább görcsösen fogta a kilincset, mert érezte, hogy most mindjárt jön a «stikli» csattanója.

Jött is, de nem a hogy ő képzelte, mert Miska kihúzott az oldalzsebéből egy vastag papir paksamétát, a melyet szétterítvén, kivillant egy nagy csomag ezres bankó, ezekből elnyálazott egyet, megfricskázta, aztán letette Klemitzer elé.

— Tessék belőle visszaadni!

De mire szétnézett volna a boltban, akkorra már Tóth Miska rémült arczczal ugrott ki s futott, futott lihegve, remegő szívvel, végig az utczákon, mint egy kergetett vad és meg sem állt, csak otthon, a Frühjahrsfeld-utczai kis szobában, melyet magára zárt belülről s végig dobván magát a kanavász divánon, keserves sírásra fakadt: «Jaj nekem, százszor jaj, kígyót neveltem a tejemen.»

Még le sem csillapodott a lelki háborgása, mikor Gyurka is megérkezett; hallani lehetett belülről, a mint megáll ott künn a robogó bérkocsi, majd kipkop, ismerős ütemű léptek közelednek a kis szobához, megzörren a kilincs, de nem enged az ajtó.

— Miska, eressz be!

Semmi hang belülről.

— Ne tettesd magad, tudom, hogy bent vagy, látom, belülről van a kulcs a zárba téve, ne csinálj rossz tréfákat.

Mire hatalmasan kezdte az ajtót rázni, hogy az recsegett, ropogott a pántoknál.

— No hát bent vagyok, ha épen tudni akarod, — hangzott ki most tompán, szinte rekedten a Miska szava, — de szándékosan nem bocsátlak be, mert én becsületes ember vagyok.

— Hát mondtam én, hogy nem vagy becsületes? — kedélyeskedett Gyuri.

— Ládádat, köpenyegedet kitettem az ajtó elé, eredj Isten hírével, a merre a két szemed lát.

— Micsoda? Csak talán nem akarsz elkergetni magadtól, mint egy megveszett kutyát?

— De igen is, mint egy elveszett embert. Megsiratlak, de nem akarlak látni ezentúl, nem kivánok veled egy levegőt szívni többé. Ha bűnbe estél, én nem dobom rád az első követ, nem küldöm utánad a rendőrt, de közösségben sem akarok lenni veled. Menj, menj innen! Az Isten szent nevére kérlek. A mi útjaink elváltak örökre.

A künn levő fiatalember felkaczagott erre vidoran, édesdeden, az ártatlanság, gondatlanság ezüstös tiszta hangján. Miskának úgy tetszett ez, mintha egy csengettyű szólana, melyen nincs repedés, sőt karczolás se.

— Ej, ugyan ne okoskodj, legyen eszed, eressz be hamar! — sürgeté Velkovics még mindig nevetve.

— Nem, nem.

— Mindent megmagyarázok, kedves öregem, csak eressz be.

— Köszönöm, de nem vagyok hiszékeny. Annyi pénzt, a mennyit én nálad láttam, nem lehet tisztességes úton szerezni. Ezt az egyet tudom. A többire nem vagyok kiváncsi. Az Aladin csodalámpájának szellemei behatolhatnak mindenüvé, de az én fejembe nem. Távozz kérlek, ha már a gonosz útra tévelyedtél. Elégedj meg azzal, hogy már eddigi itt tartózkodásod is beszennyezett, magam előtt ugyan nem, de a mások szemében mindenesetre.

— Hiszen értelek, — felelt Gyuri, — tudom méltányolni eljárásodat, rossz tréfát csináltam, hát most iszom a levét, punktum, de ha egyszer mondom, hogy olyan ártatlan vagyok, mint a ma született bárány.

— Nem hiszem.

— De legalább hallgass meg.

— Nem hallgatlak meg.

— A gyilkost se itélik el kihallgatás nélkül.

— Én téged elitéllek, — kiáltá Miska ünnepélyesen. — Távozz közelemből, sátán!

— Ha már nem bocsátasz be, — esengett Gyuri, — legalább azt az utolsó kérésemet teljesítsd, hogy nyisd ki az ablakot, hogy adjak be neked egy irást.

— Minek nekem a te irásod?

— Elolvasod, aztán ha nem tetszik, visszaadod...

— Undorodom az érintésétől.

— És ha akkor mégis elküldesz, hát elmegyek szó nélkül, örökre, ellenben pedig...

— Mit akarsz az «ellenben»-nel?

— Ellenben leülök a küszöbödre s Isten engem

úgy segéljen, nem megyek el onnan élve, míg ki nem jösz és végig nem hallgatsz.

— Jó. Végezzünk. Eredj ki az utczai ablakhoz, én addig kinyitom, tedd be az irásodat, mert én nem akarlak látni, elolvasom, visszateszem s onnan aztán elveheted.

Így is lett. Gyuri kiment az utczára, s kikeresvén a zsebében lévő iráscsomagból egy ívet, felágaskodott egy kicsit s becsúsztatta a zöldre festett zsalu bordái közt. Tóth Miska meghallotta a papirsustorgást, de ő feléje se ment hamarosan, csak később nyúlt utána, hogy figyelmesen átbetűzze a németül írt okmányt.

Sápadt arcza megszinesedett, apránkint, szive hangosan dobogott az örömtől, aztán egyszerre lecsapta az asztalra a papirost és kiszaladt kabát, mellény nélkül, hajadonfővel, a hogy otthon volt, az utczára, Gyurihoz, a nyakába ugrott, átnyalábolta, megropogtatta a derekát, összecsókolta két oldalról, aztán így a karjai közt vitte be a szobába, mint a kis gyereket szokás, hiába tiltakozott az ellene:

— Jaj, meg ne fojts! Huh, minden csontomat összetöröd. Eressz el, kérlek. Én csak fiakkerezni akartam, de arra nem gondoltam, hogy ilyen alkalmatosságon vonuljak be.

De Miska csak vitte, mint egy pelyhet s közbe nem győzte a bocsánatkérő szavakat keresgetni:

— Ne haragudj, — rebegte elérzékenyülten, — hogy megsértettelek.

— Meg biz a macskát. Adok is én a te sértéseidre valamit.

— Hát már most ülj le és beszéld el a dolgokat.

— Most már egy kukkot se mondok addig, míg a pipámat meg nem töltöd.

— Én pedig meg nem töltöm, azt elhiheted, ha örökre megnémulsz se. Mert a szegény pajtásnak megtettem eddig, de a nábobot én ki nem szolgálom.

— Jól van no, megtömöm magam, bár olyankor sohase szelel olyan jól.

Rágyujtottak s letelepedvén egymással szemben a pipamodelekkel megrakott asztalnál, Velkovics Gyuri a következőkben beszélte el szerencséjét:

— Junius első napjaiban szöktem meg Ischlből a grófomtól s egyenest Bécsbe mentem, hogy onnan Pestre hajókázzam. Volt pedig összesen húsz forintom, beszálltam a «Vidám Pelikán»-hoz, azzal a tervvel, hogy az éjszakát Bécsben töltöm és reggel megyek tovább. Estefelé az utczákon őgyelegve, unalmamban egy czirkuszba váltottam jegyet, hol valami miss Lenora Walton produkálta magát, ingerlő, arasznyi szoknyácskában. Hogy szép volt-e? Gondolom. És hogy tudott lovagolni! Olyat még nem látott kend, bácsi. Egész Bécs bomlott érte, mert egész Bécs ott volt, vagy legalább nagyon sokan és mindenesetre többen egygyel, mint a mennyi az én terembe beleillett. Azt a valakit sokallom ugyanis, a ki ellopta a zsebemből a tárczámat, úgy, hogy a czirkuszból kijövet néhány rézkrajczárral a zsebemben találtam magamat egy ismeretlen nagy városban. Elhült bennem a vér. Mit csináljak most? Neked akartam írni, de mi lesz velem addig, míg tőled segélyt kaphatok? Máris éhes voltam, de hogy vacsoráljak, a pénzem nem volt elég. Kétségbeesve töltöttem el az éjt a «Pelikán»-ban, mindenféle terve-

ket szőve éhen-szomjan, a holnapi napra nézve, végre is nem volt más választásom, mint fölkeresni nagybátyámat, dr. Protokot, a ki ugyan rideg agglegény és fösvény, szívtelen ember, hiszen eleget hallhattad a nevét otthon, Szécsényben, mikor a szüleim szidták, de ilyen esetben talán mégsem hagy az utczán elpusztulni. Lázadozott bár bennem a büszkeség és a gyermekéveimben fölszítt gyűlölet érzése fejembe kergette a vért, de mégis erre határoztam magamat. Végre is könnyű volt választani a kigázolási módok közül, mikor csak ez az egy kinálkozott. Ej, mi bajom eshetik, ha megkisérlem? Legfeljebb kidobat a szolgáival és akkor se leszek már rosszabb helyzetben, mint most. Igen ám, de hol találjam én meg dr. Protokot, ebben a rettenetes városban? Reggelre kelve, az utczákon kérdezgettem hordároktól és egyéb járókelőktől, persze senki sem tudta, kicsoda dr. Protok, pedig hogy beszélte a mamám, milyen híres doktor, hogy egész Bécs róla beszél. Végre egy öreg úr azt tanácsolta, nézzem meg valamely kávéházban az orvosok lakjegyzékében, ott meg fogom találni. S tényleg kikerestem. Dr. Protok Vincze, lakik Kemettergasse Nr. 23. Félelem és remény közt hányattatva siettem a jelzett házhoz, egy kétemeletes komor, ódon és barátságtalan épülethez. Minden kopott, rozzant, földszint néhány bolt s egy kocsma a balszögletben, a «Százéves hollóhoz», a kapualja sötét, a lépcsők hepe-hupások, mégis igaza volt a szegény mamának, hogy sokan járhatnak Protokhoz, ugyancsak kitaposták lépcsőköveit a pácziensek. A csengetyű-zsinór után indulva, mindenekelőtt a házmesteri lakáshoz indultam tájékozódni, hogy hol lakik az öreg. A zsinór

egy kis piszkos czellához vezetett az udvar mélyén, hol egy asztalkánál pápaszemes öreg asszony ült és nagy figyelmesen kártyákat rakott ki. «No, mi az?» förmedt fel bosszúsan, fel se nézve, a mint beléptem. «Hol lakik dr. Protok?» kérdém. Fölemelte balkezét, a melyben nem volt kártya és némán a mennyezet felé mutatott száraz, csontos ujjaival, hogy ott lakik. «Vagyis az első emeleten?» kérdém ismét, bővebb magyarázatot várva, mire kedvetlenül rázta meg a fejét és most már lefelé mutatott a kezeivel, hogy ott lakik dr. Protok. «Hogyan? A pinczében? — mondom én hitetlenül. — Maga tréfál velem anyóka. Fent is, lent is nem lakhatik a doktor úr.» Erre a megjegyzésemre elvörösödött az anyóka, látszott összehúzódó arczizmain, hogy köhögési roham környékezi, hirtelen kieresztett a szájából egy diót, melyet a kártyakirakás alatt különös babonából a nyelve alatt tartott (a hogy később megtudtam), s miután előbb kiköhögte magát, ekképpen szólott, vasvilla szemeit rám szegezve: «Hohó uracskám. A mit mondtam, mondtam. Heller anyó sohase beszél zöldeket. Dr. Protok lakhatik fent is, lent is, a szerint, a hogy én mutattam, a mint vagy az égbe ment, vagy a pokolba, mert Protok dr. meghalt.» «Oh Istenem, és mikor halt meg?» «Bizony már egy fél esztendeje.» «Ez aztán borzasztó!» mondám önkénytelenül, helyzetemre gondolva. «Mit, borzasztó? — fortyant fel az anyóka. — Magoknak betegeknek mindegy. Az egyik doktor olyan, mint a másik doktor. Egyik se tud semmit. De mit szóljak én? Engem itt hagyott könnyelműen, a nélkül, hogy gondoskodott volna rólam, a ház idegen kézbe kerül, s akkor Heller anyónak

fel is út, le is út, a végrendeletben meg se említett, komisz kutya volt, ez az igazság.» «Úgy? A ház tehát az övé volt? — kérdém, — és ki örökölte utána?» «Ejh, valami vagabundus, a kit a hatóság azóta sem bír megtalálni, — felelte Heller anyó, — valami Velkovics György nevű lump diák.»

— Képzelem, mennyire megörültél — szólt közbe Tóth Miska, a ki elfojtott lélekzettel hallgatta eddig a történetet.

— Gondolhatod. Ez a szó szárnyakat adott, legott rohantam egy ügyvédhez, kivel megkerestük a hatóságnál a végrendeletet, melyet az imént nyujtottam be neked az ablakon s ki, miután személyazonosságomról is meggyőződött, ellátott bőven előleggel s egy hónap alatt lebonyolítá az egész örökséget. A házat eladtam kétszázezer forintért.

— De hát, hogy volt lelked mindezeket eltitkolni előttem?

Velkovics Gyuri hamiskásan mosolygott.

— Mert próbára akartalak tenni, hogy olyan igazi önfeláldozó barát vagy-e, a milyennek képzeltelek? Azért voltam olyan szemtelen és követelő irányodban.

— No és hogy vált be a próba?

— Túlhaladta várakozásomat.

— Hát már most mihez kezdesz azzal a sok pénzzel?

— Mindenekelőtt gondoskodom a saját kényelmemről és ez egyelőre abból áll, hogy szeretném, ha megint te töltögetnéd a pipámat, mint azelőtt, minthogy pedig te azt mondod, hogy a gazdag embert nem szolgálod, hát azért is meg amazért is, hogy a mi a tied volt, azt mindig megosztottad velem, most én is megosztom veled, a mim van.

Ezzel benyúlt a zsebébe, kihúzta az egész szemkápráztató pénzcsomagot s az egyik köteget oda helyezte Miska elé.

— Száz darab ezres, ez a fele, ez a tied.

Miska incselkedő tréfának vette a dolgot s közömbös arczczal tolta vissza a bankjegycsomagot.

— No, csak tedd el és ne hozz kisértetbe, mert még el találom venni.

— Hiszen komolyan a tied.

Miska a barátja szemébe nézett s kiolvasván annak igaz szándékát, felette elérzékenyült.

— Köszönöm pajtás, szép tőled, de nem fogadhatom el, nem nekem hagyta azt a te nagybátyád. Az órát, a melyet felajánlottál a boltban, elfogadom emlékül, de hogy a vagyonod felétől megfoszszalak, ahhoz nekem nincs lelkem. Az ilyen ajánlatokkal csak megsértesz.

— Már megint okoskodol? — bosszankodott Velkovics. — Elrontod az embernek minden örömét a savanyú életnézeteiddel. Hát illik az tőled? Tedd el hamar azt a pénzt, ha mondom, mert még bajba kerülsz. Benyit a házmester, meglátja, rendőrért szalad s bevisznek. Te azt fogod mondani, hogy az én pénzem és csak rád akartam disputálni, én eltagadom, de különben sem akadsz olyan együgyű biróra, a ki elhiszi neked. Azért hát tedd el... no, szépen kérlek...

Összetette kezeit s meglágyította a hangját, mint mikor valami makranczos gyereket kell rávenni valamire.

— Nincs rá eset, — mondá Tóth Miska eltökélten. — Az ilyen regényekbe való nagylelkűségi rohamoknak rendszerint csak az eleje kellemetes.

— Száz darab ezres, ez a fele, ez a tied.

— Nem értesz engem, ez az egész. Ne hidd, hogy csak bolondjába szórom ki a pénzemet, mint egy őrült, s ezért aztán vonakodol azt fölszedni. Úgy tekints engem, mint egy furfangosan számító üzletembert. (Hiába vigyorogsz, mert az így van.) Az okos tőkepénzes soha se teszi mindenét egy lapra, gyakran látni, hogy a fele vagyonát földvásárlásba fekteti, a másik felén papirosokat vesz, én a fele tőkémet átadom neked, úgy fogván fel a dolgot, mintha két részből állnék, ha az egyik felerészemen rosszul megy a tőkeszaporítás, a másik részen jól mehet. Az ember nem juthat olyan könnyen tönkre. Ne hidd, azért adom oda az örökségem felét, mert elszédített a sok pénz és nem tudok vele mit csinálni. Oh, én egy cseppet se sokallom, sőt azért adom oda felét, mert keveslem. A szerzés ördöge egyszerre szegődött hozzám a szerencsémmel s most szüntelen szurkál a sarkantyújával. Úgy bizony, kedves Miskám, nem a pénzemet osztom én meg veled, hanem voltaképen az eszemet és a szerencsémet egészítem ki a tieddel. Mert úgy értem a jövőt, hogy a száz-százezer forint tőkével mindenikünk valamely komoly munkához lát önállóan, tetszése, vezérlőcsillaga szerint és a százezer forint esetleg új százezer forintokat fog szülni. Lehet, hogy mind a ketten boldogulunk, akkor a százezer forintomat visszafizeted s ezzel vége —, lehet, hogy tönkre megyek s ebben az esetben hozzád fordulok: «most már te segíts ki engem»; megeshetik, a te puskaporod fogy el előbb s akkor egy szép napon bekopogtatsz hozzám és te hozod el az üres tarisznyát megtöltés végett.

— Hiszen mind szép ez így elméletben, de a harmadik eshetőséggel nem számoltál.

— S melyik az?

— Ha mind a két tarisznya üres talál majd lenni

Velkovics vidáman vont vállat.

— Eb gondol ilyenre. És hát végre is ott leszünk, a hol voltunk. Megmaradnak a szép emlékeink.

— Neked talán megmaradnak, de az én lelkemen még azonfelül megmarad egy mázsás kő is, hogy én kisérleteztem el a fele vagyonodat. S ez a kő nagyon nyomna engem. Láthatod tehát, miért nem mehetek be ajánlatodba, mely rám ilyen hátránynyal végződhetnék, egyenlőtlen helyzetet teremtve.

— Lári-fári. Micsoda nevetséges okoskodás! Vagy veszed a pénzt egy-kettőre, vagy itt a szemed láttára elégetem, oly igazán, a mint Velkovics Györgynek hivnak. Add idébb csak kérlek azt a kéngyertyát!

(Kéngyertyának a gyufát hivták akkoriban, mely épen abban az évben volt új találmány.)

Oly határozott mozdulattal nyúlt a kéngyertya után György, hogy a milyen szenvedélyes természetű, szeles és hirtelen akaratú volt, a fenyegetés beváltásától komolyan tartani lehetett. Az okos, higgadt Miska nem találta ezek után czélszerűnek az ellenkezést. Sőt a mint tovább gondolkozott, szerencsésnek kellett itélnie a Gyuri szándékát, épen Gyuri érdekében.

Elvitázhatlanul volt Gyuriban némi uralkodási hajlam, aztán egy kicsit keleti, ábrándozó természet. Nád, a ki a szél ingása szerint hajlik. Azonfelül szép fiú, kaczér asszonyok kezébe kerülhet. Isten tudja, mennyit fog rontani jellemén az örökség is. Hátha gyorsan nyakára hág? Ebben az esetben milyen

jó lesz, ha megmarad az a rész, a mit Tóth Miskánál hagyott?

Ekképen szőtte gondolatait Miska. Hiszen ő átveheti, de nem fogja tekinteni magáénak, úgy veszi, mintha valami letét volna, vagy ha hozzá nyúl is, csak biztos szaporítás czéljából teszi. De ezt nem szükség most kijelenteni. Csak higyje Gyuri, hogy véglegesen neki adta. Hiszen épen ez a forma a szerencsés. Igy könnyebben lesz önmérséklő a költekezésben, gondolván, hogy a nála maradt fele rész voltaképen az egész vagyona.

Sőt hova-tovább hömpölygette elméjében, mindjobban kialakult és módosult a dolog. Milyen bolond voltam, — gondolta — nem akartam elfogadni Gyuri ajánlatát, pedig ha Gyurinak nem jut eszébe, magamnak kellett volna kiravaszkodni, hogy ketten gazdálkodjunk önállóan a pénzzel, a mi később kifejlesztheti a versengést, hogy ki bir többet produkálni s ilyen valami rugó okvetlenül szükséges a Gyuri könynyed alapjellemének megedzéséhez. Miska tehát elvetette első gondolatát, hogy letétnek vegye a kapott összeget, ellenkezőleg, hozzá nyúl, jövedelmező üzletbe fekteti, tekintvén azt kölcsönnek, melyet valamikor busás kamatokkal kell visszatériteni

Átvette a pénzt és most már elkezdődött a tervezgetés. A szerencséből se jó a nagy adag. Se aludni, se enni nem tudtak a sok szines tervtől, a sok álmodozástól, sehogy sem birták elhatározni, mihez kezdjenek. Egyelőre abban állapodtak meg, hogy egy kis világot próbálnak, megnézik előbb az európai nagy városokat, hogy az oda való emberek mit csinálnak.

Az első állomás Bécs volt, hol a «Stadt Frankfurt»-ba szálltak. Velkovics már teljesen otthon volt Bécsben s nagy kedvteléssel vezetgette tanulékony és ámuló barátját az ős császárvárosban.

A «Stadt Frankfurt»-ban egy pozsonyi öreg úrral ismerkedtek meg, bizonyos Kohlbrunn Frigyessel, a ki egy hires orvostanárral kezeltette lábbaját s e végből hosszasabban tartózkodott Bécsben. Az öreg úr unta magát esténkint az étteremben egyedül s engedelmet kért, hogy átülhessen beszélgetni a fiatal honfitársakhoz és áthozhassa söröcskéjét. Nyájas, kedves modorú úr volt, de minden ravaszság nélkül való. Apránkint megismerkedtek s némi bizalmas viszonyba jutottak, különösen Miskával rokonszenvezett, a ki gyakran maradt otthon vendéglői szobájában, olvasgatván napközben is, míg Gyuri apró kalandok után futkározott a városban. Ilyenkor szobáikban is felkeresték egymást egy kis csevegésre, az öreg úr elbeszélte, hogy ő kékfestő Pozsonyban és az üzlete meglehetősen megy, csinos vagyona van, úgy hogy minden gyereke ötvenezer forintot fog kapni; ilyenkor kidüllesztette a mellét és bizonyos önteltséggel szippantott burnótjából. Ilyen beszélgetések alatt Miska is kigombolkozott s bevallotta, hogy valami üzlethez szeretne kezdeni, csak azt nem tudja, mihez, épen abban fő a feje.

— Hogyan? Üzlethez? — csodálkozott az öreg úr. — Hát nem tanuló úrfiak az uramöcsémék?

— A barátom orvostanhallgató, de én csak mesterlegény vagyok, vagyis voltam.

— Ah! — szólt az öreg úr meglepetve, gőgös

tekintettel mérve végig a szelid Tóth Miskát, — és milyen mesterséget tanult?

— Pipametsző voltam.

— Pfuj! — kiáltá megvetőleg. — Hiszen az nem is mesterség. Mióta a szivornyát (a szivart hívták így némelyek) feltalálták, a pipák halála már csak rövid idők kérdése.

Azóta szembetűnően hidegebb lett s bizonyos fenhéjázó modorban érintkezett az ifjakkal, de Tóth Miska a maga szerénységével és egyszerű jóságával észre sem vette s egy nap bizalmasan tanácsot kért Kohlbrunn úrtól, mint tapasztalt üzletembertől, hogy pénzét, melylyel majdan valamit kezdeni akar, hol és milyen formában helyezhetné el teljes biztonságban olyan helyre, melyhez távoli városokból is könnyű és egyszerű volna a hozzáférés, mert idegessé teszi a zsebében hordania.

Kohlbrunn úr egy régi bankházat ajánlott a Kärntner-strassen, de arra a kérésre, hogy Kohlbrunn úr talán oly jó lenne és őt, a járatlant oda kisérné, kereken kijelentette:

— Ej, barátom, maga túlságos sokat akar. Csak menjen el egyedül, senki sem fogja önt meglopni. Azok ott becsületes emberek. Aztán én a fájós lábammal csak kocsin mehetnék s ez az ön tőkécskéjének bizonyára nem volna előnyére. Mennyi pénzt akar ön letenni? — vetette oda mellékesen.

— Mintegy kilenczvenkilenczezer forintot.

— Hogy? Mit mondott? Kilencz ezeret?

— Kilenczvenkilencz ezeret.

— Készpénzt?

— Igen.

— Nem mesél ön?

— Itt van az oldalzsebemben.

— Teringette! Hiszen ez rengeteg pénz! Megyek édes fiam, hogyne mennék! Ennyi pénz megérdemli a gondot és a körültekintést.

Elkisérte Miskát, de kapott is a lábába olyan nyilallást utána, hogy a hires orvostanár állítólag ráparancsolt, egy perczig se maradjon gondos ápoló nélkül, a mit Kohlbrunn úr olyan jól megfogadott, hogy stafétát küldött Pozsonyba s mindjárt két ápolónőt is hozatott, a két hajadon leányát, Zsuzsannát és Krisztinát.

Mi természetesebb, mint hogy most már a leányok is megismerkedtek fiatal embereinkkel. Egy kicsit libák voltak, de elég csinosak. Tizenkilencz-húszéves korban minden leány szép és kivánatos. Krisztinának nagy kék szemei voltak és pompás sárga haja. A szemeit gyakran rajtafelejtette Miskán, mikor a vendéglői asztalnál szemben ültek; egyszer reggel Tóth Miska elhaladván szobájuk mellett, a mint épen a szobaleány belépett, megpillantotta a nyiló ajtón át Krisztinát fésülködőben, a sárga agyagszínű haja a sarkáig ért s ezt nem birta többé elfelejteni. Ugyancsak lehettek valamely vonzó tulajdonságok Zsuzsa kisasszonyban is, mert Velkovics Gyuri egy nap kijelentette, hogy Bécs a legunalmasabb város a világon s épen nincs benne semmi megnézni való. Mi mindent gyüjtöttek össze például a Wittelsbachok Münchenben, de ezek a Habsburgok, úgy látszik, hiába éltek a világon. Nincs ezeknek semmijök, — csak a népeik szeretete. Ezen aztán mindnyájan mosolyogtak. De mindegy, indokolásnak ez is elég volt,

hogy Gyuri otthon maradhasson délutánonkint, legyeskedni a Kohlbrunn-leányokkal. Kortársak beszélik egyébiránt, hogy Zsuzsának fiatal korában olyan termete volt, mint egy szarvasé s olyan piros kis szája, hogy szinte tüzet látszott lehelni.

Kellett a dologban valaminek lenni, mert hiszen a fiúk se voltak épen vakok és akármint szidták is Bécset, mégse birták elhagyni, noha Páris volt kitűzve a következő tartózkodási helynek. Kétszer-háromszor is elhalasztották útjukat, különböző ürügyek alatt. Szembetűnő módon folyt a flirt, az öreg Kohlbrunn nagy szabadságot engedett a fruskáknak, néha szabad volt nekik a Práterbe is kirándulni a két fiatal emberrel. Így tartott ez hetekig és bár már a szálloda személyzete is mindent kitalált, mégsem akart semmi nevezetesebb lépés történni, mintha csak csigák volnának Ámor szekerébe befogva, maga Kohlbrunn úr már azon gondolkozott, hogy hazaküldi a két leányzót és másik kettőt hozat fel (még három volt odahaza), mikor végre megnyilatkozott Velkovics Gyuri egy unalmas, esős délután, a mint épen az étterembeli asztalnál ültek, egy elköltött ebéd után a feketekávénál, megkérte a Zsuzsika kezét.

A kékfestő nyájasan bólingatott szürke fejével, de mielőtt válaszolt volna, egy gonosz tréfát engedett meg magának. Villámhirtelen lekuporodván az asztal alá, mintha valamije leesett volna, észrevette, hogy az abrosz alatt a Krisztinka keze a Miskáéban pihen, minélfogva ekképen felelt Velkovicsnak:

— Örömmel fogadom s szerencsémnek tartom az uramöcsém tisztes szándékát, de egy kis kifogásom van a személy ellen,

Velkovics Gyuriban elhült a vér.

— Nem az uramöcsém személye, de a Zsuzsikáé ellen. — Egy fogadásom van, — folytatá a kedélyes kékfestő, — hogy Krisztina előtt egyetlen leányomat sem adom férjhez. Azért ha úgy tetszik, várja meg, míg Krisztina férjhez megy, vagy pedig vegye feleségül Krisztinát.

Erre aztán csupa láng lett Tóth Miska is, Krisztina is, s az előbbi fojtott, rekedt hangon hörögte:

— Ohó. A Krisztinát nem engedem.

— Mindjárt gondoltam, — nevetett a furfangos kékfestő, — mert már napok óta látom, hogy kettőtöknek csak két látható keze van az asztalnál.

Így lett egyszerre két eljegyzés és azután két menyegző, melyet illő vidámsággal ültek meg Pozsonyban néhány nap mulva.

Kohlbrunn úr szavatartó ember volt, legott kifizette vejeinek a hozományt s Miska szinte csodálkozva gombolta azt be, hogy ime, a Gyuri százezer forintja milyen könnyen szült neki ötvenezeret, — mert hiszen Krisztinát hozomány nélkül is el lehetne venni.

A párisi utat nem ejtették azért el, csakhogy most már nászút lett belőle.

Másfél mézes hónapot töltöttek együtt Párisban, tervezgetve a két férj, hogy mihez fogjanak, s mulatozva a két asszonyka. Velkovics olyasfélét emlegetett, hogy hazaérve mindenek előtt hozzálát a nemesség megszerzéséhez, a mi könnyen kivihető, csak egy pár befolyásos ágenst kell jól megkenni Bécsben. Hogy azt mondja, sokat beszélt ezekről és a megszerzés módjáról, az apósa és Zsuzsanna is szeretné.

— Szóval én nemességet keresek, — hajtotta egyre

— *Ohó! a Krisztinát nem engedem.*

Gyuri. — Magyarországon szükséges. És te mit szándékozol.

— Én meg olyan országot keresek, a hol a nemesség nem szükséges, — felelte Miska, Amerikára gondolva, a hova gyermekkora óta vágyott, utazási könyvek által fölpiszkált fantáziával.

Noha három hónapra volt határozva a párisi tartózkodás, a második hónapban a kis Velkovicsnét már elfogta a honvágy s váltig nyafogott: Menjünk már haza! Micsoda unalmas város ez, a hol még németül sem tudnak! Nem, nem, én már nem maradok itt tovább.

Velkovics tehát érzékenyen elbucsúzott Miskától, Velkovicsné pedig Krisztinától és hazamentek Pozsonyba, a hol Velkovics csakugyan megszerezte a nemességet, lobodi előnévvel, a perszonális Szerencsy István révén, kinél a Kohlbrunn nővére, Ludmilla, szakácsné volt, egy kis jószágot vásárolt közben Trencsénben, de minthogy nem értett a gazdálkodáshoz, csakhamar ellovazta a maga százezer forintját, a mikor aztán közbelépett Kohlbrunn papa s rákényszeríté, hogy a felesége megmaradt hozományával valami üzlethez fogjon. Kézzel-lábbal tiltakozott ez ellen az ujdonsült nemes, így nem illik, úgy nem illik a czímert megfertőzni, de kényszerhelyzetbe jutott s minthogy semmihez sem értett a világon, csak a prémekkel való bánáshoz, a mit apjánál, a szécsényi szűcsnél látott, egy prémárú üzletet nyitott Pozsonyban, mely azonban nem nagyon virágzott, a gazdag dietai követek többnyire Bécsben vásárolván szeretőiknek a muffokat és a czobolyprémes felöltőket, de mindenesetre legillőbb foglalkozás

volt Velkovicshoz, mert tigrisek, medvék, kék rókák és más nemesebb állatok bőre egyáltalában nem vethetett árnyékot a kutyabőrre.

Tóth Miskáék még Párisban maradtak egy darabig, aztán pedig átvitorláztak az új világba, miután előbb Londonnak is szenteltek egy pár hetet.

— Azokban az országokban álljunk meg, — szokta mondani Miska, — a hol már királyt nyakaztak. A hol még nem nyakaztak, ott nem érdemes megállni.

Végre hát abba az országba jutott, a hol még sohasem volt király. Ez az igazi. Itt már nemcsak megállni érdemes, de letelepedni is.

Eleinte csak mint utasember nézett szét s tanulmányozta a new-yorki életet. Az ember minden új országban macskakölyök egy ideig, csak hetednapra nyilnak ki a szemei. De ez a hetednap eltarthat hét esztendeig vagy holtig is. Nagy dolog látni, tudni.

Egy-két havi ott tartózkodás után elhatározta, hogy hasznát veszi művészetének, tajtékpipákat fog metszeni s e végből műhelyt rendezett be s mikor már több pipát készített, egy kis boltot nyitott, remekeit a kirakatba helyezve el, gondolta, tódulni fognak hozzá az emberek s csengő dollárokkal fizetik ügyességét, de számítása egy csöppet se vált be. Extra Hungariam non est pipa, non est ita. A yankeek és a matrózok, Amerika legerősebb dohányosai, a fa- és cseréppipákhoz voltak szokva, s épen úgy nem birtak érzékkel a pipák stylje, formái és ornamentikája iránt, mint a hogy senki sem törődik vele, hogy a kocsikenőcs milyen alakú dobozban legyen, mahagoni fából készíttessék-e, esetleg faragványokkal, vagy pusztán négy vékony deszkából üssék-e össze? A pipá-

nál az a fő, hogy jól szeleljen s anyaga a dohánynedveknek minél jobban ellenálljon. A kiszívás nemes mestersége ismeretlen az amerikai férfi-ambicziók közt. Az, hogy valami tárgy, a mely fehér, sárgának, sőt feketének változzék át, teljesen impraktikus törekvés és csak abban az esetben érdemli meg a figyelmet, ha az illető tárgy lopott és a szinváltozás által felismerhetlenné lesz.

Szóval az üzlet nem mutatkozott jövedelmezőnek, Miska hát csakhamar abbahagyta s egyebet próbált. Csodálkozott ugyanis, hogy az amerikai pékek csupán kenyeret, kalácsot és zsemlyét sütnek, az úgynevezett «szarvast» (alias sóskiflit), melyet édes atyja sóval és keménymaggal behintve a tetejét, oly pompásan tudott késziteni, nem ismerik. Összejárta mind a pékboltokat, tudakozódott a nevezetes sütemény után, melyre négyszeresen jobban ízlik a sör és a bor s miután többnyire hírét se hallották a benszülött pékmesterek és ebédelőtti sörfogyasztók, merész elhatározással, óriási reklámot csapva a lapokban és az utczai plakátokon, egy hatalmas sütődét állított fel s a város különböző pontjain egyszerre három üzletet nyitott, a hol az általa készített sóskifliket és pereczeket árulják.

Nagy szerencséje volt, épen jó időben, teljes szélcsendben, a new-yorki uborkaidény alatt lett piaczra dobva az élelmi czikk. Egész New-York megmozdult erre a hírre. A korcsmárosok, serfőzők majd megőrültek örömükben s egy varázsütésre teltek meg városszerte a süteményes kosarak, melyeket a vendégek elé raktak a mr. Tóth csodálatos félholdjaival. Micsoda fönséges találmány! A fogyasztás megélén-

kül. Mindenki az új találmányról beszélt. Az ördögbe is, ez nem tréfa! Megérdemli mr. Tóth, hogy az emberiség legnagyobb jótevői közt említtessék. Némelyek egyenesen Kolumbus mellé helyezték, kivált a korhelyek. Kolumbus több földet adott a világnak, mr. Tóth több szomjat. A kiváncsiság nőttön-nőtt. A sósperecz és a keménymagos szarvas még a szalonokba is utat talált, s mr. Tóth erszényébe csodálatos szaporasággal dőlt a pénz.

Üzleteit egyre bővítvén, kifli-király lett belőle s már a harmadik esztendőben megküldte Velkovicsnak Pozsonyba a százezer forintot, írván: «A kamat majd következik.»

Újabb három év mulva, miután Velkovics a forradalomban tönkrement, újabb százezer forintot küldött neki azzal a biztatással: «Kamatok kamatja következik.»

Velkovics e második küldeménynyel visszavásárolta egyszer már elúszott trencséni birtokát, valamint csinos házat szerzett Trencsénben, a hol apránként népszerű lett, úgy hogy polgármesternek is megválasztották az egykori orvosnövendéket és szűcsöt, mivelhogy Trencsén város lakossága csupa iparosokból és lateinerekből állt, amazoknak jól esett, hogy szűcs volt, ezeknek, hogy egykor az orvosi egyetemen járt s mert valamennyien telivér polgárok voltak, nem adták egy vak lóért, hogy a polgármesterük nemes ember.

Mindezekről azonban csak levelekből értesült a new-yorki pék, ki valóságos nábob lett azóta és csak mintegy húsz év mulva került haza a halálos beteg Kohlbrunn apó kivánságára, ki még utoljára látni

kivánta Krisztina leányát és ismeretlen unokáját, Tóth Marit.

Mire megérkeztek, akkorra már az öreg kékfestő csendesen pihent a szép pozsonyi temetőben, csak a frissen hányt rögöket láthatták. Tóth Mihály legott vissza akart fordulni, mert úgymond, az üzlet (mely óriási arányokat öltött azóta) nem nélkülözheti hosszan a főnököt. Velkovics (a kivel most rendbehozta a kamatok kamatjait is) nem engedte elmenni, várja be, ha már itt van, a végrendelet felbontását. A végrendeletből aztán kisült, hogy az öreg úr, ki ingatlanait igazságosan felosztotta gyermekei közt, Tóthéknak egy értékes szőlőt hagyott a Somlyó-hegyen.

Tóth Miska megint el akart menni, de Velkovicsék megint nem engedték.

— Ha már itt vagy, sógor, nézd meg legalább a szőlődet.

Tóthék tehát és Velkovicsék, a hol szinte növekedett egy kis fruska, a virgoncz Rozália, kirándultak egy napon a somlyói szőlőbe. Minthogy épen ősz volt, bár még jóval a szüret előtt, teljes pompájában mosolygott a csinos ingatlan új gazdájára.

Négy vagy öt magyar hold lehetett a szőlő, a Pápa felé eső oldalon, kényelmes villával a közepén. Pénzben kifejezve nem nagy örökség, ha Tóth Mihályról van szó: mi egy úrnak egy hagyma? És mégis valami csodálatos érzéstől kezdett dagadozni, mikor végigjárta reggelenkint a barázdákat s a venyigék buja leveleiről olyan ismerősen, üdén nézegettek rá a csillogó harmatcsöppek, mintha láthatatlan testű tündérek szemei volnának. A hamvas, aranyló szőlőfürtök ránevettek. A reggeliző rigók neki fütyültek.

A fölásott föld lélekzeni, pihegni látszott s olyan aromákkal tölté meg a levegőt, mely mámorossá tette. Ah, micsoda szaga volt ennek a földnek! Egyszer csak azt találta mondani Tóth Miska, a ki eddig mindig sürgette a hamari visszautazást:

— Ejh, ha már egyszer itt vagyunk, itt is maradunk a szüretre. Megkóstolom mustban a boromat és legalább mulatunk egyet.

A venyigék pedig azt feleltek erre Tóth Mihálynak: Mi se virágoztunk, csak gyümölcsöt hoztunk, te is csak dolgoztál, sohase mulattál: jól teszed, ha mulatsz.

Mélyen elgondolkozott a kifli-király. Csakugyan furcsa az, hogy a venyigének van a legjelentéktelenebb virága minden gyümölcsöt hozó és a legértékesebb gyümölcse minden virágzó növény között.

De a szüret még csak néhány nap mulva lehetne, addig elég ideje maradt Tóth Mihálynak, hogy a szőlője minden zeg-zugát bejárja s úgyszólván minden tőkéjét megismerje, ez dinka, ez hönigli, az góhér, muskotály, kadarka. Különös. Lassan-lassan ezek mind élőlényekké válnak és az ember tudja, hogy az egyik hönigli beteg, hogy amott a szögletben egy dinkának az életnedveit elvonja egy vadócz, azt ki kell onnan vágni.

A gazda jár, jár a barázdákon, méregeti a szőlőhatárokat, elmegy a grániczra, összehasonlítja a szomszédéval, ide egy lugast tervez, amott az alját ki kellene ültetni őszibaraczkkal. A ház elé remek volna néhány vadgesztenye . . . a domb tetejére egy filagória. Mindez akaratlanul megy végbe az emberben s egyszer csak egészen a szivéhez nőttnek mutatko-

zik. Azon veszi észre magát, hogy szerelmes a szőlőjébe s hogy a huszonhárom kiflis-bolt New-Yorkban, a hol ezernyi ezer dollár forog meg naponkint, egészen másodrendű kérdés. Tóth Mihály egyszer csak elkezdett kedvetlen és komor lenni, váltig sopánkodva Velkovics előtt:

— Ej-ej sógor, mi lesz ebből a szőlőből gazdátlanul? De vétek ennek tönkre menni! Kire bízzam, kire?

— Add el, — javasolta Velkovics.

Azokkal a méltatlankodó szemekkel nézett rá, melyeket már látott egyszer a «Liczinius»-nál, mikor azt indítványozta, hogy tegye zálogba az óráját.

És hát mit toldjuk-foldjuk, az lett a vége, hogy szüret után, mikor megjött az elutazás napja, Tóth Mihály így szólt a feleségéhez:

— Krisztina lelkem, sokat gondolkoztam azon, a mit most mondok neked, hogy milyen formában közöljem. De forma ide, forma oda, vedd egyszerűen tudomásul szívem, hogy én többé nem tudok Amerikában élni. Nem tudom, mi történt velem, nem is akarok most azzal foglalkozni, de én nem vagyok többé a «kifli-király!»

— Tehát mi szándékod, édes Tóth? — kérdé Krisztina.

— Az a szándékom, Krisztina, hogy én most visszamegyek New-Yorkba, ti pedig maradjatok itt Pozsonyban. Feloszlatom az üzletet, rendbehozom a dolgokat és rövid idő mulva visszatérek, hogy sohase menjek el innen többé.

Krisztina a nyakába borúlt erre a szóra, de Velkovics is meg volt illetődve s örömkönny csillant meg szemeiben, mikor meghallotta a határozatot.

— Ember vagy Miska, — kiáltott fel és vadul rázta a barátja kezét, — meglásd, hogy ha itt nem dől is úgy a pénz a markodba, mint ott, százszor nagyobb boldogság az élet . . .

— Hát igen, — folytatá Tóth Mihály elgondolkozva, — magam is így gondolom, így reménylem, Gyuri, s azonfelül — tette hozzá kis idő mulva, — legalább magam kezelhetem a szőlőmet is.

Velkovics mosolygott; elgondolta, milyen furcsa Isten teremtése a magyar ember, kit egy örökölt szőlő a világ végéről is képes hazahúzni. No az igaz, hogy a Somlyó-hegyen van.

Így került haza az «Amerikánus», s itt, a mint láttuk, megvette a bontó-megyebeli alsórekettyési birtokot.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

(Bizonyos vadász különös tapasztalatokat tesz.)

Ha Tokaj a bortermő hegyek királya, Somlyó se kutya, nagy oligarcha Somlyó is. Aranyszínű nedve Grand Vin, s behűtve a világ bármelyik pecsenyeborával fölveszi a versenyt. Hanem az a baja a kereskedelemben, hogy nem egyforma; egyszer gyengébb, egyszer erősebb, egyszer aromásabb, néha csak savanykás, máskor savanyú. Sok függ attól, mikor szüretelik. Eltalálják-e az időt, a mikor már érett és a mikor még nem túlérett.

Az idő előtti szüretelés rendesen megrontja a bor minőségét, az idő utáni a mennyiségét, mert a darazsak és seregélyek is osztoznak a szőlőtulajdonosokkal. Azért tehát mindenféle furfangos módokat kieszelnek, hogy a szüret idejét eltalálják s ezáltal a darazsak és seregélyek ingyenélő hadának gátat vessenek a szőlő megdézsmálásában. A szőlőérés idején innen-onnan szedve, néhány fürtöt tesznek két tégla közé, a téglára aztán rááll egy jól megtermett pápai czivis (mert többnyire a pápai czivisek tulajdonai a hires szőlők) s ha szétfrecscsenvén a nedv, hirtelen lehuppan alatta a felső tégla, akkor megtartható a szüret, de ha csak lassan, alig észrevétlenűl nyomódik az alsóhoz, akkor még várnia kell.

A Kohlbrunn-féle szőlőben, vagyis most már a Tóth Mihály úrban egészen más az eljárás. A praktikus amerikánus mindenütt behoz egy kis újítást. Tóth Mihály uram ugyanis tanulmányozta a rókák természetét s rájött, hogy a róka a savanyú szőlőt megugatja. Ha tehát a szőlőkben tartózkodó róka nem ugat többé, ez annyit jelent, hogy immár a szőlő nem éretlen és meg van vele elégedve. Mindezeknél fogva minden teremtett lények közül a róka a legilletékesebb faktor arra, hogy a szüret idejét meghatározza. A gyakorlati élet azt követelvén, hogy a gazda mindenütt a szakismeretet honorálja, Tóth úr meghagyja a vinczellérnek, Bugri Mártonnak, kinek csinos kunyhója volt a szőlő alján, hogy mikor a róka abbahagyja őszszel az ugatást, annak rendje és módja szerint azonnal üzenjen Rekettyésre.

A csősz nem egészen osztotta ezt a tervet.

— Hiszen mind szép ez, téns uram, a róka csakugyan ugatja a savanyú, éretlen szőlőt és ha hallom, hát tudom, hogy legalább a polyhosokon és a hársfalevelű fajokon még alszik a bor, de ha nem hallom a róka ugatását, ez nem jelenti okvetetlenül a szőlő megérését, hanem jelentheti azt is, hogy nincs a szőlőhegyen róka.

Ez aztán olyan igazság volt, hogy az amerikánus se térhetett ki előle, pedig ugyancsak makacs volt abban, a mit fejébe vett.

— Hát tudja mit, tartson kend egy házirókát a szőlőben és a mikor kell, ő vele állapíttassa meg a szüret idejét.

Bugri apó szerzett is egy kis rókát, a kiből valóságos értelmes háziállatot nevelt, mely nem szokott

el tőle, egész nap vigan barangolt a szőlőben, csak enni járt haza és éjszakára vonult be a kunyhó melletti kis házába.

Abban az esztendőben, a mikor a bontómegyei új főispán installácziója volt, daczára a Bugri apó ama mondásának, hogy sem a nagy hideget, sem a nagy meleget nem eszi meg előlünk a német, mégis elsikkadt valahol a nagy meleg, hűvös és esős nyár volt, a szőlőtőkék nagy termést hoztak, de a szem apró maradt és későn ért meg, a kis róka pedig rekedtre ugatta magát a Tóth Mihály szőlőjében. Egyszer aztán októberben mégis megérkezett az üzenet Rekettyésre, hogy «nem ugat már a róka Somlyón». Nosza fölkerekedett erre az egész familia, Tóth uram, Tóthné asszonyom, Mari kisasszony meg a komornája, Kovács Klári, továbbá a szakácsné, az amerikai miss, a ki a háztartást vitte, mióta a Mari kisasszony nevelése befejeződött, számos ládákkal és élelmiszerekkel megrakodva megérkezének a somlyóhegyi villába. Ezek voltak Tóth Mihálynak a legboldogabb napjai. Ide aztán rendszerint összehívta a rokonokat, eljöttek Velkovicsék Trencsénből, Stromm ezredes, a ki jelenleg szinte Trencsénben feküdt, azonfelül a pozsonyi sógorasszonyok és férjeik, úgy hogy néha három nagy üstben kellett a birkapörköltet főzni.

Noha már azok a víg szüretek régen elmultak, melyekről a Kisfaludy versei emlékeznek s melyekhez az ő regénye is szövődik a szép Szegedy Rózával, a világ kevésbbé szomjas már és sokkal boldogtalanabb, mint akkor, mikor még Badacsonyban, Somlyón azok a nagy «czéczók» estek, s aztán egy kis bogár is

beleavatkozott a Noé apánk palántájába, mindamellett még zajos a Somlyó szüretkor, világítanak esténkint a pásztortüzek, mint apró csillagok, a kis fehér borházak ablakaiból gyertyafény csillog, néha elpukkan egy-egy pisztoly valahol, majd kurjantás hangzik a néma csendben, s innen-onnan messziről elmosódott zenehangokat hoz a venyigék és baraczkfák közt elsuhanó szellő.

Noha lassan mozdul a kálvinista ember, az a ténykörülmény, hogy néhány éven át a Kohlbrunn-féle szőlőn termett a legjobb és a legkeresettebb bor, arra a meggyőződésre vitte a szőlőtulajdonosokat, hogy mégis Tóth uram találja el leginkább a szüretelési időt, a minek a házirókája az oka, nem csoda tehát, hogy a róka, melynek «Hanzi» a neve, valóságos intézménynyé nőtte ki magát; az óriási viták, melyek annakelőtte lezajlottak a szőlőtulajdonosok kisasszonynapi és azutáni tanácskozásain a szüretelés terminusának meghatározására nézve, a hatalmas beszédek a darazsak, seregélyek és a csatangoló kutyák pusztításairól, mind a lomtárba került ócskaságok, mert a Tóthék rókája, a Hanzi dönti már most el a terminust, a mi Pápa városában dobszóval hirdettetik ki s futótűzként terjed el.

— A Hanzi nem ugat többé.

Erre a varázsszóra nagy kongás-bongás támad az egész városban, üres hordók guríttatnak ki a félszerekből, a melyeket megforráznak. Társzekerek húzódnak végig a Somlyó felé vezető úton, újonnan vasalt kádakkal megrakva. Oláhczigányok jelennek meg az utczákon üstökkel és mindenféle bográcsokkal, bognárok lázas tevékenységgel rakják össze a szétesett

dongákat, kovácsok forrasztják a szétpattant abroncsokat. A «Sas» vendéglő és a többi kisebb megszálló helyek vendégszobái megtelnek idegen pofájú alakokkal, ezek a szállingózó borkereskedők, kik a mustot veszik meg a hegyen, hogy mikor aztán megérik, palaczkokba szűrve, az egész világba elterjeszszék a nemes folyadékot, mely mint a parázs tűz fut végig az emberi ereken, melegíti a vért s kergeti a gondot.

Leginkább csak az urak mulatsága ez. Szőleje csak a jobbmódú polgároknak van. De az idén a vagyontalan osztály is megmozdult. Az iparos ifjúság megvette a lábán a Findura Máthé szűrszabómester egyholdas szőlőjének a reménybeli termését és kivetette köztük annak árát (valami két forint esik egy fejre) és most szüretet fog tartani nagy parádéval, vidám tánczczal egybekötve, melyre a város minden tisztességes hajadon leányzója, a ki valamelyképen az iparososztályhoz húz és tartozik, illő tisztelettel hivatalos. Hideg ételek, sütemények a hölgyek által hozatnak. A bográcsos húst nemzetes Tajtiné és Komoráné asszonyok fogják főzni. A zenét Rupi Jóska bandája szolgáltatja. Szóval gyönyörű dolog lesz.

A hogy a Hanzi róka elhallgatott, legott kivonúltak a rendezők s vékony nemzetiszín pántlikákkal kezdték díszíteni a szőlőtőkéket, mintha bizony lehetne őket szebbekké tenni, mint a milyenek, szines papirból csinált lánczgirlandok és lámpák csüggtek alá a diófákról. A borház előtti gyepet kisimították sima tánczterületnek. Csak már most valahogy bolondjába eső ne szakadjon erre a sok csecsebecsére. Bent a városban is megindult a lázas nyüzsgés-mozgás. A leányok ingvállakat, szoknyákat varrtak, a majszter-

nék tepertős pogácsákat, fokhagymás borjúczombokat és kövér ludakat sütöttek nagy tepsikben, lévén valamennyi igen jó borkorcsolya. Ekként indul meg egy egész nehezen mozduló város egyetlen róka után, ha az jól és helyesen tölti be a maga hivatását.

De még messzebbre is elértek a Hanzi elhallgatásának következményei. A «Griff»-be az esteli vonattal egy csinos fiatal vadász érkezett, szürke zöld hajtókás zekében, zöld mellényben, szürke kamásnis lábszárakkal, a fején fajdkakastollas kalap volt, a vállán puska és sárga bőrtarisznya. Lehetett nagy úr, de lehetett egyszerű urasági vadász, a ki talán a kastélyba akar elszerződni. Az ördög ismeri ki magát ebben a szélhámos világban.

A fiatalember szobát kért, megvacsorázott, vacsora közben beszélgetést kezdett a korcsmárossal.

— Messze van innen a Somlyó?

— Közel van.

— Mikor kezdődnek a szüretek?

— Néhol már holnap, de általánosan csak holnapután.

— Kaphatok reggel kocsit, mely oda visz?

— Kocsit mindig lehet kapni.

— Van ott valami vendéglő?

— Nincs. De nem is szükséges, hogy legyen. Mindenütt főznek ott holnap, hát bizonyosan ott is, a hova uraságod megyen.

— Nem gondolnám, — mondá a vadász mosolyogva, mert én ott senkit sem ismerek és senkinek se vagyok vendége. Csupán bizonyos szőlő iránt érdeklődöm.

A vendéglős barátságosan pislantott rá, aztán végig-

simítá tenyerével fején a gyér haját, megcsörgette zsebében az aprópénzt és így szólt:

— Az ilyen csinos fiatalember, uram, mint ön, nem vesz ott éhen holnap, ez az én véleményem, de még szomjan se, ez szinte az én véleményem, és ha önnek az volna a véleménye holnap, hogy fölkeresne engem az iparosok szüretén, a Findura-féle szőlőben, hát azt mondanám, hogy Isten hozta és a többi.

— Köszönöm szépen, kedves vendéglős úr, bizony nem lehetetlen, hogy odahajt a szükség. Ön e szerint künn a hegyen lesz?

A korcsmáros nyeglén vonogatta a vállát.

— Mi tagadás benne, ott leszek, kiviszem a leányaimat, az iparos ifjak vidám, nagy ünnepélyt rendeznek. Kivették bérbe a Findura szőlőjét. Tetszik talán ismerni Findurát?

— Nem ismerem.

— Hát kivették és szüretet tartanak. Olyan az (és most a vadász felé kacsintott), mint mikor a bolhák köhögni próbálnak. Mi a menykőbe köhög a bolha, mikor nincs tüdeje? De hát azért ők mégis szüretet tartanak és az én leányaimat is meghivták. Tetszett már látni a leányaimat?

— Bizony még nem láttam.

Szétnézett és egy testes nőszemélyre mutatott, a ki nekivörösödve a konyhai tűztől, egy messze illatozó fokhagymás rostélyossal futott végig az éttermen egy sarokasztalhoz, a hol a szokásos törzsvendégek ültek, a szerkesztő, a polgármester, egy-két fiskális és a postafőnök.

— Ez a kisebbik, a Tinka, — folytatá, — a másik, a kimost nyilván a konyhában van, még ennél is csinosabb.

A mi bizony nem is mutatkozott fölöslegesnek, mert Tinka szeplős volt, mint egy pulykatojás, és idomtalan, nagycsontú, mint egy tehén.

— Nem tehetem meg, hogy el ne menjünk, mert az egyik fiam székálló legény és benne van a rendezőségben. Ámbátor egy vendéglős mégis csak több, mint egy iparos s ha az ember maga nem becsüli meg a saját rangját, hogyan becsüljék meg mások? De én túlteszem magamat, mert úgy gondolom, hogy a vendéglős olyan, mint a sántával való ferbliben a tizes . . . tetszik ismerni a sántával való ferblit?

— Mindenesetre.

— Természetesen, — darált tovább a csacska vendéglős, — hiszen látom, magyar anya szülte. Nos, a sántával való ferbliben a tizes a felsők közt felső, az alsók közt alsó, vagyis a vendéglős az iparosok közt iparos, az urak közt úr . . . ez az én véleményem.

— Ismeri ön a hegyet? — kérdezte a vadász.

— Mint a tulajdon tenyeremet. Szolgálhatok talán valamivel?

— Ismeri Tóth Mihályt?

— Tóth Mihályt nem ismerem, de a szőlőjét tudom, hol van. A régi Kohlbrunn-féle szőlő. Sokat szaladgáltam benne.

— Nem tudja, itt van-e már Tóth úr?

— Itt kell neki lenni, ez az én véleményem, mert ma nálam járt a vinczellérje és egy csomó öreg hordót vett, ki is fizette. Holnap reggel elszállítom. Ön talán ismerőse Tóth úrnak? Azt mondják, nagyon gazdag és derék ember.

— Nem vagyok ismerőse, hanem arról a vidékről való vagyok, azért érdekel.

— Nemde uradági vadász?

— Igen, uradági vadász vagyok.

— Mindjárt az volt a véleményem. És miféle uraságé?

— A báró Kopereczkyé.

— Sohase hallottam ezt a nevet, — dörmögte a korcsmáros. — Hm, már a mágnások is sokan vannak. Az ördög gondolná, hogy annyi sokan vannak, elszaporodtak, mint az egerek, hanem azért többnyire jól élnek, ez az én véleményem.

— Brózik! — kiáltá most egy harsány hang a törzsasztal mellől, mire a testes vendéglős, felismervén a polgármester úr hangját, megfordult a saját tengelye körül, mint egy pörgetyű s elhagyván fiatal vendégét, rohant a nevét kiáltó hang felé.

A fiatalember pedig fizetett ezek után és felment a szobájába. Reggel korán felkelt és szemügyre vette az udvart.

Egy katonatiszttel találkozott a garádicson, a ki rábámult és felkiáltott:

— Kriszti Gott, Noszty, te vagy az, vagy a lelked?

A vadász összerezzent.

— Pszt, — figyelmeztette halkan. — Ne kiabálj kamerad. Inkognitóban vagyok, Fitos Jánosnak vagyok a vendégkönyvbe beírva.

A tiszt nevetve csapott a vállára:

— Ej lurkó, lurkó! Még mindig a régi rossz csont. No hát nem találkoztunk. Szervusz kamerad.

S ezzel fölment a lépcsőn, Noszty pedig lejött s érdeklődni kezdett az elszállítandó hordók iránt.

Az volt a terve, hogy miután a hordókat a Tóthék szőlőjébe viszik, felkuporodik jó maga is a szekérre

s így jut el odáig, a nélkül, hogy útközben fűtől-fától kérdezősködni kelljen a szőlő után s esetleg áruló nyomokat hagyjon hátra.

Az udvaron csakugyan ott állt már a társzekér, hordókkal megrakva. Bizonyosan ez az! A rúd végibe járom volt illesztve, ennélfogva ökrök lesznek befogva. Hm, annál jobb. Hisz akkor fel se kell ülnie a szekérre, elég lesz, ha a nyomában ballag, puskával a vállán, s a hova majd befordul a szekér, az lesz a Tóth Mihály szőlője. Semmi se lehet megfelelőbb ennél!

Mindenekelőtt megreggelizett bent az étteremben (a korcsmáros, mondták a pinczérek, már hajnalban kiment a leányaival), némi hideg sültet szerzett a tarisznyába. Az élelmezési ügy minden hadi műveletnek egyik legfontosabb része.

Vidáman fütyürészve indult meg aztán a szekér után, mely előtt négy sovány ökör szedegette kedvetlenül a lábait. Míg a sima út tartott a völgyben, a rétek és a suhogó kukoriczások között, addig szinte úgy látszott, mintha magától menne a szekér s az ökröcskék csak azért lépegetnének, nehogy háthalökje őket a jármű, hanem a hegyen aztán kisült, ki viszi a terhet, az ökrök testén kidudorodó megfeszült inakból.

A Somlyó csaknem egy tökéletes, szabályos kúp, mintha egy óriás a kalapjából borította volna ki a földjét, a mintegy ezer holdnyi kúpot, mely voltaképen három kúpból áll. (Alakja a pápai tiarára emlékeztet.)

Tűzhányó volt valamikor; a legfelsőbb kúp tetején tisztán kivehető a kráter üstalakú öble és szerteszét

hever a sok lávakő még most is, később aztán, úgy látszik, meggondolta magát, vagyis észretért a Somlyó, hogy mennyivel okosabb lesz másképen adni ki a tüzet, mint forró kőzetekben, forma dat esse rei és most már a legalsó kúpon díszlő venyigék gyümölcsén át jön ki a tüze. A pokolnak is vannak szerencsés ötletei.

Ment, mendegélt a vadász a kacskaringós úton mindig följebb-följebb, mindenütt a szekér nyomában, nézegetve a második, középső hegykúpon a szép bazalt sziklákat, vagy a dús terméssel rakott szőlőkön legeltetve szemeit. Egyik-másikról, különösen a hol csinos volt a borház vagy villa, azt kivánta, hogy bárcsak az lenne a Tóthéké (már szinte úgy vette, hogy akkor az ő tulajdona lesz), midőn az egyik bazalt szikláról egy sólyompár röpült fel ideg-izgató szárnysuhogással.

Hirtelen felemelte puskáját, rálőtt, de a két madár sértetlenül szállt tova.

— Jó szerencse, vadász úr, hogy nem talált, — szólalt meg a béres, ki érdeklődve állt meg a lövés hallatára, — nagy baj lett volna, ha meglövi a szent madarat.

— Miért? — tudakolta a vadász.

— Mert ezek eszik meg a seregélyeket és a mindenféle szőlőpusztító madarakat és talán agyon is vernék az olyan embert a népek, a ki egy sólymot elpusztítana.

— És sok van?

— Lehet vagy húsz pár a sziklák között. Az egész Dunántúl nincs egyebütt. Ezek is úgy maradtak itt, azt mesélgette az édes apám, a ki csősz volt a som-

lyói hegyen, hogy a régi nagy urak, a kik itten a várban laktak, ezeknek a madaraknak az ükapáival vadásztak volna, vagyis hogy a kisasszonyaik, de az még talán akkor volt, mikor még a puskát nem találta ki a német. Elég az hozzá, hogy a nagy urak elpusztultak, de valahogy itt maradt egy pár sólyom madaruk, s azóta itt élnek a sziklák között maradékaikban és a tulajdon szakállukra vadásznak. Ni, most is a vár felé tartanak

Csakugyan nyugatra röpültek, a hol az Enyingi Török Bálint egykori vára meredezik . . . Ott kóvályognak, keringőznek, mintha várnák, hol nyilik meg az ablak s kinyújtja fehér kezét a várúrnő, hogy oda szálljanak.

A vadász kissé hátramaradt s a szekér nemsokára befordult a kecskerágóval szegezett hepe-hupás útról egy gondozott szőlőbe, a sárgára meszelt présház elé, hol néhány ölnyi terület gyepnek volt meghagyva. Itt kezdték lehányni a hordókat. Valami kabátos alak megjelent és beszélgetett egy kis ideig a lerakodó emberekkel. Távolabb a magaslaton állt a villa, csinos, földszintes épület verandával, vörösre festett zsindely-fedéllel, két kéménynyel; az egyik javában füstölt.

Noszty alkalmas leshely után nézett. Olyan pontot keresett, a honnan szemügyben tarthatja a házat és tájékát. Hiszen egyéb se kell, csak hogy Tóth Marit meglássa, habár csak egy perczre, míg valami jellemzőt, szembetűnőt jegyezhet meg róla, melyből aztán ő magára ismerjen a Homlódyné recceptje szerint.

A Tóthék szőlőjét egy keskeny út választotta el a

Hipélyi-féle szőlőtől, a dülő-út somlyó-vásárhelyi kanyarulatánál öreg kápolna állt egy dombon, birsalmafáktól környezve. A kápolnában Orbán szobra. Könnyű lebernyegben, meztelen mellel van ábrázolva, egyik kezével homlokát törülgetve (nyilvánvaló czélzás, hogy meleg tavaszi napot kivánnak tőle, őt izzadó homlokkal képzelvén). A mit ő maga is érez, mert merev és gőgös a magatartása, mintha mondaná: «Én vagyok az a szent, a kitől a kálvinisták is félnek.»

Ezt a helyet választotta Noszty, ez volt a legalkalmasabb pont, itt gyanutlanul heveredhetik le a gyepre, legfeljebb fáradt vadásznak gondolják, vagy valami hitbuzgó ifjoncznak, a kit a fagyos szent vonz ide, senkinek se lesz föltünő. Pajkos lepkék iregnek-forognak, kergetőznek a napfényben, mézes szőlőtől részeg darazsak döngnek s sárgarigók fütyülnek a fákon, de senki se gyaníthat rosszat, csak a birsalmák lombjai susogják: «Jazon van itt, az arany-gyapjut ellopni.»

Feri egész kényelmesen látta innét a vörös ház életét. Csakhamar meggyőződött, hogy Tóthék már itt vannak. Egy-egy női alak jelent meg a verandán, majd ismét eltünt. Később aztán ebédhez terítettek a nagy kőrisfa alatt. Három hölgy ült az asztalnál és egy férfi, de természetesen nem lehetett tisztán kivenni egyiket sem. Ennek tehát nem volt semmi gyakorlati haszna. Közelről kell látnia Máriát, a nélkül, hogy magát feltünővé tegye. Hogy mikép fog ez megtörténni, el nem birta gondolni egyelőre, de hát iszen arra való a gondviselés. Az ügy most már a

szőnyegen van. Valami csak lesz. Valaki csak közbeavatkozik. Vagy az Isten, vagy az ördög.

Az Isten jó a jókhoz, segíti a hiveit, a kik valamit akarnak, segíti, de többnyire csak egy kicsinyt, a fele fáradságot nekik engedve át, segíti állandóan: az ördög jó czimbora, ő is segíti az emberét, igaz, hogy csak egy darabig, de a meddig segíti, nagyon segíti.

Úgy látszik, ez az ügydarab neki lett beosztva.

Mert alig hogy megéhezett Feri és falatozni kezdett a tarisznyája tartalmából, hasmánt feküdve a gyepen, egy óriás pipacsvirágot látott úszni a Tóth-féle szőlő baraczkfái között . . . a mi természetesen nem lehetett pipacsvirág, hanem piros napernyő. Felkönyökölt s kitünt, hogy két fiatal nő lépeget a barázdán az út felé. Szive nagyot dobbant. Felismerte Tóth Marit. Felugrott s a kápolna mögé húzódott, félfejjel kihajolva nézte őket.

Igen, Tóth Mari volt. De micsoda finom, törékeny termet, milyen rithmikus mozdulatok. Igaza van Homlódynak, ennek a lépése valóságos muzsika. S aztán az a szépen ivezett homloka! Hát még a fitos orra s azok a mindenféle görbületek a kis pikáns arczocskáján! Feri el volt bájolva, szinte felszisszent a szépsége láttán. Tényleg egyik érdekes példánya volt Tóth Mari azoknak a teljesen szabálytalan szépségeknek, kik nem mindenkinek tetszettek, de ha egyszer tetszenek, nem lehet belőlük könnyen kijózanodni, mert a szabályos szépségek többé-kevésbé másolatok egymásról s könnyű az egyik helyett másikat találni, egy kis különbségen túlteszi magát a szem, de a szabálytalan szépségek unikumok, jaj annak örökre, » kibe mélyen belevésődik egy ilyen arcz . . .

Tóth Mari barna falú foulard-selyem ruhát viselt, finom vonalú fehér patkókkal mintázva, s széles szalmakalapot, margaretha virágokkal, mely hátrataszítva, úgyszólván a hátára lapult, látni hagyva gyönyörű tömött haját, mely koszorúba volt fonva a feje körül. Ezt jól az eszébe véste Feri.

Ez az, a mire szüksége van. Könnyű selyemruha, fehér patkókkal, szalmakalap margaretha virágokkal. No meg a dogg, a ki előtte ment, kiöltött nyelvvel, nagy lihegve. A dogg is megemlítendő a hirdetésben. Ejnye, de jó volna, ha a nevén szólítaná, — akkor a dogg neve is bent lehetne a lapokban, minden félreértés elkerülésére.

Csak kivánnia kellett. Hiszen azért volt közel az ördög.

— Bligi! — szólt most Tóth Mari kedves, csengő hangon, s megütötte napernyőjével a kutyát.— Eredj vissza, Bligi. A hova mi most megyünk, ott nincsen rád szükségünk. Hallod-e, Bligi?

Tehát Bliginek hivják a kutyát. Feri kivette a czeruzáját s felírta a nevét. De a Bligi csak nem akart tágítani az úrnője mellől, daczára, hogy a másik nő is mindenféle mozdulatokkal biztatta a visszamenetelre.

A másik nő, talán jó lesz azt is érinteni a leirásban (ha ugyan Máli néni szükségesnek találja), szinte fiatal leány volt, ép oly vézna, filigrán, mint Tóth Mari, de jóval kisebb termetű, s egyébként is égföld különbség a két teremtés közt. Széles pogácsaarcza volt, mint a bagolyé, hegyes orral, öltözetét egy cseresnyeszin szoknya képezte csipkés köténynyel, s ugyancsak csipkés ingváll, rózsaszin szalagokkal

diszítve, kalapot nem viselt, hanem egy sárgarózsa volt beszúrva szurokfekete hajfonata közé.

Nyilvánvaló, hogy ez a Mari kisasszony szobalánya.

Egyre közeledtek a kápolna felé. Talán épen oda tartanak? Feri szepegett. No iszen, csak az kellene, hogy észrevegyék leselkedését. Legott összeomlana minden. Pedig most már benne volt a vadász-hevületben. A vadászéban, a ki eleinte csak azért indul a vad nyomain, mert pecsenyére van szüksége, mert éhes, de a mikor meglátja a vadat, egyszerre lázba esik s megmámorosodik a szenvedélytől.

A leányok meg-megálltak útközben, mintha tanácskoznának. A mozdulatukról azt lehetett kivenni, hogy a szobaleány erősen ellenkezik valamiben, mert a kisasszony a lábával látszott toppantani s egész alakja parancsolást fejezett ki, mire a szobaleány balra fordult és egy keresztbe futó barázdán leszaladt a szőlő aljára, a vinczellér gunyhójába, melynek ajtaján eltűnt.

A kisasszony ezalatt a középső barázdán várakozott, hátracsuszott kalapját lecsatolta és kezében lóbázta, mialatt a napsugarak hatalmukba vették élénk kis arczát és glóriával öntötték körül.

A szobaleány kijött a kunyhóból s titkozatosan intett a kezével, mintha mondaná: «Jöhet.»

Tóth Mari óvatosan nézett körül előbb s azzal ő is félretért az útból és a kunyhó felé libegett. Nemsokára eltűntek mind a ketten, magokra zárva az ajtót.

Mindez különös és rejtélyes volt. Miért mentek oda? Mit csinálnak ott? Hátha várnak valakit?

Egyre közeledtek a kápolna felé.

A dolog veszélyesen hasonlít valami légyotthoz. Hátha itt Pápán, vagy a szőlőkben lappang valami titkos udvarló, s azért potyog az a sok kosár Reketytyésen?

Még nem is volt szerelmes s máris féltékeny. «Hát nem vagyok én bolond?» — morogta, fölfedezvén magában e nevetséges érzelmet. De nem tehetett ellene, noha egyelőre minden dolgát elvégezte és már mehetett volna, mégis ott maradt a kápolna mögött, valamiféle lelki kényszer nyomása alatt, bevárni a történendőket. Egy czigarettát sodort, miközben a pók nézésébe merült, mely a maga hálóját a Szent Orbán lámpása mellé fonta, hogy mikor meggyujtják, az odaverődő muszlinczákat és bogarakat kénye-kedve szerint elfogdoshassa. A XIX. század pókja sokkal értelmesebb állat, mint a minő például egy őskori pók lehetett. A modern technika vívmányai nem hagyják hidegen. Ha az emberek kifundálnak valamit a magok érdekében, azt ő is igyekszik kiaknázni s ime kombinál és olyan helyre építi rablóvárát, a melyhez közel van az éléstár.

Valami lusta nagy bogarat úgy sikerült befonnia, hogy az most kínosan vergődik a hálóban. Ezt nézi érdeklődve Noszty. A pók fel s alá szaladgál a selyemnél is finomabb síneken, nagy sürgés-forgásban van, mint a halász, a ki czápát fogott. A Goliáth-rovar egy-egy kétségbeesett mozdulatot tesz csápjaival a kibonyolódásra, s ilyenkor szakadnak a fonalak, de a leselkedő pók egy iramodással hirtelen ott terem s csodálatos takácsművészetével szinte észrevétlenül, egy szempillantás alatt igazit valamit s újra be van bagyulálva a hálózatba.

Feri ráfújja a czigarettafüstöt a kis semmiházi pókra s azzal mulatja magát, hogy az most már a gömörgő füstöt is a saját hálójának nézi s minduntalan bele akar szaladni a semmibe. Egy öreg kecskebak, a ki a kápolna körüli gyepen legelész, bámész szemeket látszik vetni a pókkal incselkedő vadászra s elégedetlenül rázza fejét, azért-e, mert egy vadméh mászott a fülébe és ott döng, vagy mert az a gondolat motoszkál a fejében (hiszen a kecskében van filozófiai hajlam), hogy a kis semmiházi, a pók, meg a nagy semmiházi, a vadász, voltaképen egy mesterségben dolgoznak most.

S mint a hogy a póknak egyik szeme mindig rajta van a zsákmányán, Feri úrfié sem téveszti a kunyhó ajtaját. Jól látja, hogy ime kilép a szobaleány és az úrnője járását, mozdulatait mimelve (ejnye, akasztófára való fruska), könnyedén, mint egy zerge, átugorja a garádot és megindul az úton lefelé, silphid, ringó lépésekkel.

Majd kilép a kunyhóból Mari kisasszony is, egy darabig azzal vesződik, hogy a doggot betuszkolja, rázárja az ajtót, megindul a szobaleánya után s alkalmasint látván, hogy az őt utánozza, hasonlóképen ő is annak félszeg mozdulatait, esetlen fejtartását veszi fel oly hiven, hogy egy vérbeli szinésznő se jobban. Feri urat kaczagásra ingerli ez a kis tréfa. Mennyi ügyesség, mennyi pajkos humor van ebben a leányban! Sóvárgó tekintete szinte elnyelte. Milyen nagyon illik neki a tetetett ügyetlenség! Szeretett volna utána kiáltani: «Bravó, Mari kisasszony!»

De vajjon hova mennek? — töprengett magában,

s messziről követte őket, nagy megnyugvással, hogy a vinczellérkunyhó mégsem volt találkahely.

Így mendegéltek dévánkodva a szobaleány a kisasszony, a kisasszony pedig a szobaleány testtartása szerint mórikálva magát, a mi felette mulatságos látvány volt Nosztynak. A Klempa szőlőjénél egy pocsolya képződött a tegnapi esőzéstől, ennek a vizénél megálltak és a mint a tükörben szokás, sokáig nézegették magukat, telhetetlen kaczérsággal. A szobaleány körül is tánczolta a pocsolyát, mint egy gonosz villi, mindenféle illegetéssel és hátraszegzett fejjel, hogy lásson valamit a víz fenekén.

Aztán megint felkerekedtek, megint mentek egy darabon s ő is utánok, míg végre a Martay-féle pléhfedeles borháznál egy gyalogútra csaptak át, mely kecskerágó bokrok között, rézsut vezetett valamerre.

Ez volt a válópont. Feri úr ideérve, búcsút vett lelkében «jövendőbelijétől», ki már jó messze haladt társnőjével. Még egy végső pillantást vetett utánuk, mielőtt nekiiramodnék a városnak. Alakjukat félig eltakarták a bokrok, csak a vállaik látszottak és a fejek, a margarethás kalap, meg a sárga rózsa a szobaleány hajában. Hanem nini . . .

Feri úr különös felfedezést tett. — Annyira élénk volt a megdöbbenése, hogy hangosan kiáltott fel:

— Hopp! Álljunk meg csak!

A szobaleány most majdnem egy fejjel volt nagyobb, mint a kisasszony, holott pedig azelőtt a kisasszony volt nagyobb, mint a szobaleány. Hopp, álljunk meg csak, hogy lehet ez?

Egész bizonyosan emlékezett rá, hogy így volt, mikor a házból kijönni látta őket, pedig mikor ezt a

megfigyelést tette, akkor egész közel voltak hozzá. Úgy van, úgy, egymás mellett állottak a saját szőlőjükben, a középbarázdán, tanácskozva, s Mari nagyobb volt, holott kalapja a hátára csúszott, most a fején pipeskedik s mégis kisebb a szobaleánynál. Megfoghatatlan dolog!

Ejh, bolondság! Hiszen egyszerű oka lehet. Mari esetleg valami mélyedésben megy, a szobaleány meg magaslaton.

Csakhogy Ferinek úgy tetszett, hogy míg a síma dülőúton mentek is, magasabb volt a szobaleány. Persze most már nem lehetett megállapítani, de majdnem esküt merne rá tenni. Boszankodott, hogy elébb nem vette észre, de ez nem csoda, mert akkor egész alakjuk s egymást mimelő taglejtéseik vették igénybe figyelmét, míg most a gyalogúton, a hol a bokrok miatt jóformán csak a fejeik láthatók, fel kellett tünnie a különbségnek.

De vajjon valóban utánozták-e egymást? — Noszty fejében váltig erősbedő gyanú támadt. Hol volt az eszem eddig? Mért hittem inkább azt, hogy két nagy utánzó tehetség került az utamba, mint az egyszerűbbet, a mindennapit és közelfekvőt, hogy azért osontak be a vinczellér kunyhójába, mert toilettet cseréltek?

Hova-tovább mind érdekesebb perspektiva nyilt meg előtte. Hát így vagyunk? A napnál világosabb, ruhát cseréltek a kunyhóban. S mi következik ebből? Az, hogy a kisasszony kalandra megy, még pedig a szobaleány képiben. Szent Isten, milyenek ezek a mai leányok!

De hát mit ér az ilyen sopánkodás? Az embernek

végre is meg kell házasodnia, kivált ha az ostáblán csak ez az egy mozdulata van. Ha a mai leányok romlottak, hát romlottak, az ember nem választhatja se a múlt, se a jövő generáczióbelieket, még kevésbbé veheti el élettársul a kegyes életű püspököket, csak mégis a mai leányok közül kell kihúzni egyet. Lehetőleg olyat, a kinek a talpához minél több föld van hozzáragadva.

Csak egy másodperczig kedvetleníté el a fölfedezés. Jobban átgondolva a helyzetet, még örült neki. Iszen hát miről van szó? Egy titoknak jött nyomára, a minek esetleg hasznát veheti. Határozottan voltak vigasztaló oldalai a helyzetnek. A kisasszony a szobaleány álarcza alatt folytat szerelmeteskedést bizonyosan valami alantas emberrel, tehát nem veszedelmes vetélytárssal. Nos, ez a kis árnyék föl sem ér majd a leendő dámához, mint a hogy a királynak se számítanak azok a csinyjei, melyeket holmi Mátyás diákok és kóbor lovagok neve alatt inkognito elkövet. Hanem már most az a fő, ha már ilyen világító szálat csúsztatott kezébe a sors vagy az ördög, hogy egész végére járjon.

Ezzel letért ő is a gyalogútra. «Lássunk világosabban», — mormogta, s megbiztatván egy kicsit a lábait, csakhamar utolérte a leányokat, vagyis csak a nyomukban maradt egy puskalövésnyire.

És csakugyan némi világosság nyilt, a mint a kanyargó gyalogút végre kilátást nyitott a szőlőhegy tulsó oldalára. Lent a hegy tövénél nagy népsokaság hullámzott egy szőlőben, a fákon nemzetiszín zászlók lengtek, a czik-czakkos mezei utakon a város felől egyre sereglettek a tarkábbnál-tarkább alakok. Mint

valami máktábla, úgy viritottak a különféle szinű női parazolok. Egy-egy hűs széláram, mely a fák leveleit megmozgatta néha, valami olyasféle elmosódó hangot hozott, mely erősebb korában czigányhegedűből születhetett.

Egy taplósipkás, mándlis polgár kicsi horháza előtt két nyársra tűzött foglyot sütött, élénken lobogó tűznél, melyet egy inasgyerek élesztgetett rőzsével, száraz venyigével. A mint később kitudódott, Répási János volt, a híres virágos szavú pápai «mérnök», — vagyis szabó, a ki azért nevezte magát mérnöknek, mert jómódú lévén, se nem szabott, se nem varrt, az a legények dolga, ő csak mértéket vett a megrendelő alanyokról Máskülönben sem törődött valami nagyon sokat, hogy valamely fogalom megjelölésére a helyes szót használja, sőt épen arról volt nevezetes, hogy szabadon mert gázolni a magyar nyelv virágos kertjében, mint egy beszabadult bivaly.

Feri úr köszönt neki s tisztelettel jesen szólítá meg:

— Ugyan kérem szeretettel bácsi, miféle sokadalom az ott?

A taplósipkás ember körülnézett s noha csak egy helyen mutatkozott sokadalom a láthatáron, mégis megkérdé alaposan:

— Melyiket érti elméje rejtett kuczkóiban?

— Ott ni! A hova az a két leány tart.

Répási uram megpiszkálta előbb a tüzet.

— Hja, ott ma a vidámság szellentyűit prüszögtetik.

— Bált tartanak, — kottyant közbe az inasgyerek.

Mire hirtelen nagy csattanás következett, a mit Répási uram tenyere idézett elő a szabóinas pufók képén.

— Hogy mersz beleszólni, te láb, mikor a fej be-

szél? De nem is láb, te kisújj! (Majd ismét nyájasan fordult Noszty felé.) Irtani kell az ifjúság fattyúhajtásainak ösztönzetét, uram, mert a fejünkre nőnének a kedélyzetei. Ámbátor igazat mondott ő, mivelhogy valóban a táncz tajtékzó serlegeibe merülnek az iparoskeblű ifjúság mindkét nembeli ágazatai.

— Igen, hallottam erről valamit, hogy szőlőt béreltek volna ki a fiatal iparosok és szüretet tartanak. Szabad vajjon oda elmenni idegennek is?

Répási uram meggondolkozott egy darabig, majd a következő rejtélyes választ adta:

— Ha hogy kézizzadtságbeli piszok terebesedik a körme alatt.

Látván, hogy nem érti meg a vadász, kedélyesen hozzá tette:

— Én se cselekedvén egyébképen, mivelhogy vágyaim zománczai engem is odahajtanak, feleségem és leányom ottlétének ténybeli árnyalatai miatt, elmeneteli akaratom csupán e két fogolynak lévén foglya; ők ugyanis nékiek elviendők. Ha a vadász úr türelmének szivárványai medrükből ki nem csapnak, míg e megdicsőült szárnyasok elvesztik jellembeli nyersességüket, én magam, Répási János, vezérlem a vigasság ama völgyébe, mert ámbátor magam is szőlőtulajdonos vagyok, itt la, jussom vagyon vendéget vinni és én szeretem a fiatalságot . . . mert utóvégre a fiatalság sokat ér, már azért is, mert a fiatalságon sokkal jobban áll a ruha.

Feri köszönettel fogadta el a meghivást s késznek ajánlkozott, hogy megvárja a foglyok elkészülését; leült ő is a tűzhöz. A ruhamérnök végigmérte tekintetével és így szólt, inkább önmagához:

— Hm. A fehérnépek nem aprehendálnak meg.

Mialatt a foglyok vidáman serczegtek és szemmel láthatólag zsugorodtak, addig a ruhamérnök szája egyre járt s fejtegetései folyamán az az előbbi homályos mondása a köröm alatti piszokról, nyert valamennyit értelmezés tekintetében. Elmondta ugyanis, hogy a szőlőtelepnek mai szürete tanulságos példa a boldogulásra, mely az egyesülésben keresendő. Hogy azt mondja, minden ember körme alatt van egy kis feketeség, külön-külön piszoknak neveztetik, de ha az egész emberiség összerakná, a mi a körme alatt van, például a Karszt-hegységre, — hát egy pár hold fekete termőföld lenne belőle.

Megpirulván a szalonnával kellőképen megcsöpögtetett foglyok, miután egy régi ujságpapirba csavartattak, Répási uram felhúzta ünneplő dókáját, mely a borház ajtajának kilincsén lógott s taplósapkáját felcserélte fekete új kalapjával.

— A készenléti indulás párázataiba jutottunk, — mondá, — de talán ne menjünk gyalog.

Odaszólt az inasnak:

— Vezesd ki a ponyt, ördögfattya!

Mire az inas bement a pinczébe, mely a borházból nyúlt be a föld alá és kis vártatva egy liliputi, körülbelül fertályakós hordócskát hajtott maga előtt. Ez volt a «pony».

— Immár hömpölygesd lépteink előtt az úr nevében, amen, — rendelé a bolondos szabó, szótfogadott az inas s kellő ügyességgel gurigázta előttük a kis hordót a lejtős gyalogúton, hadd legyen fullajtár, hirdetve az egybegyült sokadalomnak, hogy kiváló személyiség érkezik, hozván magával ivó vendéget, de italt is.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

(Melyben leíratik, milyen finoman mulát a kisvárosi polgárság, ha úgy esik a sora.)

Feri előtt most már tisztán mutatkozott a tényállás, Mindent kitalált. Nagy segítségére volt a kép, melyet Máli néni festett meg Tóth Mari jelleméről. Mégse bolondság a psychologia. Biztos kulcs némely zárhoz. Ime, hogy világosodik meg a láthatár! Az mondatott, a leányt a kishitűség emészti, hogy a vagyonáért kapkodnak utána, senkinek se hisz, a tükrének se. Hiába mondja anyja: «hiszen gyönyörű vagy, kis virágszálam». Ejh, ugyan melyik anya nem tartja szépnek a rút magzatját? Hiába állítja ugyanezt környezete: ámitás, vígasztalás, gyöngédség, hízelgés. A tükör is ezt mondja. A tükör nem hazug. De hazug a szem, mely a tükörbe tekint. Hiszen talán a varangyos béka is szépnek látná magát?

E gondolatok közt vergődik lelke, itt a szüreti magányban is, a hol érdekes esemény készülődik. Ez a szüreti mulatság a Findura szőlőjében. Bizonyosan hallott róla beszélni, nevezetes eset itt a hegyen. Ott lesznek a környék összes szobaleányai és a mesteremberleányok, szóval közönséges társaság. Az ördög súg neki egy gondolatot. Az ördög jó czimborája a tépelődőknek. Az ördög hozzá oson

és körülbelül ilyeneket mondhat: Tudod mit, te Mari, ez volna ám a jó alkalom, hogy a marczangoló kételyeidet eloszlasd, könnyen eldőlhetne most a dolog. Mutatok én neked egy föllebbezési fórumot, a melyik itélni fog a te szemed, az anyád szeme, a környezeted bókjai, a tükröd incselkedései és a te skrupulusaid fölött. Könnyű és közelfekvő dolog, valóságos Kolumbus tojása, a mellett úri tréfa és egy csöppet sem veszedelmes, mert téged ott senki sem ismer. Vedd fel a szobaleányod gúnyáját és eredj arra a mesterbálra, állj be a tánczosnők sorába, ott éppen csak annyid van, a mennyit a természet adott, ott csak azt itélhetik meg, azért aztán meglátod, mit érsz, petrezselymet árulsz-e, vagy lépesmézet? Méresd meg végre, mit nyomnál a mázsán pénzed nélkül . . .

Biz ez így volt egészen s Tóth Mari e perczben valóban ott állt meghúzódva a tánczosnők nagy csapatjában, remegve, lázban, hányattatva a visszatetszés szorongó érzései és a helyzet ujdonságának ingere között, míg a szobaleánya, Klára hátramaradva úgy tett, mintha arra sétálván, pillanatnyira megállt volna az istenadta nép ártatlan mulatozásait nézni. Az igazat megvallva, jobb szeretett volna most a saját ruháiban lenni a kisasszony helyén, de hát a drágalátos angyal kedvéért meghozta az áldozatot. Csak már vinnék is a tánczba szegénykét! De még eddig nem akadt senki. Istenem, de nagy marhák az emberek.

Kevély testtartással riszálta magát, csipkés napernyőjét kaczéran feszíté a nap felé. Némi kárpótlás a tánczért. Mert hiába, szép dolog, ha az ember előkelőnek érzi magát. Hátha még a lorgnettet is elhozták volna! Szinte úgy rémlett neki már így is,

mintha más vér pezsegne ereiben. Élvezte a mesterasszonyok reá tapadó irigy tekintetét. Szerencse, hogy ő nem látott be a koponyájokba, mert bizony oda az a megfigyelés nyomódott be, hogy ime egy szakácsné, a kinek az úrnője nyilván nincsen otthon, minélfogva beleszabadult a garderobe-jába.

— Uczu ni, uczu ni! Ki jön itt, ki jön itt? Répási bácsi jön itt. Vivát, vivát!

Vidám kurjongatások fogadják mindenfelől. A kis hordót gurítja elől Pali inas, utána lépked egy senátor komolyságával ő maga, az oldalánál pedig egy puskás ember.

Némelyek a hordót veszik pártfogásba, hogy csapra üssék, mások az öreghez sietnek.Köztük Katka is, a Répási szikraszemű szép leánya, a kinek átadja a sült foglyokat. Sokan a délczeg fiatal vadászt méregetik kiváncsian, míg egyszer csak annak is akad ismerőse.

— Hopp, hopp! Itt vagyok! — kiált feléje Brozik, a vendéglős; hozzá rohan és viszi egyenesen a leányaihoz. — Karolinka, Tinka, hol vagytok? Tánczost hoztam, az ebugatta. No, az derék, hogy mégis eljött.

Répásiné asszonyom (a legnagyobb nyelvű asszony Pápán) megorrolja Brozik uramnak ezt az eljárását s odaszól az urának:

— Miféle szerzetet csípett fel kigyelmed megint?

Mire felelte Répási János kenetteljesen:

— Asszony, azt én teneked meg nem mondhatom.

— És ugyan mért? — pattant fel a kardos asszonyság haragosan.

— Mert nem tudom.

— Hát mért nem kérdezte meg tőle, mikor idehozta?

— Mert tudd meg, oktalan teremtés, hogy Répási János nem lévén a szószaporítás embere, nem elegyedik a haszontalan részletek szemelgető morzsolgatásaiba.

Ezzel aztán leült Répási egy hosszú asztalhoz, mely tele volt rakva félig üres palaczkokkal, poharakkal, kancsókkal, valamint üres tálakkal, melyeken állati csontok fehérlettek, szóval a déli lakoma romjait mutatta az asztal, melynél mindössze néhány öreg mester kvaterkázott, Répásiné asszonyom ellenben nem pihent meg ezzel, sőt csak most ereszté meg nyelvét kedvére, az öreg asszonyok felé fordulva:

— Nem bánom én, akárki legyen, ha mindjárt valamelyik álruhába öltözött Esterházy is, de a mi szemtelenség, az mégis szemtelenség. Hogy jut ahhoz Brozik uram, hogy viszi a maga leányaihoz, mint valami megtalált pecsérke-gombát? Ha már az urammal jön ide, no ugy-e, azt hozta volna magával az illedelem, hogy nekem, vagy az én Katámnak mutassák be, de nem, ide karikázik a csámpás lábaival és viszi a gyönyörű kisasszonyainak: «Karolinka, Tinka, egy tánczost hoztam nektek». Hogy ki nem ég a szeme! Hiszen nem azért mondom, mintha egy és más, az én Katámnak kellene. Minden ujjára három van. Nem hogy tánczos, valóságos kérő. De nem adom ki a házból, hadd élje még egy kicsinyt világát, ugyis csak addig a mienk, mig velünk van. Ember legyen, a ki kiemeli a fészekből, azt mondom. Válogathatok, ráérek. Egyetlen leány, mindene van. Szép ember jön, engem ugyan el nem kápráz-

tat, hiszen Kata is szép, nemes ember jön, no hát Kata is nemes, Répási de eadem, ügyes ember jön, ügyes a leányom is, gazdag ember jelentkezik, ejh, hiszen elég vagyona van a Katának, nem szükség magát eladnia, okos ember kéri, Kata is okos, hanem igen is, ha valami becsületes, erényes ficzkó akad, hát nem bánom, vigye Isten hirével . . .

Ezalatt Noszty felakasztotta puskáját egy diófára, s egy pár szót váltott a Brozik-leányokkal, kik édeskésen vigyorogtak a szemeibe.

— Tánczoltak-e sokat?

— Csurom víz az ingem, — selypíté Karolinka.

— De szeretném látni, — tréfálkozott Noszty.

— No nézze meg az ember, mindjárt illetlenségen kezdi.

— Láttam önt az este, — panaszkodott a másik leány, — de maga rám se nézett.

— Nagyon el voltam álmosodva.

— Meg van a puska töltve? — kérdezte a vendéglős, a fegyver finom damaszt csövét vizsgálgatva.

— Az egyik csöve.

— Jó volna kilőni, — vélte Brozik úr, — az ilyesmi élénkíti a mulatságot, ez az én véleményem.

— Hát lőjje ki!

Brózik úr leakasztotta és sokáig nézegetvén azt, czélzott vele erre felé, arra felé, ijesztgette a közellevőket, azután megkérdezte a vadásztól:

— Mit kell meghúzni, hogy elsüljön?

Noszty megmutatta neki, mire elsült a fegyver s nagy sikoltozás, ijedelem támadt, kivált az idősebb asszonyok közt, kik szintén több asztalt ültek körül. Csakhogy itt nem bor volt a czilinderüvegekben, ha-

nem kávé, melyet otthonról hoztak s víz gyanánt hörpentgettek. A kannák czitromos vízzel voltak megtöltve, azokból merítettek a gavallérok a tánczosnőiknek s apró bögrékben szaladoztak vele. A mulatság folyt, de már lankadtan. Majd estefelé élénkül fel újra. Most délután lusták az emberek. Nagyobb része emészt a fák alatt, némelyek el is aludtak a gyepen és mélyen hortyognak, a mi furcsán olvad bele a muzsikaszóba, mintha a brúgónak lenne még egy mellékhangja. Alig tíz-húsz pár ropja még folytonosan a csárdást. Egyik-másik legény kidől, de viszont sorba állnak a pihentek, s hop-hop, húzzad Rupi, hajrá Rupi, ha elszakad az a húr, megfizeti ez az úr . . . Délelőtt még sok mindenféle inger volt. Egy-egy szerelmes párocska, ha megúnta a tánczot, szüretelni ment, s a venyigék között bujkálva, míg a szőlőszemeket csipegették egyenkint a lelógó fürtökről, sok egyéb édességhez is alkalom nyilt. De most már le van tarolva a szőlő, nincs azon még egres se; Kóta Béni, a hetyke székálló-legény, ki a tánczosnője, Macskás Terka kivánságára, hogy egy kis szőlőt ehetnék, felkutatta tőkéről tőkére az egész kibérelt területet, utoljára se talált egyebet, csak egy sündisznót a barázdán, a mit csintalan jó kedvvel odahajított a tánczoló párok közé. Bezzeg lett riadalom, sikoltozás, rémület. A jámbor sündisznó véletlenül épen a kaczkiás Szüts Mihályné finom habvállára pottyant és megszurkálta. (Úgy kell neki, minek hagyja nyitva a testét.) Összeesett, elájúlt, úgy kellett fellocsolni. Volt nagy gabalyodás, vidámság, nevetés, a kedélyes tréfából kisarjadzó.

Aranyat ér az efajta fűszer ilyenkor, midőn már

a fáradtság jelentkezik, kivált a férfinépnél. Keresztbe áll a legények szeme, mert sokat ittak, csunyák mint az ördögök, hajuk belóg a homlokukba, a bajuszuk lekonyul. Egyébkor sem csinosak, kevés bennök a daliás elem, szépek csak az úrfiak és a parasztlegények, kiket a legédesebb, legegészségesebb anya szoptat, a föld; a gyalu, fürész, bicska, olló, varrótű mostoha szüle, ki keservesen táplál, kajlákra hajlítja lábaikat, görbére a hátukat s valami elkényszeredett, kelletlen árnyalatot lop be az arczvonásaikba. Hanem a leányféle, az szépen megterem a műhelyek környékén is, mint a hogy a muskátli virít a cserépben, vagy a kocsikenőcsös skatulyában is, de az akácz nem.

A leányok itt is takarosak, tessék csak körülnézni, egyik szebb, mint a másik, és ők nincsenek is még kifáradva, csak a frizuráik és a toilletjeik mentek tönkre. A szoknya kiszakadt ránczaiból, a fodrok megtépve, czafatokban lógnak le, de hisz épen ez a szép, mert ez jelzi a kapós leányt, — a fehér ingváll piszkos a sok izzadt tenyértől, némelyik leányon ki is van égetve, mert a gavallér, ki nem fér a bőrébe s égő szivarral tánczolja a mártogatóst, tánczosnője vállára hajlítván a fejét, hogy a női nyak illatától megmámorosodjék, akaratlanúl, de sokszor selymaságból is odanyomja a szivar tüzes végét; fölszisszen a fájdalomra s beáll a gyors beavatkozás szüksége, az oltás, — a mi nem kis gyönyörűség a tenyérnek, mert hát biz az becsúszik ilyenkor tilos helyekre is, ráfogván, hogy a tűz odább harapózott, — szóval alaposan kell eloltani. El is alszik aztán a terjedő tűzszikra az ingvállon vagy a kaczabáján,

csak kormos szélű lyuk marad utána, de kigyúl a helyett az arczokon és a szemekben.

Hát bizony nem uralkodik valami nagy gyöngédség vagy finom modor. De hát kinek mi köze hozzá, mikor a leányok meg vannak vele elégedve és így is boldogok? Anyáik, nagyanyáik mind így mentek férjhez, — nem lehet hát az rossz szokás. A tánczos legény nem megy a leányok csoportjához, mint az uraknál, hogy meghajtsa magát a kiszemelt előtt, hanem csak a félszemével kacsint, vagy a meggörbített ujjával int öt-hat lépésről. Ha aztán a jelre több leány rezdül meg és habozás támad, fenhéjázó móddal jelöli meg az igazit...

— Te gyere ide, te kis kancsal...

Vagy a hol előkelőbb a levegő (a minő például itt, a Findura szőlőjében), ott per «maga» vagy «kegyed» megy ilyenkor a megjelölés. «Maga kis dundi» (a mi iparos nyelven kövéret jelent), vagy «maga, maga, nagy szöszke».

Régóta állt már a «piaczon» Tóth Mari is, mert piacz az a szó szoros értelmében, a hol csak a «portéka» van kirakva. Az eladók. Ezek fölött tartanak szemlét a legények s sokszor fumigative int egyik-másik a kezével, hogy egy se tetszik neki. A menyecskének semmi helye a piaczon. A ki menyecskével akar tánczolni, azt valahol másünnen kell előkeríteni, s ez, mint a birka az úsztatóba, csak nagy húzódozva engedi magát elczipeltetni a táncz helyére, még ha úgy kopogna is a szeme egy-két forduló után. Úgy kivánja azt az illedelem, hát így csinálják.

Mari szerényen vonúlt meg valahol a harmadik sorban, meg se látszott kis finom arcza a sok min-

denféle gurgulya-fej közt. Egy-egy leányt kihúztak az integetések, vagy a kacsintások mellőle is jobbról-balról, de neki nem akadt szerencséje. A mi nem csoda, mert igaz ugyan, hogy a szép arcz nagy segítség az ilyenben, meg a szép termet (ámbár azt nem látni a harmadik sorban), de vannak hathatósabb emeltyűk is, ilyen a nexus a mesterfamiliák és az ismeretség a legények közt; a hol leány van a háznál, ott rendesen vannak legényalkalmazottak a műhelyben, a kiknek úgyszólván kötelességük megforgatni a gazda leányait.

Mari kisasszony különben már megbánta merész kiváncsiságát, szeretne túl lenni a kalandon, megúnta a dangubálást,* talán restelte is a szobaleánya előtt, édes örömest ott hagyta volna a «kirakatbeli» helyet, de az nem volt könnyű, mert a háta mögötti sorok úgyszólván elzárták útját. Épen mikor a visszavonulás módozatán töprengett a hamupipőke, egyszerre csak a sor előtt terem a vadász s félreérthetetlenül feléje int kezével.

Tóth Mari észre sem veszi; a balszomszédnéja, egy tömzsi vén leány löki oldalba:

— Magát hívja az az úr, nem látja?

Egész teste megremeg, minden vér arczába szökken s elhomályosúl előtte a természet, míg valami jóleső melegség fut erein. Hát mégis?

Az előző sorok megnyilnak előtte (mert rend van elől) s mintegy öntudatlanúl támtorog ki az ifjúhoz, a kire még csak most vet egy bátortalan tekintetet. Úgy rémlik neki, mintha ismerné valahonnan, mintha

* Dangubálásnak nevezik, mikor a hajó sokáig vár a kikötőben.

már látta volna valamikor a vadászt, a ki gyöngéden fogja meg a kezét (pedig nagy bolondság, mert még elárulja, hogy nem mesterlegény). De Mari nem vesz ilyet észre, nem lát, nem tud már semmit, átveszi fölötte az uralmat a zeneütem; meglendíti piczíny lábát s azok szárnyakká válnak azon nyomban; száll, száll, ismeretlen világokon át. Pedig ez még csak a lassú, a lépegetés költészete. Kellemmel teljes, előkelő mozgás, de már ki-ki csillan belőle a szilajság gyulladozó szikrája. Tánczos a párját elereszti, persze csak azért, hogy aztán elfogja, negédesen illegeti, hajlongatja magát előtte, Mari egy kicsit járatlan a csárdás zamatos fortélyaiban (hiszen Amerikában nem tanúlhatta ki), nem tud elosonni kaczérkodó incselkedéssel s elvegyülni idegen párok közé s mikor már-már megfogná legyeskedő kedvében a tánczosa, kisiklani karmai közül a pillangó illanásával, csalafinta kanyarodással, pedig csak úgy szép a *fogdosó,* ha nehézséggel jár. Ezúttal ugyan nem virtus; ott fogja el, úgy fogja el, a hogy akarja, mint a pihegő madárkát. A Rupi rárántja a frisset. No, most kell megnézni. Most jön a kopogós. Ejh, de tudja. Majd átkapja a Mari derekát két kézzel, föl-fölemelgeti, le-leeresztgeti filigrán tánczosnéját, mintha piskótát mártogatna édes tejben. Harmatozik immár a homloka s lóbálózik hajában a sárga rózsa... jaj, már le is esett.

Lehajlik érte Noszty hirtelen, de csak azt a kezét fejti le a leány derekáról, a melyikkel fölveszi.

A leány is leveszi a vadász válláról az övét s a rózsa után nyúl.

— Nekem adhatná, — mondja a vadász.

Majd átkapja Mari derekát két kézzel, föl-fölemelgeti, le-leeresztgeti filigrán tánczosnéját.

— Minek az magának? — feleli az vissza. (Most hallják először egymás hangját.)

— Hát csak. Eltenném magamnak.

— Úgy sincs már meg a szára, — ellenkezik a leány csendesen.

— Hiszen épen azért, nem veheti már hasznát.

— No ugyan maga meg nagy hasznát veszi, — évődik Tóth Mari.

— Ideadja?

Mari vállat vont, mire Noszty Feri az inge hasadékán át a keblébe csúsztatta a rózsát, de előbb megcsókolta.

Kigyúlt erre a leány, mint a láng, röstelkezni látszott, úgy érezte, hogy egy kicsit tovább ment egy ismeretlen, alantas állású ifjúval, de ez csak pillanatig tartott, hiszen nem is ő van itt voltaképen, hanem a szobaleánya, Kovács Klári, és a mi a rózsát illeti . . .

— Hiszen nem az enyém, — fejezte be a gondolatát hangosan.

— Hogy nem a magáé? — csodálkozott Feri ravaszúl, hiszen erről a fejről esett le, vagy talán ez a fej se a magáé?

Mari az ajkaiba harapott és nagy zavarba jött, hogy most majdnem elárulta magát a fenhangon való gondolkozással, lesütötte a fejét és mosolyogva mondá:

— A fej ugyan az enyém, de úgy érzem, mintha nem az enyém lenne, mert egy kissé elszédült a tánczban.

Feri erre rögtön abbahagyta a tánczot és az álldogáló tánczosnék sorához vezette.

— Pihenjen meg egy kicsit, de még talán jobb volna, ha leülne valahol, talán ott az asztalnál, ha helyet szorítanának. Nincs ott valami ismerőse?

— Nincs, nincs, — felelte kedvetlenűl, mert egy csöppet sem volt még elfáradva és csak zavarában, kifogásnak rántotta elő a fejszédülést; szeretett volna még tánczolni.

— Hogyan, senkit se ismer? Tehát nem pápai a kisasszony?

— Sem pápai nem vagyok, — mondá halkan, — sem kisasszony.

Noszty ijedten látszott fölszisszenni:

— Oh Istenem! Hát már férjnél van?

— Nem úgy értem, — felelte szégyenlősen, miközben a kendőjével legyezte magát.

— Hanem?

— Úgy, hogy én csak szegény szobaleány vagyok, egyszerű cseléd.

Ez a fölfedezés láthatólag elkedvetlenítê Nosztyt; hozzá tartozott ez a szerepéhez, melybe apránkint kezdett bele jönni. Úgy tett, mintha egyszerre nagyon elhidegült volna, elbocsátotta a Mari kezét.

— Nem gondoltam volna, — mormogta csendesen.

A leány kiváncsisága föl volt már ezzel piszkálva

— Hát mit gondolt?

— Tudom is én? Mit gondol a seregély, ha valahol egy szép szőlőfürtöt lát? Csak nem hiszi talán, hogy ez akkor azt mérlegeli, a gróf tőkéjén nőtt-e az, vagy egy közönséges zsellérén?

— Hanem megeszi, ugy-e? — felelte rá Mari hirtelen. — No, köszönöm. Maga engem meg akart enni.

— Miért ne? Hiszen megenni való.

— Ugyan menjen! Talán mézeskalácsos, hogy olyan pazarúl bánik a mézes szavakkal?

Noszty kitért a felelet elől, vagy nem hallotta a megjegyzést, mert megfordúlt és körültekintett a tarka-barka mulatozók csoportjain.

— Sehol se látok valami üres ülőhelyet, — mentegette magát bosszúsan, — s nekem sincs itten ismerősöm.

— Alkalmasint maga se idevaló.

— Én csak átutazó vagyok, de megálljon, látok valamit . . .

Noszty észrevette a ponyt, a Répási uram hordóját, ott állt kipányvázva a gyepen, az ördög se törődött már vele, — hát bizonyosan üres.

Otthagyta tehát Marit és fölkereste a szabót, hogy engedje át a ponyt egy a fáradtságtól kimerült leánynak ülőhelyül.

— Hm, — dünnyögte Répási, — a hordó is kimerült, a leány is kimerült, hát összeillenek.

— Elvihetem?

Répási uram felhajtott egy pohár bort s nagy lendülettel felelte:

— Egy kősziklát láték idejövet, mely kettérepedt, hogy helyet engedjen egy vadrózsának, mely nem tudott a kő alól kinőni; Répási János se bugyborékolhat kegyetlenebbül, midőn egy rózsabimbó számára az elhelyezés mivoltja helyeztetik tárgyalás alapjául, és mikor Répási Jánosnak meg sem kell repednie e miatt.

Feri hát odagurította a hordót a leányok csoportjához és megkinálta Marit a leüléssel.

— Tessék, édes lelkem, üljön le. — Ez a lelkem megszólítás is most már stylszerű volt a vallomás óta. (De 'iszen érti magát a gyerek.)

Az ülőke elhozatala olyan nagyszerűen gavalléros tettnek tűnt itt fel, mint mikor herczeg Montrose bíborköpönyegét teríté le a sárba, hogy egy hölgy száraz lábbal léphessen ki a kocsiból a csónakjához. Az általános figyelem Noszty és Mari felé fordult. A bámulat megaranyozta Nosztyt Ejnye, de csinos fiú! De ugyan hova tette a szemét? Az irigység nyilazni kezdte Marit. Ki lehet? Honnan jött? Ki ismeri?

— Furcsa puska, —ereszté ki fulánkját Répásiné. — Úgy áll rajta a ruha, mintha vasvillával hányta volna rá valamelyik béresünk.

(Ezzel azt is jelezte az ifjuság előtt, hogy béreseik vannak odahaza és pedig többen.)

— Ugy mórikálja magát, mint valami úri kisasszony, — vélte Komádi Józsefné asszonyom, a csinos fűszeresné, a benczésekkel átellenben.

— Pedig csak szobacziczus, — világosította fel Erzsi, a hajadon huga, — mert éppen mellettük tánczoltam, mikor azt mondta a vadászának, hogy ő csak cseléd.

— Ejnye, a szemtelen! — pattant fel Csömör Andrásné, kinek már meglehetősen félre állt a kontya, mert tisztelője a boritalnak. — Hogy mer ide tolakodni, rangbeli perszonák közé? Nem hordóra kellene ültetni az ilyet, hanem kalodába.

— No, no, nem cseléd az, — csillapította Kevély Istvánné a megbotránkozókat. — Nem látják kegyelmetek, hogy milyen harmatos fehér keze van; nekem

is ilyen volt, mikor még kisasszony voltam (a kántor leánya volt S.-Vásárhelyről), aztán milyen gyémántos arany karperecz csillámlik a kézcsuklóján.

— Persze. Tudjuk, — gúnyolódott Somlói Veronika, a vén leány, a ki ugyancsak ki volt festve és jól tudta, hogy mit ér a látszat. — Bizonyosan a kegyelmed ura csinálta.

(Kevély István uram ugyanis rézműves volt.)

Úgy Noszty, mint Mari, semmit sem sejtettek e fenekedésekről. Noszty leültetvén a kisasszonyt, elvegyült a tömegek közé. Érezte, hogy a Voglányban kifőzött terv jobban sikerült, mint remélte és most már fejlődésképes, de nem szabad rohamosabban érlelni Egy kis időt hagyott Marinak, míg lelke fölszívja a beadott mérgeket.

Már szinte megijedt, hogy többet adott be belőlük, mint kellene. Csak egy kávéskanállal egyszerre, — így diktálja az okosság. — Azért hagyta ott egyedül.

Marinak úgy tetszett az elmult negyedóra, mint egy szép, kedves álom, melyből még kár volt fölébredni. Okolta magát, a miért elriasztotta a tánczosát azzal a vallomásával, hogy szobaleány. «Mindegy, — sugdosta a hiúsága, — tetszettél neki, az bizonyos, nyilván beléd szeretne, ha volna rá alkalom, s ha nem lennél cseléd, hanem valami mesterleány.»

Hisz az is vagyok, — felelgette önmagának, — pékmester leánya vagyok, csakhogy a kifli-királyé, királykisasszony . . .

Bolondság, bolondság, fűzte odább a gondolatait, miközben visszaigazgatta azokat az engedetlen hajszálakat, melyek kirázódtak tánczközben a fonatokból és az égő arcza körül repkedtek, a mint magára

hajtotta a szelet csipkekendőjével. — Kétségtelenül hibáztam és ha a mamáék megtudják, nagy patália lesz belőle... Jaj Istenem, csak meg ne tudnák! És ha már elkövettem a hóbortot, legalább mulattam volna, de elrontottam a mulatságomat a vallomással. Ez volt tőlem a második ostobaság. Azt értem el vele, hogy most itt hagyott a gavallérom a faképnél. Ejh, mindegy. Hiszen a voltaképeni czél mégis el van érve. Egy legénynek megakadt rajtam a szeme, hát mégis szép vagyok valakinek...

S egy kedves, szelid mosoly osont el ajkain.

Aztán nem is az utolsó legény szeme akadt meg rajta, hanem a legcsinosabbé valamennyi között. Két dióbarna szem, finom, vékony bajusz fölött. Megint elkezdte fejét törni, hogy honnan oly ismerős neki a fiatal ember. S e végből ismét és ismét fölkereste a tekintete. Oh, csakis e végből. Hopp, megvan, eszébe villant. A Vörösmarty «Szép Ilonkájá»-nak illusztráczióiban szakasztott ilyen a vadász, a kiből aztán Mátyás király hámlik ki.

Noha kitalálta, mégis önkéntelenül is figyelemmel kísérte a vadászt. Röstelkedve érte magát ezen a hóbortos érdeklődésen, fülig pirult, de (s ez a gyanús), azon nyomban megtalálta a mentséget, a mivel a belső kis biró száját bedugta. Ejh, ugyan mi van abban? Hiszen ki érdekelje az idegen tömegből, ha épen az az egy ember nem, a kinek megtetszett? E sokaságból kétségkívül leginkább ő áll hozzá legközelebb... azaz csak állt. Ámbár ki tudja? Hiszen miért ne jöhetne még vissza?

Tehát már várta. Várta a nélkül, hogy tudná, hogy várja. Feri hidegen, közömbösen ögyelgett, majd itt,

majd ott tűnt fel, beszélt egy kicsit Brozikkal, majd Répásival, ezzel az utóbbival koczczintott is, miközben odajött a Répási leány, a szikraszemű, megösmerkedett vele s egy darabig beszélgettek, nevetgéltek. De micsoda kedvetlenítő nyugtalanság lepte meg Tóth Marit ezalatt, szeretett volna már haza menni, de nem volt ereje fölkelni a hordócskáról.

Próbálta elterelni gondolatait a vadászról, de nem egészen sikerült, majdnem akaratlanul is rátévedt a tekintete s kisérte mindenüvé, látta, a mint elválik a Répási leánytól (no, hála Istennek), megkönnyebbszik, érezte; most egyenesen a leányok sora elé állt a vadász szemlét tartani, hogy tánczosnőt válaszszon közülök, sokáig nézett ide, oda, bizonytalanul, habozva, aztán mintha nem talált volna senkit, eleresztette a jobb kezét, melylyel inteni szokás és elment a sor előtt, kezeit hátra téve. Így ment el Mari mellett is, lassan, gondolatokba mélyedbe, a nélkül, hogy észrevette volna, csak mikor már áthaladt, fordult meg, s mintha csak történetesen esnék, hátra szólt:

— No, kipihente már magát?

A Mari szíve elkezdett hevesebben dobogni, de ezt magának sem merte bevallani.

— Körülbelül, — felelte.

— Nem tánczolnánk még egy kicsit? — kérdé nevetve.

— Nem bánom, — mondá a leány fojtott hangon és felemelkedett ülőhelyéről.

A hordóra rögtön leült Süvegjártó Ágnes. Noszty elkezdett tánczolni, de alig perdített egyet-kettőt Tóth Marin, mikor a selyma Guba Pali fölhajította duhaj kedvvel a Kolotnoki Jóska selyempántlikás ka-

lapját a diófára, s az ott maradt lógva fent a galyak között, Kolotnoki fölmászott a kalapjáért s ha már egyszer ott volt a magasban, az a gavalléros gondolata támadt, hogy miután a banda épen a fa árnyékában állva muzsikált, leereszt a Rupi hegedűjébe egy ezüst forintost. A forintos azonban a primás orrára esett, úgy, hogy abból legott megeredt a vér. Látván a saját vérét folyni a kabátján (ámbár a czigány szereti a pirosat), ezúttal rémülten ejté el hegedűjét, valóságos halálordítást hallatva, mely csak fokozódott azáltal, hogy a szerencsétlen hegedű épen egy kőre esett és megrepedt, a mely körülmény folytán stradiváriussá lépett elő. Nagy galamuta támadt ebből; Rupi jajveszékelésbe tört ki a drága hegedűje miatt, a banda többi tagjai, látván vezérük katasztrófáját, keresztbe tették vonóikat, a brácsás vízért szaladt, lemosni a Rupi arczát.

— No mi az? — riadtak fel a tánczosok. — Hát miért nem muzsikáltok, hékás?

Rupi még mindig kiabált, átkozódott czigány nyelven, mire a többiek is nekibátorodának:

— Nem urák ezsek, — mondá a flótás és kezdte a flótáját a szarvasbőr-tokjába csúsztatni.

— Reselt figét ezseknek, nem muzsikát, — vélte a czimbalmos, — szúrják le elíbb a hegedí árát!

Nosza odaugráltak a rendezők a sztrájkolókhoz, észretéríteni igyekezvén az elkeseredett Rupit, hogy így, amúgy, hiszen Kolotnoki jót akart, pénzt hagyított le, ki tehet arról, hogy rossz helyre esett, hiszen a pénznek nincsen esze (pedig dehogy nincs). Rupi váltig csökönyös maradt, míg végre tömérdek huzavona, fenyegetés, gorombáskodás, könyörgés után si-

került őt megnyugtatni tíz forintnyi kárpótlás ünnepélyes igéretével, a mi nem is volt túlzott összeg, ha meggondoljuk, hogy az utolsó stradivariusok egyikének összetörését volt hivatva fedezni.

Míg az alkudozások tartottak, a sokáig húzódó szünet bő alkalmat nyújtott a csevegésre, azokról a bizonyos csacsiságokról, melyek semmikép se alkalmasak a följegyzésre.

— Még nem is kérdeztem, hogy hívják? — kezdé Noszty.

— Találja ki!

— Juliskának?

— Nem.

— Hát hogy?

— Klárának.

— Klára szép név, de hát a vezetékneve?

— Minek azt tudni? — vélte Tóth Mari. — Ne legyen olyan kiváncsi.

— Arra gondoltam, hogy ha talán egyszer kedvem jönne levelet írni.

— Nekem? — szólt a leány ijedten. — Oh, hiszen az lehetetlen.

— És ugyan miért volna lehetetlen? A posta elviszi akárhova.

Mari habozott egy perczig a felelettel, miközben fülig pirult.

— Az asszonyom sohase engedne meg ilyen levelezést.

— Különös asszonyság lehet, — jegyezte meg Noszty vidáman, — csak nem valami apácza-fejedelemasszony?

— Nem, nem, de mégis . . .

— Egyszerűen ne mutassa neki a levelet.

Mari nem felelt, de Noszty örömét találta őt ebben a kérdésben mogkínozni, sarokba szorítani.

— No ne okoskodjék hát, Klárika, mondja meg a czímét kérem, — rimánkodó, lágy hangon ismételgette, — mondja meg, ne keserítsen meg, hiszen olyan szomorú még gondolatnak is, hogy sohase lássam többet ... de persze maga nem bánja ...

— Hát mit tehessek? — rebegte bizonytalanul, nagy zavarral.

— Mondja meg a czímét és a többit bízza rám, — suttogta a vadász mámorosan.

Tóth Mari megrázta a szép fejét tagadólag, s álmatag tekintetét lesütötte.

— Nem mondhatom meg, épen azért, hogy ne írhasson ... nem akarom.

— De hiszen nem mutatná meg az asszonyának.

— Meg kellene mutatnom, — felelte akadozva, mert tudja meg az igazat, mert, de ne nevessen ki kérem, nem tudok olvasni.

— Oh, szegény kicsikém! Szegény kicsikém!

Jó szerencse, e pillanatban megszólalt a zene, mozgásba jöttek megint a lábak és megpihenhettek a nyelvek. Mari szabadabban lélegzett, Noszty azonban a boldogtalan szerelmest adta, daczosan szegte le fejét s elfordította tánczosnéjától. És mintha keserű érzései annyira kicsordultak volna, hogy a lábába is jutott, vad szilajsággal járta a tánczot. Ahol ni, Brozik uram is beugrott s épen Répásiné asszonyommal (mintha elefánt tánczolna a tehénnel), mindkettőjükről csorgott a verejték, a Brozik nagy tokája ide-

oda rengett, míg a Répásiné pufók arcza szinte már a kékbe játszott a fölhevüléstől.

— Talán már elég is lesz, — lihegte. — Öregek vagyunk már, szomszéd.

— Többet ér egy negyedórai napfény télen, mint egy egész napfényes hét nyáron. Ez az én véleményem, szomszédasszony lelkem.

Széles jókedvben, ott rezegtetve magát és méltó terhét közvetlen Noszty mellett, miközben barátságosan ütött rá a vállára:

— Sohase halunk meg, vadász uram.

Noszty dühösen fordult meg, hogy megfenyítse, a ki vele komázni mer, de meglátván Brozikot s eszébe jutván, hogy hol van, egy mély sóhajjal felelte:

— Bárcsak már meghaltunk volna!

— Hát mi a baj, haj, haj, hop?

— Nem akar a rózsám szeretni, nyögte ki keserű panaszát a vadász, mire úgy látszik, megesett a tánczosnéja szíve, önkéntelenül hozzásimult, szinte hozzátapadt.

Delejes áram futott erein keresztül s szenvedélyesen magához szorította, — pedig ez már nem is tartozott a szerephez.

— Nem tud olvasni? — suttogta lázasan. — Hát a szemekből sem tud?

— Nem próbáltam, — lihegte a leány ábrándosan. — Jaj, agyonszorít!

Legott elbocsátotta a derekát, aztán már csak előtte czifrázta, szép, formás mozdulatokkal, daliásan, mind a két kezét a csipőjére téve. Addig-addig iregtek forogtak, míg egyszer csak odaértek a czigány elé.

Feri egy bankót csúsztatott titokban a primás tenyerébe s parancsoló mozdulattal kiáltá rá:

— Ácsi more! Ez jön most.

S dalolni kezdte, tánczosnéjára szegezve izzó tekintetét (nem volt már ebben semmi mesterkélt többé)

Nézz rózsám a szemembe,
Mit olvasol belőle?

Mari eleinte puszta szónak vette, s inkább lesütötte a szemeit, semhogy bele mert volna velök nézni a vadászéba, fáklya a fáklyától gyúlik, jaj, dehogy nézne oda, hanem a legény nem engedte, s addig ismételte a dal első sorát, mindig csak azt húzta a czigány is, hogy feltűnő jelenetté kezdett fajulni, — akkor már mégis csak czélszerűbb, ha bele néz

Rávetette buzavirágszín szemeit, csak egy villantásra találkozott a négy szem, csak annyi ideig, a mennyiig a nyíl egy falevelet áthasit (de talán az is sok volt), aztán lehunyta, mintha megperzselődtek volna, rájok huzódott pihentetőül a selyemrojtos szemhéj.

Mit olvasol belőle?
Ugy-e azt mondja,
Ugy-e azt mondja . . .

Dalolta Noszty tovább, miközben megfogta a Mari kezét:

— No hát mondja már, hogy mit mond, mit olvasott ki?

— Azt, hogy maga bolondot űz belőlem, — felelte a leány tündöklő mosolylyal, a mely elárulta, hogy maga se hiszi, a mit mondott.

A párkák keze azonban sohasem pihen egészen,

váltig új szálak fonódnak le a guzsalyaikról. Kolotnoki Józsi nagyon zokon vette a flótás mondását, hogy ők nem urak s hangulatot kezdett csinálni a rendezők közt a mellett, hogy ezt meg kell torolni, a flótás szemtelenkedett velök, ezt nem viheti el szárazon, meg kell a flótást verni, hogy lepedőben vigyék haza, ezt kívánja az iparos ifjúság becsülete. Ebbe bele is nyugodtak a többi rendezők, mert a becsület egyugyanazon koszttal táplálkozik, eltérő vélemények csak arra nézve voltak, hogy most lasnakolják-e el a flótást, vagy csak a szüreti mulatság legvégén? Sőt volt egy harmadik indítvány is, a fiatal Broziké, melyben szintén benfoglaltatott az elagyabugyálás, de úgymond, előbb be kellene bizonyítani, hogy urak vagyunk, ez pedig akként volna keresztülvihető czélszerűn és olcsón, ha valahogy egy négyest lehetne összehozni, mert a négyes okvetlenül imponálna a bandának s nagyra nevelné a mulatság tekintélyét a külvilágban is, ha híre menne a városban, hogy négyest is tánczoltak a szüreten.

Úgy ám, négyest, de ki tud négyest tánczolni? Nagy dolog az! Arra sincsen módja a szegény mesterlegénynek, hogy a fejét megrakná műveltséggel, nem hogy különböző ismeretek jussanak még a lábaiba is. Hiszen gyönyörű volna egy négyes, nagy eset volna, szó sincs róla. Findura bácsi holtig kevélyen emlegetné, hogy valamikor négyest tánczoltak ebben a szőlőben, de azért mégse tanácsos buga fővel neki ugrani, mert hátha valami világraszóló felsülésbe vagy nevetségbe lyukad ki a dolog, hanem egy kis előleges tapogatódzás nem árthat, hogy ki tud, ki nem tud, s hány pár állana ki a döntő perczben?

A fiatal Brozik bizatott meg ezzel, mire sorba vette a fiatalságot, s így jutott el Nosztyhoz is, megszólítván őt illő módon:

— Szokott kegyed négyest tánczolni?

— Csak nem akar engem tánczosnénak? — kérdé nevetve.

— Szeretnék egy négyest rendezni, ha elég vállalkozó akad.

Noszty a tánczosnéjához fordult.

— Akarna velem egy négyest tánczolni?

— Miért ne? — felelte Mari odaadón.

Úgy látszik, több helyütt is szerencsével járt a kis beesett szemű Brozik, mire hirtelen nagy nyüzsgés-mozgás támadt, mint a futótűz terjedt el a hír, hogy négyes készül, a mi csodálatosan fölajzotta az idegeket és emelte az önérzeteket. Mindenki nagyobbnak, előkelőbbnek érezte magát egy fokkal, kivévén azok a leányok, a kik nem tudtak négyest tánczolni s marczangoló lelkiismeretfurdalással mélyedtek el multjukban előforduló olyan mozzanatokba, melyek lehetővé tették volna a finom táncz elsajátítását.

A rendezők lázasan futkároztak ide-oda a nagy esemény küszöbén. Ezer és egy kérdés merült most fel (nem olyan könnyű ez, a hogy látszik). Megtanácskozandó, mikép történjék a megszólítás: Urak, hölgyek, vagy pedig: Férfiak és nők? Természetesen urak, hölgyek. De az egyes figurák egymásutánjával és elnevezésével sem volt egészen tisztában Brozik úr, hiába tanulta a mészárosságot Bécsben. Ezeket bizony magával Rupival kellett megbeszélni, e végből fölfüggesztették a tánczot s ujólag kisöpörték és kiegyengették a tánczhelyet.

Noszty ezalatt elbocsátván tánczosnéját, hogy a négyeshez majd visszatér, fölkereste idősb Brozik uramat, hogy valami ennivalót kerítsen tőle, mert a gyomor is megköveteli a magáét, — kivált olyan sovány ebéd és annyi testmozgás után. Hanem íszen egyéb se kellett, csak jeleznie, hogy éhes.

Ha eddig senki se törte magát őt észrevenni, vele megismerkedni, míg semmire se volt szüksége, most bezzeg tizen is rohantak az élelemmel rakott kosaraikhoz, fölséges hideg pecsenyék; malaczok, ludak, foglyok, nyulak, torták, fánkok és nyalánkságok kerültek ki a sustorgó zsiros papirosok közül.

— Ide, ide, öcsém uram. Ebből tessék kedves öcsém! Ne vesse meg a mienket. Tiszteljen meg minket is.

Ha nem álltak is egészen jó lábon a finom előkelő tónussal, de a magyar vendégszeretet a maga teljességében duzzadozott. Tartaléknak eldugott pókhálós palaczkok kerestettek elő ugyancsak a kosarakból, vagy a krispinek és köpenyegek zsebeíből, zöldesbe játszó, aranyszin nedveikkel, melyek a városi pinczékből öreg korukban származtak vissza a hegyre, melytől eredtek. Egymásra liczitáltak a jó emberek. Ebből igyék, ez a jó! Mi az a poharában? Ugyan, öntse ki azt a lőrét! Eh, ne hallgasson azokra, kóstolja meg az úr az enyimet!

Így kinálgatták fölváltva, azt se tudta már, mit egyék, mit igyék, a sok szívességtől, a veszprémi püspök se duskál annyi jóban, le is telepedett az asztalhoz nagy kényelmesen, de még jól se lakott, már a czigány a négyes akkordjait kezdte jelezni, a párok immár sorakoztak kétfelől és a rendezők harsányan kiáltoztak.

— Urak, hölgyek! Kezdődik a négyes! Ide, ide a sorba! Ej no, gyüljenek már, kutya mérges teremtette. Noszty is felugrott, sietett megkeresni a tánczosnéját. Körülnézett a leányok hullámzó során, de seholsem látta Tóth Marit, hanem a helyett megpillantotta Bligit, a doggot, a mint ott somfordált a leánypiacz túlsó szélén. Aha, a Bligi kiszabadult és idejött. No, a hol a Bligi van, ott kell lenni közel az úrnőjének is.

Abba az irányba indult egyenest és most már meg is pillantotta Tóth Marit, felismerte az aranyszínű hajkoronáról, ámbár háttal állt, egy csenevész baraczkfa levelei által részben elfedve, egy másik leánynyal beszélgetett, a ki széles karimájú, lilapántlikás szalmakalapot viselt, mely csak az állát engedte láttatni messziről. Úgy látszik, élénken folyt közöttük a beszéd. Vajjon kivel barátkozott meg?

Most egyszerre fölvetette fejét az idegen nő s Noszty lábai megdermedtek, arczát halaványság lepte el. Az, a kivel Tóth Mari beszélgetett, Velkovics Rozália volt, az ő egykori menyasszonya Trencsénből.

Velkovics Rozália! Álom-e vagy valóság? Talán csak halluczináczió, kisértet, mely a saját lelkiismeretéből kél ki? Hiszen mit keresne itt Velkovics Rozália? És hogyan eredhetne beszélgetésbe épen Tóth Marival? Annyi véletlen nem fér egy kosárba!... És mégis ő az, testestől-lelkestől, minden mozdulata rávall, ő szokta hol leszegni, hol fölhajítani fejét, mint a kényes paripa, a kezét is úgy lóbázza, nem minden kellem nélkül, sőt a lencse is ott van a balszeme alatt. Jaj, csak valahogy meg ne látta volna, mert akkor minden elveszett.

Egy másodpercz alatt kellett átgondolnia és mérlegelnie mindent. Szent Isten, milyen szerencse és szerencsétlenség egyszerre!

Világos volt, hogy futnia kell innen, nehogy meglássa, ha meg nem látta eddig. De mit szól ehhez Mari, ki tán már várja e pillanatban tánczosát? A tánczos nem lesz elő, az már bizonyos. Nagy szégyen, hogy megszökött, de legalább még sem romlik e minden, mert egyetmást meg lehet később magyarázni, de ha kisül, hogy ki ő, hitvány parthie-vadászattá durvul a mai bájos kaland.

Pedig ez a játék már nem megy babba, nemcsak a Mari hozományáról van már szó (hiszen még elég pénzes leány akad az országban), hanem az ő szivéről is, mely nyugtalanul dobog és hánykolódik.

Önkénytelenül megfordult s mindenekelőtt belevetette magát a hullámzó embertömegbe, hogy észrevétlenül a puskájáig jusson s minél előbb elhagyja ezt a veszedelmes helyet, de a mint az asztalokhoz lopta magát, hol a puskája és tarisznyája volt felakasztva, a Répási uram háta mögötti szilvafán, felette koczkáztatott vállalatnak látszott a tárgyak leakasztása, mert a körülülők alkalmasint észreveszik, Brozik és Répási tartóztatni fogják, a rendezők, a kik most hajkurászszák össze héja szemekkel a négyes-tánczolókat, előreláthatólag közbelépnek, hogy ne menjen; ebből jelenet keletkezik, vagy legalább szóbeszéd és ráterelheti a Rozália figyelmét ... Jó lesz vigyázni! Inkább a puska veszszen, mint a remény.

Noszty tehát arra határozta magát, hogy ott hagyja vadászkészségét, s mögéje kerülvén nagy ügyesen a ponyvákból készített szüreti sátornak, észrevétlenül le-

ereszkedett a hegy legalján elhúzódó árokba, melyet a hegyről leszakadó vizek vájtak ki ott századok óta. Az árokban egy csöpp víz se volt, s minthogy kétrét meghajolva mendegélt benne egy darabig, teljesen láthatatlanná lett.

Csak messze, túl a láttávolon lépett ki onnan, hogy a völgy pázsitján kanyargó gyalogúton a város felé tartson. Elölről a pápai templom kettős tornya integetett feléje komoran, hátulról a négyes egyre bágyadozó zenéje csiklandozta. Épen a chaine anglaise figuránál tartottak most. Milyen jó volna ott lenni, a Mari puha kezét fogva, édes vallomásokat, apró szikrákat csalni ki belőle. Ki tudja, mi minden történhetnék még?

A nádason innen, a tocsogóknál, vadludak csapatja rebbent fel, a kukoriczásokból nyulak ugráltak ki szemtelen vakmerőséggel. Mert ilyen az élet. Mikor puskája van az embernek, kerüli a vad, mikor meg nincs puskája, ott ténfereg a lába alatt.

Igaz, nem valami nagyon érdekelte most a vad, jobban izgatta az a rejtély: hogy toppant ide Velkovics Rozália? A pokol lökte-e ki magából, vagy az ég küldte, hogy egyetlen húzással elrontsa mindazt, a mit az ördög épített?

De hátha mégsem volt Velkovics Rozália? — Hátha csak hasonlított hozzá és most őt csak egy képzeletbeli phantom, egy üres árnyék kergeti a paradicsomból?

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.